

MARCU BEZA

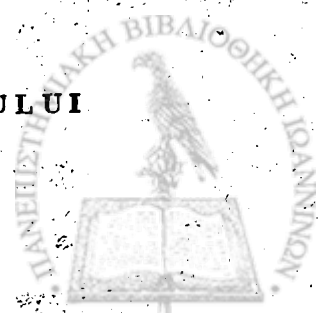
IURME ROMÂNEȘTI
IN
RĂSĂRITUL ORTODOX

BIBΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΑΑ
ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ
ΑΥΕΩΝ ΑΡΙΘ.

— EDIȚIA II-a, MĂRITĂ CU NUMEROASE
ADĂUGIRI IN TEXT ȘI ILUSTRĂȚI —

MONITORUL OFICIAL ȘI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI

1937

BK1

B

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

026000347147

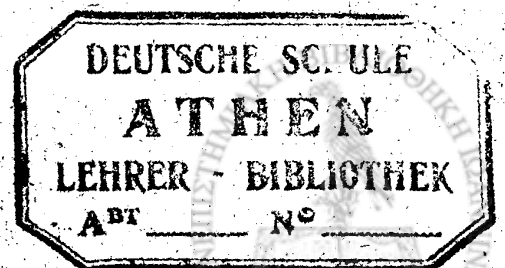

Εθνος 12 Ιουν. 1946

Μία τελευταία φωτογραφία του Ρουμάνου Πατριάρχου Νικοδήμου, αρχηγού της Ὀρθοδόξου Ρουμανικῆς Ἐκκλησίας, ἱσταμένου πλησίον μιᾶς παλαιᾶς βυζαντινῆς εἰκόνας ἀτιμῆτου ἀξίας, εἰς τὸν πατριαρχικὸν οἶκον. Ὁ Νικόδημος θεωρεῖται μία ἀπὸ τὰς ἰσχυροτέρας συγχρόνους μορφὰς τῆς Ρουμανίας.

Deutsches Land an Rhein, Mosel und Saar

Schriftleitung: J. C. Badendieck, Berlin W 30
Wirtschaftliche Veröffentlichungen: R. S. Ahrend, Berlin W 30
Erschienen im Selbstverlag des VDA

Preasfințitului Episcop Evloghie Kuzilla
în semn de prețuire și multe mulțumiri

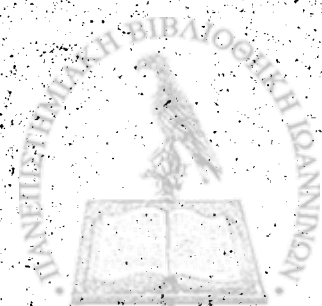
Corcea 14 Mai, 1939

Marcu Beza

URME ROMÂNEȘTI
ÎN RĂSĂRITUL ORTODOX

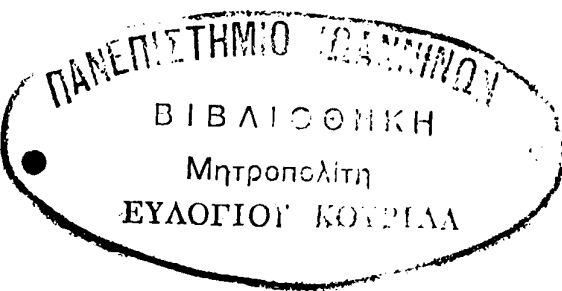

Majestății Sale
Regelui Carol II

Arhimandritul Kiriacos, Vistiernicul Sfântului Mormânt și câteva danii românești
in păstrarea sa

Αριθ. 210. 140.683

MARCU BEZA

URME ROMÂNEȘTI

IN

RĂSĂRITUL ORTODOX

— EDIȚIA II-a, MĂRITĂ CU NUMEROASE
ADĂUGIRI DE TEXT ȘI ILUSTRĂȚII —

CU 383 FIGURI ȘI 30 PLANȘE COLORATE

MONITORUL OFICIAL ȘI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI

1 9 3 7

BK1

B

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

026000347147

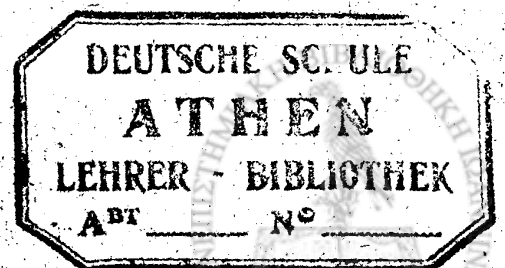

Εθνος 12 Ιουν. 1946

Μία τελευταία φωτογραφία του Ρουμάνου Πατριάρχου Νικοδήμου, αρχηγού της Ὁρθοδόξου Ρουμανικῆς Ἐκκλησίας, ἱσταμένου πλησίον μιᾶς παλαιᾶς βυζαντινῆς εἰκόνας ἀτιμῆτου ἀξίας, εἰς τὸν πατριαρχικὸν οἶκον. Ὁ Νικόδημος θεωρεῖται μία ἀπὸ τὰς ἰσχυροτέρας συγχρόνους μορφὰς τῆς Ρουμανίας.

Deutsches Land an Rhein, Mosel und Saar

Schriftleitung: J. C. Badendieck, Berlin W 30
Wirtschaftliche Veröffentlichungen: R. S. Ahrend, Berlin W 30
Erschienen im Selbstverlag des VDA

Preasfințitului Episcop Evloghie Kuzilla
în semn de prețuire și multe mulțumiri

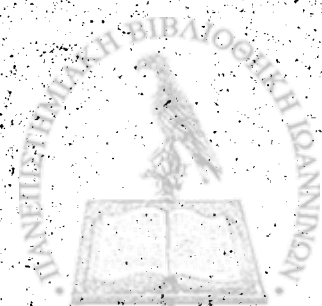
Corcea 14 Mai, 1939

Marcel Beza

URME ROMÂNEȘTI
ÎN RĂSĂRITUL ORTODOX

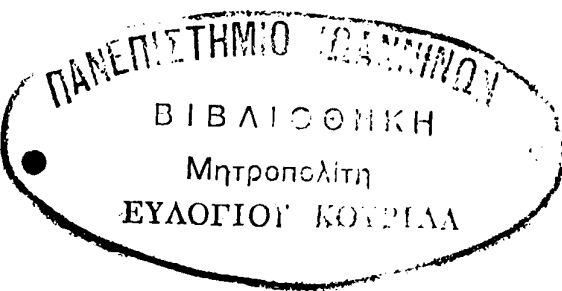

Majestății Sale
Regelui Carol II

Arhimandritul Kiriacos, Vistiernicul Sfântului Mormânt și câteva danii românești
in păstrarea sa

M A R C U B E Z A

URME ROMÂNEȘTI IN RĂSĂRITUL ORTODOX

— EDIȚIA II-a, MĂRITĂ CU NUMEROASE
ADĂUGIRI DE TEXT ȘI ILUSTRĂȚII —

CU 383 FIGURI ȘI 30 PLANȘE COLORATE

MONITORUL OFICIAL ȘI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI

1 9 3 7

anastirea între ziduri de cetățue, i-a tresărit în
chi o minunată vedenie: pâlcuri întregi de îngeri,
erafimi și Herubimi cu multe aripi, urcau și

de evanghelii vechi:

— Ia, uită-te la ele...

— Aceasta-i moldovenească, am întâmpinat, p
nând mâna pe una. Aducea cu altele, pe ca
le văzusem la Ierusalim; scoarțele grele de aran
bătută, înfățișând, între podoabe și medalioane c

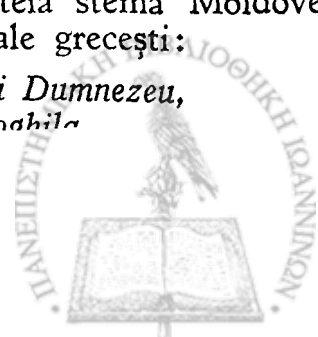
umerul toiagului dela Mănăstirea Si-
tai, înfățișând închinarea magilor

Câțiva călugări, cu vederea curții Mănăstirii

umăreau în cântece împărățiile cerești. Acest
na era un sfânt, adaugă manuscrisul. « El vedea
uza cu ochiul duhului și curățenia sufletului,
cum a zis Iisus în Evanghelii: « Fericiți sunt
urați la suflet, că ei vor vedea pe Dumnezeu! ».
cum, pășind în faimoasa bibliotecă

sfinți, Invierea lui Iisus de o parte și de alta Înăl-
țarea; iar în josul acesteia stema Moldovei, cu
rândurile în slove capitale grecești:

*Ruga Robului lui Dumnezeu,
Ioan Ieremia Moșila*

izantini, câte din odoarele sfinte nu vor fi da-

Un colț al Mănăstirii Sf. Sava

torate și ele tot neasemuitei generozități a Domnilor noștri! Ci cum să le poți identifica? Numai pe o candelă atârnătoare de argint desleg inscripția grecească:

*Pomenește Doamne pe robul
tău Alexandru Ipsilanti
Voevod, pe Doamna Ecaterina
și pe fiii săi, Al. Ralu și
Const. Ralu, 1785.*

Și în arhondaric găsec un baston păstoresc, cu mânerul de fildeș lucrat, reprezentând închinarea magilor, și cu inițialele A. P. S. — Arhimandrit Partenie Sinaitul, numele starețului căruia i s'a trimis din Țară la 1856.

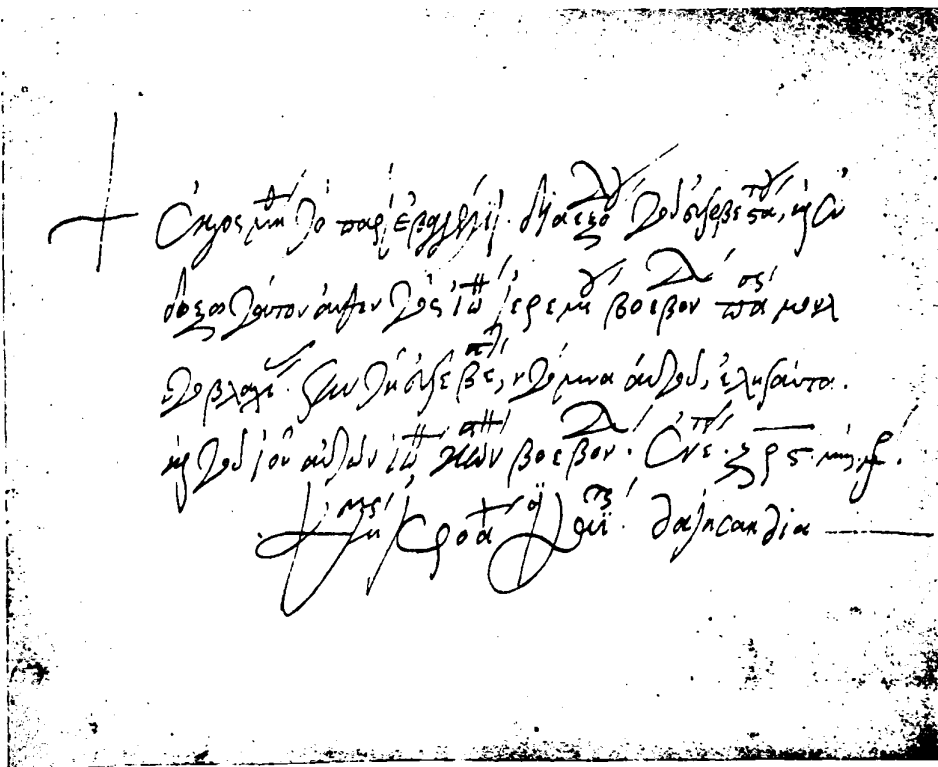
Apoi am intrat într'o încăpere ce cuprindea în pereți de jur-împrejur chipurile egumenilor repauzați ai mănăstirii. Arhiepiscopul Porfirios mi-a vorbit lămuritor despre toți, și deodată s'a oprit înaintea unuia, care nu făcea parte din serie: obrazul prelung, mustățile întoarse și pierdute în barbă, mantia blănită cu hermină, rezemându-și pe o masă dreapta-i cu inel...

« Il recunoști? făcu Arhiepiscopul. Apropie-te și citește! ».

În marginea de sus era scris:

*Constantinus Brankovan
Supremus Valachiae Tran-
salpinae Princeps Aetis 42
Ao Dni 1696.*

Nu-mi venea să cred... Priviam, nu fără simțământul unei pioase înfiorări, de care părea să fie împărtășit și Arhiepiscopul; căci l-am auzit grăind:

Inscripția dela sfârșitul Evangheliei lui Ieremia Movilă

Constantin Brâncoveanu, portret din 1696, găsit de d-l Marcu Beza la Mănăstirea Muntelui Sinaia.
(Inscripție sus în stânga: Constantinus Brâncovianus)

camine, și omelacurile numeroase... Dar el și-a jertfit și viața creștinătății. Vrednic, în adevăr... vrednic să fie trecut între sfinți!».

* * *

Mănăstirea Sfântului Sava, ca și aceea dela Muntele Sinai, a fost întemeiată de Impăratul Justinian în veacul al șeselea, având asemeni un caracter de fortăreață. Parte din zidurile împrejmuirii sunt și azi în ființă. A supra intrării turnului străjuitor citesc, săpate în piatră, cuvintele:

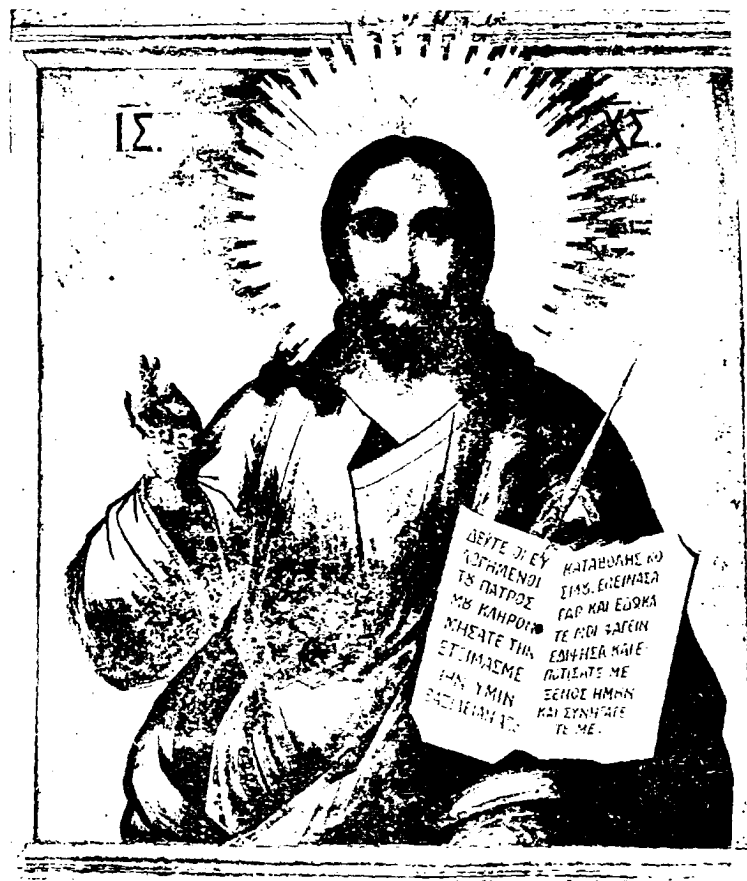
Mormântul Sfântului Sava

*Ctitoria Marelui Justinian,
Impăratul Creștinilor
Ortodoxi, anul 529.*

Și, pornind a urca treptele, mi-amintesc de un călător englez, Robert Curzon, care la 1834 a găsit o bibliotecă în turn și a luat din ea — el spune, «i s'a îngăduit să cumpere», zece manuscrise¹⁾. Intrebând pe egumenul mănăstirii de bibliotecă, îmi răspunse că manuscrisele au fost luse la Ierusalim și că au rămas doar câteva ipărituri, pe care mi le arată într'o încăpere de sus a turnului. Dau între ele și de câteva cărți omânești în slove chirilice, notând două mai

¹⁾ *Visits to Monasteries in the Levant*

tatea Bălgradului la 1651, și Biblia lui Șer Cantacuzino din 1688. Am fotografiat una

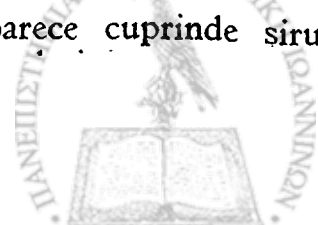

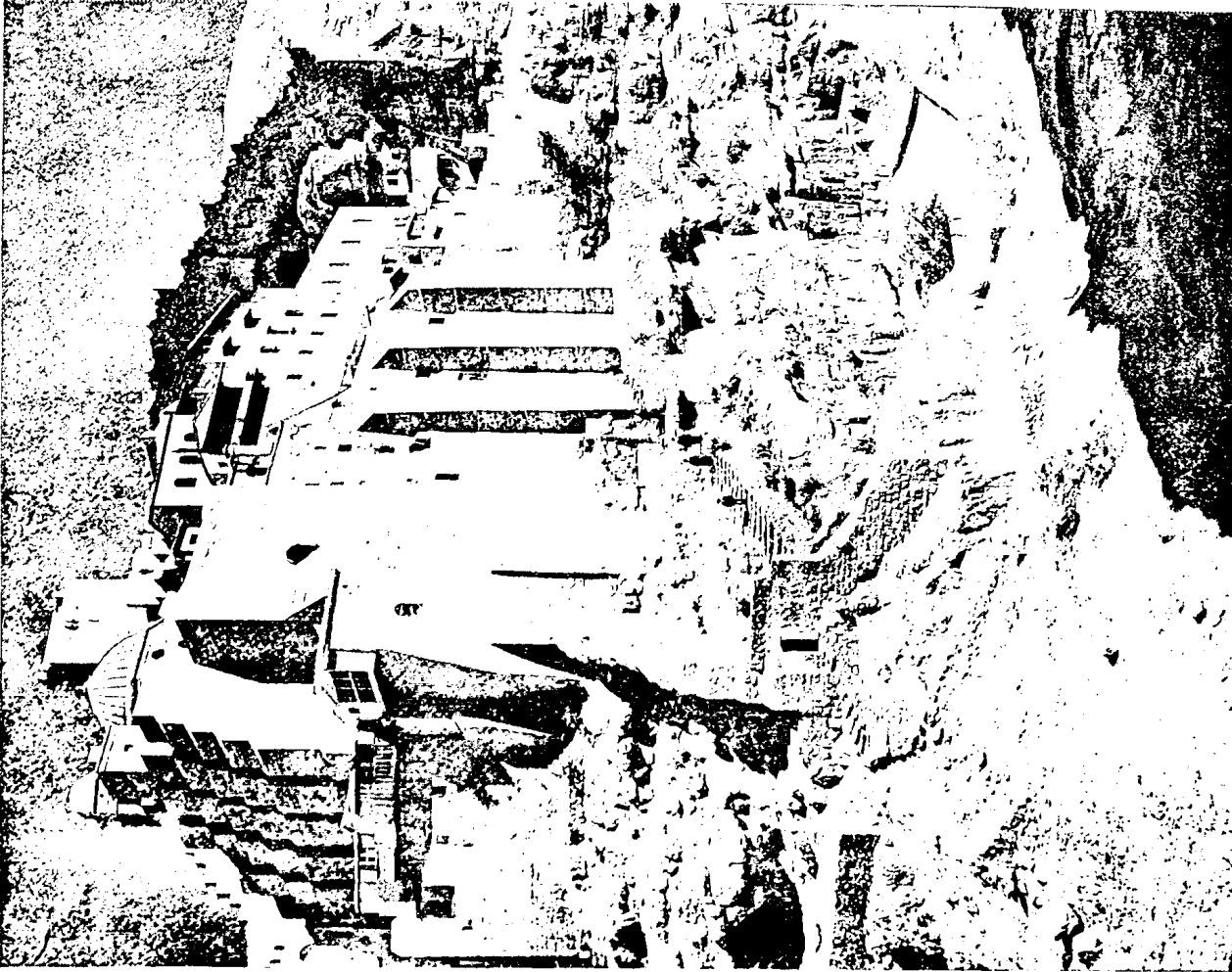
Isus Hristos

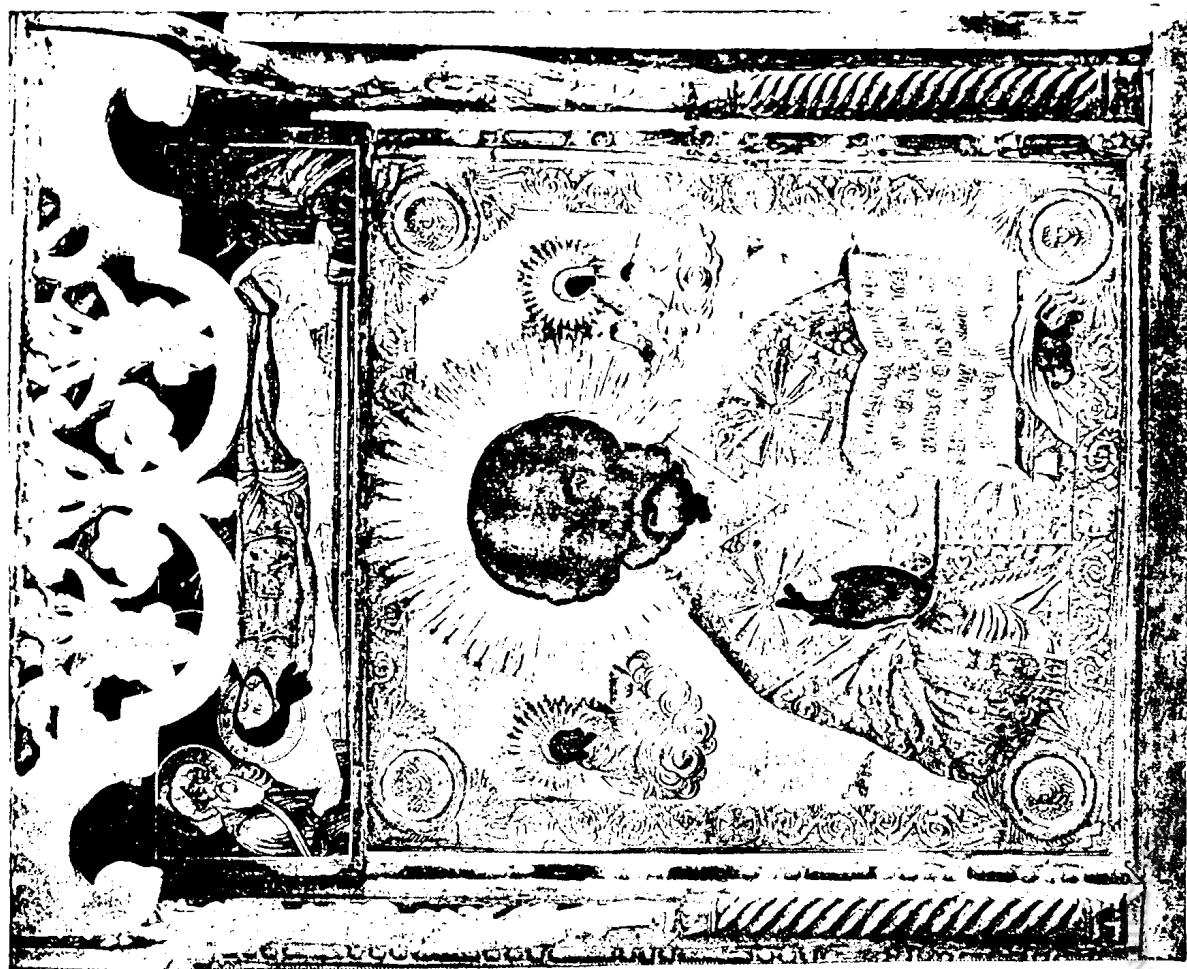
Maica Domnului

paginile acestea, deoarece cuprinde sirurile de amintire ale câtorva

Mănăstirea Sfântul Sava

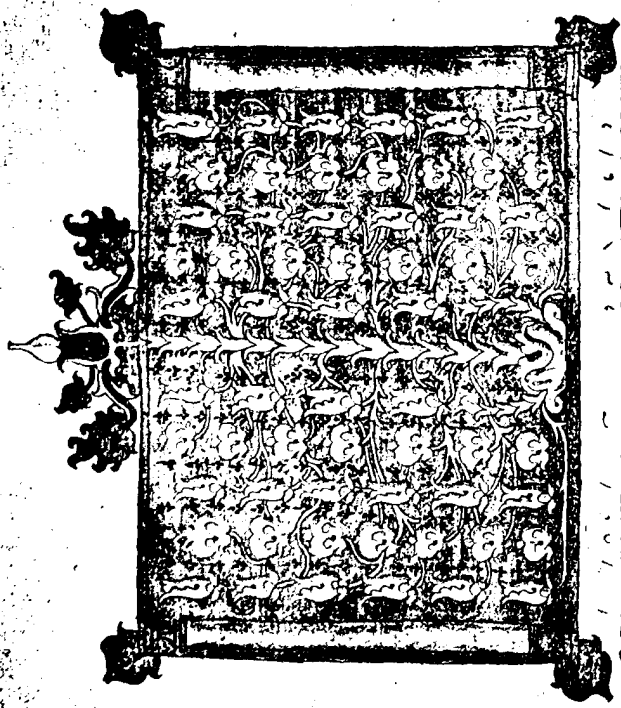

Sfântul Niculae

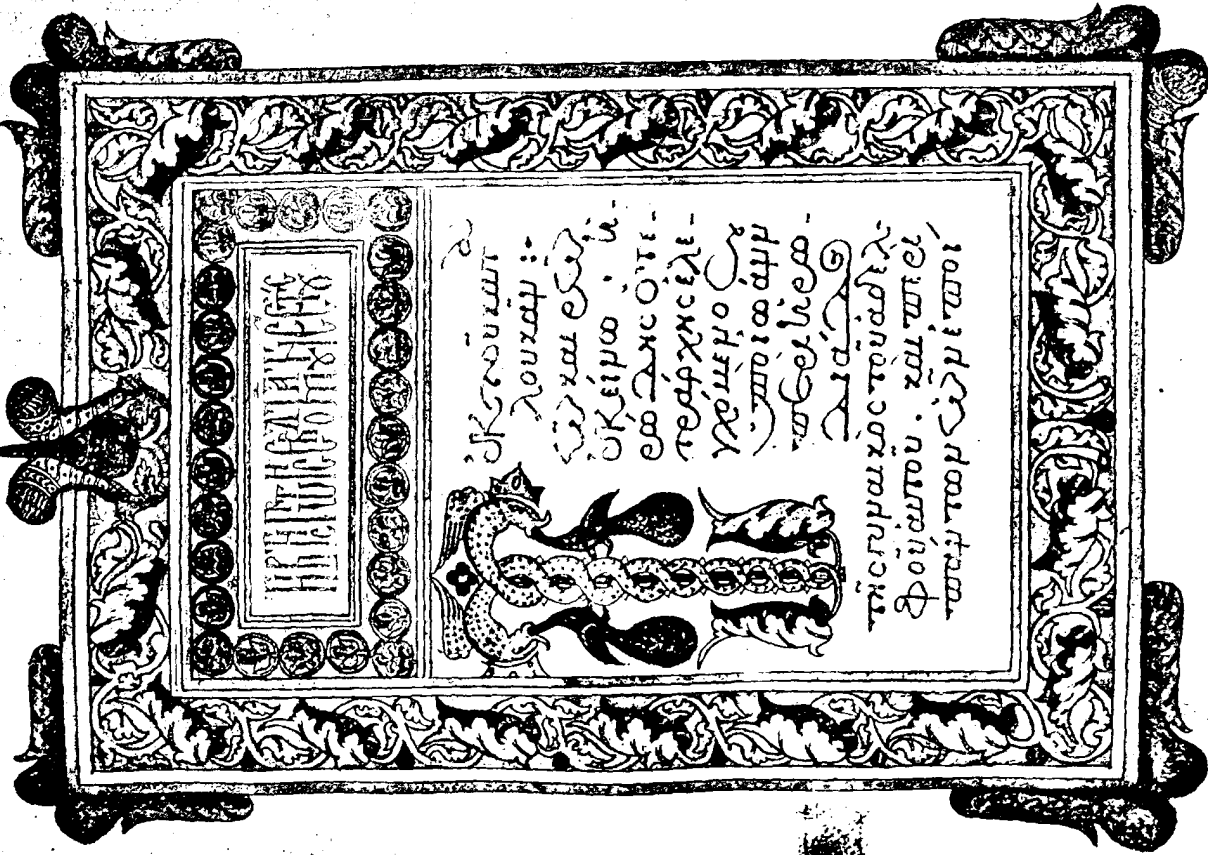
Inițială din evanghelia
episcopului Matei, 1610

ΑΝΤΙΣΤΗΝ
ΑΝΤΙΣΤΗΝ
ΑΝΤΙΣΤΗΝ

ΑΚΟΥΣΑΤ ΜΕ ΦΙΛΙ
ποιεῖν, τίλλοντες ἑαυτοῦ ὀ
γάχουσ. οἱ δὲ φασε
σάνθηρον αὐτῶ, ἵδε
τί ποιῶσιν ἡ γὰρ
σάββατον, ὀκκέξεν.
καὶ αὐτὸς ἔμενε αὐτοῖς,
ἵδεντες οὖν ἔγνωσαν τε

ΑΝΤΙΣΤΗΝ
ΑΝΤΙΣΤΗΝ
ΑΝΤΙΣΤΗΝ

ΑΚΟΥΣΑΤ
μου καὶ εἰ
ὀκείρω, ἵ
εὐάγκοιτι
τε φάχου εἰ
γάρ μοι
ἔποιω ἄμ
πλοῦν ἔω
Διάδο
τίς εὐμαχὸς τοῦ ἀδελ
φού αὐτοῦ. καὶ πτε
πατήτων μου ἵδεντες οὖν

insa, relațiile țarilor-Românești cu Sfântul Sava merg cu mult mai departe în timp. Când scrie cronicarul despre Ștefan-cel-Mare, că «sfânta cetate a Ierusalimului, Sionul, care este muma Bisearici, așijderea o au dăruit și o au îmbogățit, dimpreună cu toate bisearicile din prejurul ei» —

metohul ce avea să păstreze un rost deosebit în relațiile cu Palestina¹). Din timp în timp călugări trimiși pentru milostenie se așezau aci, stăruind pe lângă domnitorii noștri, bucurându-se mai totdeauna de generozitatea lor. Hrisoavele, pe care le-am găsit în biblioteca Ierusalimului, vorbesc deajuns în această privință. Așa, unul Ianachi Postelnicul a donat Sfântului Sava niște proprietăți; și faptul s'a trecut în hrisovul sâr-

Literă inițială din evanghelia episcopului Matei, 1610.

prin cuvintele din urmă înțelege Sfântul Sava, precum și cealaltă mănăstire a Crucii, la jumătate-oră depărtare cu piciorul de Ierusalim. În anul 1533 întâlnim la Sfântul Sava pe Ioachim Vlahul, starețul mănăstirii Sinai, cum reiese dintr'o însemnare pe un codice:

«Această carte am găsit-o la Sfântul Sava, când s'a fost deschis Sfântul Sava, după stăruințele Domnilor Vlahiei și a venit egumenul Muntelui Sinai și-am făcut Mănăstirea, egumen fiind Ioachim Vlahul, și-au pus afurisenie: oricine are cărți ale Sfântului Sava, să le dee...».

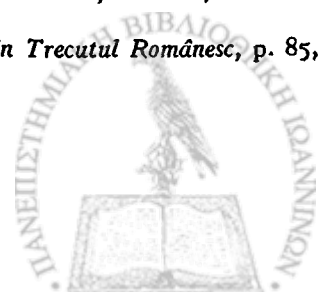
Rândurile, pe care le-am subliniat mai sus, privesc negreșit pe Voevozii Petru Rareș și Alexandru Lăpușneanu, căci ni s'a păstrat din acest timp și o scrisoare a călugărilor dela Sfântul Sava, mulțumind Doamnei Ruxanda, soțului Alexandru al Moldovei, fiilor și fiicelor sale, pentru zelul și bunătatea arătate Sfântului Sava. Petru Șchiopul depusese încă o sumă de bani la Sfântul Sava, căreia în 1583 i-a dăruit și un loc la Iași, unde tot cu sprijinul său mănăstirea clădi

Literă inițială din evanghelia episcopului Matei, 1610.

besc al lui Radu Mihnea la 1624, spre a fi întărit apoi de alte trei: Hrisovul lui Moise Movilă din 1634, al lui Vasile Lupu cu aceeaș dată și al lui

¹) N. Iorga: *Oameni și Fapte din Trecutul Românesc*, p. 85, Biblioteca pentru Toți.

1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

1871
1870

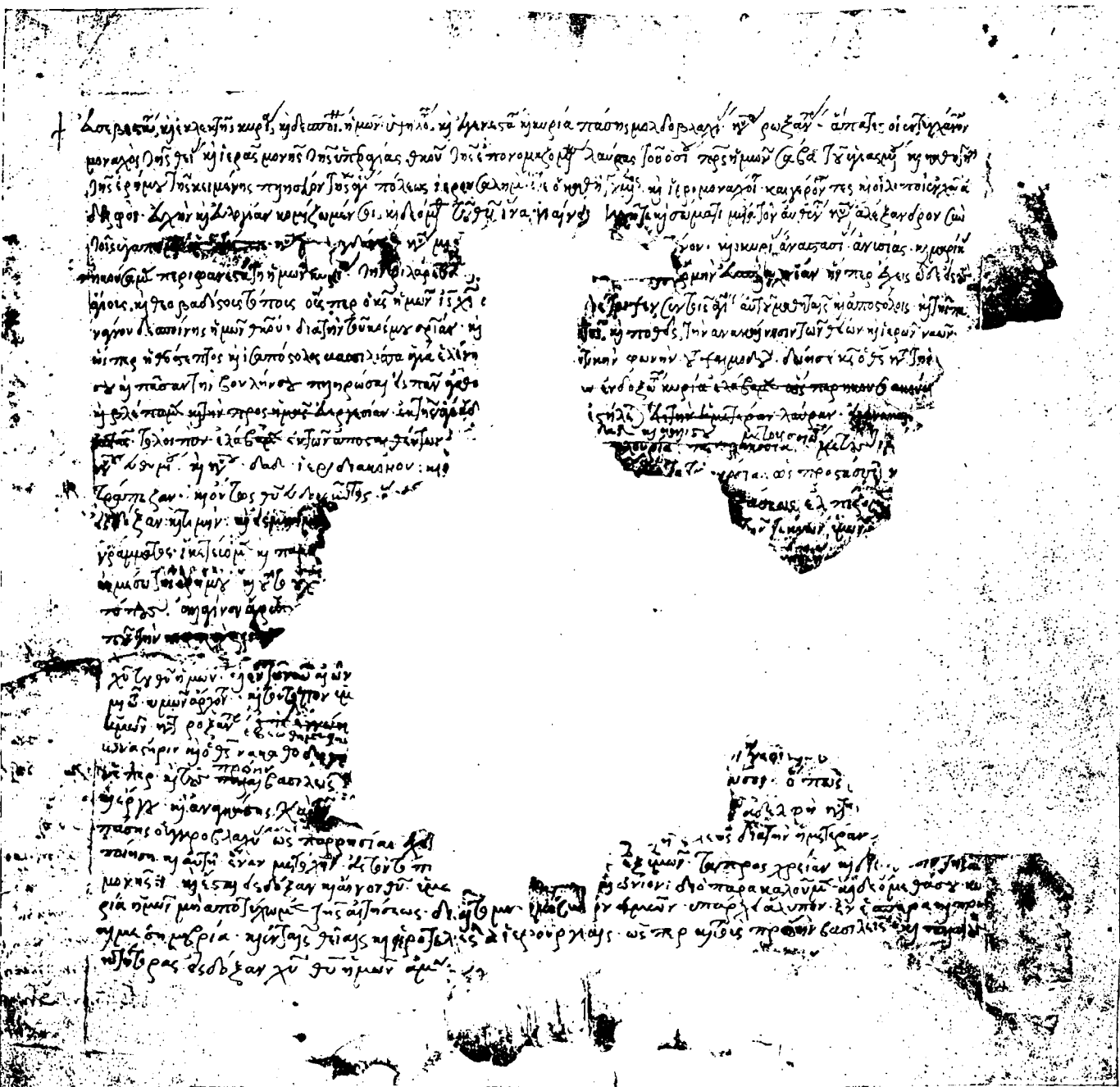
1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

efan Petriceicu din 1673. Un act al lui Gheorghe efan din 1655 se referă la daniile făcute mânării de soția Postelnicului Chiriță. Trei hrisoave — lui Matei Ghica, 1757; Grigorie Ghica, 1764; Alexandru Ghica, 1766 — întăresc daniile unor proprietăți din Soroca. Hrisovul lui Calimah din

dreptat către Sfântul Sava, am putut deosebi și două evanghelii:

Intâia, scrisă la 1599 de caligraful Mathei în zilele sale de stăreție la metohul Sfântului Sava din Iași. La pagina 258 sunt și trei versuri, din cari aflăm că acest Mathei era de obârșie Epirot

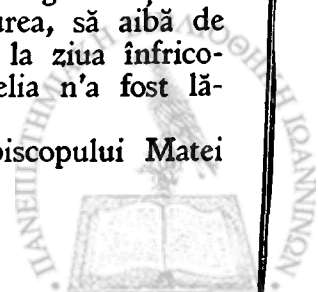
Manuscrisul scrisorii de mulțumire al călugărilor Sfântului Sava către Doamna Ruxandra Lăpușneanu (probabil o copie).

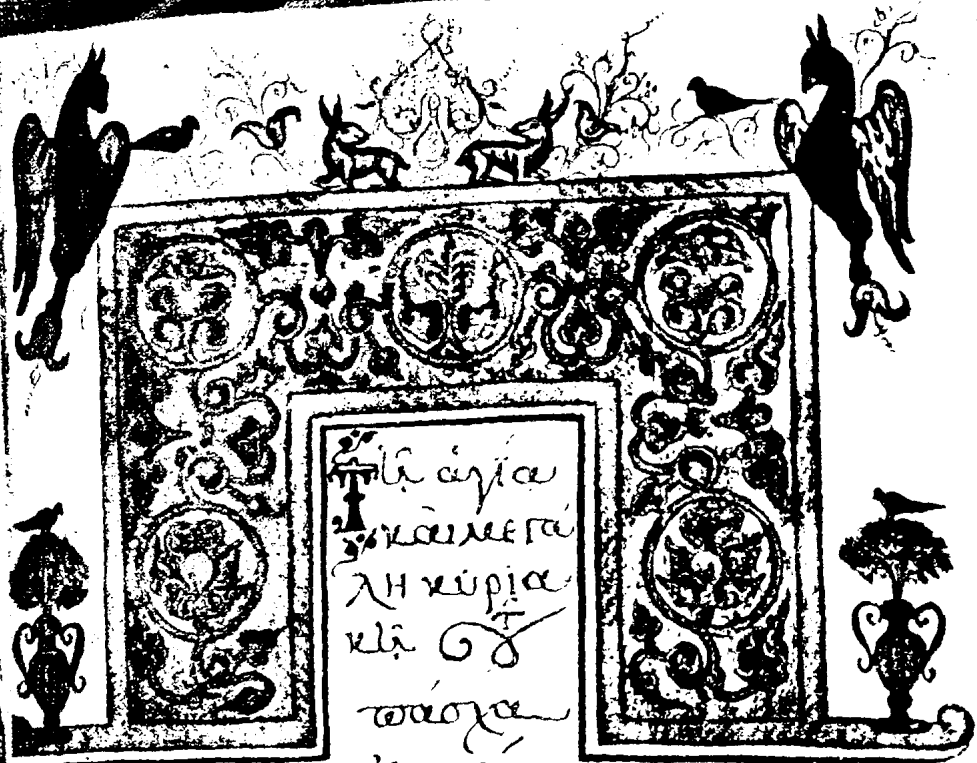
68 recunoaște dreptul mânăstirii asupra Ocni. La 1803 Căminarul Bașota, împreună cu Miropolitul și Divanul Moldovei, dau un act de stăpânire a moșiei Grifefști, de care se ocupă hrisovul lui Alexandru Moruzi din acelaș an. mai avem o hotărîre a Divanului Moldovei la 1809 cu privire la o altă proprietate a mânăstirii Sfântului Sava.

Intre multele prinoase românești ce s'au în-

și neîndoiios Român. Deși într'o însemnare la sfârșitul evangheliei spune deslușit, că oricine dintre părinți sau altcineva ar vroi să strămute dela metohul Iașului această evanghelie și s'o ducă la Sfântul Sava ori pe-aiurea, să aibă de răzbunătoare pe Fecioara Maria la ziua înfricoșată a judecării — totuș evanghelia n'a fost lăsată în Iași.

A doua evanghelie, datorită episcopului Matei

Ἐκ τοῦ κτ
 νάρχῃ ἡ ὀλο-
 γος • καὶ ὀλο-
 γος ἦν πρόσ-
 πον ὠν ἡ
 ὡς ἡ ὀλόγος •
 ὅς κεν ἦν ἀρ-
 χὴ πρὸς τὸν θῆν •
 ὡς κεν ταῦτα αὐτοῦ
 ἄνευ • ἢ χωρὶς
 αὐτοῦ ἔγενετο οὐ
 γῆν • ὁ γῆν • ἢ

ἰσῶν ἡ ἡ
 αὐτῶ, ζωὴ ἡν • ἡ ζωὴ ἡν,
 τὸ φῶς τῶν ἀνῶν,
 καὶ τὸ φῶς ἡν τῆ
 σκοτίας φαίνει, ἡ
 ἡ σκοτίας αὐτὸ οὐ
 κατέλαβεν • ἡ ἡ
 τοῦ ἀνῶς ἀπεσταλ-
 μος παρὰ αὐτοῦ
 ὀνομα αὐτῶ ἰσῶν
 οὗτος ἡλθὼν εἰς
 μαρτυρίαν, ἡ ἡ

din 1610, spune o însemnare la urmă, că s'a fost scris «din dorința și cu cheltuiala preacinstitei și înălțatei Doamne Catalina, Mare Băneasă a Craiovei, și s'a trimis în dar mănăstirii Sfântului Sava. Are o mulțime de inițiale în culori și din cele două pagini ornamentate lipsește una, fiind sustrasă de cineva.

Apoi, după obiceiul vremilor de demult, găsesc împrăștiate pe manuscrisele Sfântului Sava însemnări ce ne privesc de aproape. Un Ieromonah Ioachim notează undeva cu data de 1629: «Prea sfântul Patriarh Theofanie m'a hirotonisit preot în Iași Bogdaniei, la Galata, mănăstirea lui Petru Voevod, în ziua Invierii, în fața preacinstitului Domn Miron Barnovschi și a mamei sale Elisabeta». La sfârșitul unei psaltiri, pe o foaie cu chenar roșu, o însemnare datată 1558: «Eu, Ieromonahul Evloghie din Moldovlahia dela biserica ce se cheamă de noi Putna, am întocmit această Psaltire cât am putut mai bine». Sunt așa de strânse legăturile cu Țările Românești, încât, alături de pomenirea unor cutremure, Ieromonahul Ieremia dela mănăstirea Sfântului Sava înseamnă pe marginea unei Antologii la 29 Iunie 1606: «A murit Ieremia Voevoda și i-a urmat fratele acestuia Simeon». Pe un dicționar, scris de careva, Ioan din Zagor, la 1802, ni se spune: «Astăzi Sâmbătă, Iunie 22, s'a făcut mazilia Domnului

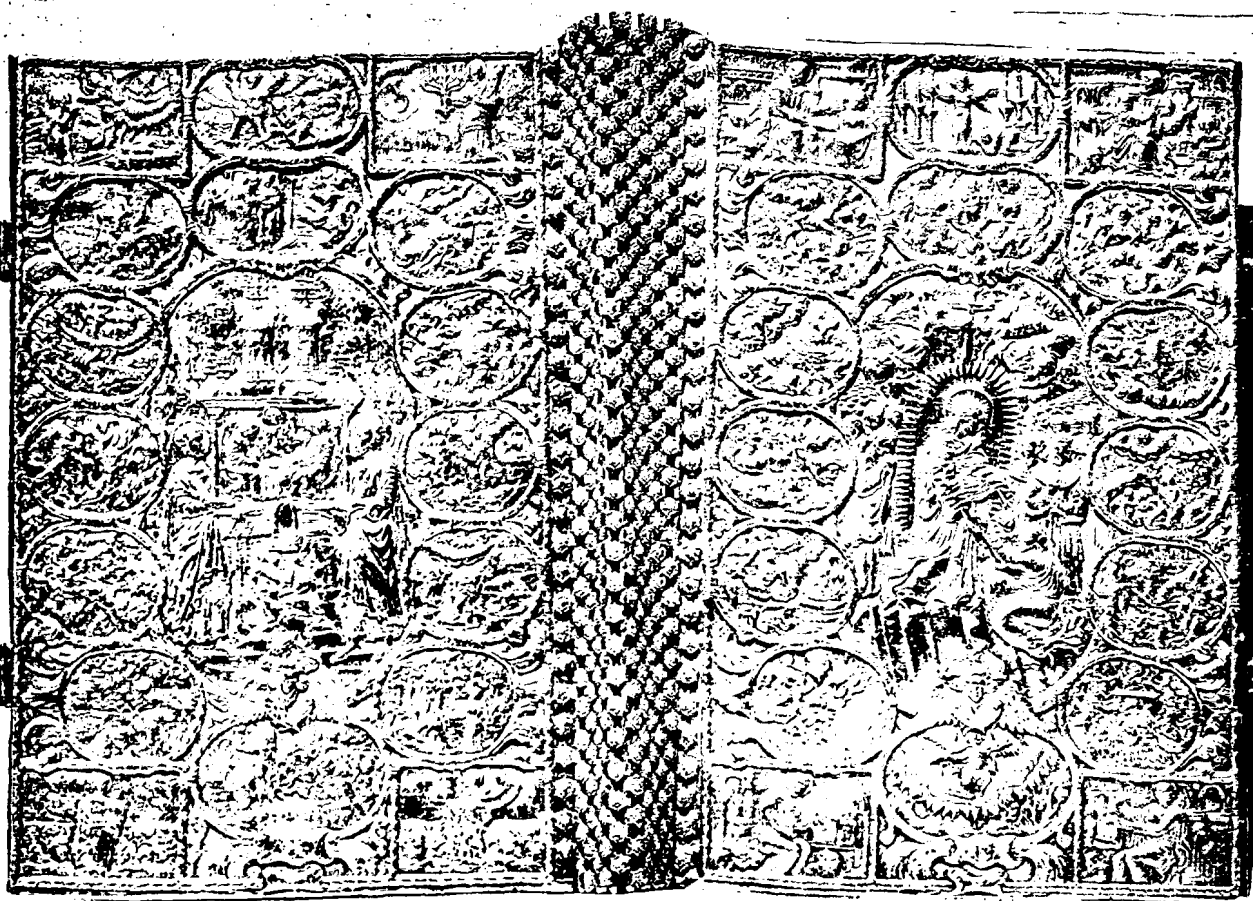
Bogdaniei, fiul lui Ipsilanti, beizadeaua Constantin, și s'a investit Domn marele dragoman Alex. Suțu, iar mare dragoman a trecut fiul lui Calimachi, beizadeaua».

În mijlocul ogrăzii mănăstirii e mormântul Sfântului Sava, fără a cuprinde, însă, moaștele acestuia, care au fost duse în Veneția. La dreapta și stânga — două biserici: una mai veche, cu hramul Sfântului Nicolae, zidită în peșteră. De mult, când schivnicea pe-aici Sfântul Sava, niște vâpăi mari au tresărit din peșteră și un glas i-a poruncit în vis să ridice altar de biserică pe locul unde izbucnise focul. Trei icoane de seamă ale bisericii, înfățișând pe Isus, Fecioara Maria și Sfântul Nicolae, au fost trimise din Țară — așa mi-a spus în chip hotărît egumenul, fără a-mi putea da alte lămuriri. Iar nartexul de astăzi se datorește unuia Anania Vlahul, ardelean de obârșie, precum arată inscripția:

*S'a zidit acest nartex
cu cheltuiala lui Anania
Vlahul dintre monahi,
la anul 1893.*

Ca și acest Anania Vlahul, în cursul vremii și-au găsit sălaș la Sfântul Sava mulți călugări din Țară. În călătoriile mele am întâlnit chiar și pe doi Români thesalioti.

Scoarțele Evangheliei Episcopului Luca, 1616

URME ROMÂNEȘTI LA IERUSALIM

Dela Sfântul Mormânt urci puțin și dai în uli-para Patriarhiei, asupra căreia se lasă de amăn-ua părțile, apropiindu-se, caturi sprijinite în că-iori, cafasuri de lemn, feresti zăbrelate. Aduce Fanarul Stambulului. Influența turcă se re-nte și înăuntrul clădirilor, dela curtea bisericii inților Constantin și Elena până la terasa cu uri și chiparoși, unde-i pitită biblioteca. Stau adunate peste două mii de manuscrise, multe igioase, altele mărturisind de greutatea ce-a în-mpinat ortodoxismul în decursul vremii, și mai s după fanatismul musulman, trezit de cruciați. ladin trecuse poruncă legiuitoare: niciun așe-nânt creștinesc să nu se repara ori înoiască; ntru ca, dărâpându-se, cu vremea să înceteze orice amestec în Palestina. Firește, pe urmă se icase măsura; dar alte piedici, numeroase și ne-uite născură, și nu odată împărații Bizantini buiră să intervie cu rugămînți și făgădueli către pânitorii Palestinei. Așa, Ioan Cantacuzino la 48 trimise deputație sultanului Egiptului Nas-lin Hasan-Ibn-El-Naser, care, dându-și înalta otire Locurilor Sfinte și pelerinilor, amintește scrisoarea-i de răspuns împăratului și pe Bulgari, Vlahi, pe Asani.

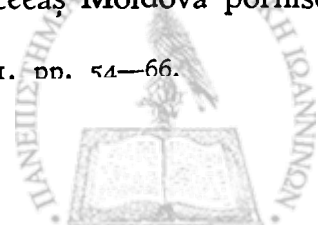
Despre aceștia din urmă, ne-a lăsat un manuscris

caligraful Mathei, autorul evangheliei scrise la Iași, în 1599. Spune între altele:

« Domnia pe-atunci Ioan Asan, fiul regelui Asan, bătrânul, care cu marea-i vârtute ocupase toată Macedonia, Tracia, Dalmația, și Maesia și Albania și Tesalia întregă, cu Thesalonica și sfântul munte Athos, până la Dyrachium. Și pretutindenii mitropoliți și episcopi hirotonia . . . ». Apoi, venind din Constantinopol niște soli trimiși de Asan pentru strămutarea moaștelor sfinte Paraschive, manu-scrisul adaugă: « Regele mersese la întâmpinare cu oamenii săi, cu oaste, cu Elena, mamă-sa, și cu regina soție, Ana. De asemeni ieșiseră Patriarhul Vasile al Târnovei, cu toată rânduiala. Ingenun-chiând regele pe lângă lacră, o sărutase evlavios și se bucurase și mulțumise lui Dumnezeu, că-l învrednicise a se închina acestor rămășiți sacre »¹⁾.

Știri sigure despre legăturile noastre cu Ierusa-limul nu avem înainte de sinodul Florentin, 1439. După unsprezece ani se ținu la Constantinopol un alt sinod al patriarhilor ortodoxi, respingându-se înțelegerea cu Papa — hotărîrea iscăbind-o și Mi-tropolitul Nicomediei Macarie din partea lui Da-mian al Moldovei. Și din aceeaș Moldovă pornise

¹⁾ Codicele Patriarhiei Nr. 161. pp. 54—66.

1794

Biserica Sfinților Constantin și Elena în curtea Patriarhiei Ierusalimului

on Costin, s'a dus la Ohrida, «unde Episcopu de Ohrida si dându si solia

orânduiala bisericii ». E drept, acest demerit slavismul a

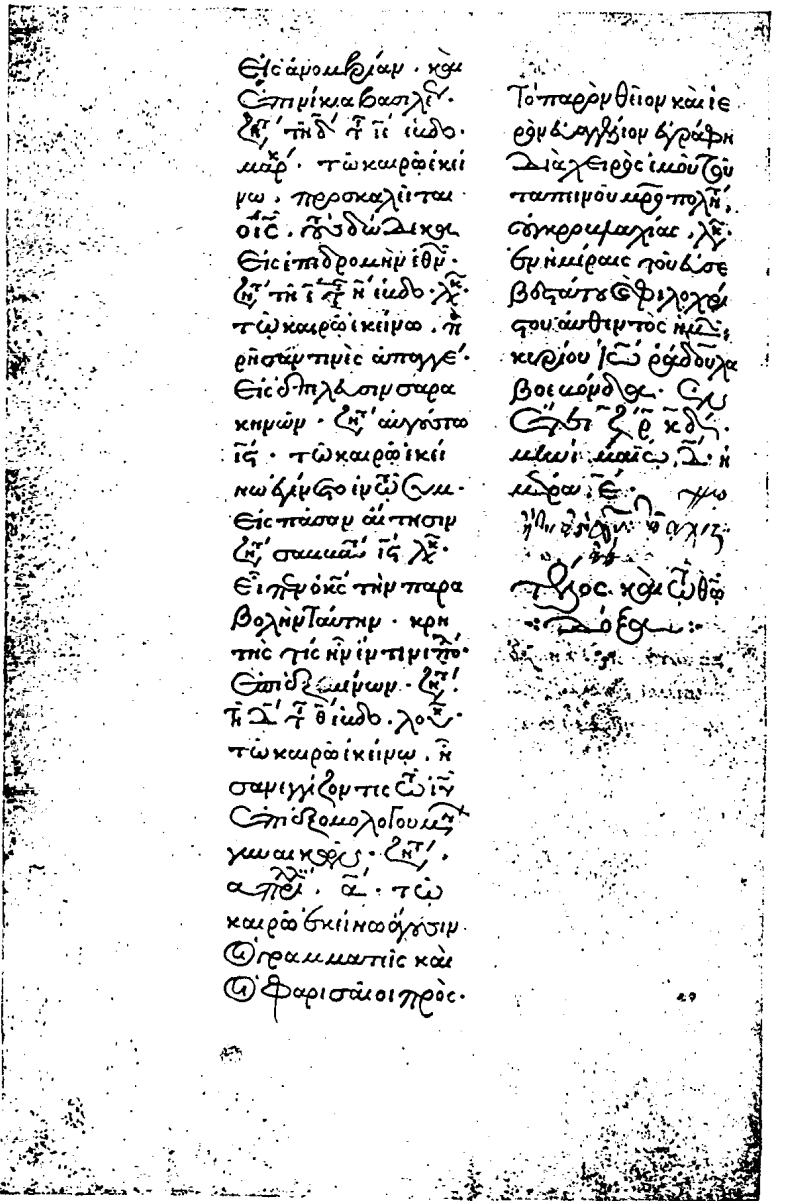

...castra în zona disericii răsăritene, aflătoare
...nici în mare cumpănă. Încă înainte de căderea

Constantinopolului, împărații Trebizondei cercau
să ajute Sfântul Mormânt, scriind și altor domni-
tori în acelaș sens. Poate un astfel de îndemn să
fi primit și Ștefan al Moldovei, care la 1446 trece
Sfântului Mormânt mănăstirea Pobrata, danie în-
tărită mai târziu și de Petru Voevod. N'am găsit
hrisovul respectiv și nici vreo altă dovadă scrisă
a generozității lui Ștefan-cel-Mare către «sfânta
cetate a Ierusalimului, Sionul», după mărturia
cronicarului. Însă, știut e că la 1462 Patriarhul
Ioachim al Ierusalimului trimisese la Moscova,
străbătând neîndoios și Moldova, pe fratele său

Candela Smarandei Bogdăneasa dela biserica
Sfintii Constantin si Elena

Inscripție dela sfârșitul Evangheliei Episcopului Luca, 1616

întru strângerea de ajutoare; și în acelaș scop
ceva mai târziu scrisese la rându-i țărilor creștine
și egumenul mănăstirii sfântului Sava. Apoi la
1517 Turcii cuprind Palestina și sultanii lor se
arată foarte îngăduitori călugărilor ortodoksi,
recunoscându-le dreptul asupra Mormântului Sfânt;
și, nimerindu-se totodată câțiva patriarhi vrednici
la Ierusalim, începe o eră de reculegere și de
silinți rodnice. Se înființează în țările ortodoxe așa
zisele *Frății Aghiotafitice*, care adună pentru sfântul

cercat
omni-
ni să
trece
le în-
găsit
scrisă
fânta
tura
arhul
ova,
său

Pagină a Evangheliei Slavone din 1655

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ ΚΟΥΡΑ
ΑΥΤΟΥ
ΑΥΤΟΥ ΑΡΙΣ

Pagină a Evangheliei Slavone din 1655

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ
ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ
ΑΥΤΟΝΤΩΝ

nu bani, grâu, sare, unt și bunuri
tr'un codice din 1556 sub titlul
ia »¹⁾ găsec articolele următoare
scorțișoare, patru chilimuri, 105
altele 200 de bumbac, mazăre,

se cheamă de noi Putna, an
Psaltire cât am putut mai bi
Dintr'un timp patriarhii Ier
ei singuri ori însărcinează pe ex
în Moldovalahia, cu acele scri

bliotecarul Bibliotecii Patriarhiei Ierusalimului, Episcopul Meliton, ținând în mână
Evanghelia Ieromonahului Porfirie, 1633

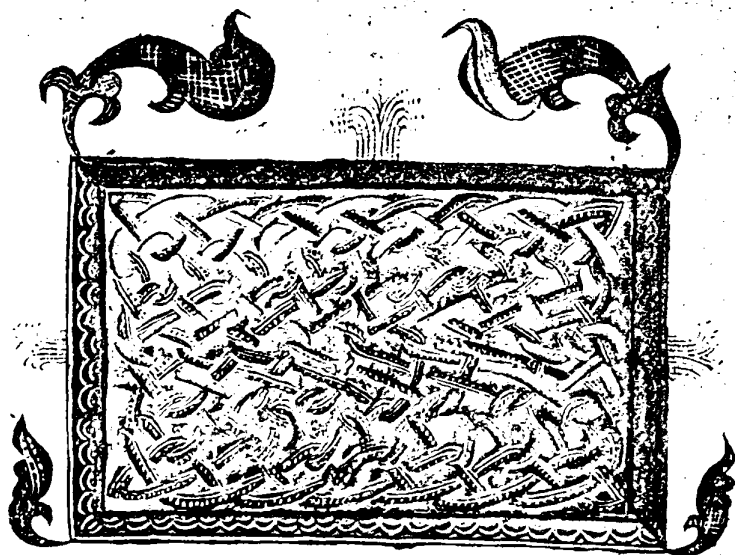
c. Peste doi ani, la 1558, vine
i, la sfârșitul căreia, pe o foaie
seamnă autorul: «Eu, Ieromo-
i Moldovlahia, dela biserica ce

ghenos, adică nația grecească, în
și țările noastre, lungi șiruri de im
uneori vădit exagerate. «Știți, zice I
manos, câte îndurăm în fiecă zi și
și reazim nicăieri nu găsim și pâ
lacrimi o mâncăm... Milostiviti

» Aceste călătorii de milostenie
că la 1596 sultanul Mehmed al
man osebit, învoindu-le să cu-

năstirea Gruia dela Mihai Viteazul. Sub Domnul
Țărilor-Unite se donează Patriarhiei Ierusalimului
și o evanghelie, care s'a pierdut; însă dintr'o în-

СВЯТЫЙ ПИСЬМОСЪ
СТВОБАНІЕ. НЕПРЪРОЖЪСТВОУ БЫ

НИ ГАРЪОЕТВА ІУДЪВАСНІ

ДЪВАСНІ АВРААМЪ А

КРАЦЬ РОДНІ САИКА И

САИСКЪ ЖЕРОДНІ ІАКОВА.

ІАКОВЪ ЖЕРОДНІ ІУДА

И КРАТІ ДЕГО. ІУДА ЖЕРОДНІ

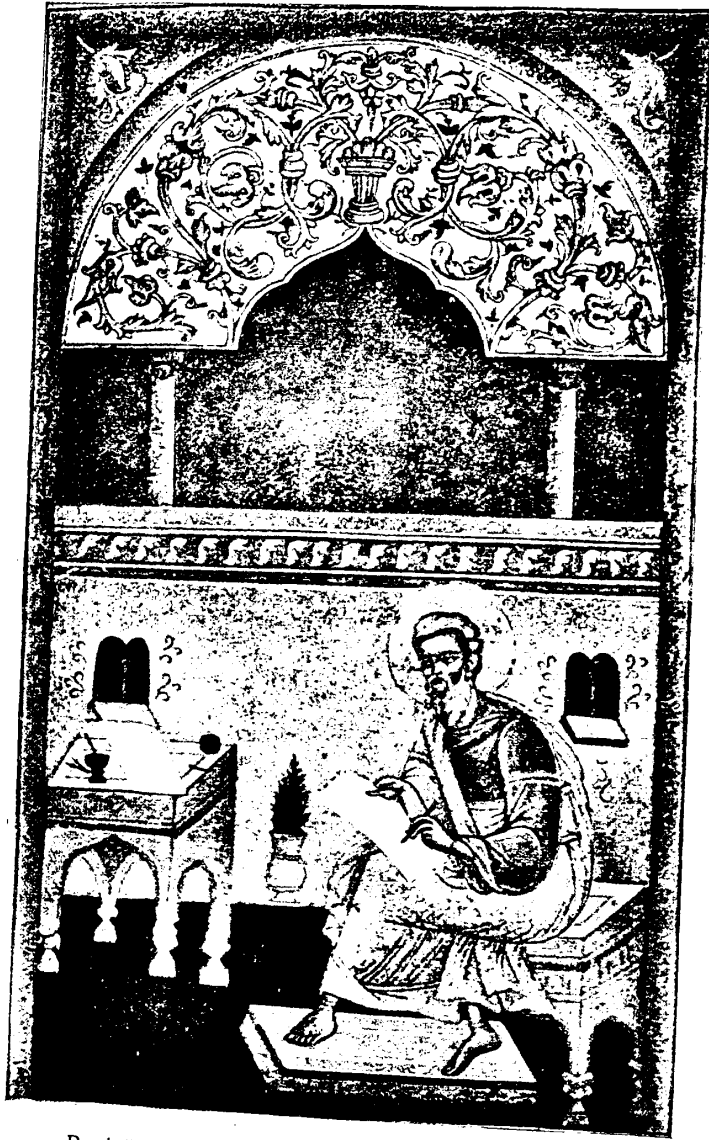
ФАРЕСА И ЗАРАКЪ ДАМРЫ. ФАРЕСЪ ЖЕ

Pagină din Evanghelia slavonă scrisă de unul Popa Nicolae

ânești. Urmașul lui Ghermanos,
e al IV-lea, purcede în Valahia
e Petru Rareș adăugase la dania
moșia Dobrușa, cum arată hri-
1527, acum Sofronie capătă mâ-

semnare aflăm că s'a fost scris în 1594 de «mâna
mea, umilul și nevrednicul episcop al Buzăului,
Luca, în zilele prea cinstitului nostru Mihail Voe-
voda». De aceeaș mână măiastră, totuș, ni s'a
păstrat o altă evanghelie, care-i și cea mai fru-

Pagină din evanghelia Episcopului Luca din 1616

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ ΚΟΥΡΙΑΑ
ΛΑΥΡΙΩΤΩΝ
ΜΥΕΩΝ ΑΡΙΘ.

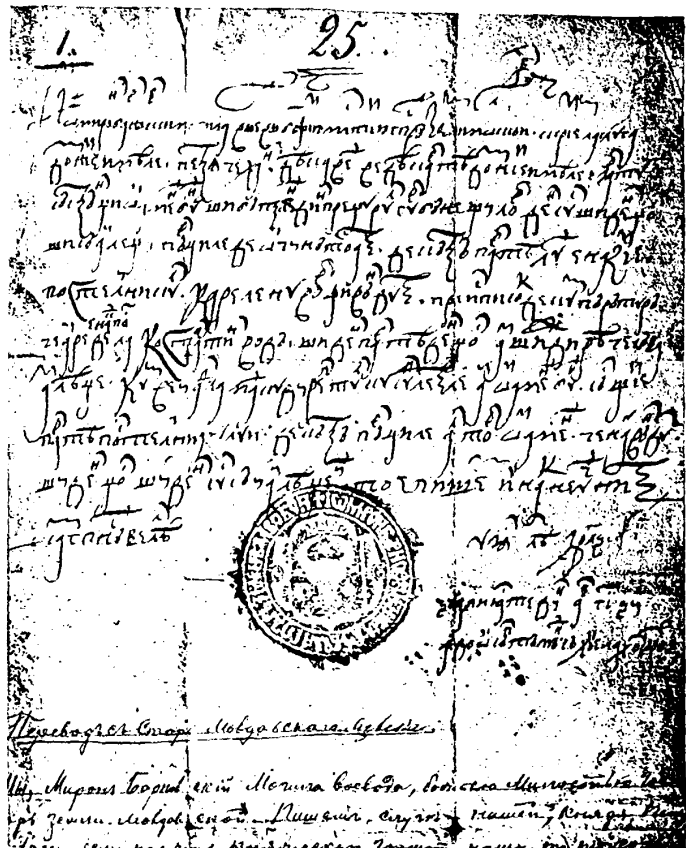
moasă din câte am găsit la Ierusalim. Poartă inscripția în grecește:

«Această dumnezeiască și sfântă Evanghelie s'a scris de mâna mea umilul mitropolit al Ungrovlahiei Luca în zilele prea cinstitului și binecuvântatului nostru Domn Radula Voevoda, în anul 7124, luna Mai 4 sau dela Christos 1616.»

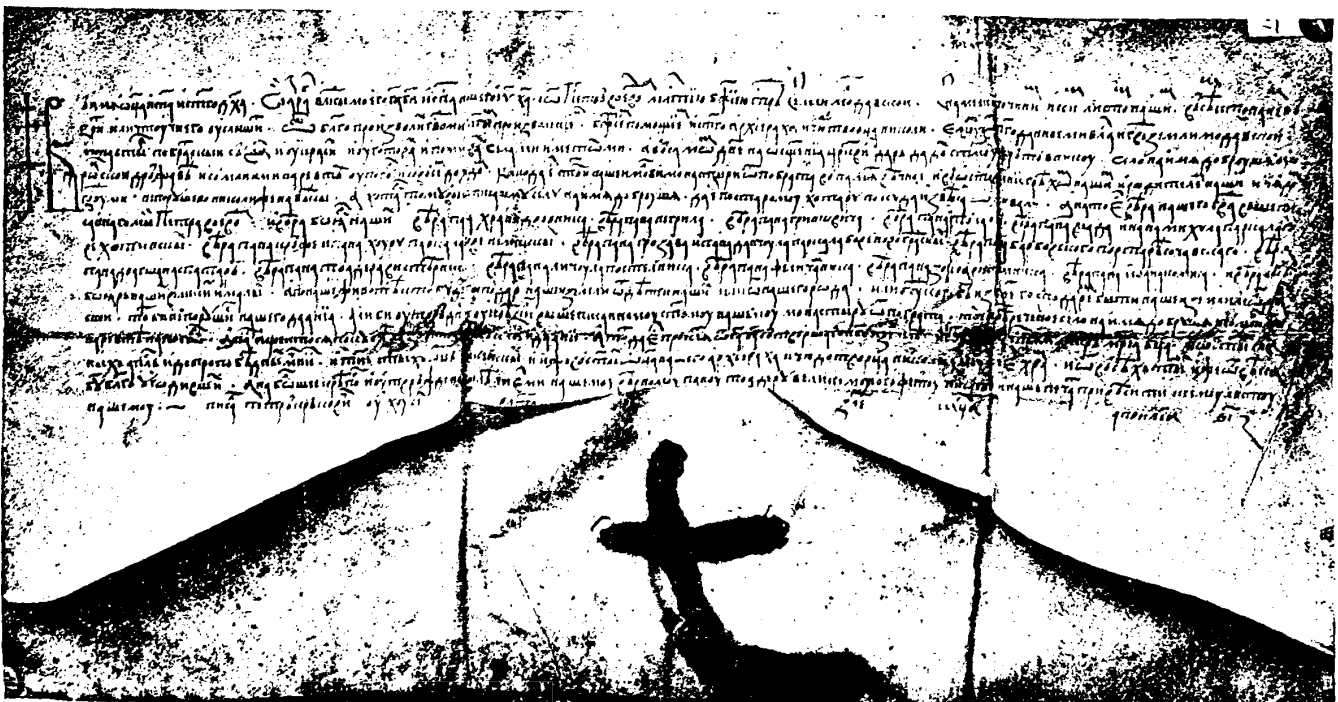
Radu-Vodă amintit aci donează mănăstirea Galata în 1617, patriarh al Ierusalimului fiind Theofan al III-lea, sub care înainte de șapte ani avem și scrisul de întărire al lui Constantin Moghila privitor la moștenirea lăsată danie de Ianachi Postelnicu; iar la 1628 și 1629 se închină Sfântului Mormânt de către Miron Barnoschi, biserica sfintei Mării din Iași, cât și satele Șipot și Birionț. Când Patriarhul Theofan capătă aceste daruri, se află în Iași; căci un Ieromonah Ioachim notează cu data de 1629:

«Prea sfântul Patriarh Theofan m'a hirotonisit preot în Iașii Bogdaniei, la Galata, mănăstirea lui Petru Veovod, în ziua Invierii, de față cu prea cinstitul Domn Miron Barnoschi și cu mamă-sa Elisaveta.»

rusalimului, și anume satul Poiana, din partea Domnului Leon Tomșa ¹⁾. In acest timp se ducea

Scrisoarea lui Miron Barnoschi din 1628

Hrisovul sârbesc al lui Petru Rareș, 1527

După plecarea lui Theofan și întâlnirea-i la Constantinopol cu Ciril Lucari, e o decizie sinodală, *sinodichon*, ce întărește altă danie făcută Ie-

o luptă aprigă între Ortodoxi și Latini pentru stă-

¹⁾ Codicele Patriarhiei A. КТ КТ.

...amirea sântului Mormânt, cărui, îndușințat în
 ...auririi lui Ciril Lucari i s'a închinat la 1633
 ...năstirea Barnoschi. Apoi lăcașurile ortodoxe
 ...iind amenințate să treacă Armenilor și Latinilor
 ...n schimbul datoriilor grele ce făcuseră călugării
 ...ârbi, Theofan trimise la Moscova pentru aju-
 ...oare pe egumenul Paisie ce avea să fie patriarh.
 Dar, întors fără de nicio ispravă, Theofan apare
 ...ntr'o dimineață la Iași dinaintea lui Vasile Lupu,
 ...cu o frânghie în mână, spunând: «Fiule, su-
 ...grumă-mă, să nu mă sugrume datornicii...» Iar
 ...mult evlaviosul Domn înțelese și-i dete o mie și
 ...doisprezece galbeni venetici; și trimise la Ieru-
 ...salem doi boieri cu alți o mie patru sute de galbeni
 ...ngurești, de se plătiră datoriile, rămânând o mică
 ...sumă, pe care patriarhul o luă mai târziu ¹⁾. Po-
 ...menind de acest act al lui Vasile Lupu, Patriarhul

...patriarhul ierusalimitan ²⁾. La 1643 Patriarhul
 Theofan se găsea iarăși la Iași, slujind în fața
 Domnului și Doamnei Vasile Lupu, al cărui mare
 Paharnic Gheorghe închina Sfântului Mormânt
 biserica, zidită de el, a Sfintei Mării din Ismail ²⁾.

M. Beza cu un urmaș al Românilor aduși de Ibrahim Pașa
 la Acre în Palestina

Dosoftei scrie în cartea-i *Despre Patriarhii Ierusa-*
limului: «Dela pierderea Constantinopolului, niciun
 rege sau principe n'a făcut un atare bine Tronului

¹⁾ Codicele Patriarhiei S. Crucis, Nr. 56, pp. 321—339.

Pagină ornamentală din Evanghelia Ieromonahului
 Porfirie, 1633

După un an Patriarhul Theofan muria la Con-
 stantinopol și era înmormântat cu cheltuiala lui
 Matei Basarab și Vasile Lupu. Fiecare din acești
 Domnitori ne-a lăsat în biblioteca Patriarhiei câte
 o evanghelie: a lui Matei Voevod din 1643 are
 un interes deosebit prin simplitatea aproape naivă
 a scenelor colorate, dându-ne și pe evangheliștii
 Ioan, Matei și Marcu într'un cadru de strălucite

¹⁾ P. 1910.

²⁾ Codicele Patriarhiei A., Nr. 405.

împodobiri; a doua, scrisă de Ieromonahul Porfirie la 1633, pe când Domnul Vasile e încă Mare Vornic, adugând apoi, adaugă inscripția: « Domnul întregii Moldovlahii și s'a vădit un ctitor nou de sfinte mânăstiri, și fala Romeilor ».

patriarhal în multe părți de lume; umblase și prin satele românești din Macedonia, ca Melenic și Crușova, unde ființau vechile frății pentru ajutorarea Sfântului Mormânt. Am dat și de listele persoanelor ce le compuneau; bunăoară la Vlahoclisura, cu data de 1660: Ioan al lui Pețu, Alexe Nicu, Maria Chirsa etc. ¹⁾. Apoi între anii 1669—1705 Dosoftei colindase o seamă de orașe ale Moldovlahiei, într'unele ca București și Iași întârziind îndelung. Odată se întoarse din Iași cu suma de douăzeci mii de groși spre acoperirea datorii găsite la Sfântul Mormânt și cu o candelniță și o candelă, în aur amândouă, și alte patruzeci de candelă în argint, pe care anevoie le pot identifica astăzi. Găsesc numai în biserica Sfinților Constantin și Elena din curtea Patriarhiei o candelă în argint ce are inscripția:

Pagină cu frontispiciu și inițială în culori din Evanghelia lui Matei Voevod, 1643

Noul patriarh al Ierusalimului, Paisie, slujia în Iași, unde se și alegea sub auspiciile Domnului Vasile Lupu. Într'asemenea împrejurări, firește că el se bucurase de favoruri încă mai osebite. Pe lângă bani mulți, într'un rând transportase din Iași boi și unt; iar Constantin Basarab îi dase șapte mii de groși pentru biserica dela Betlehem. În drumu-i spre Ierusalim Paisie își sfârși zilele în Constantinopol la 1660 și, strângându-se atunci sinodul, fu ales Patriarh al Ierusalimului Nectarie, care o luă asemeni către Iași, de aduse cu el înapoi și o cruce cât un stat de om, în aur și argint, și cu nestimate. Bătrân și suferind, Nectarie se retrase și în locu-i veni patriarh la 1669 Dosoftei, care-și începuse munca-i neobosită și spornică pentru ortodoxie de mai înainte, sub Nectarie. Acesta îl trimisese cu titlul de exarh

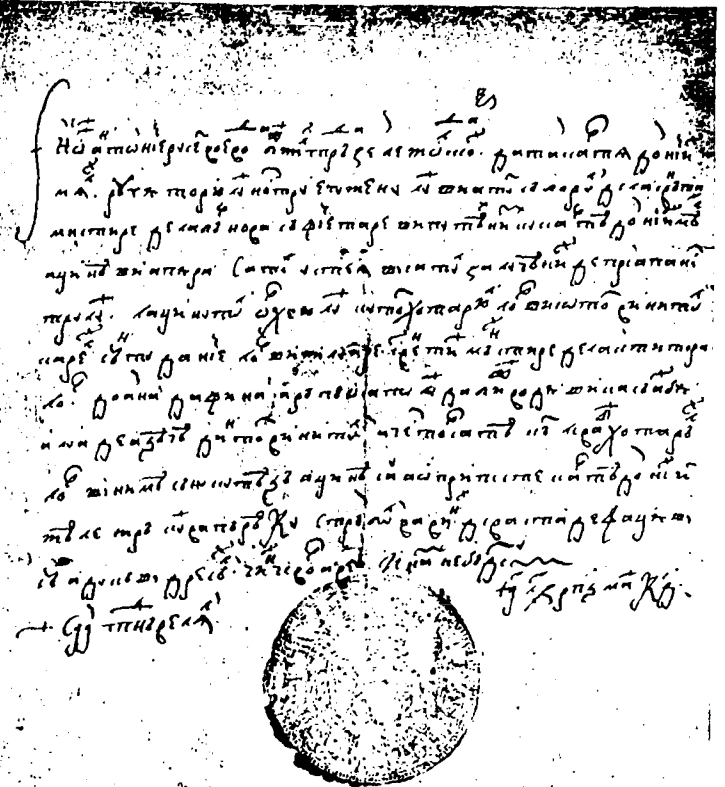
Pagină cu frontispiciu și cu inițială din Evanghelia Ieromonahului Porfirie, 1633

¹⁾ Ms. Nr. 509 din Biblioteca Patriarhiei

Acesta se îngrijea la 1680 și de înființarea unei școli grecești în Iași, pentru care un ieromonah valah, Mitrofan, își dădu obolul de șaiszeci lei. Dosoftei scoase aci mai întâiu scrierea predecesorului său, Patriarhul Nectarie: *Antirisis*, împotriva propagandei papistașe. Apoi scrise în 1689 la Nicolae Spătarul, aflător în Moscova, cerându-i spre publicare călătoria sa în China¹⁾. De la Spătarul Nicolae Milescu ne-a rămas în biblioteca Ierusalimului și un evangheliar, cu pagini zugrăvite, cu frumoase inițiale în culori, iar sub întâia pagină însemnarea grecească:

«Prezentul e dăruit de mine, odată Mare Spătar al Ungrovlahiei, sfintei biserici a Născătoareii Domnului zise Barnoschi, la Iași, 1660, unde s'a fost scris în folosul și mântuirea sufletului».

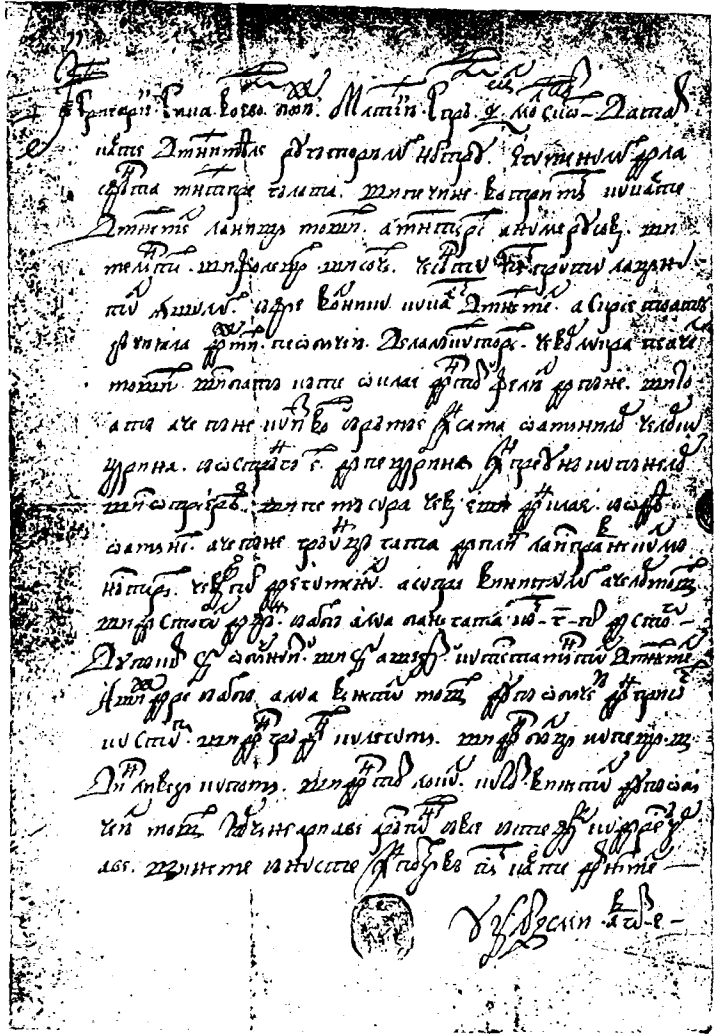

Handwritten signature or text in Church Slavonic script.

Hrisovul Domnului Antonie Ruset, 1679

¹⁾ Dositheos de Chrisostom Papodopulos, p. 39, Ierusalim, 1907. Vezi și N. Iorga: *Ceva din Legăturile Domniilor Românești cu Ierusalimul*, Acad. Rom. Memoriile Secțiunii Istorică. seria III. t. XII pp. 112—114, București, 1932.

Prin Dosoftei s'a donat Sfântului Mormânt mănăstirea Bârnova, de care pomenește hrisovul Doamnei Dafina Dabija din 1679, precum și acela datat în acelaș an al lui Antonie Ruset. Un mare sprijin a găsit Dosoftei în Șerban Cantacuzino, care a mijlocit la Poartă pentru obținerea

Hrisovul lui Grigorie Ghica, 1740

firmanului de reclădire a bisericii Sfântului Mormânt, contribuind el însuș două mii șase sute și cincizeci de groși spre acest scop. Lui Șerban Cantacuzino e dedicat, având în frunte două scrisori de slăvire, și un manuscris arab, *Orologhion*, al lui George Musa, Lideanul, din 1769. Asemeni lui Șerban Cantacuzino se adresează un alt manuscris, de Ioan Careofilis, care, socotindu-se drept eretic, părăsise Constantinopolul și se retrăsese la Curtea Valahiei. Pare-se că Șerban Cantacuzino nu putuse admite asprimea lui Dosoftei față de Ioan Careofilis și Patriarhul îi răspunse: «Legile nu s'au făcut în munții Valahiei, nici de către Domnii Valahiei, ci la Constantinopol, sub regi și sinoade». E drept, legile nu s'au făcut în munții Valahiei, însă din acei munți a ieșit aurul ce a susținut și a scăpat ortodoxismul răsăritean. Nu mai puțin binevoitor se arătase Șerban Cantacuzino și față de urmașul lui Dosoftei în

toare al sub i pentru

tronul Patriarhiei, Hrisant Notara, pe care îl cunoscuse de mai înainte. Când acesta hotărîse a rezidi biserica Sfântului Mormânt și când aju-

jinise pe Hrisant »¹⁾. Puțin timp după Decembrie 1726 Hrisant Notara se întâlnește cu Nicolae Mavrocordat, care-l rugase de mai înainte să-i

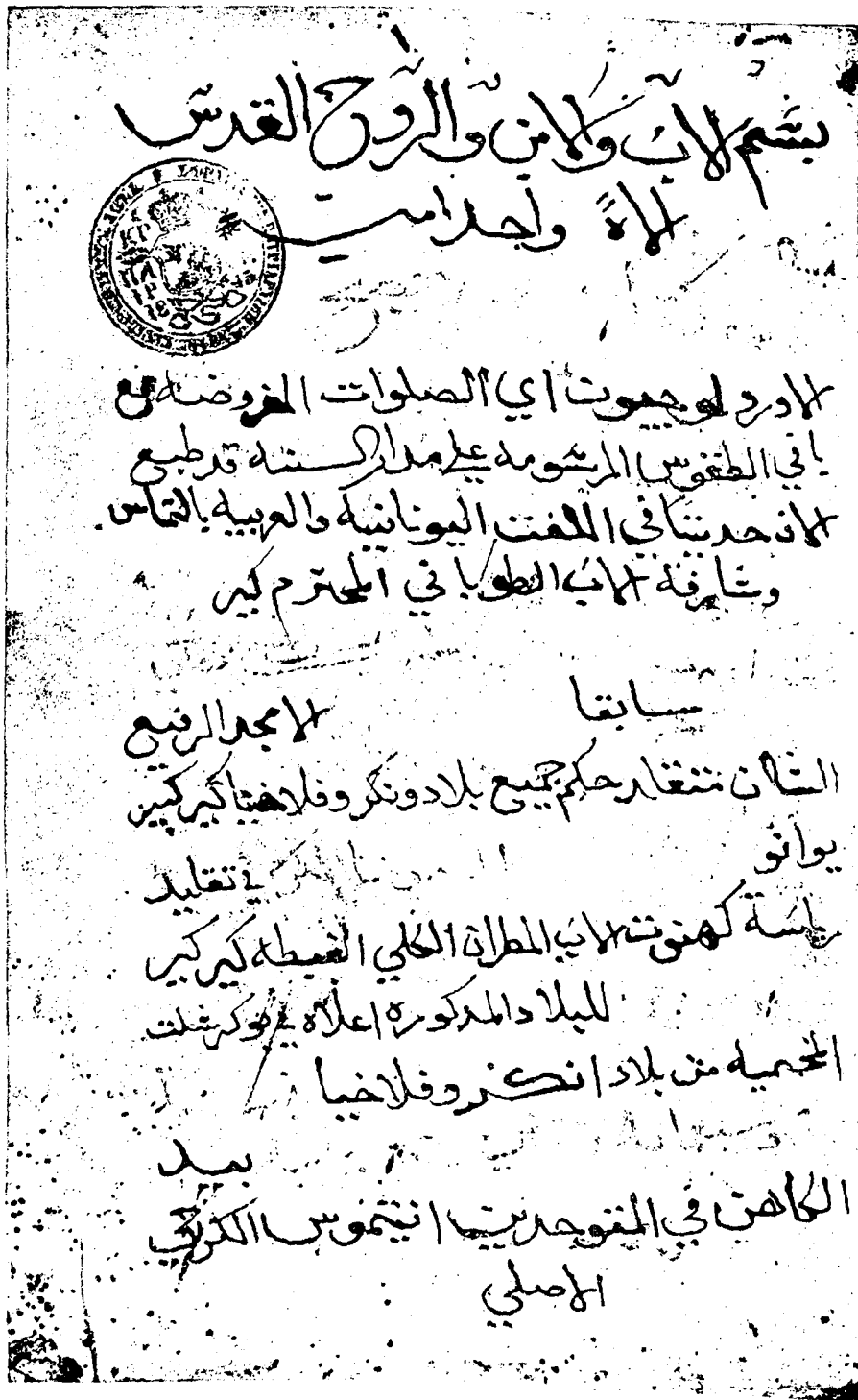
culeagă cărți istorice și monete vechi. Atunci închină Mavrocordat Ierusalimului mânăstirea Sf. Treimi din București, cu toate proprietățile — după spusa hrisovului: «întru mântuirea sufletescă și pomenirea veșnică a sa și a repauzătorilor săi părinți».

Și daniile se continuă astfel și sub ceilalți Domni fără întrerupere, pe vreme ce pelerinii Moldovalahiei în cete numeroase purced evlavioși către Sfântul Mormânt, alcătuiind mai mult decât alții «fericirea» călugărilor, precum se exprimă Patriarhul Nectarie. Deseori mă gândesc, câtă credință covârșitoare a fost în sufletele lor, spre a se fi avântat până la Ierusalim în acele zile, când și călătoria în ea însăși era foarte grea și plină de primejdii nebănuite. Intrau în Palestina fie prin Iaffa, fie prin Alexandria, străbătând bună parte din pustiu către Ierusalim. În 1844 călătorul englez Alexander William Kinglake a dat peste un grup de pelerini valahi într'un han din Gaza:

«Pe când ședeam la intrarea chiliei mele, uitându-mă jos în curte, sosise din deșert o caravană. Era compusă mai ales din pelerini Moldoveni, cari, spre a-și săvârși deplin misiunea, începuseră prin a vizita racla Fecioarei în Egipt, și acum se duceau la Ierusalim. Fuseseră surprinși în deșert de bătaia unui vânt, care așa răscolia nisipul și ridica înainte-le așa munți, încât călătoria lor fusese grozav de neliniștită și împiedicată și proviziile lor — încluzând apa cea mai prețioasă din toate — fuseseră mântuite cu mult înainte de a ajunge la capătul anevoiosului drum. Sosirea caravanei atrăsese numeroase și diferite pâlcuri în curte. Acolo era pelerinul Moldovan în haina-i de samur și căciula de blană și

grămada părului stufos...».

¹⁾ Istoria Bisericii Ierusalimului de Hrisostom Papadopoulos, p. 617, Ierusalim, 1910.

Pagina întâia din Orologhion, manuscris arab din 1769, cu dedicație și scrisori de proslăvire către Șerban Cantacuzino

toare nu seoseau de nițăeri, «numai fostul Voevod al Ungrovlahiei, Șerban Cantacuzino, care încă sub Dosoței își exprimase dorința de a cheltui pentru clădirea Bisericii Înălțării, darnic îl spri-

Dar în Palestina au venit Românii și cu alte osturi decât cele bisericesti. Am auzit că un urmaș al lor ar fi trăind încă. Și mă duc de-l găsec n satul Cafr-Iasif, pe lângă Acre — un bătrân leplin arabizat. Imi povestește, cum Ibrahim Pașa, ucericitorul cetății Acre, trăgându-se din Cavala și cunoscându-i pe Români de iscusiti meșteri și idari, aduse mai mulți din Macedonia cu vreo sută de ani înainte, spre a restaura moschea lui Ahmed Jazar în Acre. Iși amintește de tatăl său Caraiani, de unul Hagi-Nicola, de altul Șamu și

de câte lucruri îi stăruie vagi în gând, privitoare la cuprinsurile macedonice. Intr'un timp, destăinuindu-i aceeaș obârșie a mea, tresare și cu un zâmbet:

— Poate să fim veri...
 — Poate, zic.

Totuș, grăindu-mi arăbește, simt așa de mare depărtarea între noi, și-mi dau mai vartos seama de ceace înseamnă limba în plămădirea și păstrarea conștiinței unui neam.

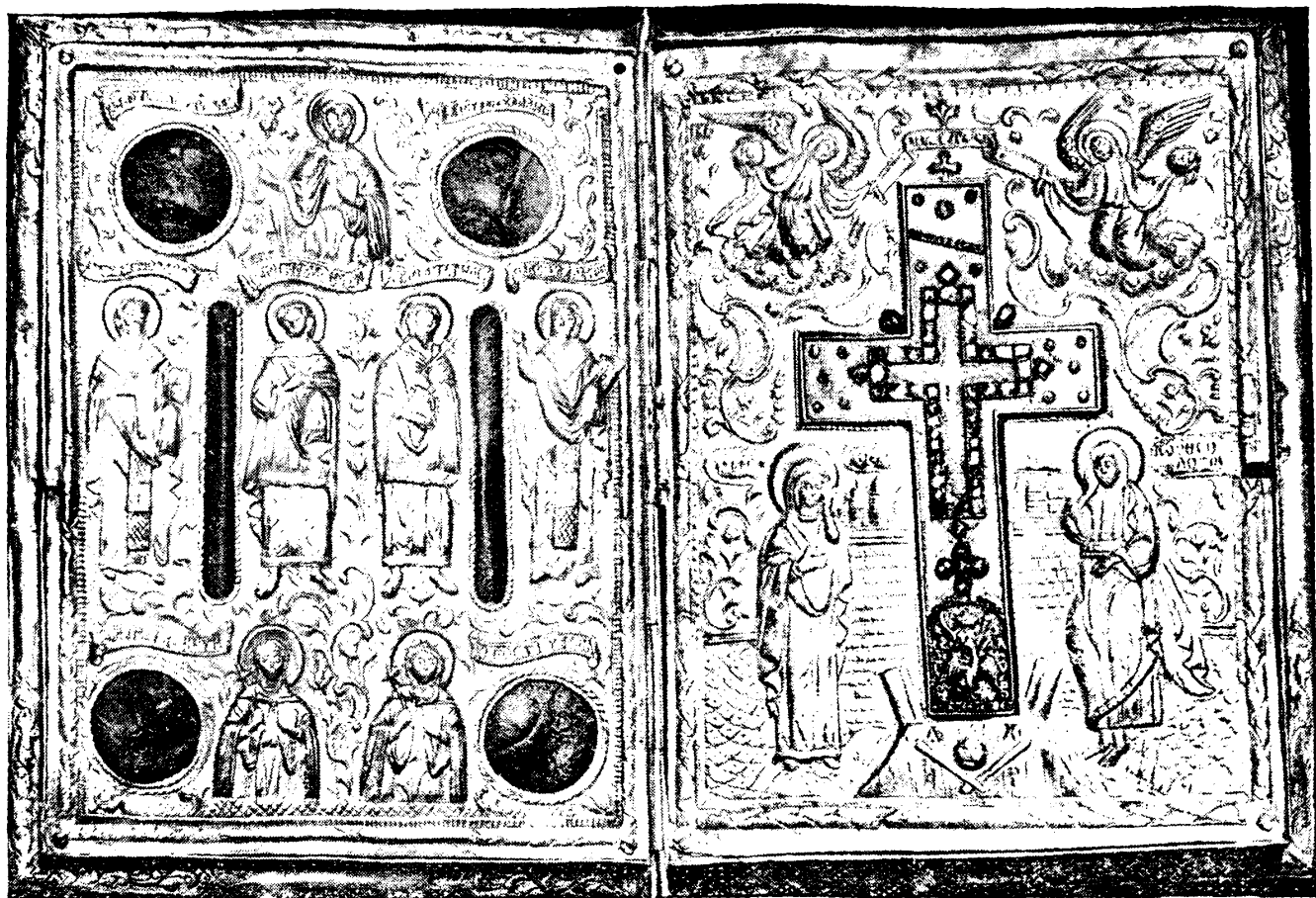

Cele zece zodii din Evanghelia lui Matei Voevod, 1643

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μητροπολίτη
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΔΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Chivotul Domnului Alexandru Lăpușneanu dela Mănăstirea Dochiariu (cu vulturul, stema și 'Iw slv)

URME ROMÂNEȘTI LA MUNTELE ATHOS

De timpuriu Muntele Athos a pătruns în viața mea. Tata îl vizita deseori și aducea cu sineși, pe lângă povești minunate, și o seamă de obiecte sfințite ale călugărilor. Intr'un rând spunea cum, fiind greu bolnav și împărtășindu-și temerile unui monah: «Părinte, aici o să-mi cadă oasele»; acesta i-a răspuns în chip de mângâiere: «Apoi, fiule, de-ai avea norocul să mori la Athos, te-ai duce deadreptul în paradis». Și a vroit destinul să-și mântuie tocmai acolo zilele. Chemat de vestea neașteptată, am urcat până la mănăstirea Hiliandar, unde l-au înmormântat. Dar atunci eram de vârstă fragedă și nu bănuiam încă rostul însemnat al Muntelui Athos în trecutul românesc. Mai târziu am aflat și am scris într'o carte englezească:

«Cetind orice descriere a Muntelui Athos — ca, spre pildă, *Mănăstiri în Levant* al lui Robert Curzon — ești izbit de repetitele referinți: «Acest lăcaș a fost darul Neagului, Voevodul Valahiei»; «Mănăstirea a fost reclădită de Ștefan, Voevodul Moldaviei»; sau «Alexandru, Voevodul Molda-

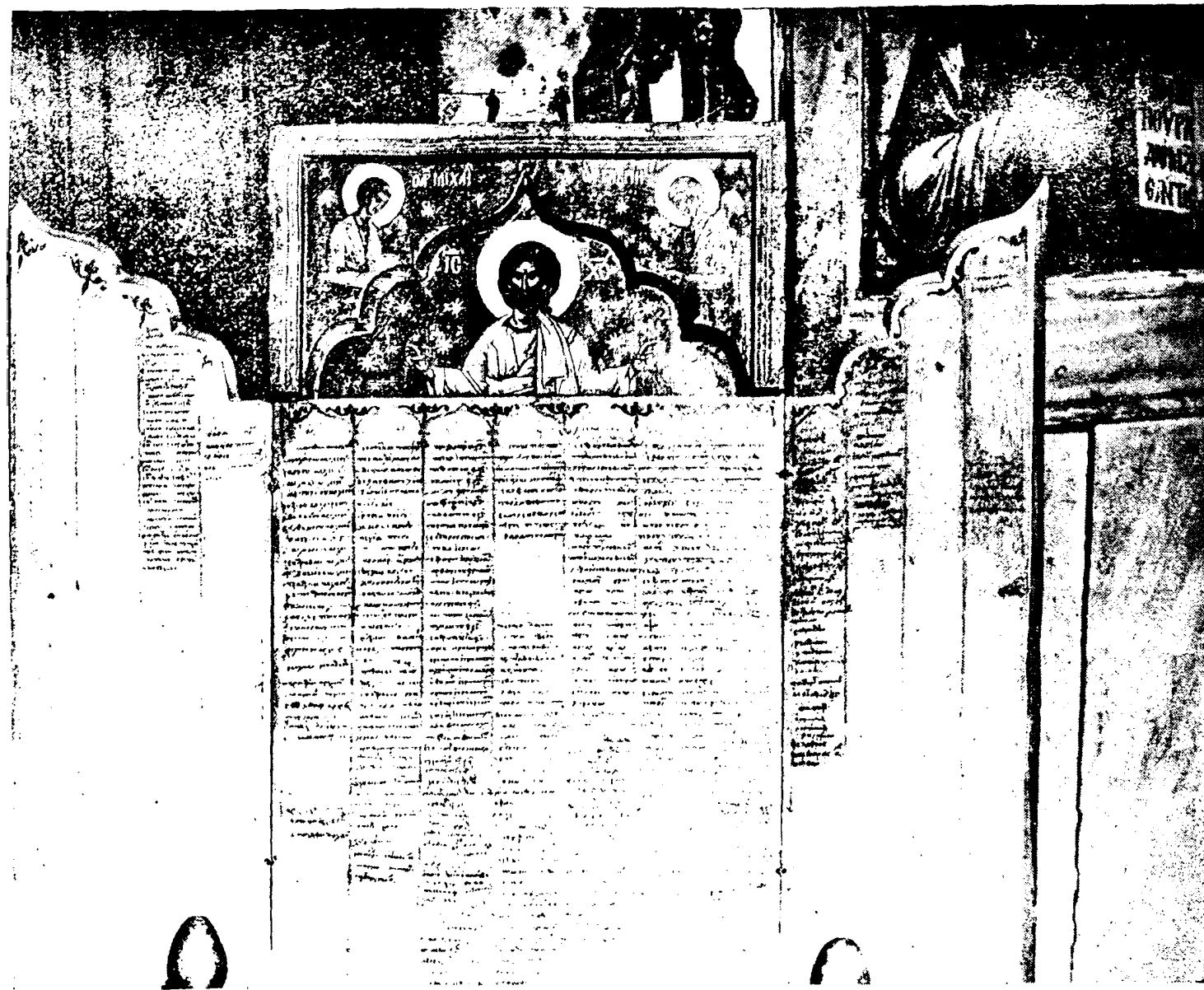
viei, a fost un mare binefăcător al acestei și altor mănăstiri...».

Acum împrejurările mă poartă iarăși către Muntele Sfânt. Debarc la Dafni, coasta portului veștmântat în lauri, trec potecile însemnate cu simple cruci de lemn, colind pe rând mănăstirile, mă bucur de ospetia lor, grăiesc unuia și altuia din călugări; încât la urmă, când stau și caut să-mi rânduesc impresiile, de cari sunt copleșit, nu știu cum și de unde să încep și să purced înainte. Că mi-a spus cineva: «Uită-te la călugări! Iși lasă mamă, tată, și vin aici de se îngrașă pentru sufletele lor»; că mulți din ei zac afundați în amorțea obscurantistă; că, slăbindu-se credința, ortodoxismul a încremenit sub tipicul formelor seci și superstițioase; că în umbra chiliilor s'au încuibat patimi urâcioase — la ce aș mai stăru? Eu am venit să cercetez bogăția daniilor vevodale, să gust frumusețile naturii și să mă încânt de naivitatea legendelor cu miracole. Inșăși Fecioara Maria s'a fost abătut cândva la Muntele Athos, luându-l sub înalta-i ocrotire. De aceea

chipul ei, zugrăvit în atâtea feluri, e adorat pretutindeni. Dinaintea unei asemenea icoane auzit intonându-se la Protatu Axionul: Cuvine-se cu adevărat să te fericism, născă-re de Dumnezeu, cea pururea fecioară și prea înovată și maica Dumnezeului nostru... ». Apoi diaconul a dat glas pomenirii ctitorilor și efăcătorilor: Ștefan Voevod, Bogdan, Alexan-t, Petru, Neagoe, Teodosie — un șir de nume

este dovedită. La 885 împăratul Vasile I Mace-doneanul și după douăzeci și șase ani urmașul său, Leon Înțeleptul, în vederea unei mai po-trivite reculegeri monahicești, le oprește intrarea la Athos. Ci măsura nu se ține cu rigoare. Mai pe-ascuns, mai pe față, Vlahii încep a se strecura laolaltă cu soțiile și cu fetele, cari, slujind de păstorite și îmbrăcate bărbătește, străbat liniștea sihăstriilor și atrag pe călugări în vraja ispitelor;

Diptihul dela Protatu (în coloana V numele ctitorilor români)

le-am găsit înscrise și într'un vechiu diptih românesc. La aceeași biserică se află tainuită de o parte și o cristelniță, rostul căreia nu-l pricep. E de mult, spune eclesiarhul, din timpul Vlahilor... Iși botezau în ea pruncii ». Și astfel mă rămut cu gândul departe, în veacul al optulea, când trăia la Muntele Athos și o populație miștină, când nu erau zidite încă mănăstirile, când monahii adăpostiți în colibe și peșteri căutau să peștineze grupurile de păstori Vlahi, coborâtori pe aceste locuri. Fiintarea lor ca neam aparte

așacă împăratul Constantin al IX-lea Monomahul e nevoit să-i alunge. Acum, însă, după ce călugării au gustat din plăcerile neîngăduite și s'au folosit de spiritul întreprinzător al Vlahilor, pornesc ei-înșiși a se plânge și a cere cu stăruință înapoierea lor.

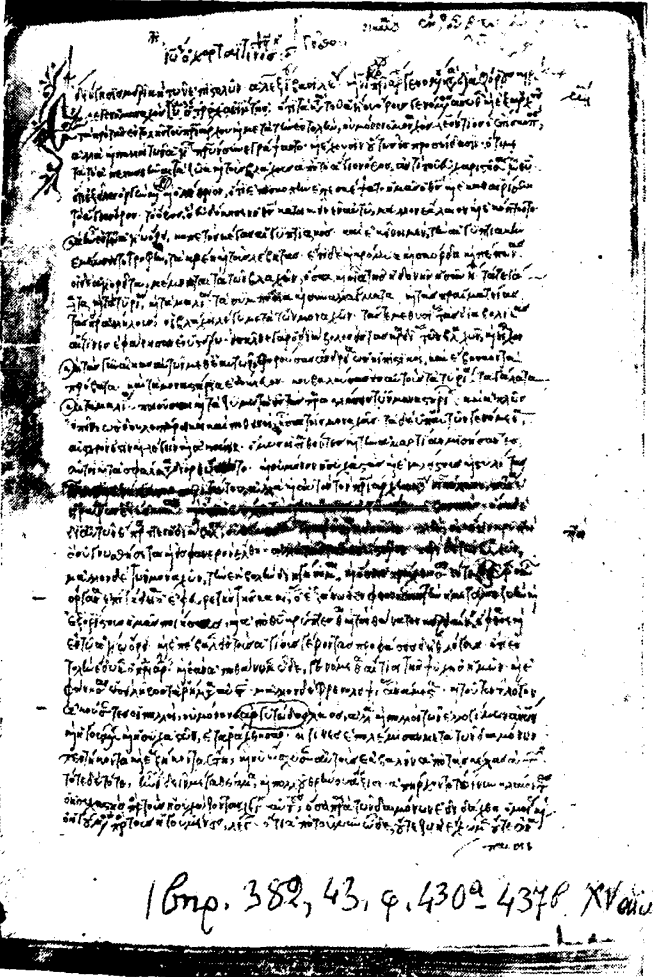
Toate acestea ni se lămuresc pe deplin într'un manuscris al bibliotecii Sfântului Pantelimon, intitulat *Scandalurile petrecute la Athos în 1088*, pe care îl dau în traducere:

« In zilele lui Alexie Comnenul, care a domnit

timp de treizeci și șapte ani, din 1081 până la 1118, Vlahii Cuțovlahi, păstori de oi și capre, înaintând au pătruns în Athos, după știința însă a egumenului Lavrei, cum se va spune mai târziu. Și cu turmele au pătruns și femei în arătare bărbătească; și mult desfrâu și spurcăciuni au săvârșit, mânându-și turmele în haine de bărbați, încât monahii Athosului s'au întors către împăratul Alexie, și-au fost îndată izgoniți. Inșă, după ce s'au dus vitele și Vlahii din Athos, în loc să mulțumească lui Dumnezeu monahii, că a ridicat mare pierzanie și urgie, de s'a curățit Muntele, în care ne-a învrednicit să trăim, ba mai de grabă plângeau nesăbuiții. Și era mare jelanie în Athos; și, pe când fugarii Eghiptului simțiau lipsa cărnii, peștelui și altora, monahii râvniau după stricăciunea Vlahilor, amintindu-și de laptele, brânza, lâna, petrecreile și schimburile negustorești ce făceau împreună, și de bețiile cari mai pe urmă

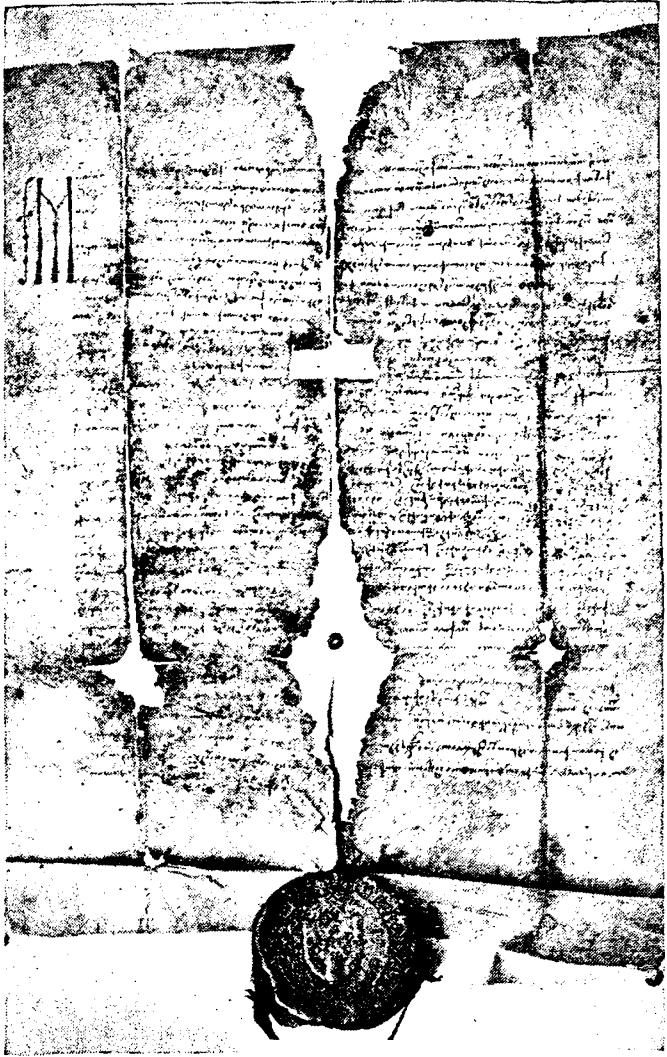
rilor în mănăstiri și le duceau brânzeturi, lapte și lână, și le frământau pâinea la zile de praznic. Iar cele săvârșite de ei rușinos este a le spune și a le auzi.

Numaicât doritorii de asemenea lucruri, pocăindu-se, și-au îndreptat greșelile; căci mârșavii,

Pagină din manuscrisul pentru Vlahi (secolul XIV, mănăstirea Ivru)

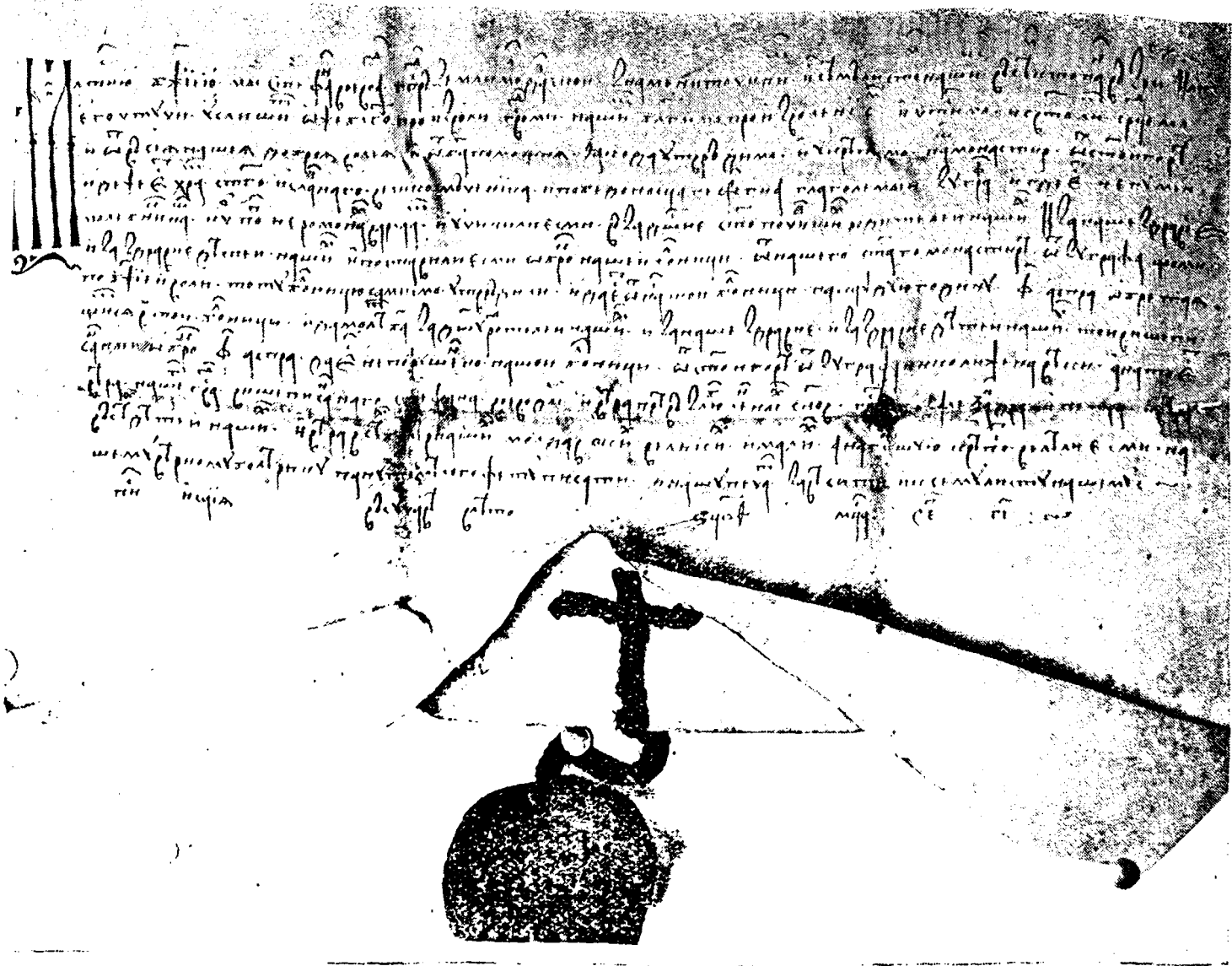
s'au arătat. Că intrase diavolul în sufletele Vlahilor, de-și țineau femeile în podoabe bărbătești ca ciobani și pășteau turmele și slujiau călugă-

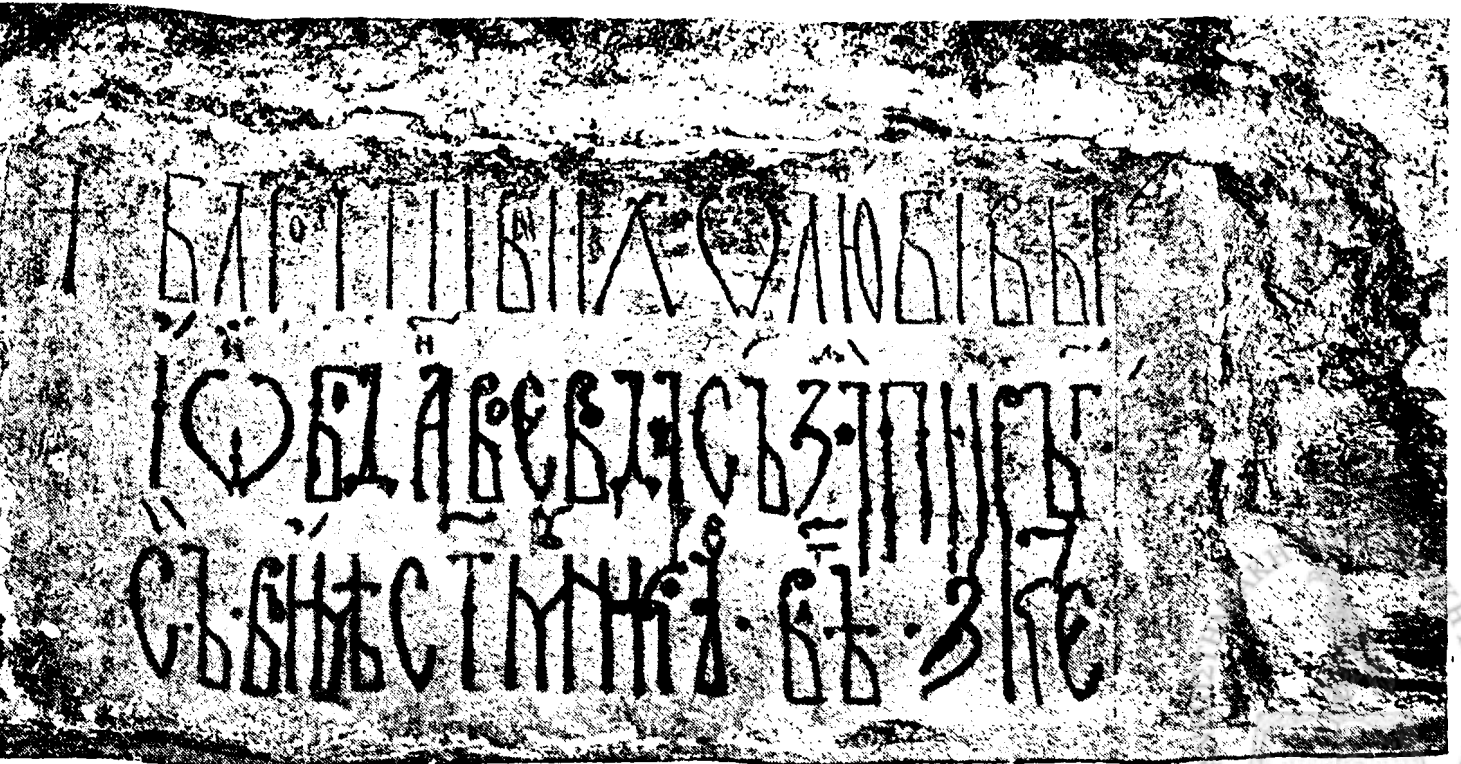
Hrisovul lui Alexandru cel Bun din 1429 (mănăstirea Zografu)

cași virtuozii călugări, aflând de relele acestea, le-au spus tare, și patriarhului încă le-au scris, cum că Vlahii au femei pascătoare de turme. Ci de plecarea Vlahilor, mai mult a călugărilor, să povestim, căci, găsind necuratul uneltele răutății, a însuflat monahilor drept pricină oarecum binecuvântată porunca patriarhului de a sta Vlahii în Athos. Și acum izgonindu-se, călugării se făceau vinovați către sufletele lor după moarte. Și, auzind acest cuvânt, mulți din ei s'au tulburat foarte — monahi și pustnici, cari timp de cincizeci ori șeaizeci de ani se luptaseră cu diavolul și din chilii nu clintiseră, acum eșiau plângând în chip nerod, zicându-și unii altora, că de azi

Hrisovul lui Ștefan cel Mare din 1471 (mănăstirea Zografu)

Inscripția de la turnul arsenalei Zografu: «Bincredinciosul și de Hristos iubitorul Io Bogdan Voevod a zidit acest turn»

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ

Κεαρφι
 κειρω ιπο
 ριυθσοις
 τοις σαι
 ιασδιωτ
 σαρικερ
 Σηρξερτο
 Θμωθητυ
 ιωτου οδερπειρ τι
 λουριετοις ερχυσε
 οιδιφωσιμοιλεγμ
 ωτω, ιδι τι ποιουμ

ογκιξερ. κειωτος ε
 ληρωτωις ουδιπο
 τιωιγγωπι τι εσωιν
 σιδωδ οπιχριωσις
 χρωτως κειοι μερωτ
 πως εισηθιρις τοροι
 κορ τουθυ επιμιαωφωρ
 τουφχιριως, κειτοιε
 ερωτης πορθισε
 ως φορμ οει ουκδξε
 ερφορμ ιμπετοις ιρεν
 αι κειδω κειτω

Pagină cu frontispiciu și inițială din evanghelia
 Ieromonahului Porfirie, 1633

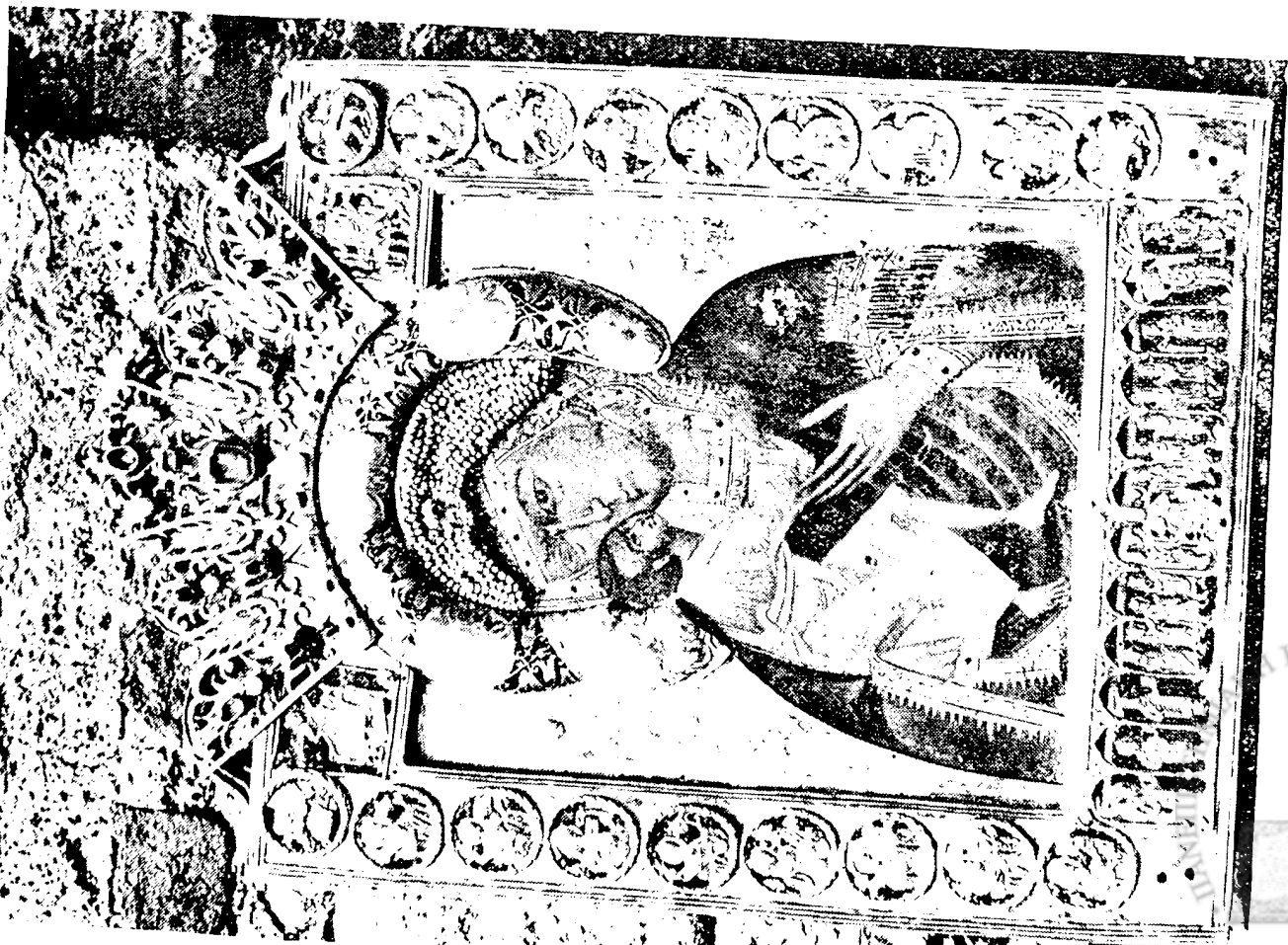
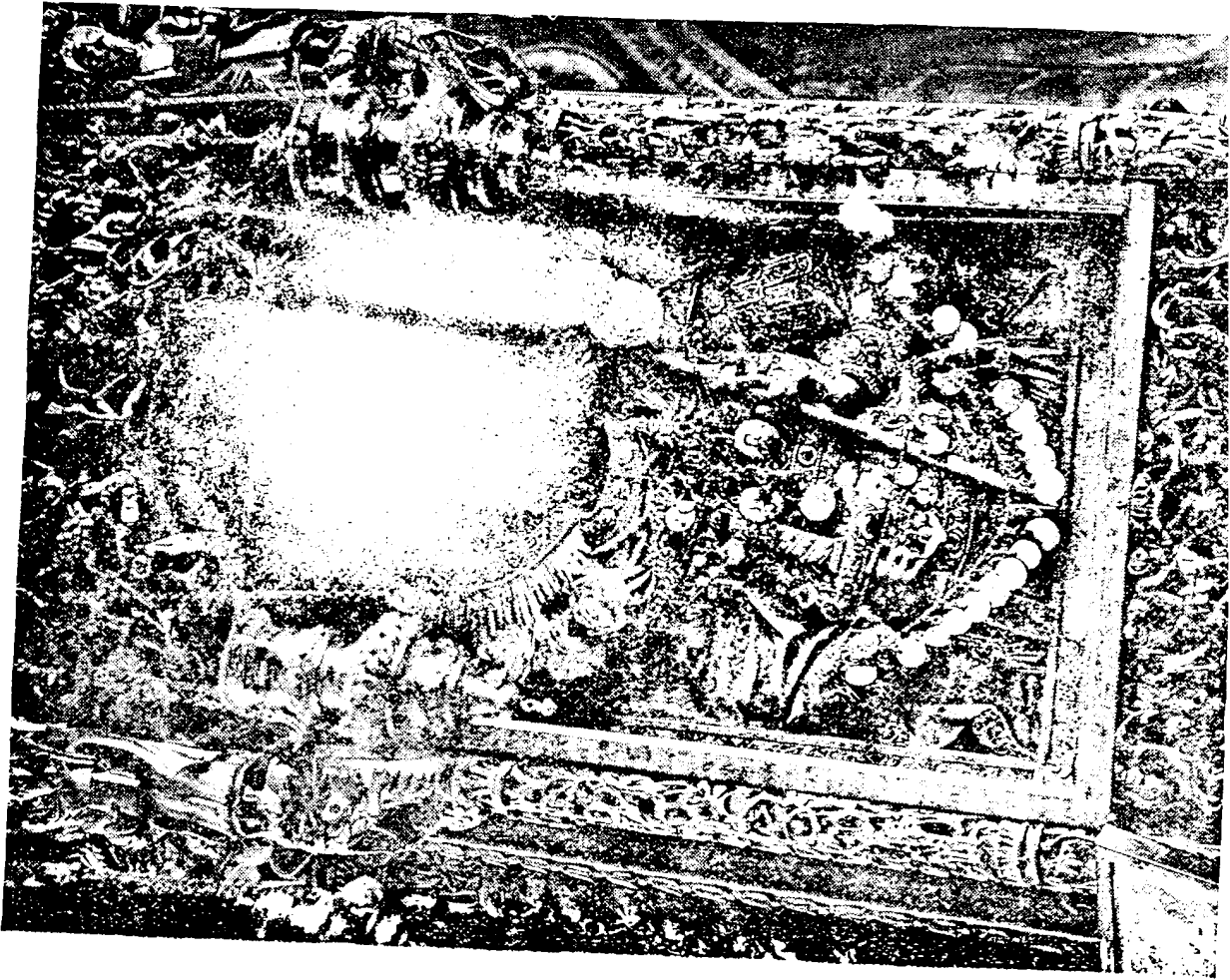

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μητροπολίτη
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ

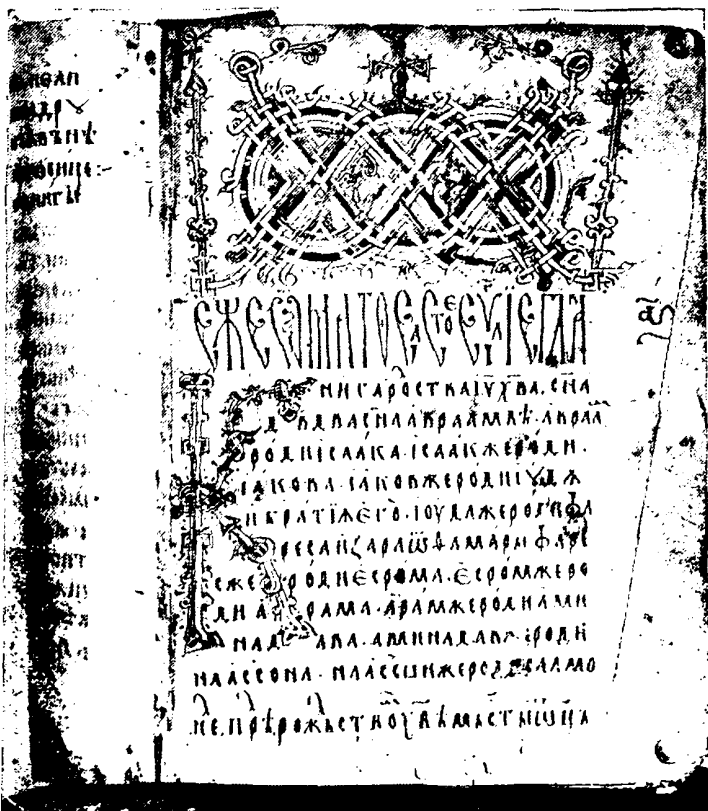
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μητροπολίτη
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ

mai multe traie nu au venit, nici nebunia lor! Cărduri-cărduri eșiau întru bu-
 uria diavolului.

Și erau Vlahii patru sute de familii, pe turmele
 ārora a vroit patriarhul să pue zeciuală și n'a

Evanghelia lui Ștefan cel Mare din 1495 (mănăstirea Zografu)

ăsat pe arhonți s'o facă, spre a nu se îngreuna
 mănăstirile. Au eșit cu Vlahii o mulțime de că-
 ugări, cât vedeai mănăstirile păzite numai de că-
 urbi, ologi și bătrâni. Și astfel întâmplându-se
 lucrurile, a venit sărbătoarea Crăciunului și s'au
 strâns toți după datină în Lavra Cariesului. Au
 afurisit întâi pe dimogheronți, apoi sobor făcân-
 du-se, au ales trei bărbați evlavioși: pe Ioan,
 egumenul Vatopedului și pe Simeon, egumenul
 Caracalului și pe Nichifor, egumenul Constamo-
 nitului, o rudă al împăratului Alexie, și pe doi
 supraveghetori, de i-au trimis la împărat, scriin-
 du-i și carte: Sfinte Despot al nostru, cunoscut
 este împărăției tale, că porunca patriarhului de a
 sta Vlahii a golit Athosul și ne rugăm să ridici
 această poruncă, deoarece ne pierdem cu toții;
 și subț a ta seninătate ducem și noi o viață li-
 niștită.

Cetind acestea împăratul, a luat și sfatul Curții,
 care și-a dat părerea să-l cheme pe patriarh. Im-
 păratul, însă, din evlavie n'a făcut-o, ci a trimis
 pe monahi la patriarh, scriindu-i doar că ordinul
 acestuia golit-a Muntele Athos. Iar patriarhul
 a dat răspuns împăratului: Intrucât n'ai iscălit,
 porunca rămâne fără putere și este vrerea lui

Dumnezeu să ție Athosul subț imparățeasca sta-
 pânire, spre a nu mai intra Vlahii »¹⁾).

O notă a manuscrisului adaugă: « Egumenul
 Lavrei, Ioanichie Valmas, cunoscut de împărat
 și de patriarh, a fost începutul și rădăcina relelor
 săvârșite de Vlahii, fiindcă a scris ca din partea
 patriarhului în chip mincinos și a iscălit cu mâna
 sa, cum că patriarhul a poruncit să intre Vlahii,
 spre a lua brânzeturi, lapte, lână și altele ». Apoi:

« O carte întregă exista înaintea revoluției despre
 cele petrecute în Athos, care acum nu se vede ».

Din aceste rânduri, cât și din întrebuițarea
 termenului de Cuțovlahii, reese că manuscrisul
 datează din veacul al XIX-lea, dar el folosește
 și în bună parte reproduce textul unui alt manu-
 scris cu vreo cinci sute de ani mai vechiu. Se află
 în biblioteca Ivirului. Incepe:

« Zicea monahul acesta Ioan Trahaniotul, că
 cele întâmplăte dintru început la Sfântul Munte,

Capul Sfântului Grigorie din Nazianz în chivotul dăruit de
 Maria Doamna lui Șerban Cantacuzino și Maria Bîlăceanu,
 la 1789 (mănăstirea Vatoped)

înainte și după porunca patriarhului, nu numai

¹⁾ Nr. 5788, 281, p. 69—72.

episcopul Leontie ci și mulți dintre sfinții părinți le-au scris și-au luat astfel de știre, că în urma izgonirii vitelor și Vlahilor din Athos, în loc să mulțumiască lui Dumnezeu monahii, că a ridicat o periculoasă urgie și a curățit Muntele Sfânt, unde ne-a învrednicit să trăim, mai mult se plângeau; și era jelanie mare în Athos... ».

Urmează scrisorile dintre împărat și patriarh,

Alungați dela Muntele Athos, Vlahii au cunoscut până azi să-și mână turmele în celelalte părți ale Calcidiceii; în calea mea spre Salonic le-am întâlnit corturile de popas; iar unul din părinții Lavrei mi-a spus, cu înfiorarea tinereții arătate, de iubirea sa pentru o frumoasă păstoră vlahă, când avea odată grija unui metoh măstăresc la Casandra. Relațiile Muntelui Athos

Basorelieful Ștefan-cel-Mare din 1496 (mănăstirea Vatoped)

scoțându-se la iveală purtările amăgitoare ale Vlahilor față de călugări:

« Precum Madineii își găteau femeile și le aduceau înaintea poporului Iudeu, spre a-l corupe și a-l îndepărta de Dumnezeu, tot astfel și diavolul a intrat în sufletele Vlahilor, de-și împodobiau soțiile și fetele în strae bărbătești, ca să-i piardă pe acei ce vroiau a trăi evlavios... ¹⁾ ».

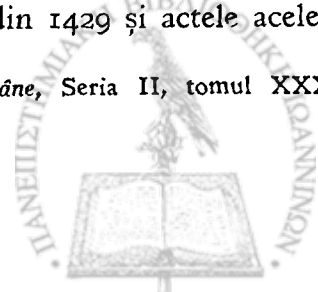
¹⁾ Povestire istorică a scrisorilor Impăratului Alexie și Patriarhului Nicolae în diferite vremi, Nr. 4502, 382, p. 430 A — 434 D.

românimea nu se întrerup nicidecum, mărindu-se bineînțeles după întemeierea Principatelor Dunărene. Cu drept cuvânt profesorul N. Iorga scria acum nouăsprezece ani, luând în vedere materialul de-atunci:

« Nici un Domn al Moldovei n'avuse până la 1466 legături cu Athosul » ¹⁾.

Dar, iată că la Zografu dau de hrisovul daniei lui Alexandru-cel-Bun din 1429 și actele aceleiași

¹⁾ Analele Academiei Române, Seria II, tomul XXXVI, p. 466.

mănăstiri arată, că hotărnicirea unor proprietăți ale sale e făcută și mai înainte, la 1378 «sub prea sfântul mitropolit al Vlahiei»¹⁾). Deși Vlad și Raducel-Mare ajută cu pensii anuale mănăstirea Sfântului Pantelimon la 1487 și 1496, cucernica prin-

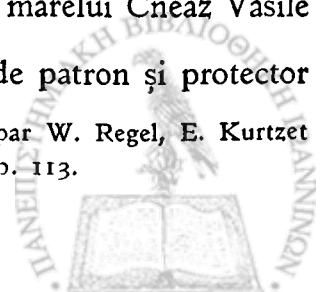

Icoana bătută în aur de Nicolae din satul românesc Nicolița, la 1690 (mănăstirea Vatoped)

tesă Angelina a Serbiei scrie marelui Cneaz Vasile Ivanovici în 1509:

« Unele din mănăstiri au de patron și protector

¹⁾ *Actes de Zographou*, publiés par W. Regel, E. Kurtzet et B. Korablev, Petersburg 1907, p. 113.

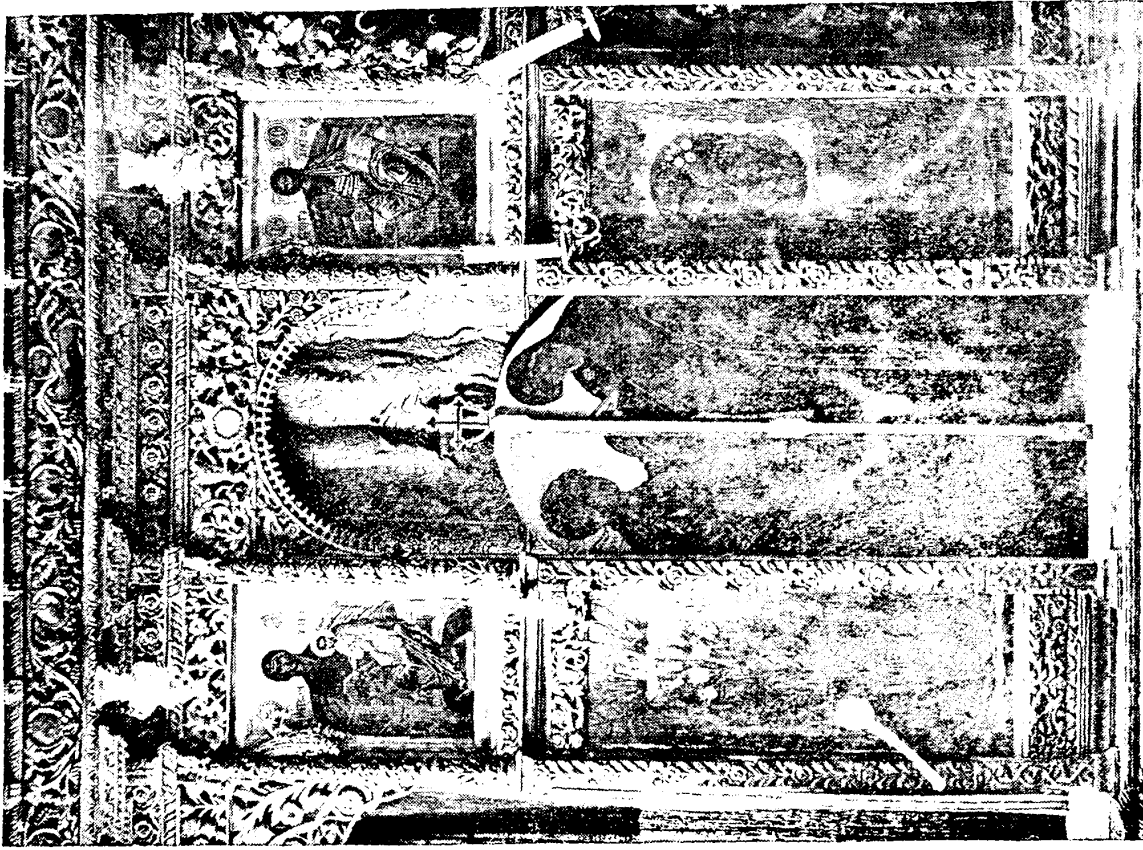

ΟΖΙΔΙΟΣ

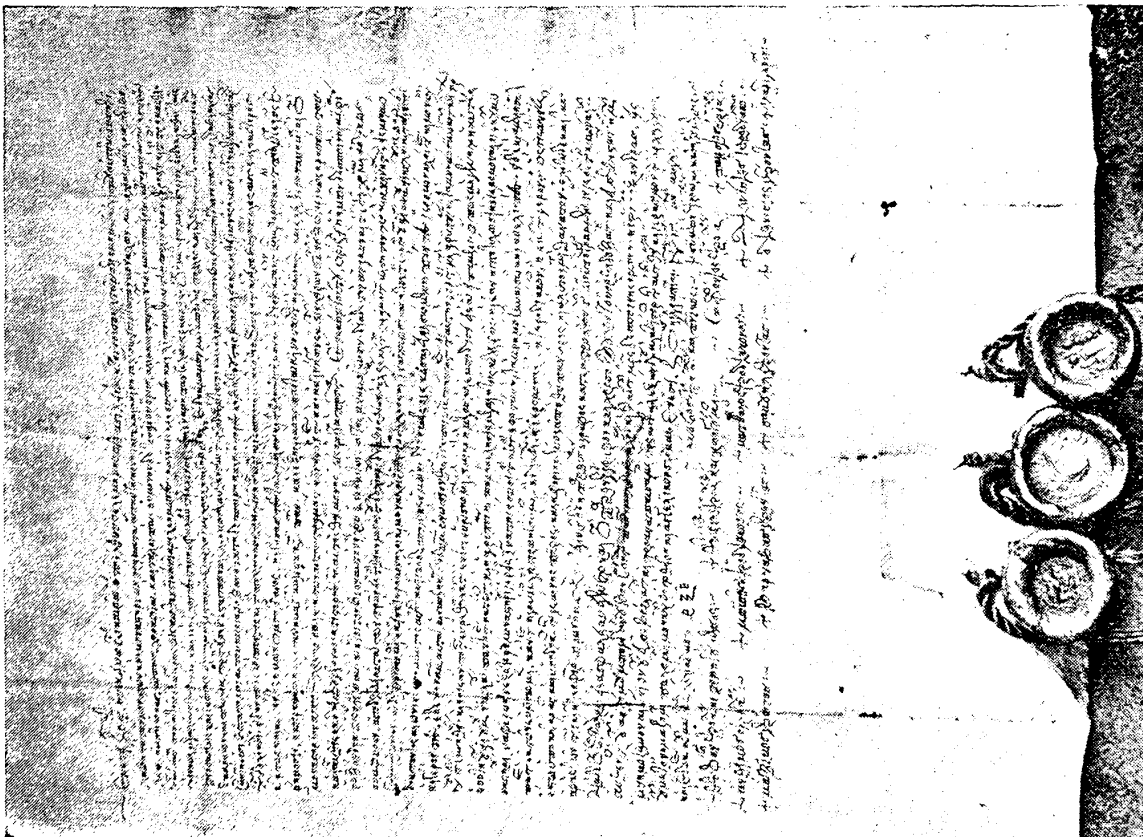
ΜΑΓΝΑΚΙΟΣ

ΑΓΙΟΥ
ΒΑΣΙΛΕΥΣ
ΑΒΟΣ ΜΕΓΑ
ΣΥΡΕΒΟΧΑΣ
ΧΩΤΩΝ ΠΡΟΣ
ΘΕΟΝ ΚΑΙ
ΝΕΚΡΟΝ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ
ΑΝΘΩΝΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΩΝ
ΤΟΠΙΚΩΝ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Iconostasul Paraclisului Neağoe Basarab (mănăstirea Vatoped)

Hrisovul cu trei peceți al Doamnei Ruxanda Lăpușeanu din 1570 (mănăstirea Dochiariu)

2
e Țarul Iberiei, altele pe Voevodul Valahiei; iar Sfântul Pantelimon n'are decât pe Înălțimea-
oastră... »⁴⁾.

Atât Domnii Valahiei cât și ai Moldovei încep
cum opera lor de cucerire la Muntele Athos.
Iupăce zidește trapezăria Zografului și turnul

Vasile Lupu și Logofătul Golia (mănăstirea Vatoped)

arsenalei, isprăvit de urmașul său Bogdan, Ștefan-
cel-Mare își ia sarcina la 1471 să dea cinci sute
de aspri anual, cum spune în hrisov, «mănăstirii
noastre din Sfântul Munte, unde este hramul
sfântului și slăvitului marelui mucenic și purtător
de biruințe Gheorghe, numită Zografu». Apoi în
ajunul unei bătălii Ștefan e speriat de mulțimea
oștilor turcești și adoarme cu îndoială în suflet,
dacă să purceadă ori nu a doua zi lupta. Și-i apare
în vis Sfântul Gheorghe: «Nu-ți fie teamă, îi
zice. Pornește-ți oamenii împotriva necredincio-
șilor și Dumnezeu are să te ajute!». După iz-
bândă, Voevodul trimite Zografului o icoană a
Sfântului Gheorghe ce se păstrează și astăzi. În
biblioteca mănăstirii găesc și trei evanghelii sla-

vone. Una chiar a lui Ștefan-cel-Mare, fără
scoarțe și puțin ruptă, având la sfârșit următoarea
însemnare din 1495:

*Această tetraveanghelie a cumpărat-o Domnul Io
Ștefan Voevod, fiul lui Bogdan Voevod și a
Oltei și-a așezat-o întru ruga sa în hramul
Adormirii Preasfintei Stăpânitoarei noastre Năs-
cătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioarei Ma-
rii în biserica din Borzești de pe Trotuș, ca să-i
fie lui pomenire neschimbată cât stă acest hram.
Iar care va strica ori va clinti această pomenire,
sau episcop sau popă sau oricine, acelaia să-i
fie protivnică Sfânta Născătoare de Dumnezeu
în ziua înfricoșatei judecăți a lui Hristos. Iar
anul domniei lui 38 curgători. În anul 7003,
luna Noemvrie 3 zile.*

După o sută treizeci și doi de ani o altă mână
trage în adaos rânduri pe alocuri ne mai cetibile:

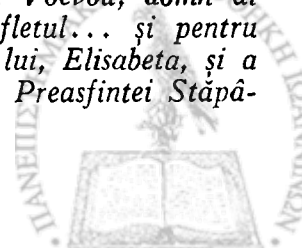
Această tetravanghelie a înoit-o și a legat-o

Chilia românească a Sfântului Ipatie, lângă mănăstirea Vatoped

*binecinstitorul și de Hristos iubitorul Domn Io
Miron Barnovschi Moghila Voevod, domn al
Țării Moldovei, pentru sufletul... și pentru
sufletul lui... și a mamei lui, Elisabeta, și a
dat-o la biserica... hramul Preasfintei Stăpâ-*

⁴⁾ La Question du Couvent de St. Pantelimon, par Un Ami
de la Verité, Constantinople 1874, p. 23.

nitoarei noastre Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioarei Marii în satul Borzești pe Trotuș, ca să-i fie pomenire să se pomeniască la fiecă slujbă... cum se pomeneste și răposatul Domn, Io Ștefan Voevod, fiul lui Bogdan Voevod, și mama lui Oltea. Iar cine va strica și va clinti dela biserica această pomenire cât stă acest hram al Adormirii Născătoarei de Dumnezeu, sau episcop sau popă sau oricine, a celui să-i fie protivnică Sfânta Născătoare de Dumnezeu în ziua înfricoșatei judecări a lui Hristos. Amin. In anul 7135 luna August 16 zile.

Cealaltă evanghelie, asemănătoare precedentei, are inscripția datată 1563:

Această carte numită sfânta tetravanghelie a cumpărat-o jupan Neagoe, mare ban al Craiovei, și jupanița lui Anca și a așezat-o în hramul Sfântului Arhiereu și Făcătorului de minuni părintelui nostru Nicolae, în satul Coieni, ca să lucreze pentru aceste suflete și pentru sufletele

Mircea Voevod, în anul 7071, luna Ghena 11 zile.

A treia evanghelie, cu frontispiciu de împleti colorate, ni se spune, că fu scrisă la mănăstirea Bistrița pentru jupanul Ioan, mare vistiernic, egumen fiind Chir Onufrie, anul 1544.

Starețul Grigorie, Radu Mihnea și fiul său, frescă în catholiconul Ivirului

părinților și copiilor în sfântul hram. In zilele binecinstitorului și de Hristos iubitorului nostru Domn, Io Petru Voevod, fiul preabunului Io

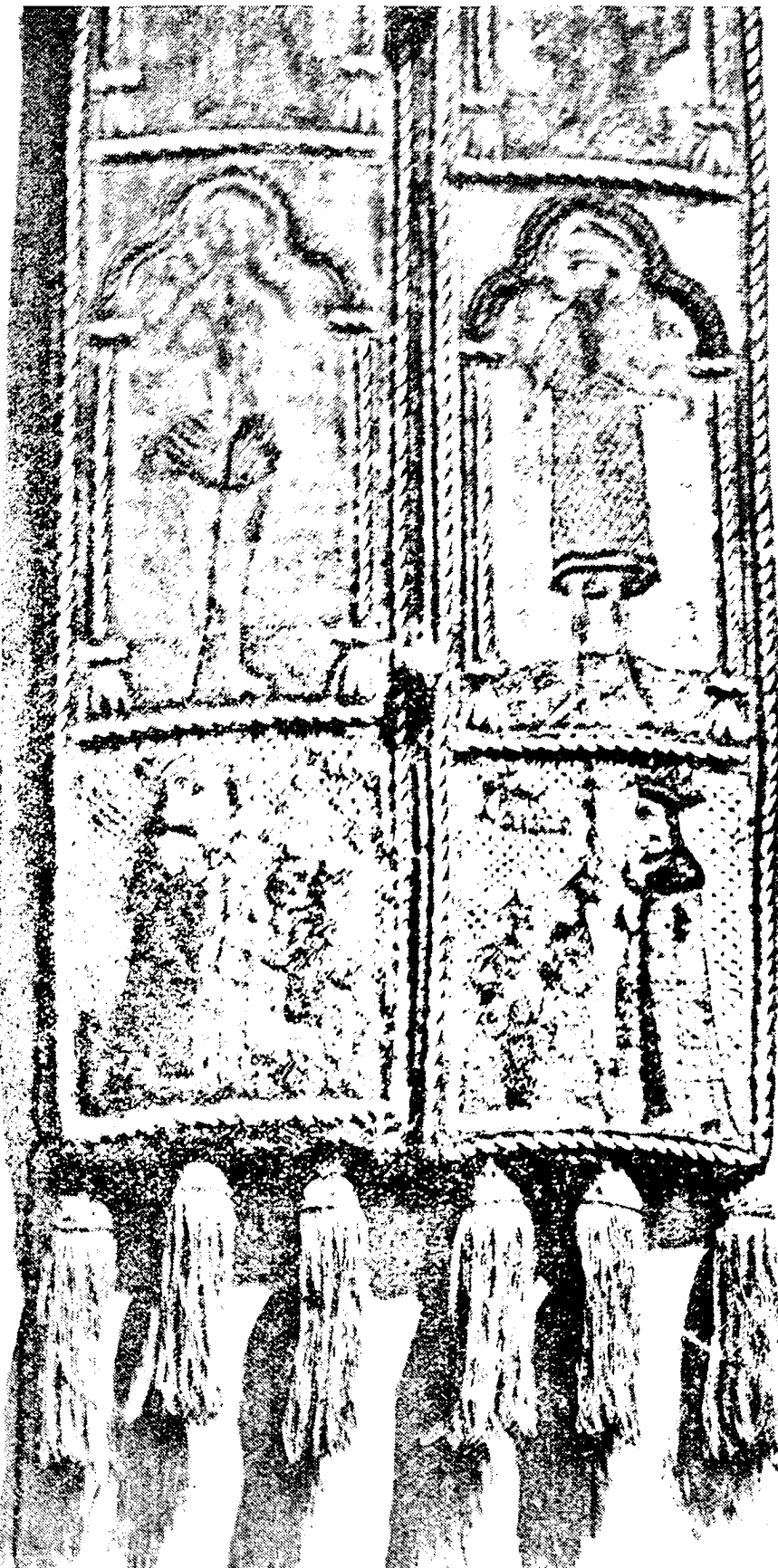

Teofanie, arhiepiscop al Moldovlahiei, în nartexul bisericii Iviru

Pe lângă Zografu din vechi timpuri ființează și mănăstirea, tot slavonă, a Hiliandarului. Ștefan Nemanja, despotul Serbiei, părăsindu-și domnia, vine la Muntele Athos, se călugărește și întemeiază Hiliandar, unde și moare — ceace înaltă prestigiul mănăstirii și atrage încoace numeroase danii, precum dovedesc hrisoavele. Numai în cursul veacului al XVI-lea Voevozii Radu dela Afumați, Vlad-Vintilă, Petru Șchiopul, Mihnea Turcitul, dau la rând Hiliandarului rente anuale variind între cincisprezece și trei mii de aspri. Mai târziu doamna Matei Basarab dăruiește o icoană a Sfintei Marii în desăvârșit stil bizantin; are coroană de aur cu nestimate și subt aureolă șiruri de mărgăritare. « Sunt în biserică și câteva candelă cu stema românească »: așa mărturisesc părinții...

descoperi, zic eclesiarhului:

drumul pe câteva zile din mănăstire. E teama

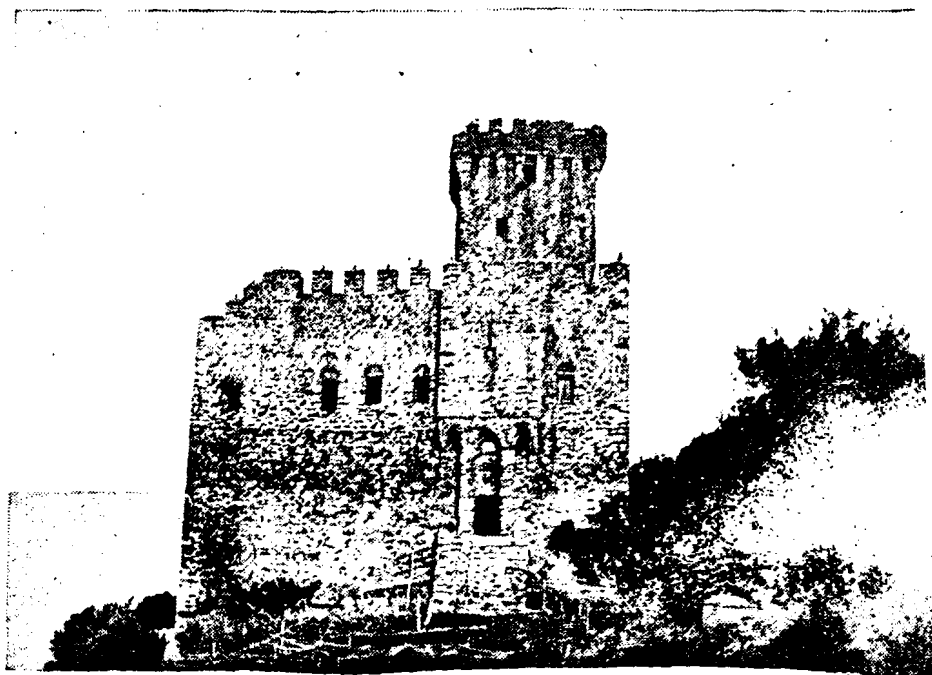
resează aceste lucruri? Nu cumva doriți a ni le cere înapoi?». Adaug pe de altă parte neștiința lor și fanatismul de rasă, cari împreună au contribuit la prefacerea ori dispariția atâtor inscripții românești. Au putut rezista numai acele în piatră, vârtos prinse de chiar pereții clădirilor. Așa este basorelieful arsenalei Vatoped din 1496: Ștefan-cel-Mare aduce prinos o ctitorie a sa Maicii Domnului, care sub numele de *Vimatarisa* e și hramul bisericii Vatoped, cea mai cuprinsă dintre mănăstiri și poate din această pricină și cea mai necruțătoare. Cum aduc vorba de înodarea firului tradiției între noi și Muntele Athos, unul din epitropi mă întrerupe:

— De când cu luarea averilor, noi am conținut orice legături cu România.

— Credeam, întâmpin eu, că aceasta-i o chestie închisă. N'ați avut timp a vă jelui îndeajuns?

— Ba da, zice un alt epitrop, dotat cu simțul umorului. Ne-am plâns și deadreptul oamenilor voștri, spunându-le de hrisoave. Știi ce ne-au răspuns? « Rămâ-

răspuns: Rămâneți voi cu hrisoavele și noi moșiile... ».

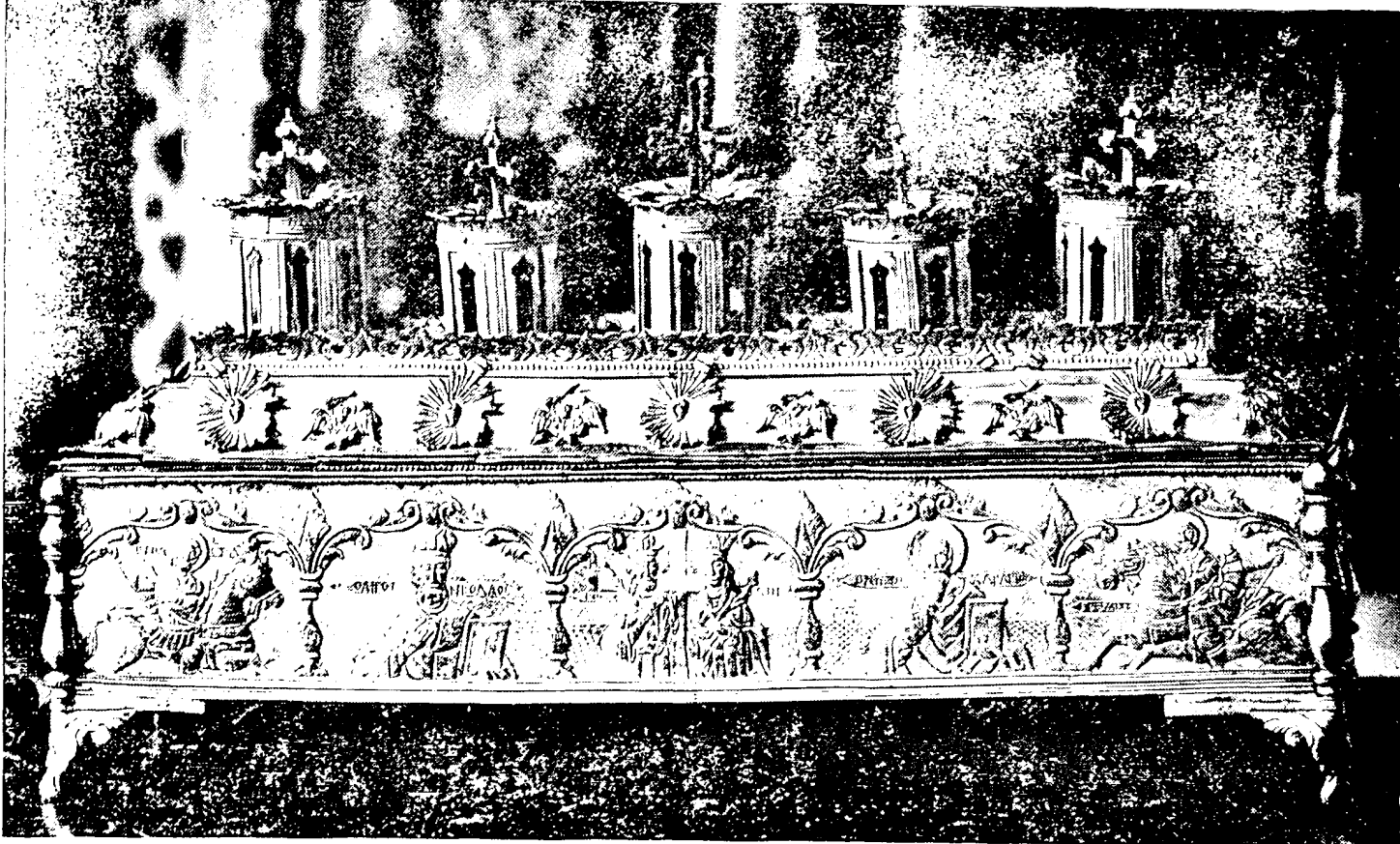

Fortăreața cu turn al lui Petru Voevod, arsenaua Caracalului

Pahomie, ctitorul mănăstirii Caracalului

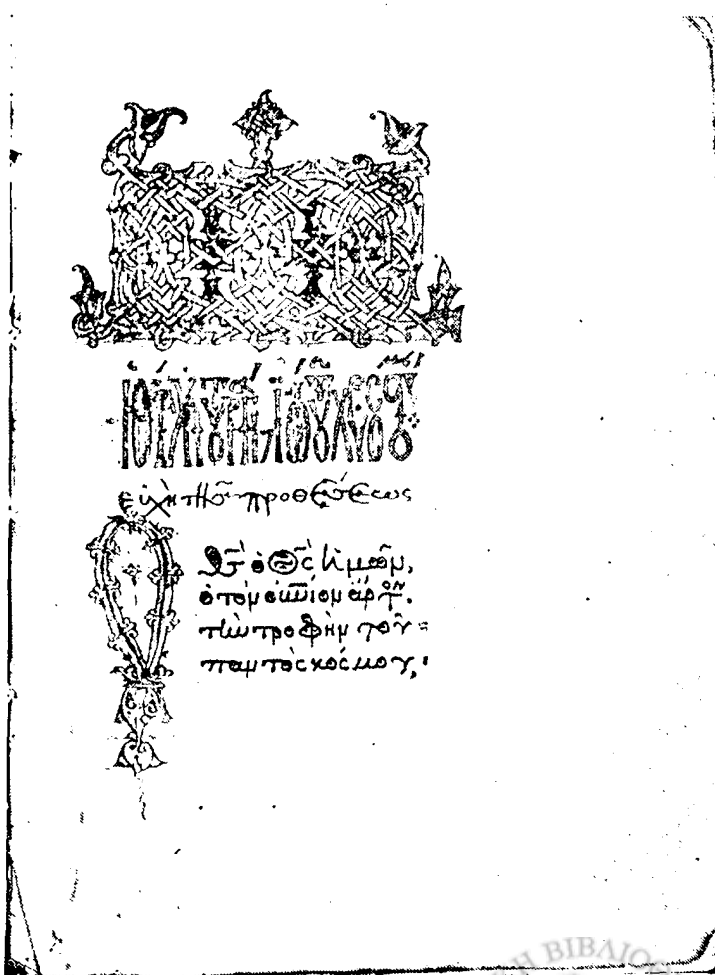

Măna lui Ioan Gură de Aur, împodobită de Constantin Brâncoveanu la 1691 (mănăstirea Lavra)

Decizie iluminată din Evanghelia trimieșă din Tarș

Pagină din liturgia Episcopului Luca

Pagină din evanghelia Ieromonahului Porfirie, 1633

Pagină din evanghelia Ieromonahului Porfirie, 1633

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΠΕΡΕΧΜΕΝΟΝ

generozității românești. Vlad-Vintilă Voevod, între alții, orânduiește la 1533 ajutarea mănăstirii cu zece mii de aspri anual, iar Alexandru Lăpușneanu îi trece o chervăsărie cumpărată dela un cadiu turc din Salonic cu șeaizeci și cinci mii de aspri și dania se face la 1560, când egumenul și cu alți frați ai mănăstirii Vatoped aduc în Moldova capul Sfântului Grigorie de Nazianz — cap ținut azi într'un chivot cu inscripția grecească amintitoare de « Maria Doamna lui Șerban Voe-

găsec însemnat pe o evanghelie cu data de 130 « Intr'ăst an au intrat în Vlahia Catalanii »; aiur altă însemnare: « La 1591 a venit Ștefan Voevod

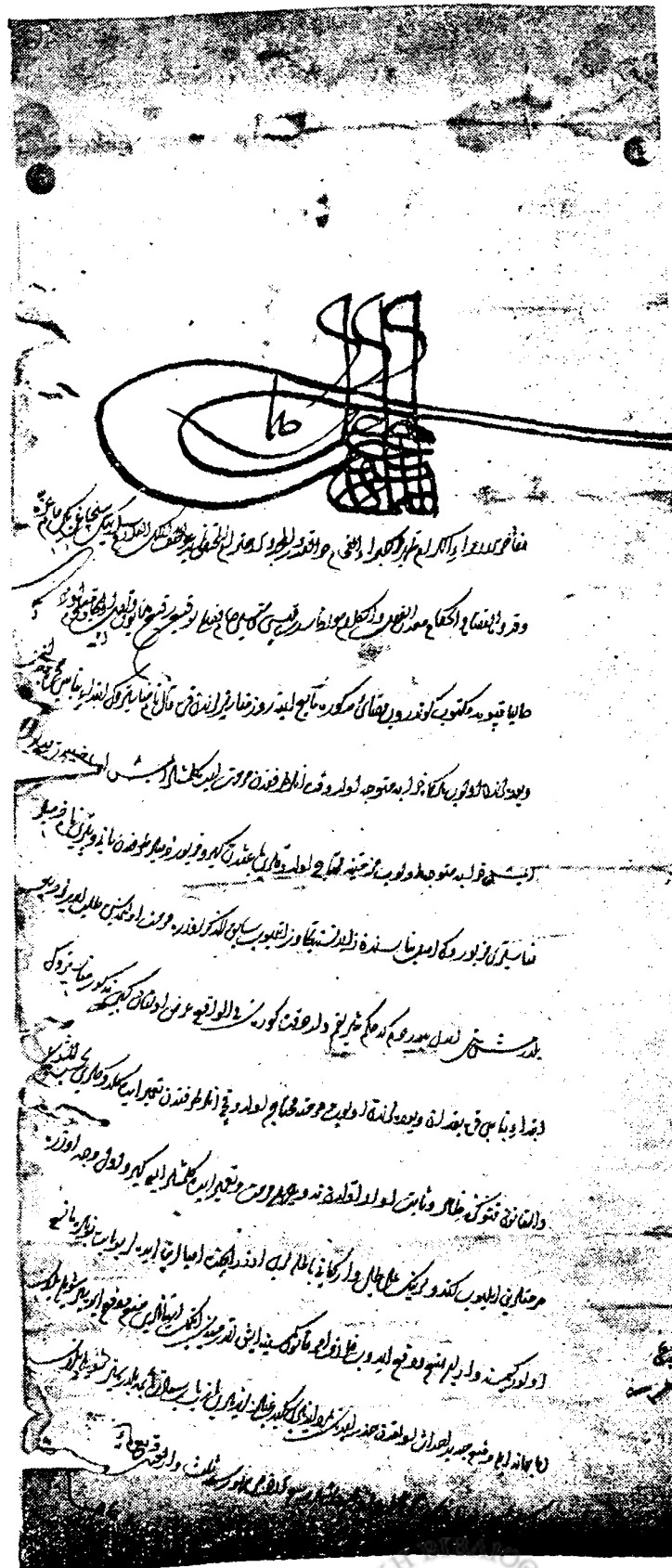

Turnul lui Neogoe Basarab (mănăstirea Sf. Pavel)

vod Cantacuzino și Maria lui Constantin Bălăceanu, 1709». Printre icoane iau aminte și la una ce reprezintă pe Maria Vimatarisa, ferecată în aur, având pe chenarul stâng, jos, rândurile grecești:

Nicolae giuvaergiu din satul Nicolîța, într'anul 1690.

Acest sat macedonean a fost totdeauna curat românesc. Biblioteca mănăstirii se află în turnul ridicat de Neogoe Basarab și cu paraclisul acestuia, așa de frumos zugrăvit. Cercetând manuscrisele.

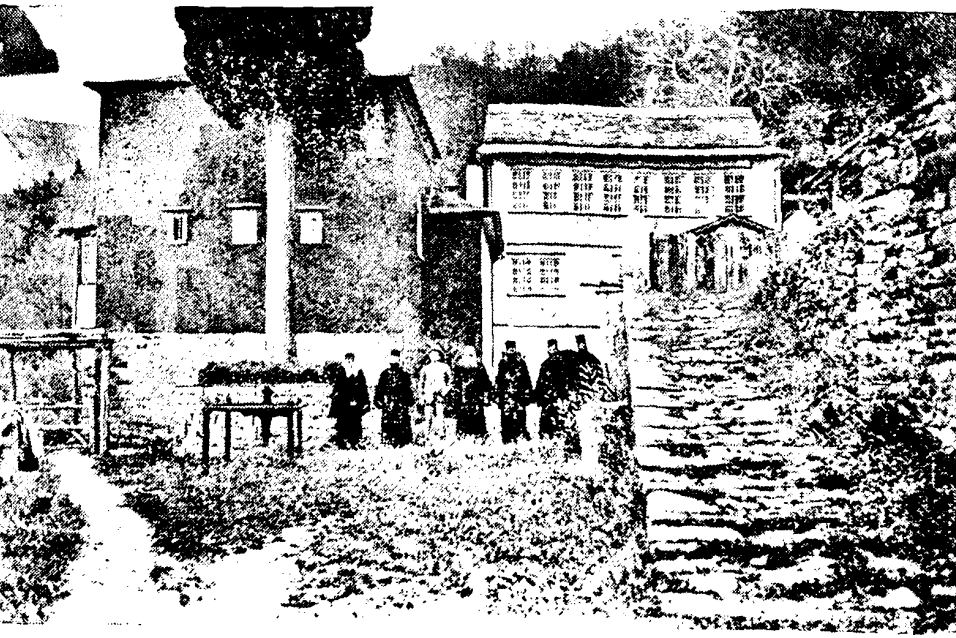

Firmanul lui Suleiman Magnificul din 1535 (mănăstirea Caracalu)

în București»; iar pe o carte, *Dogmatici Panoplia* din veacul al XIV-lea, următoarele cu litere slave:

...sau sa gati cu am scrisu eu robul lui Dumnezeu
anume Costandin, cari au fostu venet cu pă-

ticălosu nume Costandin, ca să-l pomenească
și pe sfinția sa Dumnezeu în April 20 de zele,
leat 7206.

Chilia românească din Lacu

rintele popa Zahariă la sfânta mânăstire la

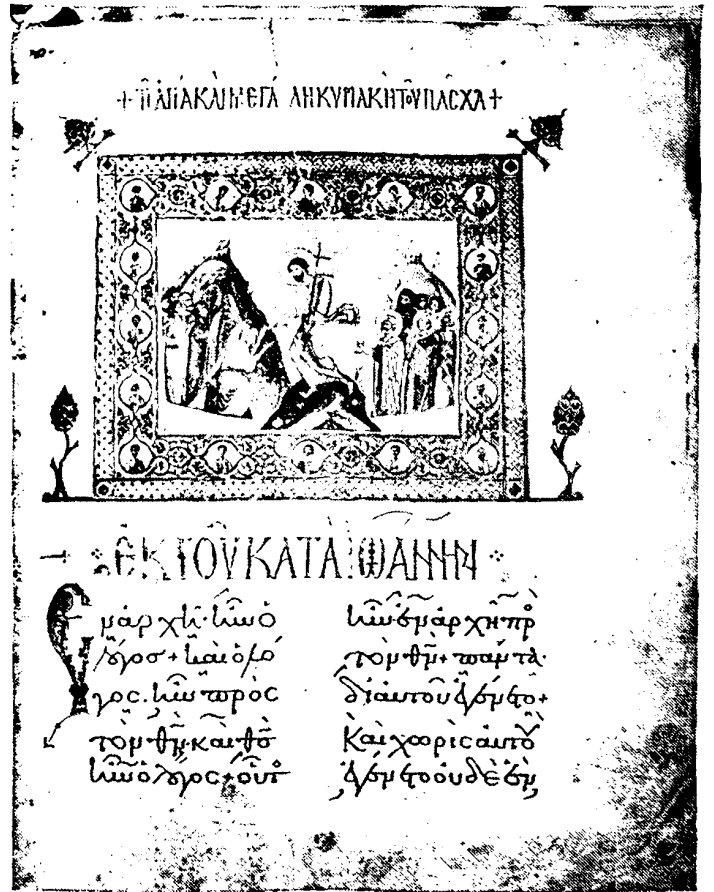
Alături e și semnătura unui ie-
romonah Ioasaf în grecește ¹⁾. Mai
este la Vatoped și o pânză vo-
tivă ce a suferit mult de incendiu:
Vasile Lupu și Ion Golia, ținând
în mâini modelul bisericii ieșene.
Cred că datează din 1650, când
Domnul Moldovei printr'un hri-
sov închină Goliei satul Cliș-
conții dimpreună cu loc de iaz
și o moară.

După cale de vreo două ore și
jumătate ajung al Esfigmeni. Sta-
rețul, știind dincotro vin, mă
primește cu vorba: «Să nu ne
judeci după cuviosii Vatopedei.
Au stricat ei rânduiala deobște
a mânăstirii, și-au schimbat ca-
lendarul și ceasul, și pe deasupra
se lăcomesc și la carne. Vezi, aicea
duc bogățiile. Dar călugărul nu este
al firii, ci împotriva firii; și cade-se de aceea să fie

Icoana Doamnei Moldovlahici, Maria Asanina Paleologhina
(mânăstirea Grigoriu)

Sfântagoră și cene va ceti aceasti sfinti scrip-
turi, de va fi preut să aibă a pomene acestu

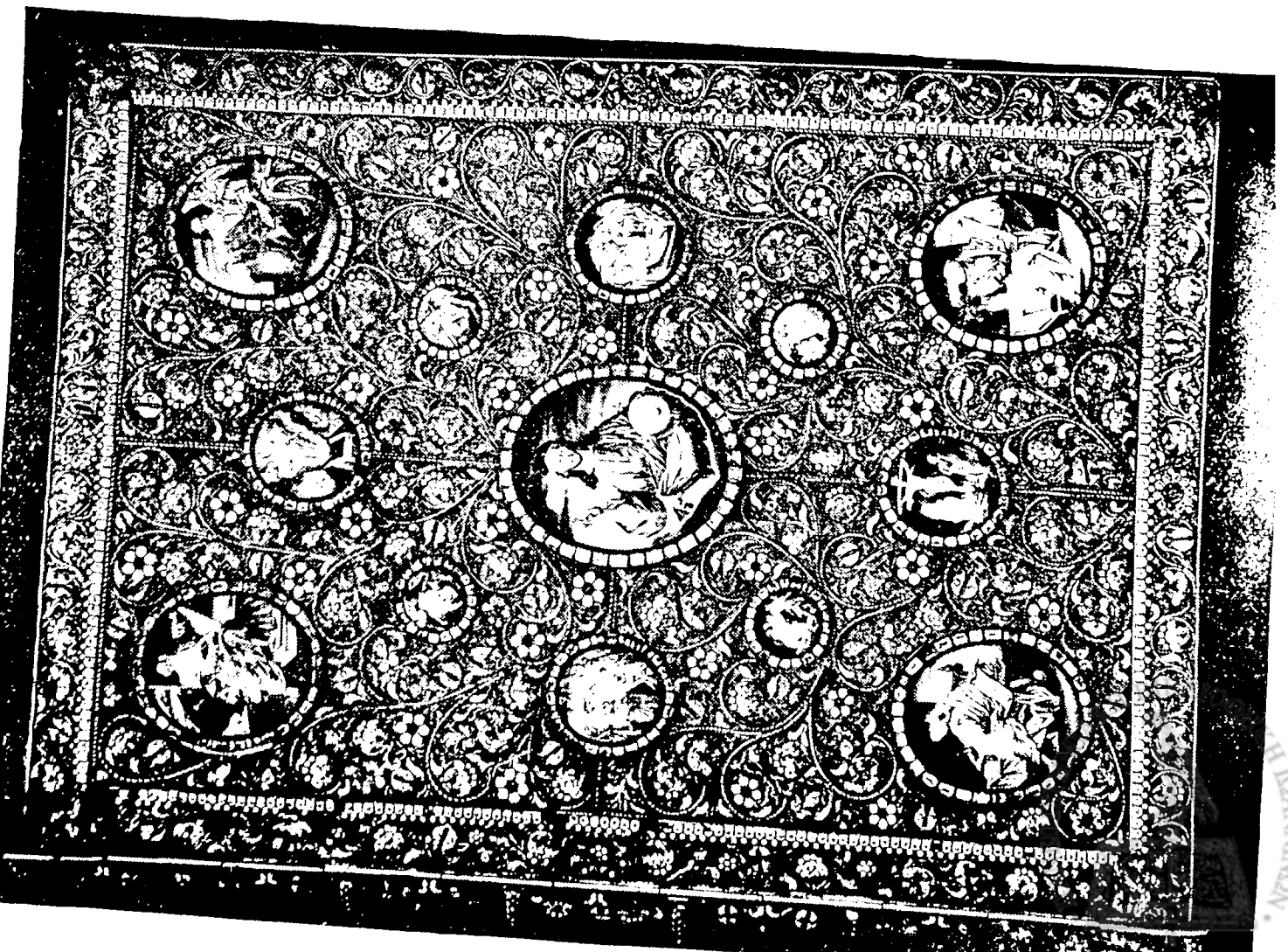
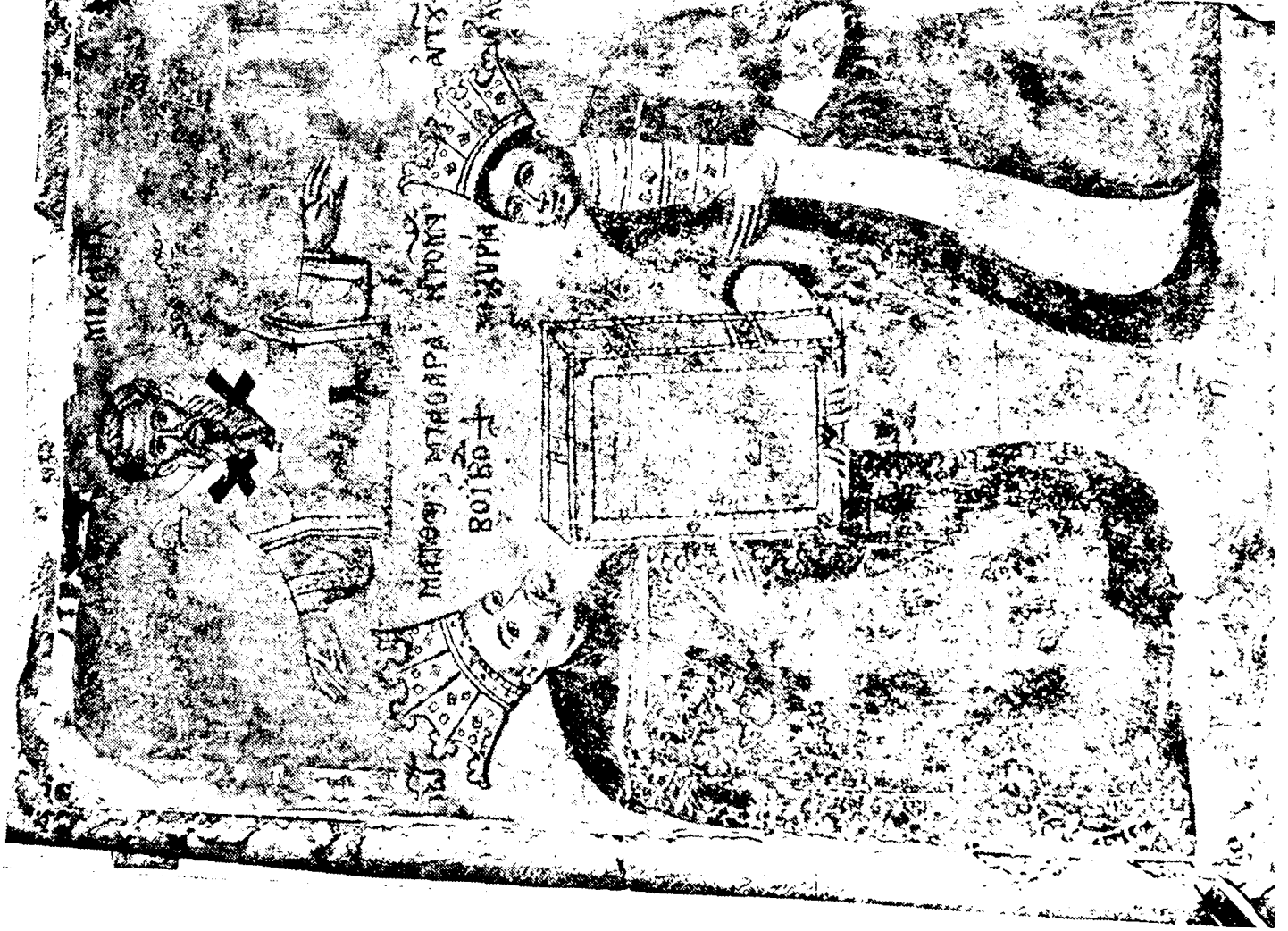
Pagină din Evanghelia lui Mircea Ciobanu (mânăstirea
Dionisiu)

¹⁾ Nr. 162. n. 1 b.

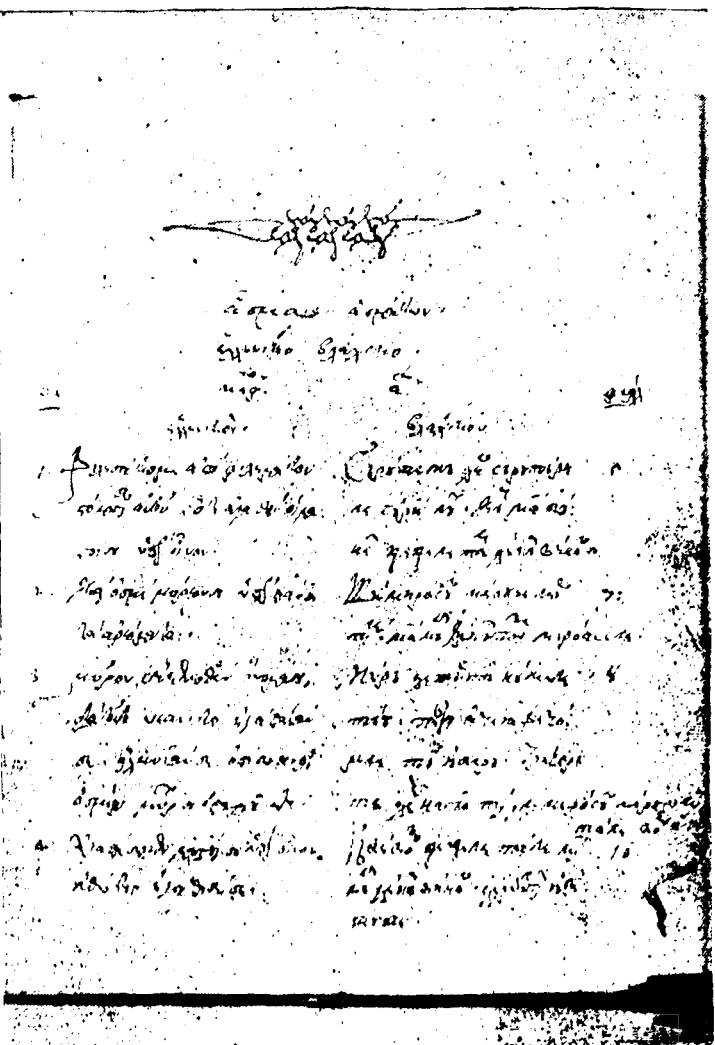

Vladislav Voevod,
cum e înfățișat pe
icoana dăruită Lavrei,
Muntele Athos

merit și sarac. Altele ce mai caută la Muntele Athos?». Aminteste apoi cu mândrie pe Grigorie Palamas, învățatul schivnic de odinioară, și pe Theodorit, care lasă mai târziu însemnate note mănăstirești după vechi manuscrise. În timpul egumeniei acestuia, la 1813, se închină moșia Florești prin

Pagină din tâlmăcirea Cântării Cântărilor

în mijlocirea mitropolitului Veniamin al Moldovei. Mi se arată actul daniei, un hrisov din 1546 al lui Petru Rareș, cât și un patrahir al aceluiaș Domn. Mult mai frumos e un alt patrahir românesc la Xenofont: pe marginea de jos se înfățișează în iscusite broderii chipurile donatorilor, Neagoe Basarab și Doamna Elena.

La Dochiariu e mormântul mitropolitului Moldovei, Teofan. Pe vremea păstoririi sale, în 1564, Alexandru Lăpușneanu zidește catholiconul mănăstirii, potrivit inscripției deasupra ușii. Tot el dăruiește și un chivot de argint în chip de evanghelie: pe fața din dos se citește inscripția, cum că a fost argintat la 1779 cu cheltuiala Doamnei Ralu, fiica lui Ipsilanti, în Bucureștii Țării Românești. După moartea Lăpușneanului, când sultanul Selim scoate în vânzare proprietățile mănăstirii,

atunci monahii «jelind această mare lipsă și nenorocire și, neavând încotro să-și încline capul și să-și întindă mâna, s'au întors iarăși cu inimi îndurerate și cu lacrimi spre mult cinstitul și milostivul Domn, ortodoxul și luminatul Bogdan, Voevod a toată Ungrovlahia, și spre mama lui, Ruxanda ¹⁾». În urma acestei rugăminți, printr'un hrisov cu trei peceti — a Ruxandei, a mănăstirii și a lui Teofan episcopul — se donase lui Dochiariu în 1570, spre rescumpărarea proprietăților, suma de o sută și șezeci și cinci mii de aspri.

Ajungând sărbătorile Paștilor, cobor la slujba din Protatu și iau loc îndată după guvernatorul Athosului în șirul stranelor reprezentanților de mănăstiri. La Caries, pe lângă Protatu, e chilia părintelui Ioachim, cu terasa-i ce domină împrejurimile și privește către vârful muntelui înzăpezit. Aceasta-i a doua chilie românească ce o

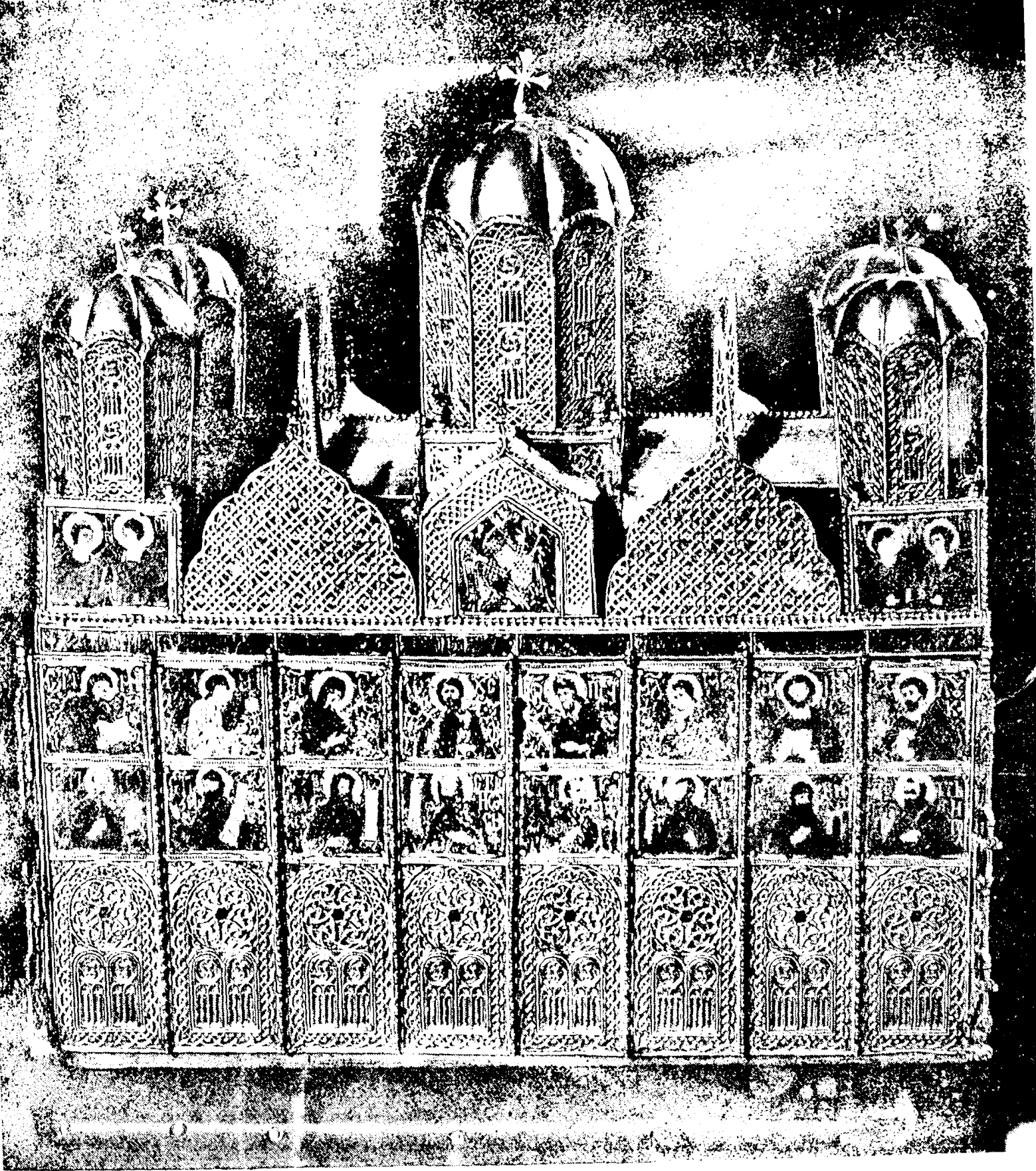

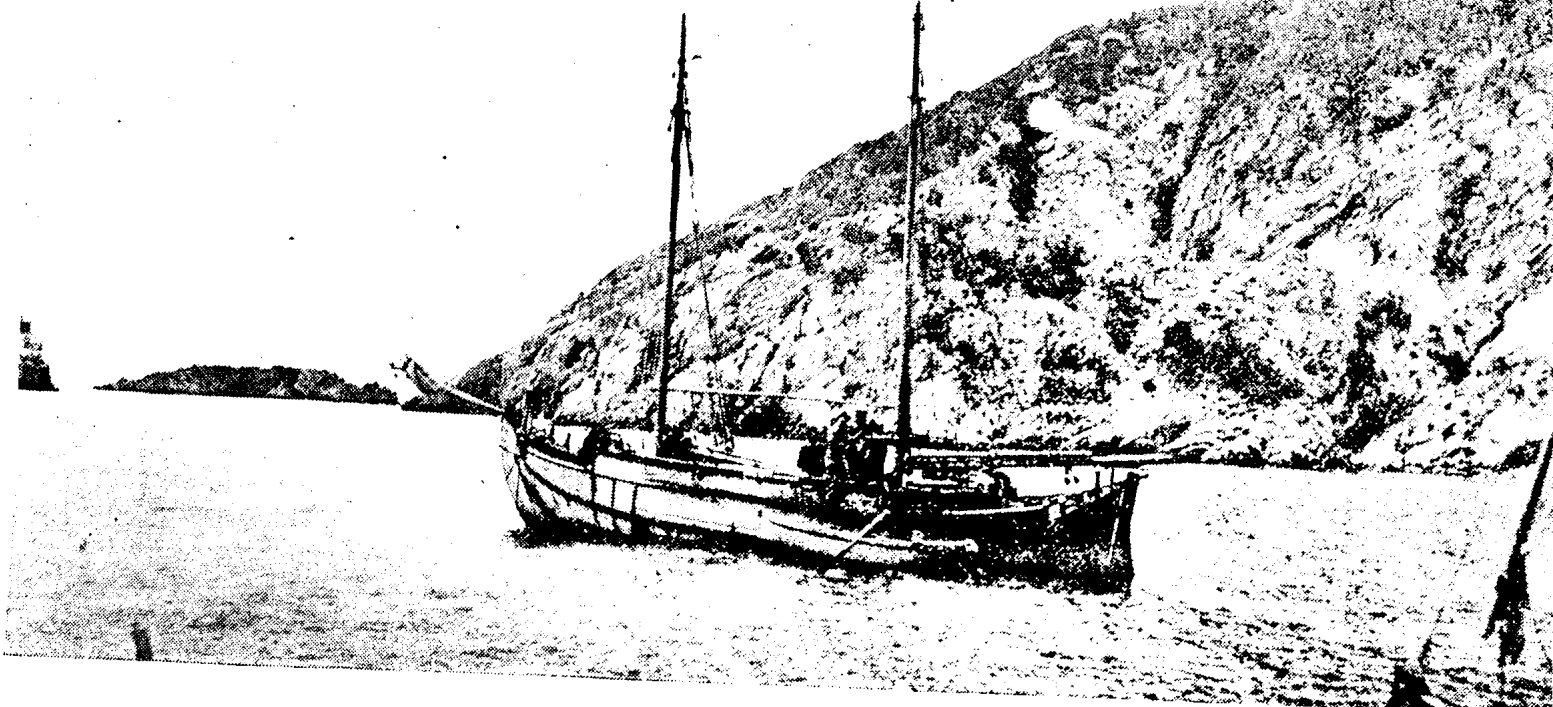
Pagină înluminată din Evanghelia lui Mircea Ciobanu (mănăstirea Dionisiu)

vizitez, după a Sfântului Ipatie, cu cinci monahi ardeleni, aproape de Vatoped. Acum, în drum

¹⁾ Codice-manuscris Nr. 1, Dochiariu.

Caicul « Ortodoxia » al schitului românesc dela Sfântul Prodrom

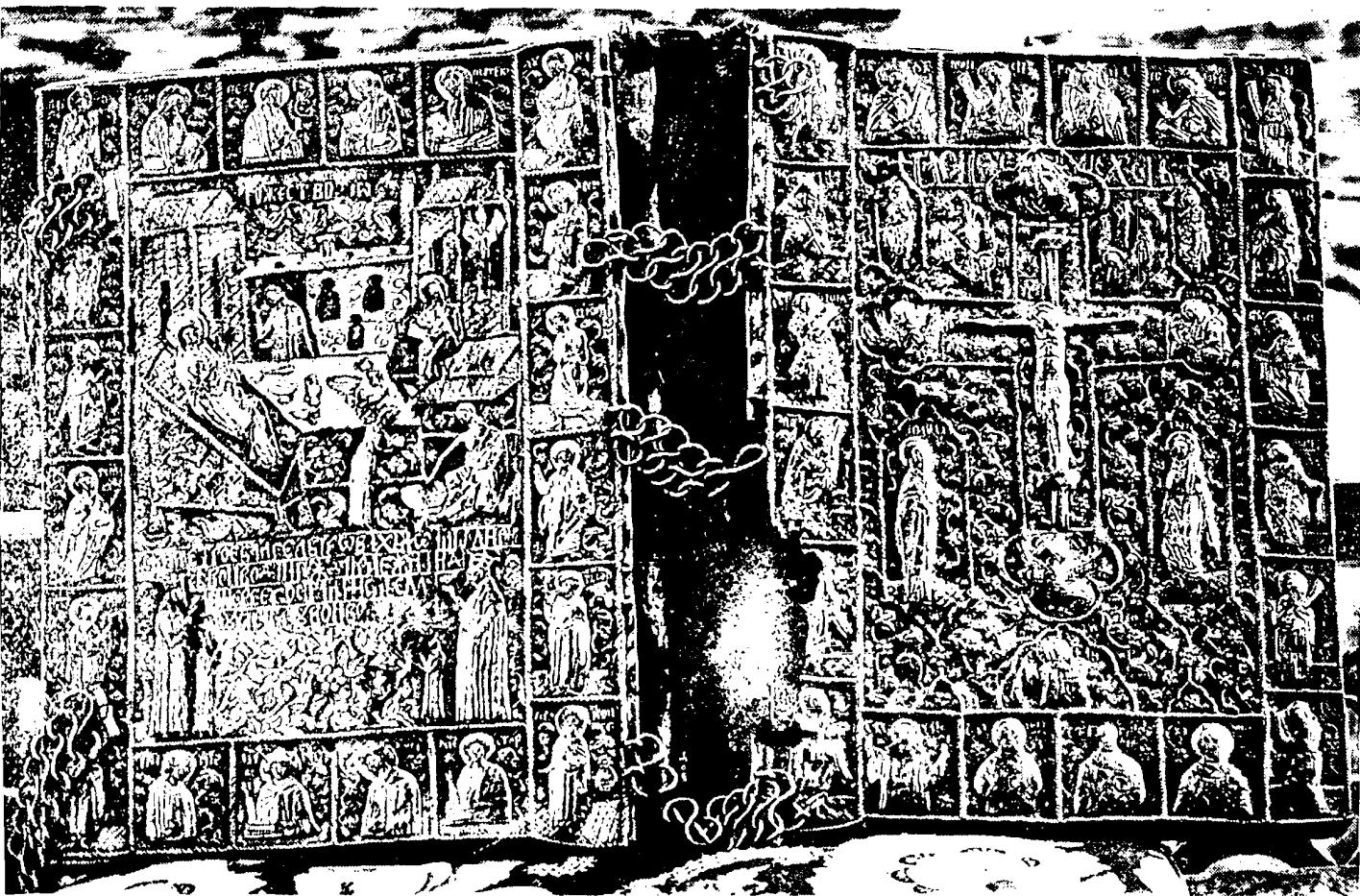
...a stărețit aci la începutul veacului al XVII-lea, a împărțit câteva însemnări prețioase, spunând că la 1613 din porunca lui Radula Voevod reședintele Grigore a mers în Țară, unde cu chelălă Domnului a zidit Sfânta Troiță, închinată Ivirului împreună cu alte danii de sate, pământuri și doare ¹⁾. Drept pomenire stau și acum zugrăvite în catholicon chipurile starețului Grigorie și ale lui Mihnea, ținând o cruce și dedesubt fiul său în etatea copilăriei. Și acesta la rândul său, prin un hrisov datat 1626, a închinat Ivirului mănăstirea Slovacioc cu toate veniturile.

Un *Chiriadromion* al lui Maxim Peloponesianul, transcris pe lângă Târgoviște, în Golgota, metoh al mănăstirii Meteora, la 1648;

O carte dela 1262, purtând însemnarea unui Daniil din Seres:

*Această psaltire comentată o trimit prea cinsti-
tului și prea vestitului și prea luminatului cât
și prea creștinului Domn a toată Moldovlahia
Vasile Voevoda, 1643, luna Februarie.*

Legenda Caracalului, spre care mă îndrept acum, e asemuitoare cu aceea întemeierii Sinaii. Petru Voevod, dorind a zidi Caracalul, trimite la

Coperta Evangheliei lui Mircea Ciobanu (mănăstirea Dionisiu)

...Trecerea în vistieria și biblioteca Ivirului mi-a-
...atește de anume basme. Străbat întâia poartă,
...bat a doua, străbat și a treia... toate greu fere-
...; până ce ajung în taina bogățiilor; și trei
...nici în rase mă însoțesc, cu enorme chei dife-
...: câteșitrei trebuind a fi de față, unul nepu-
...d deschide fără ceilalți. Aceasta spre a se în-
...ra vreun furt. Și totuși multe lucruri dispar.
...arnic caut o evanghelie, scrisă și împodobită
...episcopul Luca la 1624, și pe care știu că o dă-
...e Ivirului. Găsesc în schimb alte două ma-
...crise ce ne privesc:

Athos pe un spătar al său. Acesta, în loc de mâ-
năstire, înalță o fortăreață cu turn la mare. Voe-
vodul e foarte supărat și dă însărcinarea unui alt
spătar. După clădirea mănăstirii, amândoi spă-
tarii se călugăresc și se retrag în schivnicie lângă
Caracal, unde-i zice și astăzi pe grecește *Spatar-
ghió*. Portretele lor în haine stărețești le văd de-a-
stânga nartexului, sub inscripția:

*Ctitorii noui ai acestei sfinte mănăstiri Pa-
homie și Pahomie.*

Unul din ei pare a fi Alexandru Lăpușeanu. Egumenul, evlavios și învățat, mi-arată un firman al lui Suleiman din 1525, care sună așa:

Athosul de Gedeon, Constantinopole 1885. p. 177.

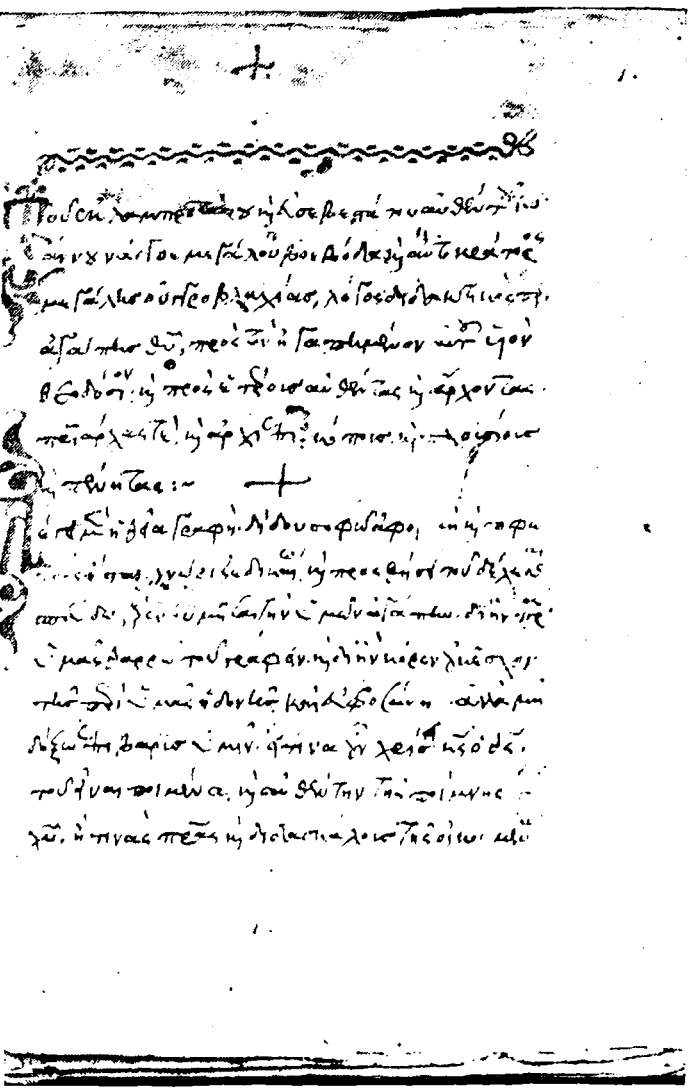

Racla cu mâna Sfântului Ioan, trimisă din Valahia (mănăstirea Dionisiu)

lin partea pomenitelor raiale, cei numiți Ioan și Petru, ne aduc la cunoștiință și ne cer a face înorii de vechile temelii... ».

Din Caracal o iau în susul văii grele, abătându-mă la chiliile românești din Provata și din Lacu ce-i zice pe grecește *Catafighion*; că anevoe

pagină din textul grecesc al « Invățăturilor lui Neagoe către fiul său, Teodosie » (mănăstirea Dionisiu)

poate închipui o retragere mai singuratică, mărită oarecum de zvoana monotonă a unei ape la tânga, și la dreapta povârnișul Athosului.

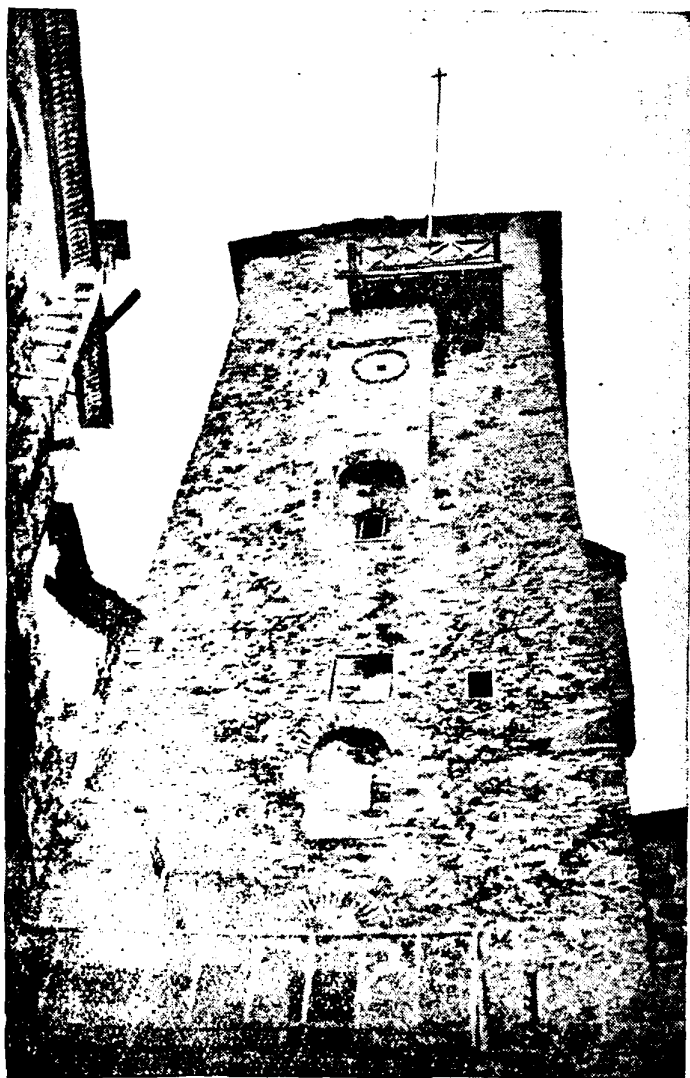
De aci cobor în Lavra, mai veche dintre mănăstiri, spre care și-au luat drumul atâtea avuții românești în moșii, bani și odoare. Imi trebuiesc zile de rând să le pot examina, măcar pe cele mai însemnate. Și călăuzul meu arhondar e cam încetinel și sfătos; îi place să mă lumineze asupra unor lucruri din afara preocupărilor imediate.

« Oare, vei fi știind, pentrucă călugării dorm ziua și se roagă noaptea? Nu atâta că tăcerea nopții e mai prielnică, ci că mai ales atunci lucrează ispita necuratului. Și, de unde socoți, că uneori obiceiul folosinții toacei la mănăstiri? Dela

Noe. Când dedea el drumul lighioanelor, cu toaca le strângea înapoi; de aceea și pe noi călugării a rămas toacă se ne cheme... Și să-ți mai spun ceva. Vezi, cum fiecă călugăr mișcă boabele mătăniilor și le trece deoparte? Zice atunci, că leagă pe dracu. Dar unde să-l ducă? Diavolul răspunde: Apoi unde să-l duci, că nu ești și tu ca mine?... » Așa grăind și răsând, părintele arhondar scoate un codice-manuscris al ctitorilor, unde citesc între nume: Vasile Voevod, Ioan Voevod, Theodosia Doamna, Maria Domnița, Ruxana Domnița, Alexandru Voevod ¹⁾...

— Mă rog sfinției-tale, e un codice mai nou acesta, nu? Că înainte trebue să fi fost și alții...

— Au fost. Știm sigur de Neagoe al vostru, și de Vladislav... Intrăm în biserică să vezi și icoana-icu inscripție.

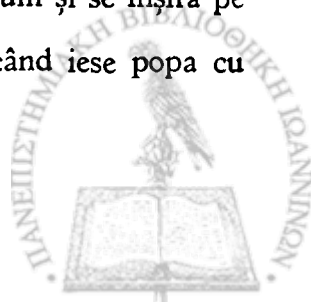

Turnul lui Neagoe Basarab dela mănăstirea Cutlumuș

Tot în biserică ies la iveală acum și se înșiră pe o masă:

Un chivot de pus pe umăr, când iese popa cu

¹⁾ Nr 696, p. 79.

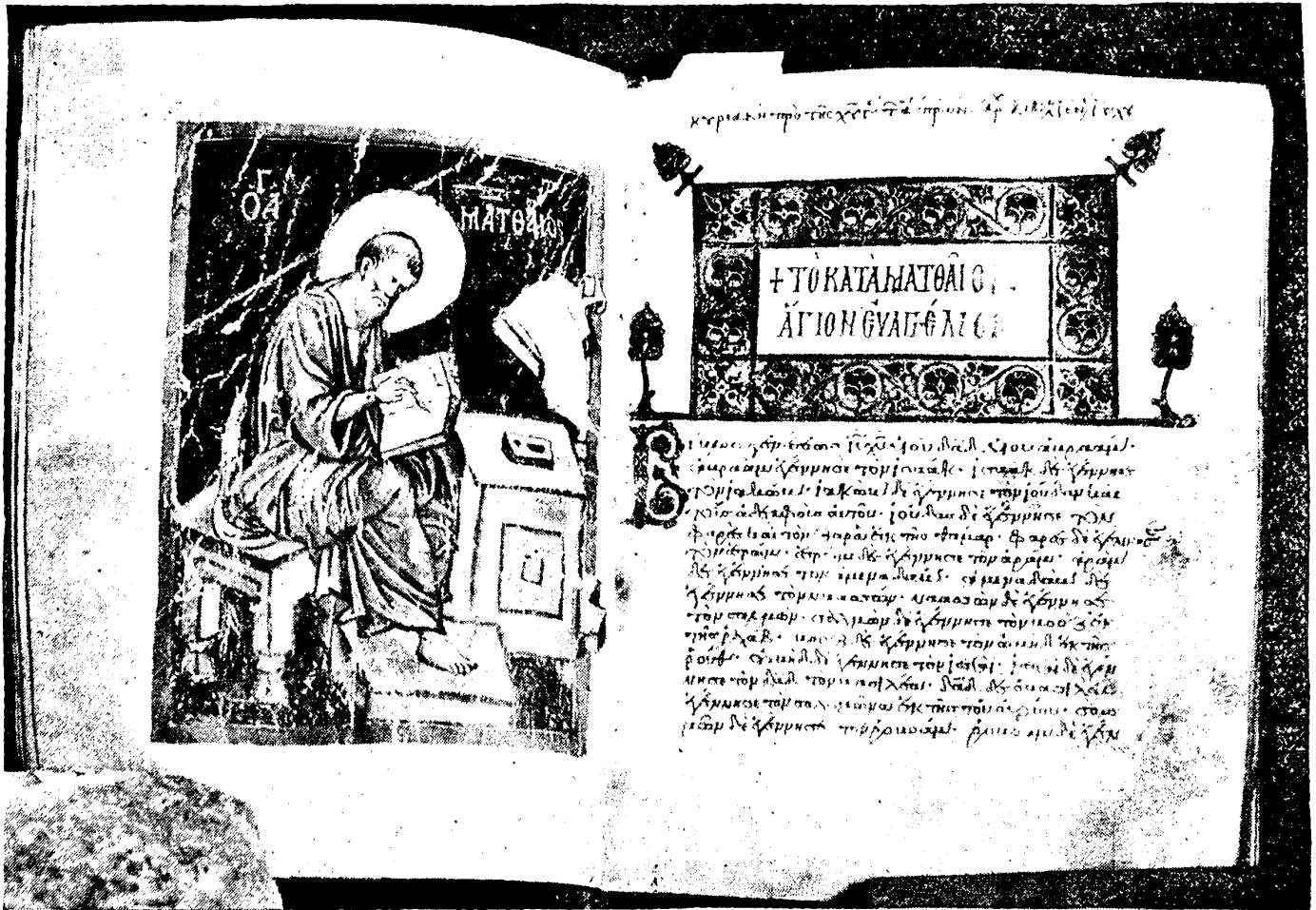
tămâierea. În argint, minuțios și fin smălțuit, înfățișează un model de biserică. Inscripția mărturisește ca dăruitori pe Matei Basarab și Doamna Elena, 1644;

Mâna lui Ioan Gură-de-aur, a cărei frumoasă raclă împodobită e opera lui Constantin Brâncoveanu, 1691;

Capul Sfântului Mihail Mărturisitorul, despre care un hrisov al Domnitorului Brâncoveanu, în 1696, spune cum trimise și-l aduse în Țară, și cu acel prilej donase Lavrei șese mii de aspri anual. Un alt hrisov de mai târziu al lui Nicolae Mavro-

ruil sfintei Lavre din Athos întru harul și buncuvântarea Sfântului Mihail, episcopul Sidelor, Mărturisitorul. Și s'a dat, când au a în Vlahia sfântul său cap la 1641 cu cheltui cinstului proegumen Iosif, 1643.

Mai este aci o evanghelie de neobișnuită frumusețe. Părintele eclesiarh îmi zice: « O scoatem și mai de slujba Crăciunului... ». Și în ciuda preției de a fi aparținut Bizanțului, o dovedesc mânească. Are aidoma factura chivotului Matei Basarab, în smalt, cu medalioane și cu măști pagini inluminat.

Din Evanghelia Doamnei Elisabeta lui Ieremia Moghilă din 1605 (mănăstirea Cutlumaș)

cordat amintește de acelaș cap sfânt; că și în timpul său, anul 1729, fuse purtat în Valahia și multe minuni făcuse; și, spre a le fi și supușilor săi într'ajutor, dete poruncă a se milostivi Lavra cu o sută de groși pe an.

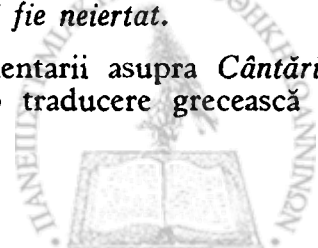
Acelaș sfânt Mihail apare într'o icoană binecuvântând pe Matei Basarab și pe Doamna Elena, cari țin în mâini evanghelia dăruită Lavrei, potrivit inscripției în slove grecești capitale:

Această dumnezeiască și sfântă evanghelie s'a făcut de prea evlaviosul și prea strălucitul nostru Domn, Io Matei Basarab Voevod, și de prea evlavioasa Doamnă a sa Elena și s'a dă-

Tot bunătații lui Matei Basarab se datorește și o liturghie, cu scoarțele de lemn, lipsindu-i câteva foi la început. Scrisă de ieromonahul Antim la 1641, e adusă Lavrei de acelaș proegumen Iosif, amintit mai sus. O altă liturghie cu frontispicii și inițiale roșii vădește o mână dibacie a episcopului Luca, afierosită de el însuși mănăstirii, cum spune la sfârșit însemnarea:

Cine o va lua și o va înstrăina dela sfânta biserică a Lavrei, să-i fie neiertat.

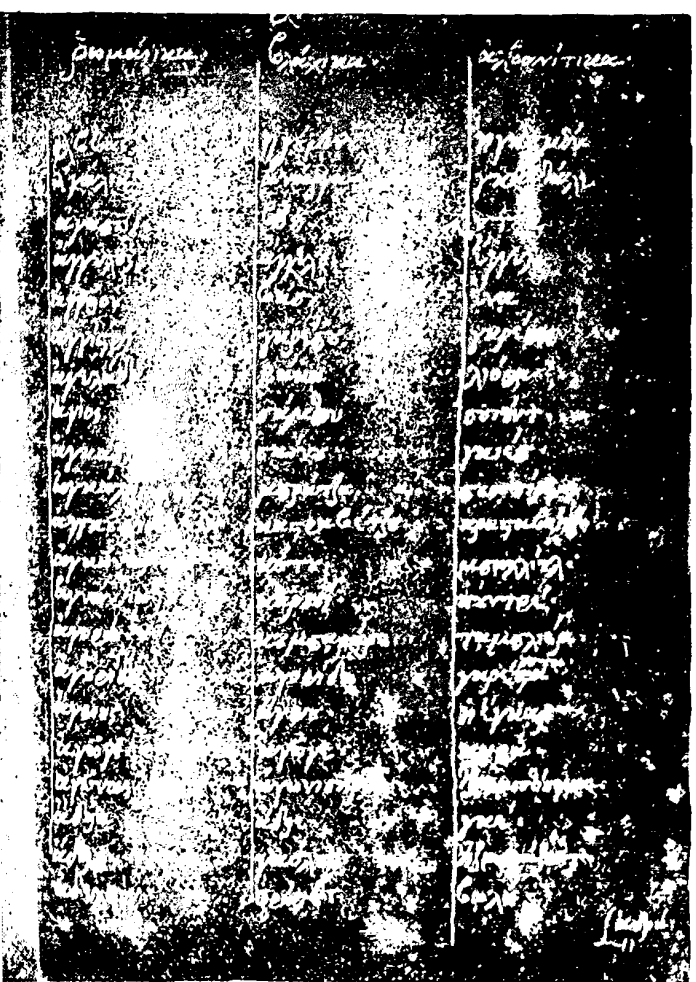
Intr'un volum de comentarii asupra Cântării-Cântărilor, răsfoiesc și o traducere grecească și

manuscrisă a poeziei lui Solomon. Cuprinde trei-eci și trei de pagini începând:

Sărută-mă dela sărutările gurii lui, căci mai bune-s gingiile tale decât vinul.

Și mirosul mirurilor tale mai mult decât toate miroasele.

pagină din lexiconul în trei limbi (mănăstirea Sf. Pantelimon)

Miru deșărtat numele tău, pentru aceia feciorile te iubiră. Traseră-te dennapoia ta la mirosul mirurilor tale...

Iubi voiu gingiile tale mai mult di cât vinul, drept am iubitute-te...

Câteva rânduri la sfârșit aduc lămurirea, că traducerea s'a făcut în 1755 la mănăstirea Barnovschi, ași, de către Ioan Nicolae Postelnicul¹⁾.

Din Lavra nu-i departe la schitul românesc fântul Prodrom. Găsesc pe călugări muncindământul, așa de puținul pământ restrâns căta îngăduit să aibă mănăstirea Lavrei, de care țarnă. Spre a-și mai întreține sărăcia au și un uc ce mi-l pun la îndemână și cu el porcesc spre alte mănăstiri de lângă mare. Intâi Sfântul Pavel, unde pitorescul turnului Neagoe asarab mai stăruie din toate legăturile noastre

cu manastirea. Un turn al aceluiaș Domn posedă și Dionisiu, atrăgând încă prin vâlul legendei patriarhului Nifon — cearta sa cu Voevodul Radu, plecarea-i din țară, afurisenia lăsată; apoi suirea pe tron a lui Neagoe și generozitatea-i nesfârșită ce rescumpără din prisos orice neînțelegeri trecute. Piosul Domn îi dăruiește acel faimos chivot, cum spune Gherasim Smirnachis: « O minune într'adevăr de artă veche și una dintre cele mai ciudate relicve ale Athosului¹⁾ ». In partea dinlăuntru a capacului sunt zugrăviți Nifon și Neagoe, al cărui portret însoțit de Teodosie îl văd și pe o bucată de frescă a sinodiconului. De asemeni mâna Sfântului Ion, trimisă tot din Valahia, se află aci la Dionisiu împreună cu alte moaște. După Neagoe vine Mircea Ciobanul cu darul evangheliei sale în strălucite coperti de argint, sculptate cu sfinți și scene religioase ce înconjoară chipurile Voevodului, Doamnei Chiajna, fiului Petru și ficei Stana.

Bătrân e starețul mănăstirii Dionisiu. Ruga-i tremură a tânguire slabă, ostenită. Aflându-mă la slujba Duminicii după Paști, mă pune în semn de cinste să rostesc crezul — în grecește bineînțeles; și mă cuprinde un fior de evlavioasă tristețe, auzindu-mi glasul în tăcerea populată de

Icoana sărindarilor din București în Megalınaria lui Constantin Daponte (mănăstirea Xeropotam)

călugări și sub bolta locașului aceluia zidit și dotat de voevozii trecutului.

Căzut de osteneală în arhondaricul mănăstirii

¹⁾ Nr. 1831 — 5221, p. 161—164.

¹⁾ Sfântul Munte. Athena 1002. p. 500.

Grigoriu, iau aminte la desemnul unui schelet cu versuri nimerite asupra zădărniceii omenești: « Omule, nu uita, că asta vei fi și tu odată... » Bine că intră pe ușe un călugăr cu tava, aducându-mi potrivit datinei Athosului dulceață, rachiu și cafea. Peste câteva clipe se arată și starețul. Ii spun, că doresc să văd icoana Doamnei Moldovlahiei, care se întitulează și Doamna Maria Asanina Paleologhina. La ieșirea din biserică, starețul mă oprește în fața portretului unui ctitor, Ioachim, cu barba neobișnuit de lungă: « Avuse și el dese legături cu domnitorii voștri. Din banii strânși peste Dunăre, căuta să libereze pe robii creștini dela Turci. Era spân și, dacă vroiră călugării să-l trimită la Constantinople, zise: « Cum să mă înfățișez eu, așa cum sunt dinaintea Sultanului? De-aș avea barbă, ași înțelege... ». Și peste noapte, unde nu i-a crescut, cum bagi de seamă, o barbă până la pământ ».

Intr'o carte a proegumenului Evdochimu găsesc o seamă de lămuriri asupra Xeropotamului ¹⁾. Posedă această mănăstire peste o mie de acte românești, între cari un hrisov din 1586 al lui Mihnea Turcitul și altul din 1626 al lui Alexandru Radul. In bibliotecă mi se arată cunoscuta pateriță a lui Doca Vodă; și *Megalinaria*, o scriere a lui Constantin Daponte, căruia Xeropotamul îi datorește așa de mult. Pagina 112 dă copia icoanei Maicii Domnului, făcătoare de minuni, a Sărindarilor din București.

La Cutlumuș iarăși un turn al lui Neagoe Basarab, singurul supraviețuitor deasupra atâtor mării-nimii românești trecute, de cari mărturisesc hrisoavele, și nu dintre cele mai vechi: a lui Vlăduț, privitor la hotarele unor sate ale Cutlumușului; a lui Mihai Viteazul din 1595, întărind posesia Cutlumușului asupra bălților dela Romuleț ce-i fuseseră date de Basarab Voevod. Apoi mă uit la evanghelia în pergament cu numeroase zugrăveli, pe care a înfrumusețat-o și a trimis-o Doamna Elisaveta a lui Ieremia Moghilă. Inscriptia de lămurire, datată 1605, adaugă și dania unui potir și a două cruci, toate în argint și aur.

¹⁾ *Sfânta Mănăstire a Xeropotamului în sfântul Munte Athos, Salonic-Seres 1926.*

Biblioteca Sfântului Pantelimon, afară de hrisoavele lui Vlad și Radu-cel-Mare și de o stampă din vremea lui Scarlat Calimachi, ctitorul de mult târziu, îmi păstrează surprinderea unui lexico-grecesc-aromân-albanez — aceste două limbi din urmă redade tot în caractere grecești. Nu-i între lexiconul, se oprește la litera p; cuprinde exact 703 de cuvinte; și n'aș putea spune din ce anumtimp datează.

Sfârșind cercetarea Muntelui Athos, mă uimesc bogățiile câte s'au revărsat din plin asupra mănăstirilor; nu-i măcar una din ele, care să nu s'fi bucurat de larga dărnicie românească. In schimbul nu am primit niciodată vreo recunoaștere. Dimpotrivă, cu mare greu ni s'a îngăduit oarecari viață religioasă aparte, așa de restrânsă. Oriunde am umblat, călugării — alții decât Greci, mi s'au jeluit amar de câte pătimesc. Conducătorii Athosului nu slujesc ortodoxiei, ci unui scop anumt politic: împiedică venirea la Sfântul Munte a monahilor negreci, pentru ca treptat și cu timpul murind călugării de astăzi în mare parte bătrâni, să pună stăpânire și pe așezămintele celorlalte neamuri. Dar Muntele Athos fusese menit și dedicat întregii ortodoxii. Dintru început îl sprijiniseră și împărații bizantini, și cnejii Serbiei, și voievozii români, și regii Bulgariei, între cari Ioan Alexandru spunea cu prilejul unei danii la 1342 despre mănăstirile Athosului: « Zidite au fost întru pomenirea împăraților ortodoxi, celorlalți ocrotitori și fiecărei nații creștine. Că nu se găsesc în acest sfânt loc numai ctitorii unei națiuni sau a două națiuni; ci își găsesc aci mântuirea în comun toți câți o caută: e un loc în deobște al făcătorilor de bine ¹⁾ ».

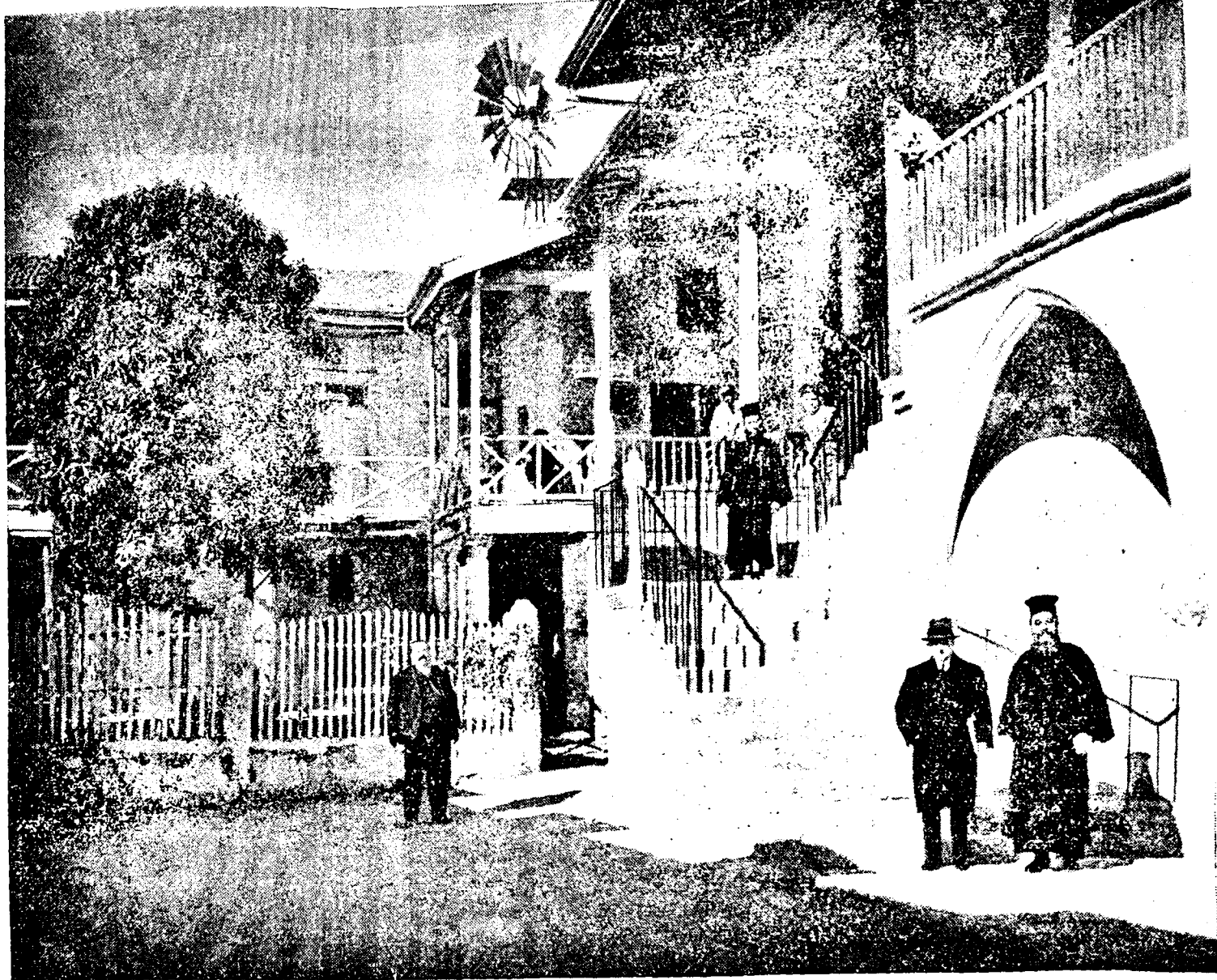
Cu aceste gânduri, întorcându-mi ochii înapoi de plecare, iau drept simbol nimbul argintiu al unui rotocol de nour oprit în vârful Athosului — e nimbul sfințeniei trecutului.

¹⁾ Alexandre Soloviev: *Histoire du Monastère Russe au Mont-Athos*, Belgrade 1933, p. 22.

Athosul cu nimb de nori pe vârful

Arhiepiscopia Nicosiei (în întâiul plan, M. Beza)

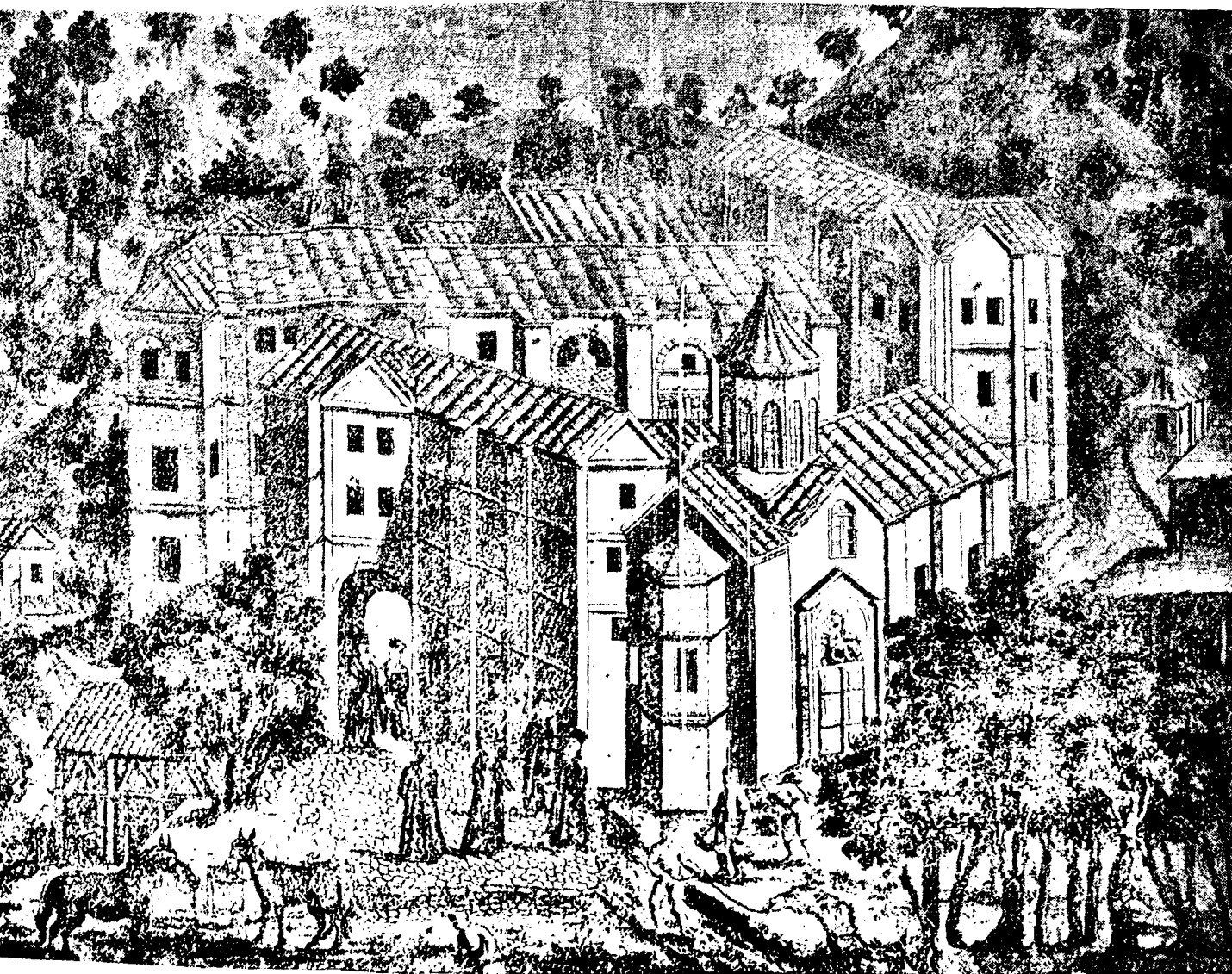
URME ROMÂNEȘTI ÎN CHIPRU

Am fost și altădată în Chipru, de am vizitat mănăstirile; însă, numai în treacăt. Acum le cercetez mai pe îndelete, începând cu Mitropolia din Nicosia, capitala insulei. Arhiepiscopul Chiril al III-lea, pe care-l cunoscusem înainte, și-a sfârșit de curând zilele. Mă primește vistiernicul Exarh Ieronim, ducându-mă în bibliotecă și în celelalte încăperi ale Mitropoliei ce are și ea un aspect de mănăstire: pridvor lung, scară de piatră și portic jos, cu stâlpii vopsiți cărămiziu — după o veche deprindere neștiutoare. Sgâriu puțin și-mi apare un capitel venețian. Mă uit mirat. Zic:

« Vezi, părinte, ce frumusețe de podoabă țineai ascunsă? Nu-i păcat? »

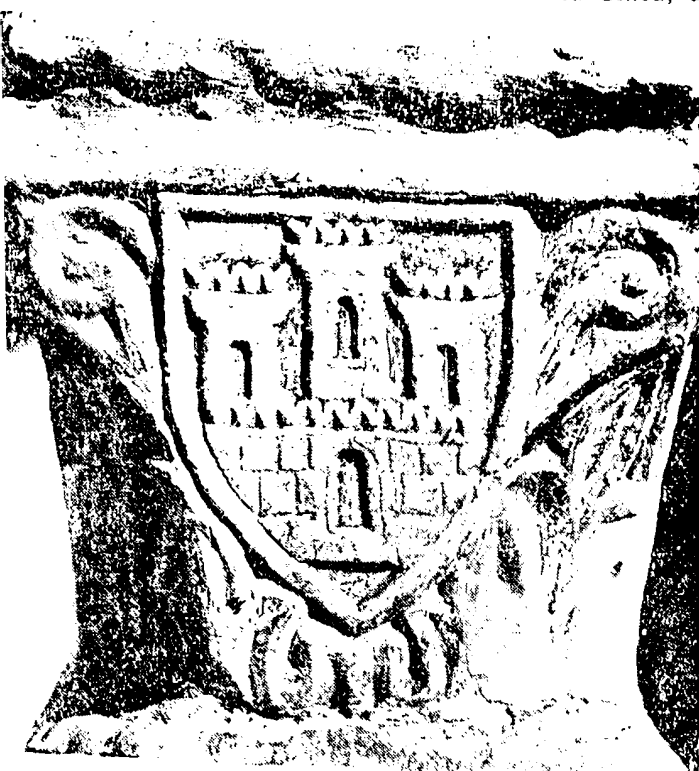
Sfinția-Sa ridică din umeri. Și, făgăduindu-mi a curăți toți stâlpii, începe să-mi povestească de trecutul creștinismului chipriot; cum însuși Bar-

naba e începătorul său, cum el a descoperit vis episcopului Anthenie mormântu-i necunoscut și cum pe moaștele apostolului s'a fost găsită icoană, pe care Anthenie a dăruit-o împăratului bizantin Zeno. Acesta în schimb a dat bisericii Chiprului dreptul a fi socotită autocefală; tot fără ca unele mănăstiri de odinioară să-și piardă neatârnamea. Cum este în primul rând Chicu, înălțimile apusene ale Muntelui Hionistra, dată încă din vremea lui Manuil Comnenul, care a zestrat-o și a dăruit-o cu o vestită icoană a împărătesei Maria. În repetate ori a scăpat ea din mâinile celor care au călășărit mănăstirea și multe mineri a săvârșit. Icoana însăși cât și sprijinul ocrotitor al Bizanțului au dus renumele mănăstirii și dincolo de țărmii Chiprului. Câte semne de pioasă generozitate nu va fi cănătat și din partea Tă-

Mănăstirea Chicu, după o icoană din 1770

valahe! Dar, cum să le știm? Abia târziu am aflat dintr'o scrisoare a lui Silvestru, Patriarhul Antiohiei, că Domnul Grigorie Ghica a orânduit mănăstirii Chicu un ajutor anual de cinci sute

Egumenul mănăstirii Maherà cu portretul Arhiepiscopului Chiprianos

СВЯТЫЙ СОВЕТЪ И СВЯТЫЙ СИНУДЪ

СВЯТЫЙ СОВЕТЪ И СВЯТЫЙ СИНУДЪ

Αρχιωντων αλω τωσμηαδι
της φαρτικης τεχνης, ωμ
τε αμωτων αλωτων σι
ματων τε και τρευματων
και πασης χειρωμω τε και αλοουσι σπ
τε φωνης ες αυτην παρατω κατα ερως
αμα διαφωτων ποιητων παχυωτε και εωμ
εχειμεσι τελοσ και ουγμα των τωσμηαδι
της φαρτικης τεχνης το ισομερι ε χωρις
λαρτουτου, ουσ αλοουσι τε φωνη λειται
αφωτων οστι φωνη ουτε χει φωνη τε φ
ουμε λειται, διαμερουσ πασης της ισοτιτου φων
λα το ισομ ε διαδε πασης της αμα βασης
μαρτα το ολιον και δια πασης της ατα
βασησ οσ αλοουσι φως και ολιον ουσ τη
μουσικω τε χρωσ φωνη δια φωνησ αμω
μεσ αλο ουσ αυσ το ολιον και ολιον
πετα φωνησ το ουσ φωνησ και το ουσ
λα φωνησ και το ουσ φωνησ και το ουσ
μα και το ουσ φωνησ και το ουσ φωνησ
ουσ φωνησ και το ουσ φωνησ και το ουσ φωνησ
και το ουσ φωνησ και το ουσ φωνησ και το ουσ φωνησ

Pagină din codicele muzical dela mănăstirea Maheră, scris în Tară

Λόγιον ἑσθίου καὶ ποτοῦ χορηγούμενος ἀφ' ἑξῆς

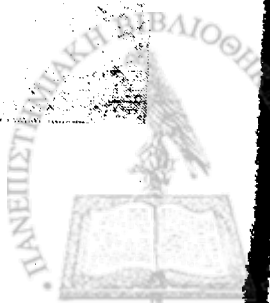
μεγαλοδύναμος

ἐμμελιον σὺν γῆνι ἐλάϊν καὶ ζυμωθῆναι
θῆναι πᾶσι τῶν ἁγίων νομοφύλακας ἡσπύλας
ἐμμελιον ἐν ἑσθίῳ τὸν μετὰ τοῖς ἁγίοις
καὶ θάλασσας μετὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ
τῶν ἐπιμελουμένων καὶ ἐν τῶν ζυμωθῆναι
ποταμῶν αὐτῶν ἡσπύλας

μου καὶ τῶν ἁγίων νομοφύλακας ἡσπύλας
καὶ τῶν ἁγίων νομοφύλακας ἡσπύλας
καὶ τῶν ἁγίων νομοφύλακας ἡσπύλας
καὶ τῶν ἁγίων νομοφύλακας ἡσπύλας
καὶ τῶν ἁγίων νομοφύλακας ἡσπύλας
καὶ τῶν ἁγίων νομοφύλακας ἡσπύλας
καὶ τῶν ἁγίων νομοφύλακας ἡσπύλας
καὶ τῶν ἁγίων νομοφύλακας ἡσπύλας
καὶ τῶν ἁγίων νομοφύλακας ἡσπύλας
καὶ τῶν ἁγίων νομοφύλακας ἡσπύλας

Pagină dintr'un codice muzical scris în Tară

groși ¹⁾. N'am putut găsi hrisovul acestei danii. El a pierit, neîndoiș. Dar, Sfînția-Sa Chrisostom, eforul mănăstirii, mi-a înfățișat un volum: *Descrierea Cinstitei și Regestii Mănăstiri Chicu, Veneția 1751*, în care se publică traducerea grecească a hrisovului.

O altă mănăstire ce-și zice Maherà s'a bucurat asemeni de mari favoruri ale împăraților bizantini;

Această legendă chipriotă și-a făcut drum și folklorul nostru, și s'a prins de obârșia mănăstii Dintr'un Lemn. Al. Odobescu i-a dat veștmă literar în *Doamna Chiajna*, unde-i vorba de o ze luminoasă ce crește ca un luceafăr și pare că ie din sânul unui stejar:

« O sfântă groază cuprinsese toate inimile; d'împinși ca de o putere căreia nu-i puteau s

Cele 8 glasuri ale muzicii bisericești, dintr'un codice muzical scris în Țară

cum era de așteptat, căci întâmplări uimitoare și supraomenești au înconjurat întemeierea mănăstirii și găsirea icoanei sale de hram. Cică, pe locul de astăzi al mănăstirii se întindeau cândva desișuri grele. Înăuntru-le un pustnic, de cealaltă parte a văii, zări o lumină ciudată. Și merse într'acolo. Pe cât se apropia, pe atât lumina străfulgera mai viu, arătând la un timp ochilor mirați ai pustnicului o icoană — chipul Sfintei Marii. Și, când pustnicul se întreba, nedumerit, cum s'o poată lua dintre frunzișuri, iacă jos un cuțit! Il ridică, tăie cu el crengile și scoase icoana. De aceea și acum un cuțit atârână pe icoană, ținută evlavios în biserica Maheralei.

împotriva, ei înaintau uimiți de raza lucioasă ce-trăgea spre sine și le sorbia vederile. Când ajunseră pe muchea măgurii, drept în fața stejarului toate în preajmă erau scăldate în lumină, toți străluceau ca într'o senină vâlvoare; iar în tulpina găunoasă a copacului, împresurată de raza argintii, domnea, ca într'un cerc de slavă cerească chipul înegrit al Maicii Domnului... Mulți an în urmă ciobanii găsiră tot acolo icoana ce se zice a fi una din cele șapte de Luca Evanghelistu zugrăvite ».

La fel și icoana mănăstirii Maherà crede-se a fi opera aceluiaș evanghelist și, osebît aceleia dir Chicu, reprezintă pe Maria singură, fără Iisus în brațe.

Din orașul Nicosia, depărtare de vreo trei cea-

¹⁾ Ms. 46, p. 82-a, în biblioteca Patriarhiei Ierusalimului.

uri până la Maherà, urc un drum cotit și anevoios, printre brazi ce stau așa de singuratic lișiștiți în acest anotimp. Muntele zării e tot nins, iar sub el acoperișurile de cărămizi ale mănăstirii lucesc aprinse la soare. Sfinția-Sa Mitrofan, care stărețește aci de peste trei decenii, mă întâmpină voios și mă poștește în sinodicon, cîntîndu-mă cu vin aromatic. Apoi mi-arată pe zid două portrete în ulei, zugrăvite la Iași:

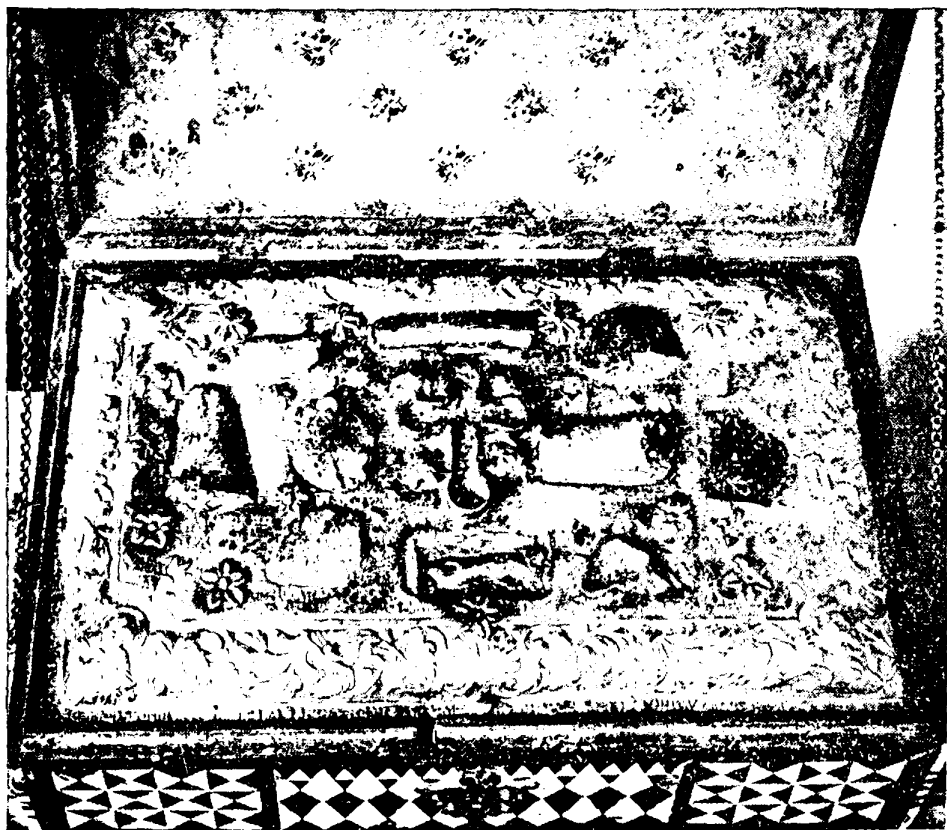
«Acesta-i Chiprianos Arhiepiscopul, spânzurat de Turci pentru amestecul ce l-ar fi avut cu Eteria; celălalt Haralambie Iconomul... Amândoi mură cîtva timp oaspeții Moldaviei».

a Domnitorului Suțu, Haralambie și Chiprianos au adus înapoi din țară o seamă de obiecte prețioase și odoare:

Șeptesprezece codici muzicali, dintre cari trei-sprezece se păstrează și azi la mănăstire. Intâiul poartă la sfârșit însemnarea grecească: *Al lui Dimitrie Preotul, Legător de cărți, 1797 Iași*; două din ele arată că s'au făcut de preotul Chir Balas¹⁾.

O cutie de moaște în sîdef.

Altă cutie de aur, avînd la mijloc o cruce cu nestimate și pe de margini, jur-împrejur, inscripția: *Prezentul s'a făcut cu cheltuiala lui Haralambie*

Cutie de moaște, în sîdef, adusă din Iași la mănăstirea Maherà

și părintele scoate din Arhive o enciclopedică, dată în 1784, în frunte cu pecetea mănăstirii Maherà — pecete ce are toate elementele tradiției: una Fecioarei Maria, Luca Evanghelistul și de artă un cuțit. Scrisoarea începe: «Către aștrii înaintori peste întreaga țară a Moldaviei și Unvlahiei...»; și enumeră o seamă de categorii ale, care-s rugate a-și da obolul mănăstirii Maherà. Solii de milostenie, Chiprianos și Haralambie, cu mare bunăvoință pe lângă Mihail Constantin I; mai ales Chiprianos, atunci un simplu diacon pe care Domnul Moldovei, hirotonisindu-l monah, îl pune să-i facă slujba în biserică și să studieze cursurile școlii înalte din Iași. Pe lângă dăruirea în bani și o danie de o sută de groși

*Arhimandritul Maheralei, 1795. Mai 30, Iași*²⁾.

Un epitaf nespus de frumos, cu inscripția: *Proprietatea Haralambie Arhimandritul, 1792.*

Din Maherà mă întorc să caut în biblioteca bisericii Faneromeni o icoană votivă a lui Iosif Moldovalahul sau Moldoveanul — așa ne spune o carte englezească³⁾, pe care d-l profesor N.

¹⁾ *Εἰρημολόγιον σὺν Θεω ἀγίῳ νεωστὶ καλλοπισθὲν | παρὰ τοῦ ἀδελειμωτάτου ἐν ἱερεῦσιν κνὲρ μπα | λασίου.*

²⁾ *Τὸ παρὸν γέγονε διὰ δαπάνης Χαράλαμπος Ἀρχιμανδρίτου Μαχεράδος 1795 Μαῦου 30, Γιάσι.*

³⁾ *A descriptive of the historic monuments of Cyprus, studies in the archeology and architecture of the island, with illustrations from measured drawings and photographs, Nicosia 1918.*

logia citanu-o, mai ales randurile privitoare la epigraful icoanei în parte descifrabil, adaugă:

« Nu înțeleg de unde a ieșit, dacă atâta se poate ceti, numele de Iosif și calitatea de Moldovalah sau Moldovean » ¹⁾.

Cutie de moaște, în aur, lucrată la Iași în 1795, delă mănăstirea Maherà

Apoi, scriitorul englez dă incomplet și greșit inscripția, care-i cea următoare:

Θεομῆς εὐλαβείας μου καρπὸν Κυρία προσφέρω οἰκτρῶς τί σὴ Παντοδωρία καὶ ὄν κατέχεις σαῖς ὠλέναις δέσποινα ἐξιλέωσαι δι' Ἰωσήφ σὸ δούλο ἔνεκεν ἐμοῦ τῆς τε ἐμῆς συζύγου καὶ ἐμῶν τέκνων τοῦ δοῦναι ἡμῖν ταῖς ἀγίαις πταισμάτων λύσιν πόλου τε κληρονομίαν καὶ οἰκῆτορος..... τοῦ..... Πα.....

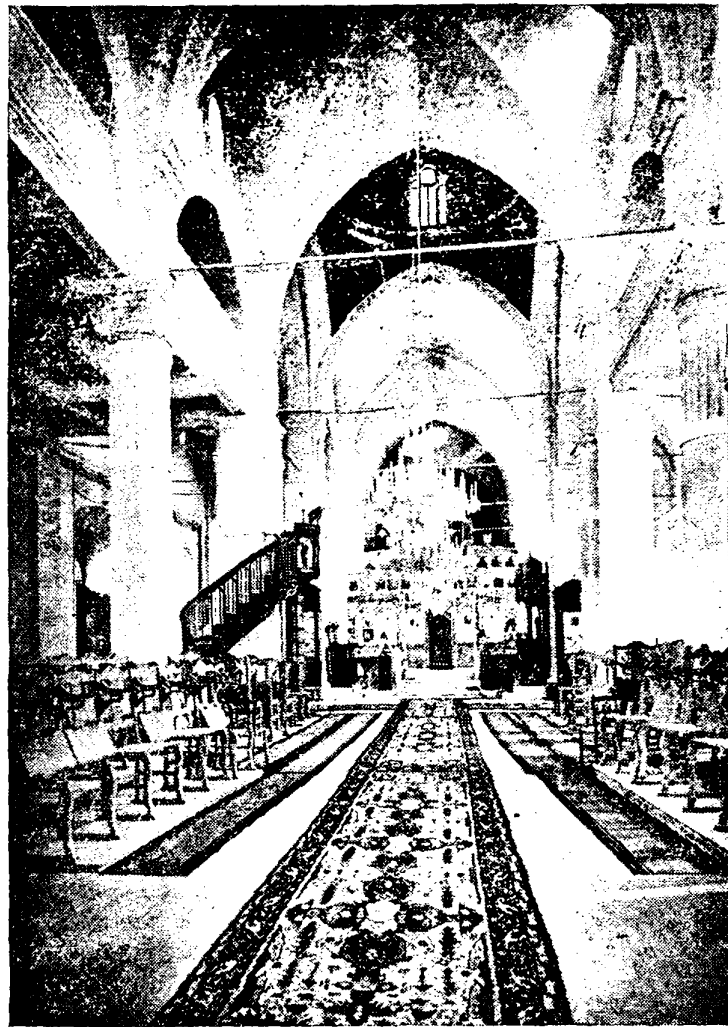
Adică:

Rod al caldei mele evlavii, îți aduc umil, Doamnă — tie, Impărtitoare de daruri și ace-luia ce-l porți între brațe, ai milă de Iosif

¹⁾ Portretele Domnilor noștri la Muntele Athos, Academia Română, Memoriile Secțiunii Istorice, Tomul IX, 1928—29.

robul tău, și de soția mea, și de copiii mei și dă-ne nouă iertarea păcatelor, domnia ca rurilor, și locuința

Sfârșitul inscripției ce va fi cuprins și data șters cu desăvârșire. Am tresărit la vederea icoanei Mărima-i de 0,50×0,48. Foarte bine păstrată. Am șters-o puțin și colorile în vechimea lor a apărut totuși atât de proaspete. Sus Fecioara Marii cu Iisus, în stânga și dreapta arhanghelii, iar sub ei Iosif, soția sa Ana, copiii, și zugraful Hristodulu, ținând o pensulă în mână. Obârșia lor va lahă reiese nu numai din felul îmbrăcămintii, ci și din tradiția locului — tradiție ce mi-a fost întărită și de către episcopii bisericii de astăzi. Ei mi-au mai spus că donatorul icoanei, Iosif zidise lăcașul Faneromeni de altă dată, nu d

Biserica Faneromeni din Nicosia

mult ruinat, și-l îmbogățise cu o moșie a sa din Citera.

Oare, cine să fie acest Iosif cu chipu-i de prinț caracteristic Danubian? Vreunul din exilații noștri, silit a-și duce aci amarul zilelor ori poate vreunul din țară, al cărui gând evlavios fusese îndemnat a-și lua sborul și spre această insulă de ortodoxie

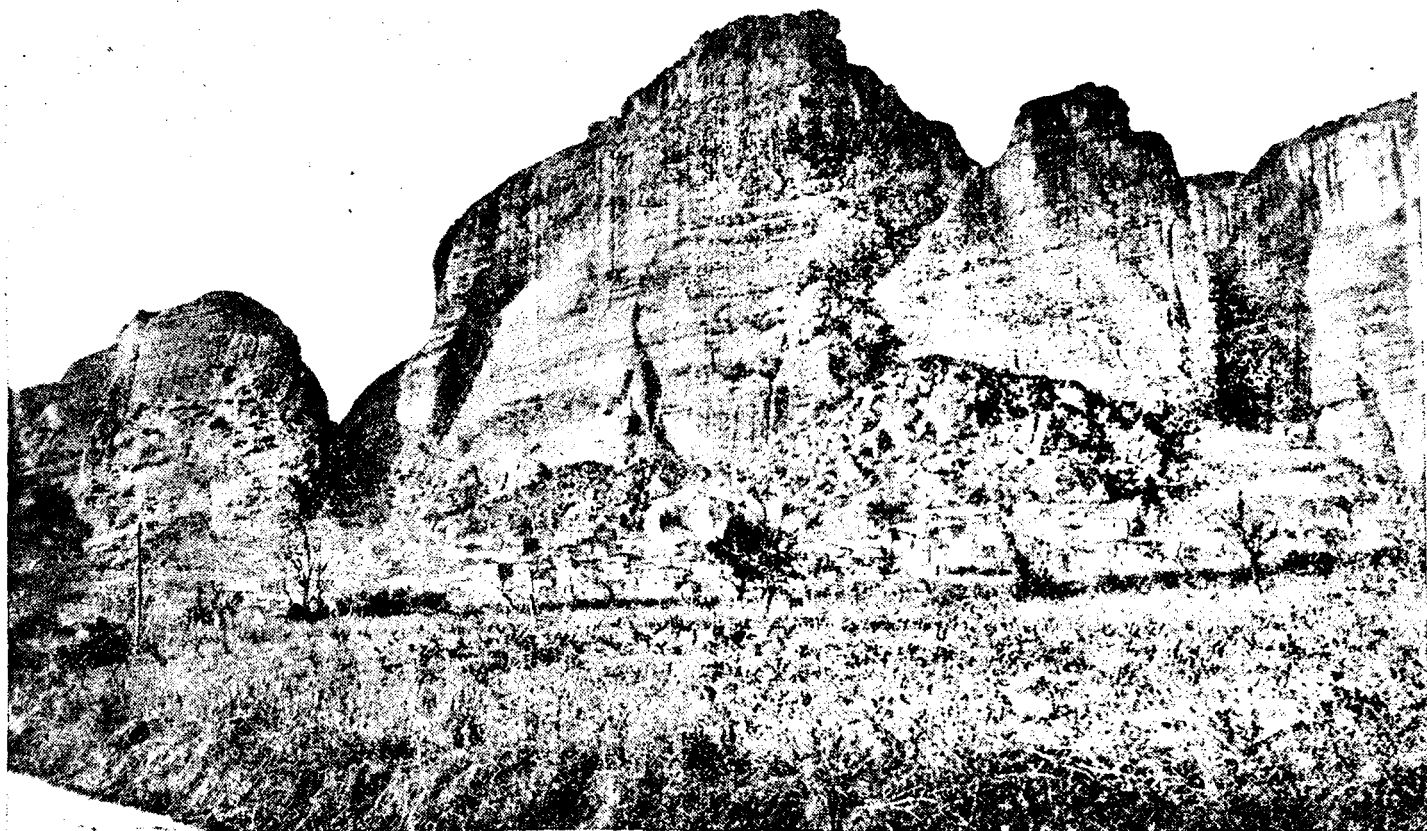
îndeprătată? Că legături cu Chipru am avut numeroase. O referință de atingere în trecut merge chiar până la 1373, când Genovezii asediaseră vestitul castel al Sfântului Ilarion. Am cetit într'un istoric al insulei, I. Ch. Peristiani, că atunci « toate luptele Genovezilor de a lua fortăreața nu izbutiseră, fiindcă mai ales *sclavii Bulgari, Români și Tatari, cari se aflau în castrul Sfântului Ilarion* sub conducerea Prințului Ioan, le pricinuiseră mari pierderi » ¹⁾. Subliniez eu cuvintele. Se întemeiază

¹⁾ *Istoria generală a Insulei Chipru*, Nicosia 1910, p. 67.

negreșit pe un pasaj din *Cronica Chiprului* a lui Leontie Maherà ¹⁾ ce datează din 1458: « Prințul se găsea în Sfântul Ilarion bine întovărășit de *sclavii Bulgari, Romaniți și Tatari...* ».

¹⁾ Vezi C. N. Sathas, *Μεσ. Βιβλ.*, tomul II, p. 317: « Ὁ πριγκιζης εὐρίσκειτον εἰς τὸν ἅγιον Ἰλαρίον καλὰ συντροφιασμένους μὲ τοὺς σκλάβους τοὺς Βουλγάρους, Ρωμανίταις καὶ Τατάρους.... ».

Meteore cu orașul Calabaca la poale

URME ROMÂNEȘTI LA METEORE

Am citit întâiu despre Meteore în cartea lui Robert Curzon, care la 1834, uitându-se de pe vârful uneia din stânci, a scris:

« Toată această regiune e locuită de o rasă ce are altă obârșie decât aceea adevărat albaneză; ei grăesc limba valahă și zice-se a fi extrem de sălbatici... ¹⁾ ».

Firește, în rândurile din urmă călătorul englez repetă calomnia invidiei grecești. Încă la 1220 un arhiereu de seamă, George Vardanis, se plânge că în orașul Grebena nu se aude greceasca, numind pe locuitorii ei valahi *varvarofoni*, adică vorbitori ai unei limbi barbare ²⁾. Dar nu numai în zona Meteorelor se află Românii. Purces dinspre Vardar, i-am găsit în tot locul; fie cu turmele suitoare către munți, fie la popasul de întregi caravane. Păstori și chirigii deopotrivă m'au întâmpinat cu acelaș graiu de jelanie: « Ce gânduri au cu noi? Ce vor face? Că ne-au luat acum și pă-

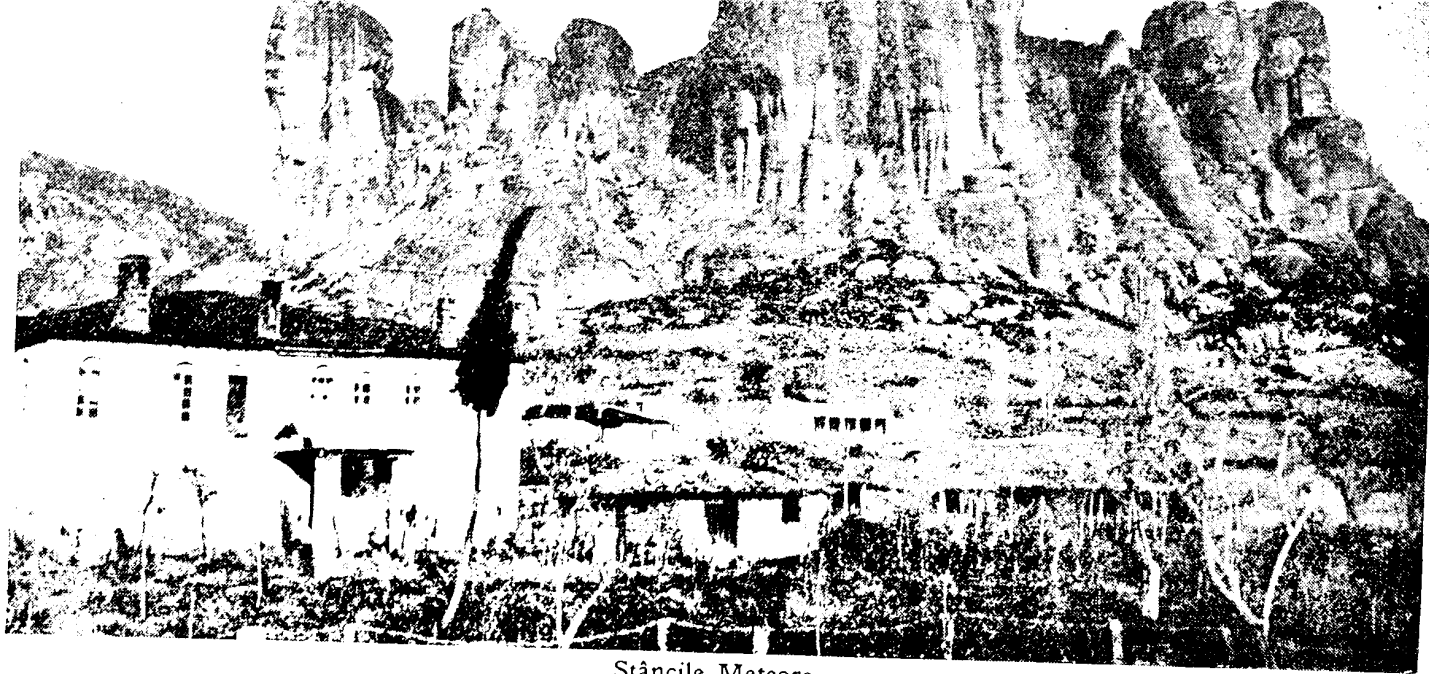
mânturile, de n'avem sălaşuri, nici pășuni pentru vite ». Bieți oameni părăsiți, ajunși de pripas în țara lor, unde fuseseră odată stăpâni și unde a cătuiseră întâia așezare politică românească sub numele de Marea Valahie! Când schivnicul Athanasie lăsase Muntele Athos din cauza piratilor ajunsese la Veria, de hotarul acestei Vlahii și vorbise drept loc mai potrivit unei sfinte ctitorii și, după ce ridicase el mănăstirea Schimbării. Față înainte de 1383, anul morții sale, de pe tronul aceleeaș Vlahii îi sosi și un urmaș în persoana regelui Ioan Duca Paleologul, cu numele monarhicesc de Ioasaf, fiu al lui Simeon Uroș, ca pomenia într'un hrisov la 1358 de străbunii și domnitori în Vlahia și într'altul cu opt ani mai târziu, că luase prin moștenire Vlahia; pe căru Alexie Anghel, rămas în locul lui Ioasaf, se intitulă Cesar al Vlahiei, iscăbind cu cerneală verde

¹⁾ *Visits to Monasteries in the Levant*, p. 299. Ed. 1916.

²⁾ *Istoria Statului Niceii și Despotatului Epirului* de Antonie Miliarachi, Atena 1898, p. 203.

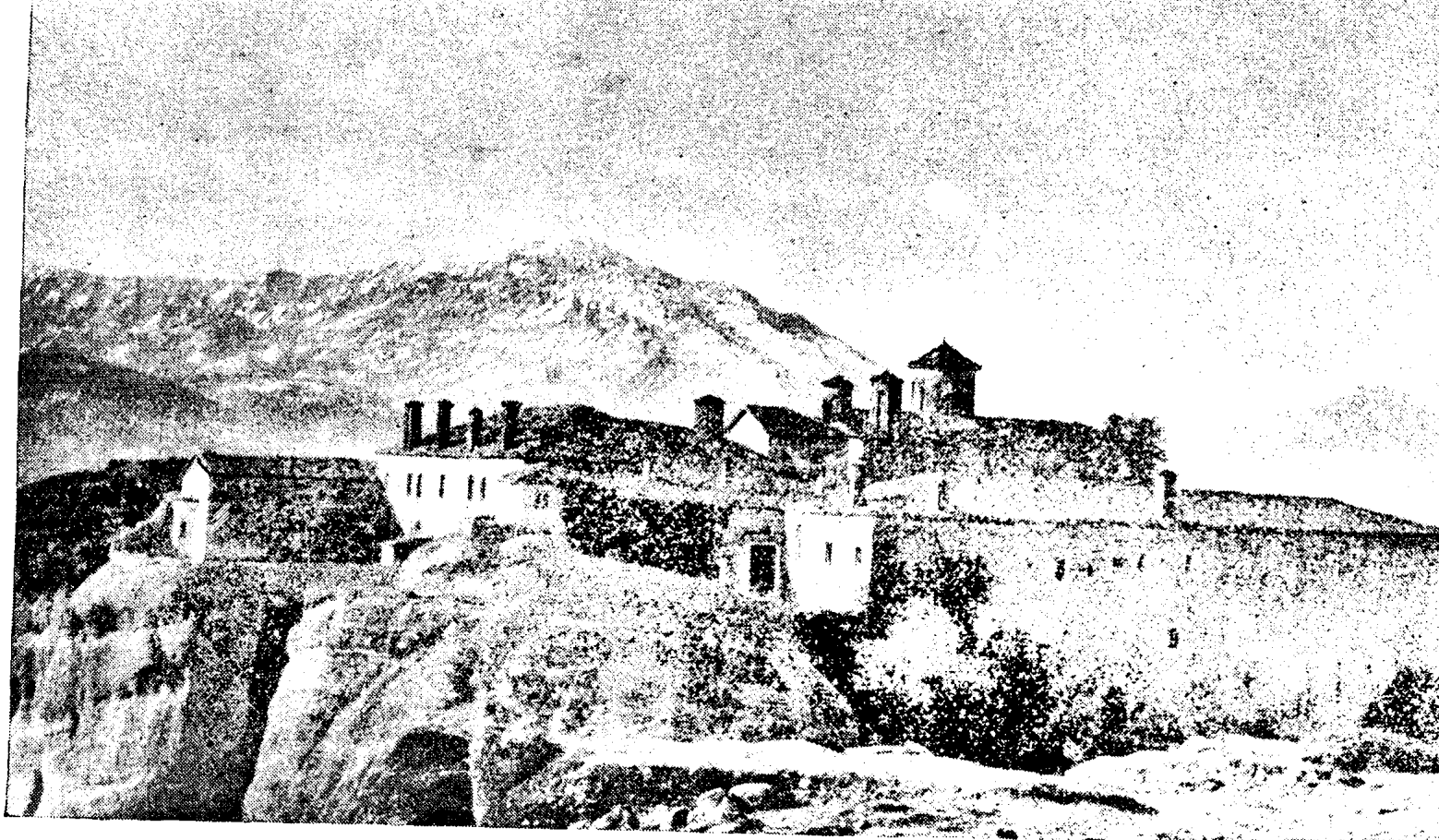
¹⁾ « τῶν ἀειδίμων καὶ γωνέων τῆς βασιλείας) μὲν τῶν κατὰ καιρῶν αὐθεντεόντων | τὴν Βλαχίαν, « Τοῖνον καὶ ἡ βασιλεία μὲν | καταλαβὼν π(ε)ρὶ τὴν | κληρονομίαν μου τὴν Βλαχίαν », « ἀλέξιος ἄγγελος † Καῖσαρ ». V. Nicos A. Vei în « Βυζάντις », Tomul B, 1910, pp. 10, 24,

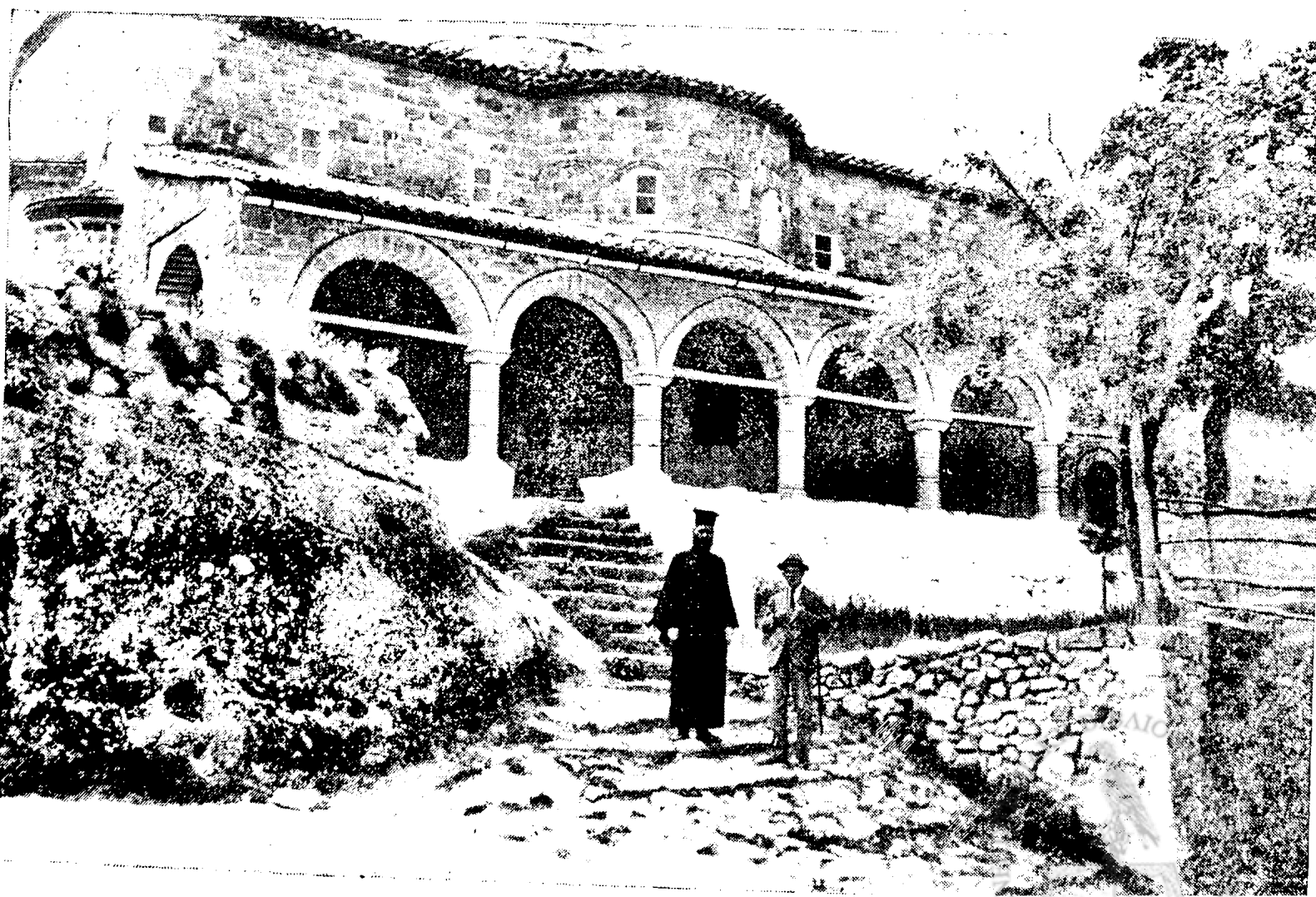

Stâncile Meteore

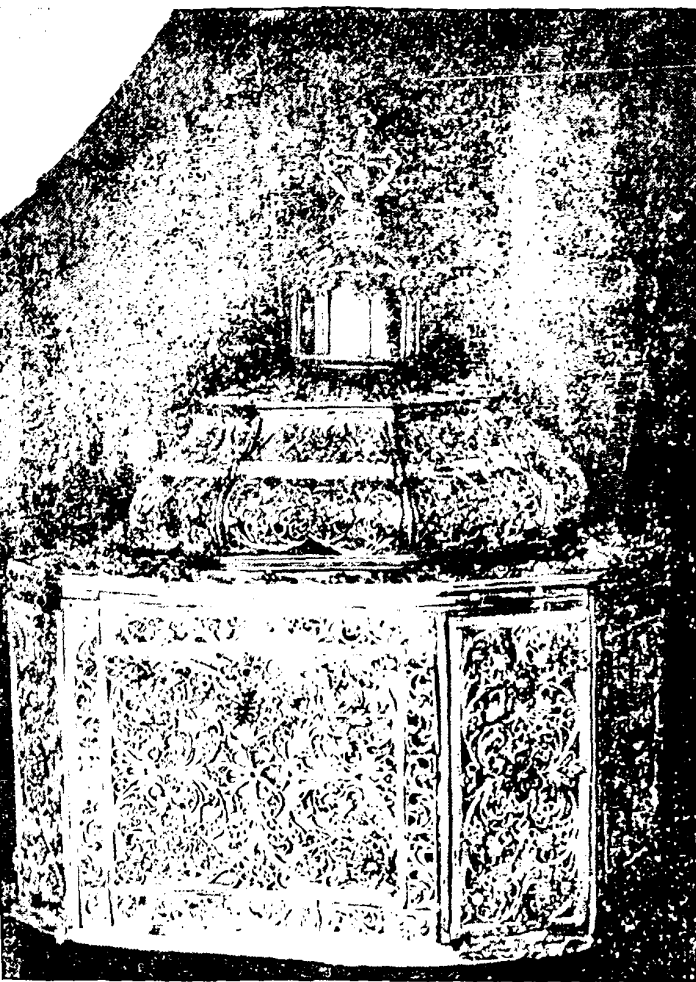

Mănăstirea Sfântului Ștefan

LIBRARY
NO. 10

regatori înalți și gospodari Vlahi ca Petriță, Dragu, Calotă, Vutonitul, Bunilă; acesta din urmă fiind ziditorul unei biserici în satul Blahava, de lângă Calabaca.

Lăcră în care se găsește capul Sfântului Haralambie, la Sf. Ștefan

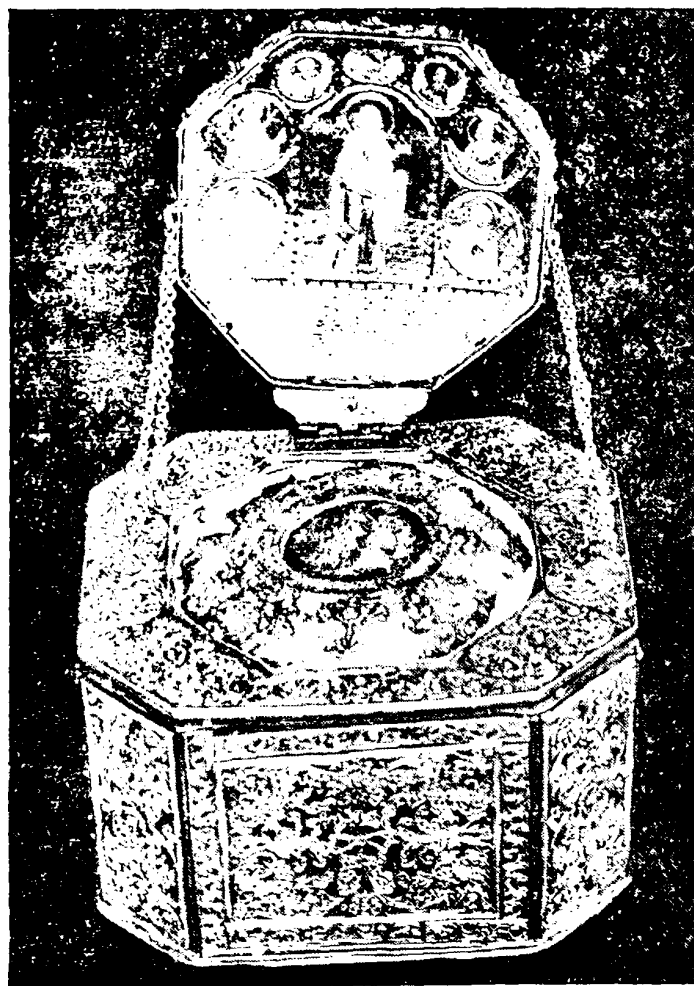
Se pare că tot un membru al dinastiei stăpânitoare pe-atunci în Marea Vlahie, Ioan Cantacuzino, a întemeiat Mănăstirea Sfântului Ștefan la începutul veacului al XV-lea. Mai târziu doi frați alugări ai neamului Apsarazilor, care ne-a trimis nouă în Moldova pe vistiernicul Zotu, ginerele și Petru Șchiopul¹⁾, au clădit mănăstirea Sfintei Treimi.

Și astfel cu timpul mai toate stâncile Meteore au fost cuprinse de mănăstiri, încât astăzi privești înăuntru și te întrebi: Cum au putut monahii dintr-un loc să se urce până sus pe creștete? Că pereții stâncilor sînt drepecți, pieptiși, fără niciun punct de rezămănare; sub ei se cască hăuri prăpăstioase; iar aici-ole deschid fantastice porți, arătând în zare munții și oeniți ai Pindului și dincoace șesul străbătut de

lără sub numele de Sălămbria.

Sorb cu neșat priveliștea depărtării, neștiind din-cotro să încep cercetările, când iacă un monah trece călare înainte-mi! E starețul mănăstirii Sfântului Ștefan, Nicandros, care mă ia cu sfinția-sa. Mi-arată întâiu codicele mai însemnat al mănăstirii, purtând Nr. 70. Aci printre altele se află rândurile următoare grecești, pe care le dau în traducere:

« Am scris la Sfântul Ștefan în 1835, Decembrie 19. Sigilii patriarhale de mult și mai ales un hrisov domnesc foarte vechiu mărturisesc neîndoios, că în anul 6906 sau 1398 dela Hristos Principele Domn și Voevod Io. Vladislav, împreună cu nepotul său Marele Vornic Dragomari, au trimis dar în cutie capul întreg, izvorător de haruri și făcător de minuni, al Sfântului Haralambie. Totodată au trimis la aceeaș mănăstire a Sfântului Ștefan și unul din degetele mîinii drepte a cinstului Ion Prodrom Botezătorul. Ade-

Capul Sfântului Haralambie în lăcră deschisă

vărul netăgăduit al celor de mai sus, întărindu-l pe viață și asigurându-l cu mâna mea însăși, după alegerea din vechi scrise, pomeniri, însemnări și hrisoave. mă iscălesc Agathanohelos al Neapolei.»

¹⁾ N. Iorga: *Fundațiile Domnilor Români în Epir*, Analele Academiei Române, Tomul XXXVI, 1914, p. 884.

șeală în dată. Cât privește hrisovul aceasta din urmă, am putut deo-

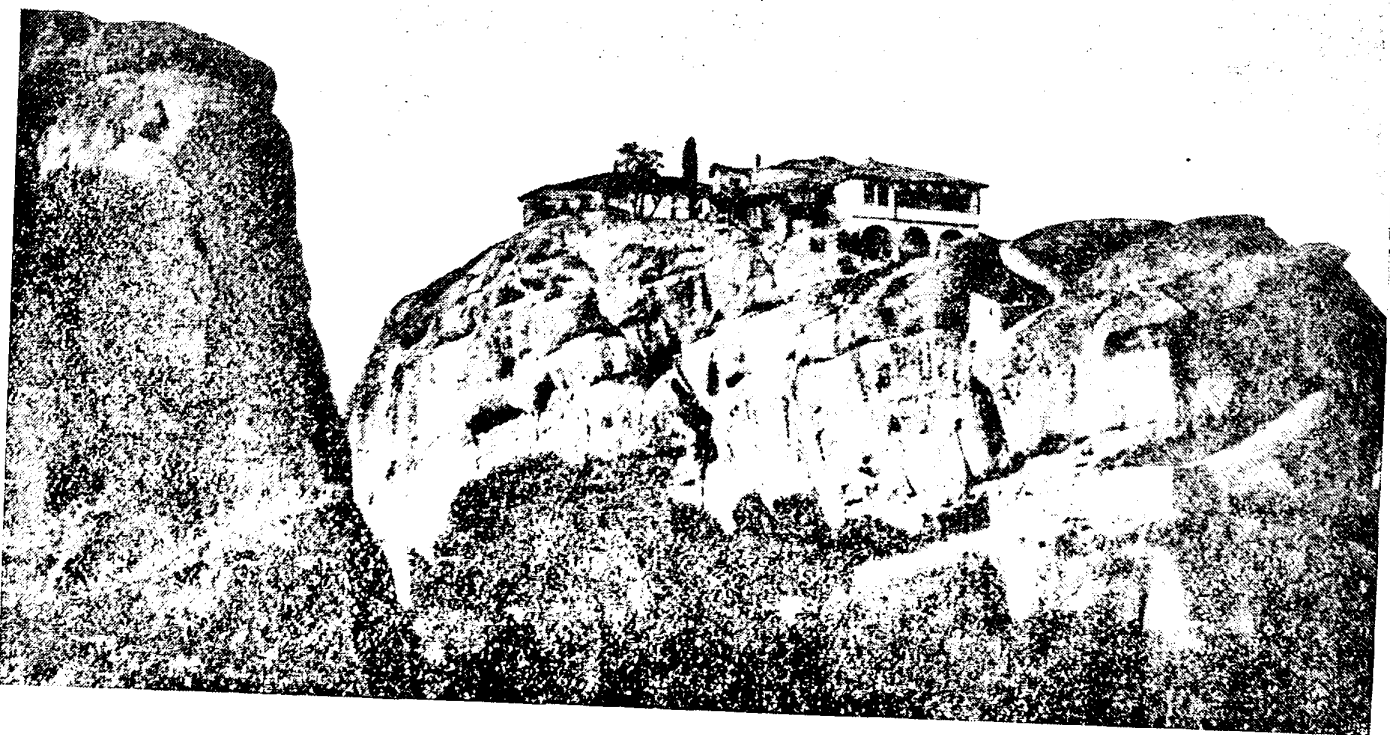

Chipurile cu inscripții, al Voevodului Vladislav și al Doamnei Neața

- va fi existat, socot; căci am gă-
Sfântului Ștefan amândouă moa-
ului Heraclembia și degetul Sfâ-

sculptat al Botezătorului, într'o parte
figuri încoronate și având alături in-

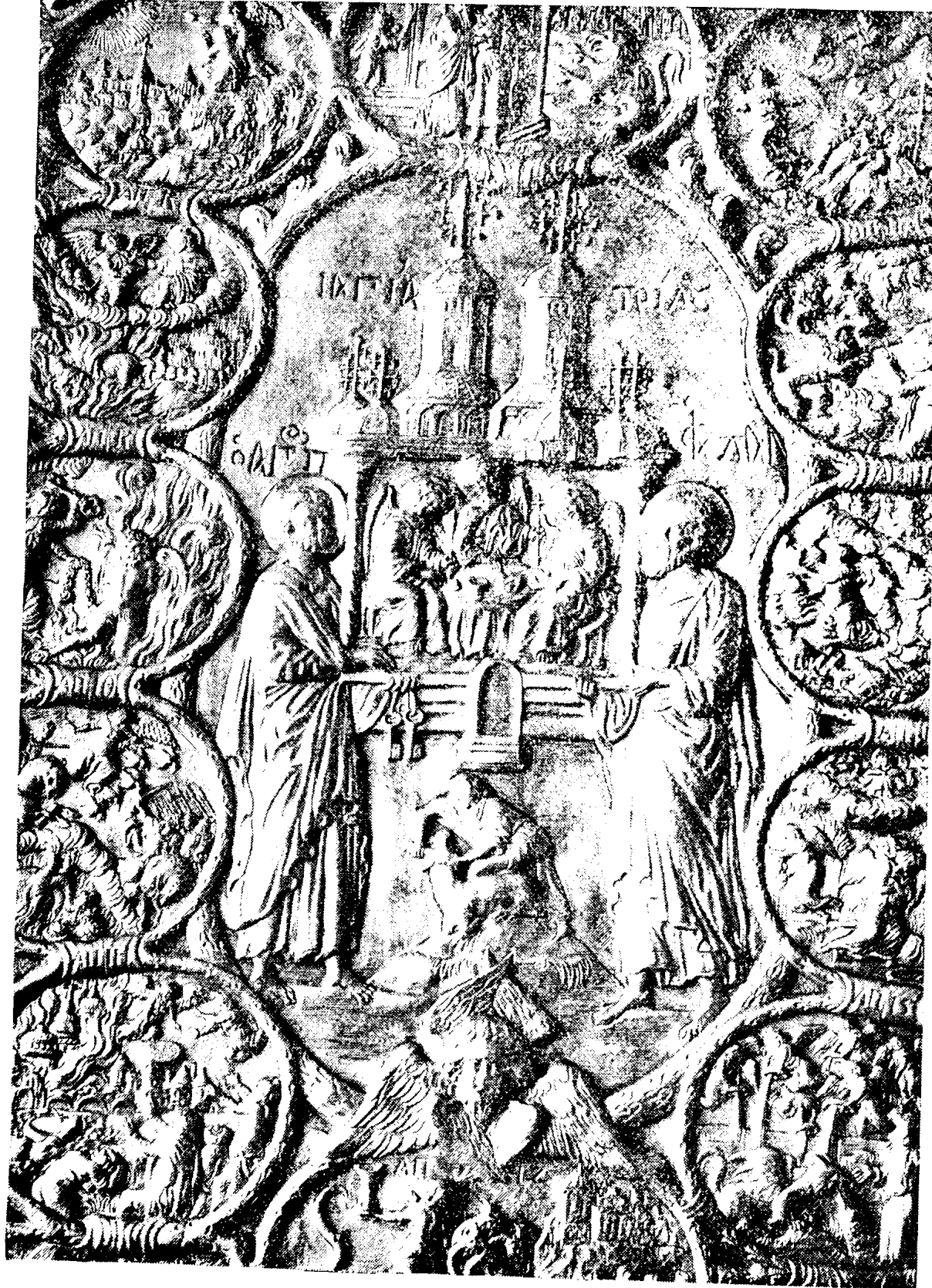

Mănăstirea Sfintei Treimi

Intrare la Mănăstirea Sfintei Treimi

Sfânta Treime pe coperta din față a evangheliei Episcopului Luca, 1616. (Vistieria Sfântului Mormânt)

Deși nu e la Meteore viașiav din 1523, donator Marii Lavre Athonite al icoanei Sfântului Athanasie, pe însemnarea căreia, «prea cinstitei Mari Voevodese» îi se zice Ana.

Intru păstrarea capului Sfântului Haralambie s'a clădit și un catholicon cu hramul acestuia la Sfântul Ștefan în 1798, sub egumenia ieromonahului Arsenie; care, după ce stărețise cu vrednicie un timp la mănăstirea Butoiu din Valahia, pe-atunci un metoh al Sfântului Ștefan, luase drumul înapoi la Meteore, cu mulți bani și daruri. Un policandru în catholicon, un epitaf și alte bisericesti odoare, le recunosc ușor a fi provenit din Țară. Ieromonahul Arsenie ne-a lăsat în codicele amintit al Sfântului Ștefan și o seamă de știri asupra mănăstirii Butoiu — cam încălcite și dubioase. Legenda întemeierii, mai ales, e un ecou prins din lumea basmelor: Avem pe craiul, primejduit și alungat de vrăjmași în fundul pădurilor, care, după ce se roagă și scapă neatins, ducează colo sfânt lăcaș de evlavioasă recunoaștere.

Degetul Sfântului Prodrum la stânga, din Mănăstirea Sfântului Ștefan

Trec la mănăstirea învecinată a Sfintei Treimi, unde pereții bisericii, zidite într'o peșteră, sunt zugrăviți de Dimitrie Zuchi din Călari. târă the

săliot românesc. Aceluiaș se datoresc și frescele mănăstirii Ipapandi, astăzi părăsită de călugări și pe cale de a se nărui cu desăvârșire. Acest Zuchi împreună cu elevul său George, au fost capii unei școli de pictură, cunoscute și prețuite în partea locului, și despre care a scris mai pe larg Profe

Mâna Sfântului Grigore al Neocezareei dela Mănăstirea Schimbării la Față

sorul Spiridon Lambru ¹⁾. Găsesc în arhivele mănăstirii Schimbării la Față un legământ, iscălit de amândoi pictorii, pentru zugrăvirea nartexului bisericii Ipapandi în schimbul sumei de 25 groși; iar o inscripție mărturisește apriat acelaș lucru, anume că nartexul a fost zugrăvit de «Dimitrie Zuchi, Călăritul, și elevul său George, în anul dela Hristos 1784, Noembrie 8».

Mănăstirea Schimbării la Față are încă în folosință hârzobul împletit din funii, unde intri și ești tras însuș pe macara. Mă suiu în el și simt fiorul adâncurilor lăsate sub ziduri. Gândesc, nu de mult și Regina noastră Maria, cu iubirea-i nesățioasă de artă religioasă, a venit aici și a urcat în acelaș hârzob. Unul din călugări, Haralambos Scarpalezos, fost egumen atunci, îmi istorisește:

¹⁾ Vezi *Μικτὰι σελίδες*, p. 609 și *Νέος Ἑλληνοινώτιον*.

Mănăstirea Ipapandi

Mântuirea lui Adam. Pe coperta din dosul evangheliei Episcopului Iosif 1666

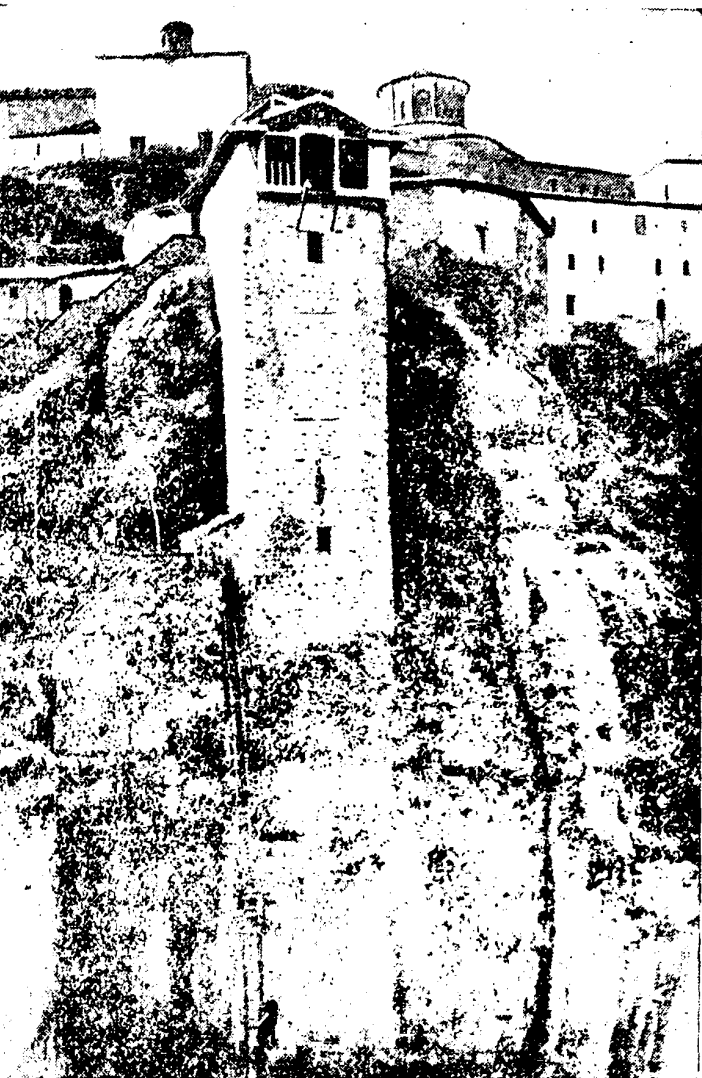

O frescă a bisericii Ipapandi de Zuchi și elevul său George

ἌΝΟΙΚΟΔΟΜΗΘΗ Ὁ ΘΕΙΟΣ ὉΤΟΣ ΝΑΡΘΗΞ, ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥ
 ΟΝΤ Τῶ ΘΕΟΦΙΛΕΖΑΤῶ. ἘΠΟΠΣΤΑΤῶ Αἰὺ ΖΑΩΝ, ΚΥΡῶ ΚΥΡΙῶ
 ΠΑΙCΙ Ἐ ΗΓῆΜΕΝΕΥΟΝΤ Τῶ ΚΥΡῶ ΣΥΜΕΩΝ. ΕΓΡΑΦΗ ΔΕ ΜΟΝΟΝ ΧΩΡῶ
 ΤῆC CΟΦΑΤΙCΕCΩC, ΠΑΡΑ Τῶ ΔΗΜΗΤΡ ΖΩΚΗ, ΚΑΛΛΑΡΤ, Ἐ ΓΕCΩΡΓΙ ΜΑΓΗΤῶ ΕΝΤῶ
 ΕΝ ΕΤΕΙ ΑΠΟ ΧΡΙCΤῶΝ. α ΑΨΠΔ. 1784. ΝΟῦΒΡΙῶ, 8.

Inscripție arătând că...

chip femeilor. De aceea au scos pentru Majestatea Sa înaintea porții odoarele, moaștele și icoanele mai de seamă. Și, când monahii se încurcau în mănăstire să mai aducă ceva, Regina Maria degrabă a intrat în hârzob, cei de sus l-au ridicat,

Mănăstirea Schimbării la Față

i iată s'au pomenit călugării cu Majestatea Sa n opritul sanctuar, unde nicio făptură de sexul i nu pătrunsese vreodată! Egumenul prinse a da lin mâini, împotrivindu-se, și a se tângui pe grește; însă, oamenii Majestății Sale, în loc să-i ălmăcească vorbele, i-au spus: «Cât de fericit e simte cuvioșia-sa egumenul s'o primească în-ăuntrul mănăstirii!» Regina Maria l-a sărutat tunci de mulțumire pe frunte. Și egumenul a ămas foarte zăpăcit. «Uite poznă, gândia în sineși, cert eu, strig, și ea mă sărută...» Pe urmă s'a umerit.

Povestașul face haz de această întâmplare a trecutului. Bucuros mi-ar pune la îndemână orice ianuscrite ale mănăstirii. Dar nu atârână de sfin-a-sa. E altul cu cheile. Unul Calimahos Arhi-andritul, neînțelegător și ursuz. Arată mai mult

a cioban decât a calugar. Iși tot vară firele bărbii sbârlite în gură. Imi spune că are nevoie de șease ori pe zi de narghilea. Și, spre a mă convinge, își ia narghilea și intră cu ea în biserică. Trăgând fum după fum, mă urmărește cu privirea, cât timp cercetez icoanele. Zice:

— Mi-a venit alaltăieri un Sârb. M'a întreat de inscripții. L-am izgonit. Ce inscripții vrea el? Astea sunt ale noastre.

— Bine, ale voastre sunt. Dar omul se interesa... ca și mine, fără îndoială.

— Dumneata ești alta. Nu umbli cu cine știe ce țeluri ascunse.

Totuş, a trebuit să capăt o scrisoare anume dela Mitropolia Tricalei și să mai revin pe vreme de iarnă înzăpezită, ca să-l pot îndupleca să scoată ceva din arhive.

Se află aci o scrisoare de milostenie a egume-

Hârzobul Mănăstirii Schimbării la Față

nului Dionisie către Mihnea Turcitul, fără dată; însă, vorbind de un furt săvârșit la mănăstire înainte de 1581, probabil că fuse trimisă prin anii 1582—1583. In ea egumenul amintește și de alte binefaceri ale Voievozilor. si în deosebi de

Călugării mănăstirii Schimbării la Față

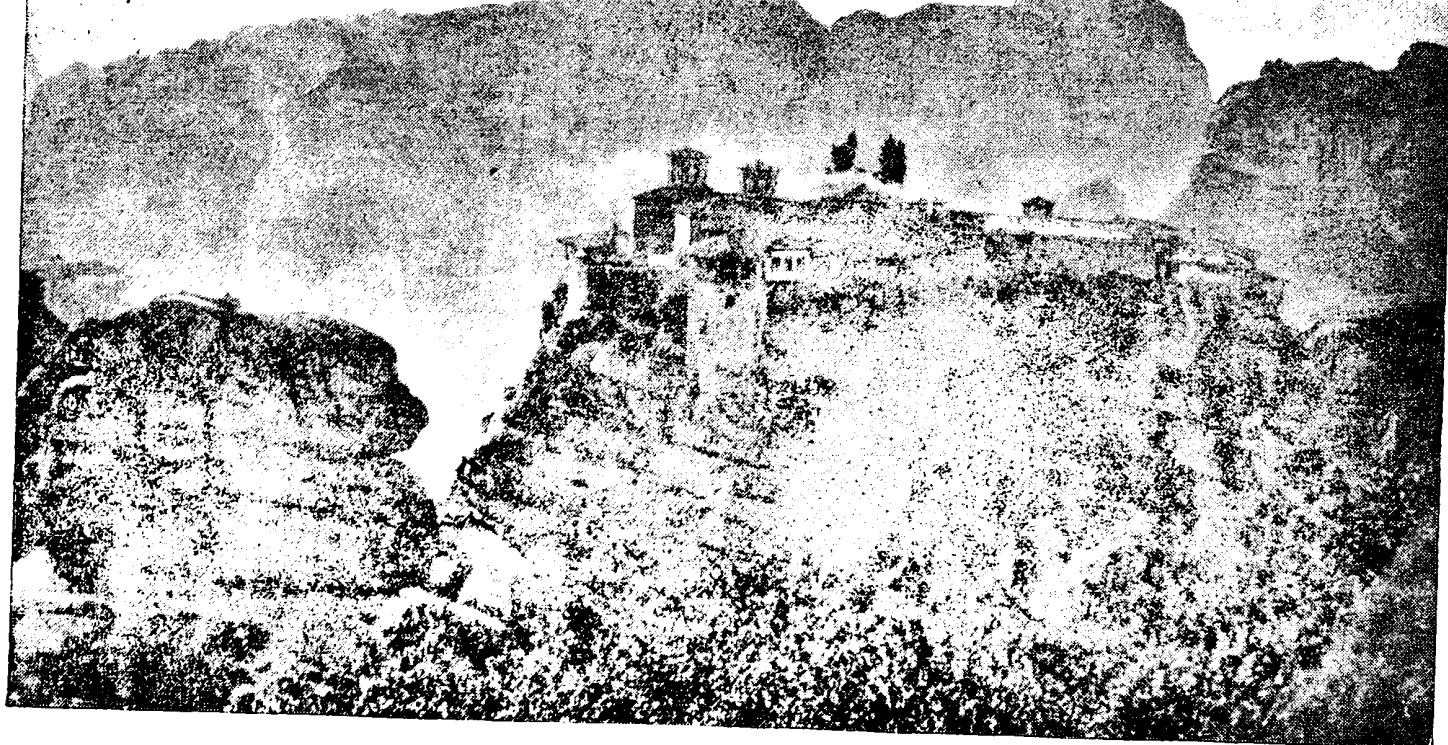
Handwritten text in a dense, cursive script, likely a letter or document. The text is written in a dark ink on a light-colored paper. The script is very small and difficult to read. There are some larger, more prominent words or phrases that stand out, but the overall content is illegible due to the handwriting and the quality of the scan.

Scrisoare către Mihnea Turcitul, dela Mănăstirea Schimbării la Față

Handwritten text in a dense, cursive script, similar to the one on the left. This document features several circular seals or stamps, some of which are partially legible. The text is written in a dark ink on a light-colored paper. The script is very small and difficult to read. There are some larger, more prominent words or phrases that stand out, but the overall content is illegible due to the handwriting and the quality of the scan.

Cerere de ajutor către Vasile Lupu, dela Mănăstirea Schimbării la Față

Μοναστήρια Βαρλαάμ

Neagoe Basarab, care se vadise foarte generos la fața de această mănăstire. Cu mult mai prețioasă avem o altă cerere de ajutor — iarăș nedată, către Vasile Lupu; prin faptul că poartă douăzeci și una semnături de stareți și demnitari bisericești, fiind întărită și de opt peceti ale mănăstirilor. Ii se

Condica

Sfintei Mănăstiri Bucovățu.

Ce iaste închinată la Mănăstirea
Sfintului Varlaam dela Meteora.

Pe fila a doua și a treia sunt zugrăviți în cerneală neagră, cu penița: «S. Nicolae, Hramul Mănăstirii Bucovățu»; «Toți Sfinții, Hramul S. Mănăstiri Varlaam dela Meteora». Apoi urmează:

1). Hrisovul Mării Sale Domnul Io Radulu Voevod, 1609; 2). Hrisovul Domnului Matei Voevod, 1634; 3). Hrisovul Domnului Mihail Racoviță, 1743; 4). Cartea Domnului Constantin Mihai Racoviță, 1755; 5). Cartea Domnului Nicolae Petru Mavrogheni Voevod, 1786; 6). Cartea Divanului, 1790.

Toate sunt acte privitoare la Mănăstirea Bucovăț. Cine le-a transcris așa de frumos în această condică? Fără îndoială, un monah cunoscător de românește, care nu și-a dat numele. Poate să fi fost macedonean; căci, uitându-mă pe o listă de călugări ce-au starețit la mănăstirea Varlaam între

Fila a doua din Condica Bucovățului

spune Domnului, că el sprijină mult bisericile Ierusalimului și Athosului, și că prin urmare să nu uite nici Meteorele: «Trimite-ne și nouă cece te va îndemna în suflet Preabunul Dumnezeu, ca să fim și noi bieții ajutoarați și să ne ajungi și nouă ctitor...¹⁾»

Biserica Schimbării la Față păstrează și mâna Sfântului Grigorie al Neocezareii, cumpărată dela Ghiculești în 1772.

Mănăstirea Varlaam e locuită de trei monahi, cari mă primesc foarte curtenitor, punându-mi sub ochi o condică românească. Are douăzeci și patru de file. Intâia cu chenar înflorat de culoare verde și roșie: un înger desfășură o pânză, pe care stă scris titlul în caractere slavone, roșii:

¹⁾ Vezi Nicos A. Vei în «*Βυζάντις*», Tomul A., 1909, pp. 279—283 și 294—297, transcrie amândouă documentele, fără a reproduce originalele.

Fila a treia din Condica Bucovățului

anii 1513—1803, găsesc că mulți se trăgeau din sate curat românești: Discata, Mețova, Diminița, etc.¹⁾. Chiar în Castrachi, ale cărui locuinți sunt

¹⁾ «Codicele Mănăstirii Varlaam» Nr. 87, p. 55 a.

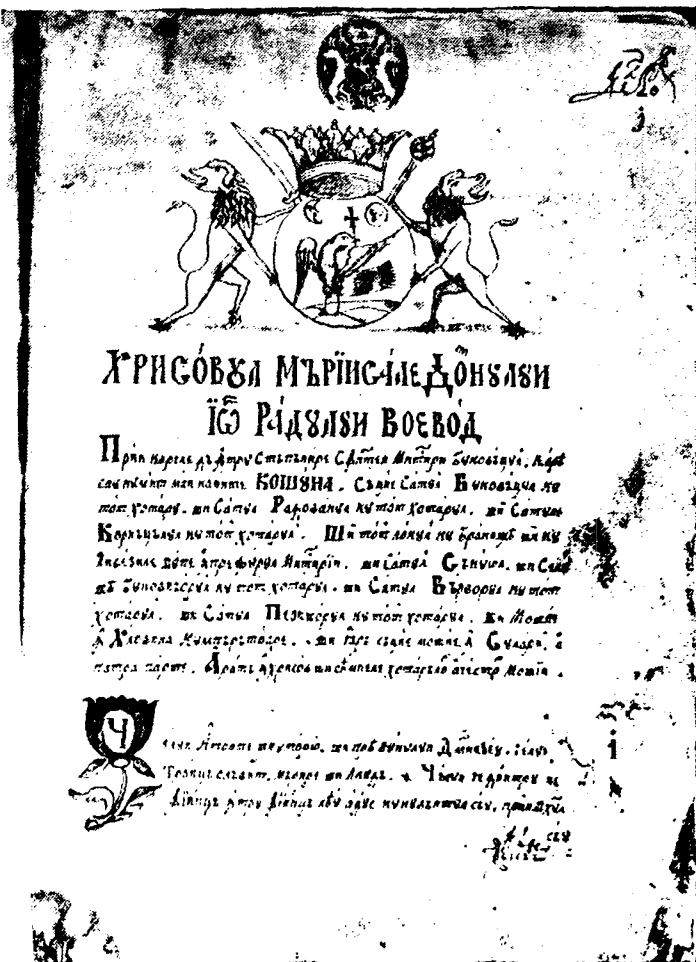

pitulate în umbra stâncilor Meteore, am auzit grăindu-se românește. Și în biserica sa cu hramul Sf. Nicolae e o icoană din 1786 a lui Iisus Cristos întronat, zugrăvită de George Călăritul, elevul

— așa zisă, fiindcă-i deasupra unei peșteri, citesc sub o icoană a lui Iisus cuvintele în grecește:

« Umilul Theodor, zugrav
din Mareavlahie, orașul
București, anul 1717 ».

Mulți din populația bărbătească a Epirului și Thesaliei erau atrași pe vremuri de belșugul Țărilor Românești. Ei, după ce se îmbogățeau, întorcându-se acasă, se simțeau mândri a clădi bi-

Pagină din Condica Bucovățului

Zuchi, pomenit mai sus. Înaintând cu cerceile în aste părți thesaliote, din ce în ce bag de mă, cât de însemnată este contribuția noastră artă. În preajma Elasonei, la mănăstirea Olimtisa, ușile catapitezmei, de o măestrită sculptură în lemn, se datoresc unuia Dimitri Mețoșil¹⁾. Pe înălțimile Pindului, în mănăstirea Spiliă

« διὰ χειρὸς Διμήτρι Μετοσβίτις ». Vezi G. A. Sc. în « Ἐπετηρίς », anul IV, 1927, p. 327.

Cristos în scaun, icoana lui George Călăritul, din biserica Sfântul Nicolae din Castrachi

serici, pentru împodobirea cărora foloseau pe artiștii localnici ori pe aceia cunoscuți dincolo de Dunăre.

КОНЦІКЯ

БѢНТЕИ МНТИРИ БУКОВЬЦУ.

ЧЕ ГѢСТЕ ПКИНАТЪ ЛА МНТИРѢ
СФНТЪЛХИ ВАРЛААМЪ ДЕЛА МЕТЕОРА.

Condica Bucovățului dela Mănăstirea Varlaam, Meteore

Inscripție pe una din intrările bisericii Patriarhiei din Stambul pomenind pe Constantin, Capucehaia al Ungrovlahiei, 1720

NOUI URME ROMÂNEȘTI LA STAMBUL

Am avut norocul să dau de Mitropolitul Iliopolei, Ghenadie Arabazoglu, cunoscut scriitor bisericesc, care a fost un prețios și binevoitor călăuz cercetărilor mele în Stambul. De pe balconul la Arnautchioi mi-a arătat frumusețile Bosforului, adăugând: « Au știut, unde să-și aleagă locuință, unii din prinții voștri; Moruzi, Calimahi, Șuțu aici au stat. Una din străzi poartă încă numele acestuia din urmă, rostit în turcește Sudzu ». Ne-am dus apoi să vedem ceea ce a rămas din vechile reședinți: beciuri desgolite, pereți tari de reazim ce poartă astăzi sălașurile de scânduri ale unei întregi populații sărace — toate grămadite în preajma bisericii Arhanghelului Mihail, de care bogații enoriași, ajunși mai târziu domnitori în Țară, și-au adus aminte și-au înzestrat-o cu multe daruri. Mărturie avem paisprezece hrisoave, bine păstrate, dintre anii 1777—1820, cu pecetile Domnilor Ipsilanti, Șuțu, Moruzi, Calimahi și Caragea. Un potir sfânt de argint este — cum spune inscripția grecească:

« Al lui Ioan Mihail Racoviță Voevod și a fiilor săi ».

Efrosina Calimahi a țesut cu mâinile ei pe un aer, înfățișând stema Moldovei, cuvintele:

« Amintește-ți, Doamne, de roaba ta Efrosina Calimahi ».

Din Arnautchioi trecem la Patriarhie. Nimerin tocmai de ziua sărbătoririi Indictionului, adică în ceputul anului religios. Iau parte la ceremonie așezându-mă în locul strănilor voevodale, numite *arhondică*, și care aveau odată stemele principatelor române — ceea ce se vede și astăzi la biserica mitropolitană din Adrianopol, după spusa călătorului englez Harry Charles Luke: « Un tron îndoit, din care jumătate poartă stema Valahiei, cealaltă jumătate stema Moldovei. Se pare că Hospodarii Fanarioți ai Principatelor Danubiene, când purcedeau din Constantinopol să-și iea în primire dregătoriile în București și Iași, obișnuiau a-și întrerupe călătoria vreo zece zile la Adrianopol;

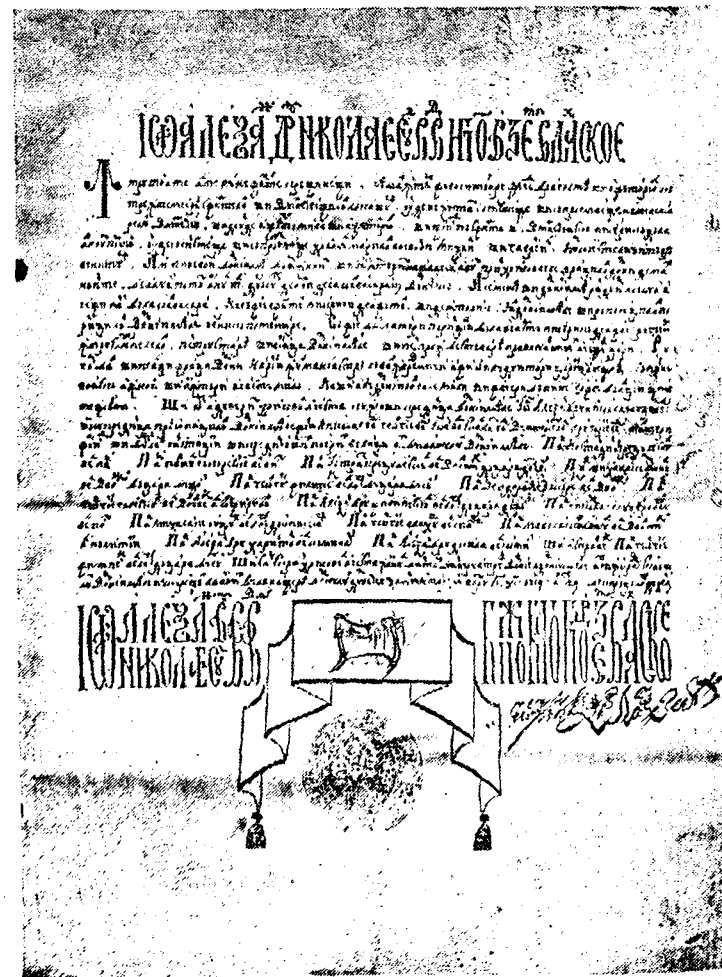

Ruinele Palatului Şuţu, Arnautchioi

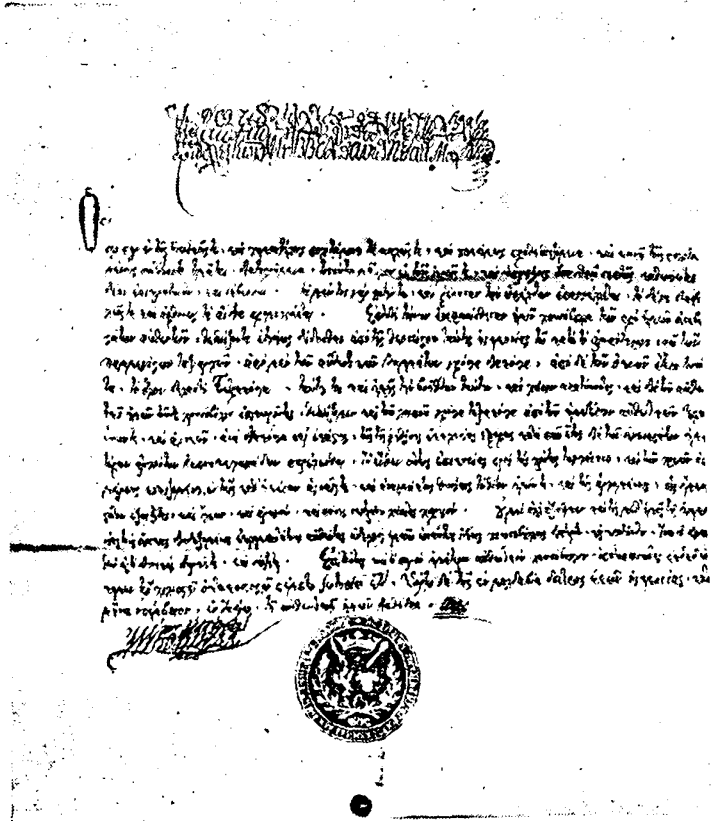

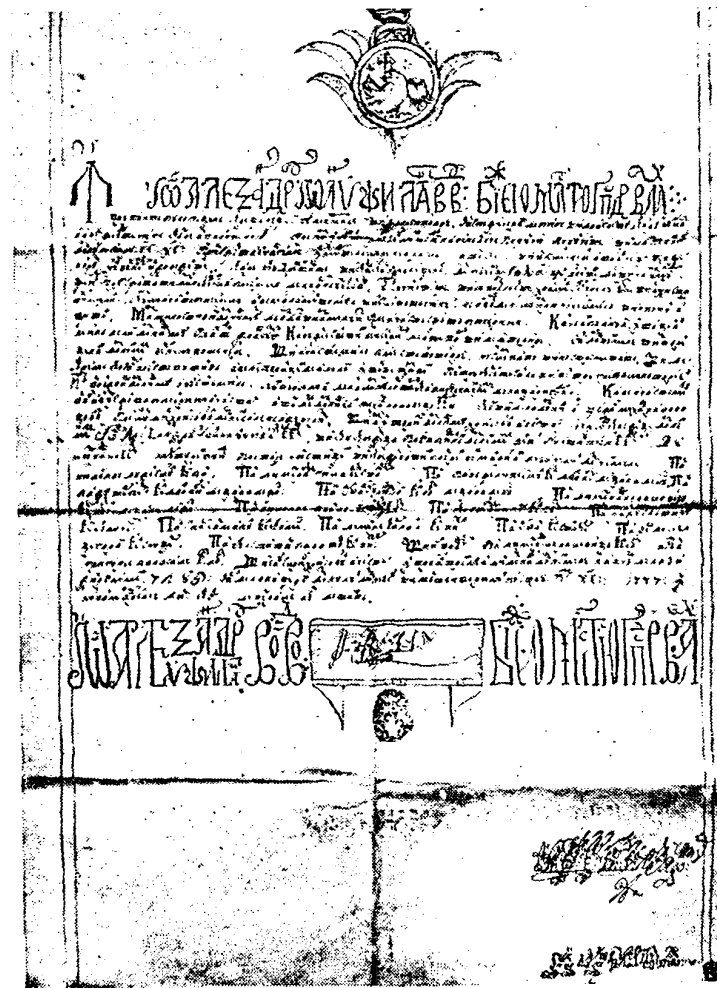
Vechea intrare a bisericii Arhanghelului Mihail, Arnautchioi. In fața Mitropolitului Iliopolei, Ghenadie Arabazoglu, episcopul bisericii și Marcu Beza

Hrisovul lui Alexandru Șutu din 1819, din acelaș loc

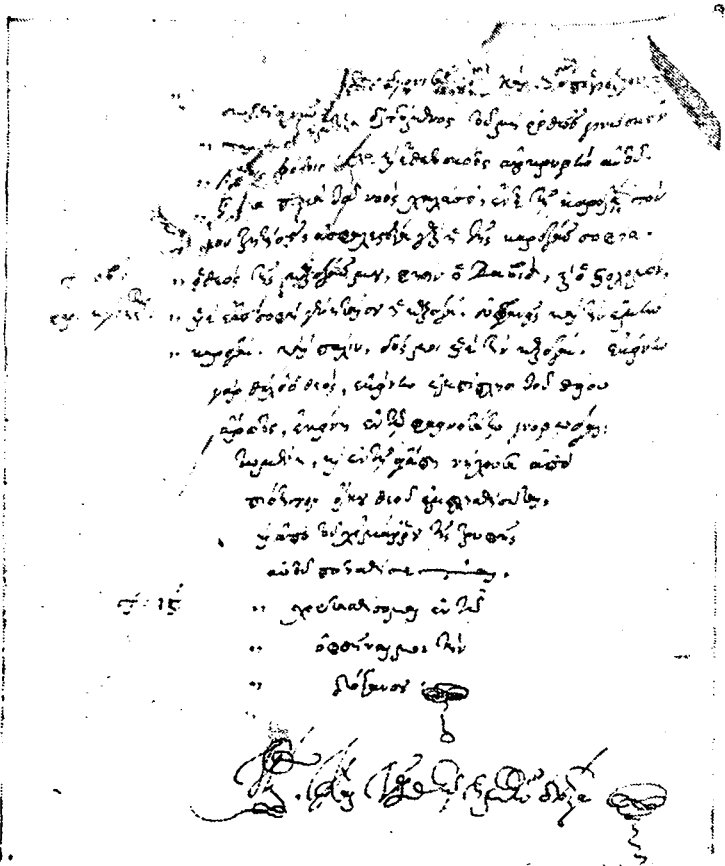
Hrisovul lui Alexandru Moruzi din 1805 din biserica Arhanghelului Mihail

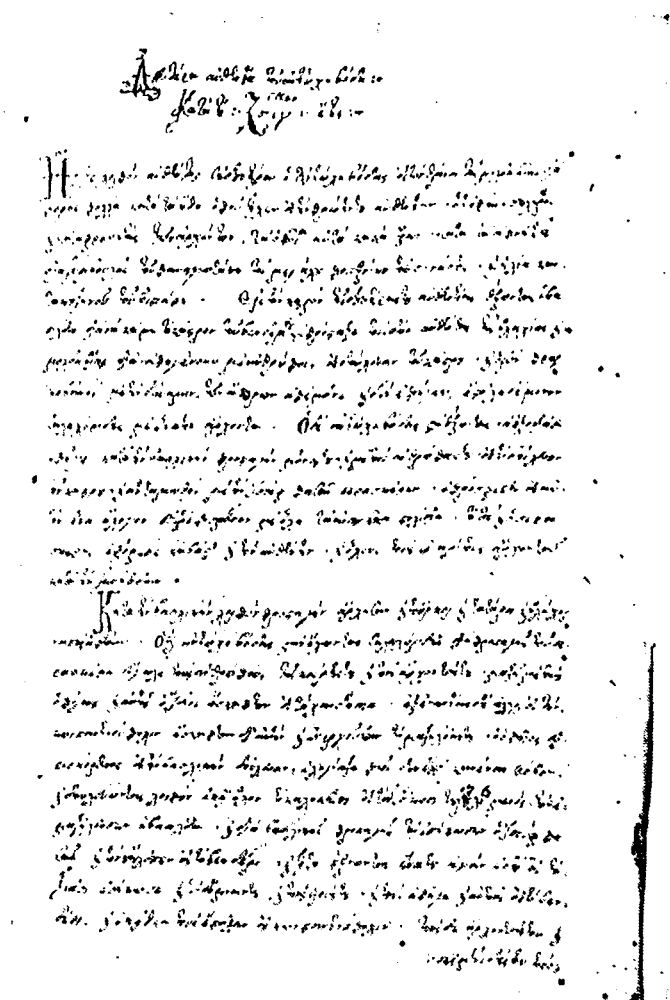
Hrisovul lui Alexandru Ipsilanti, din 1777, din biserica Arhanghelului Mihail, Arnautchioi

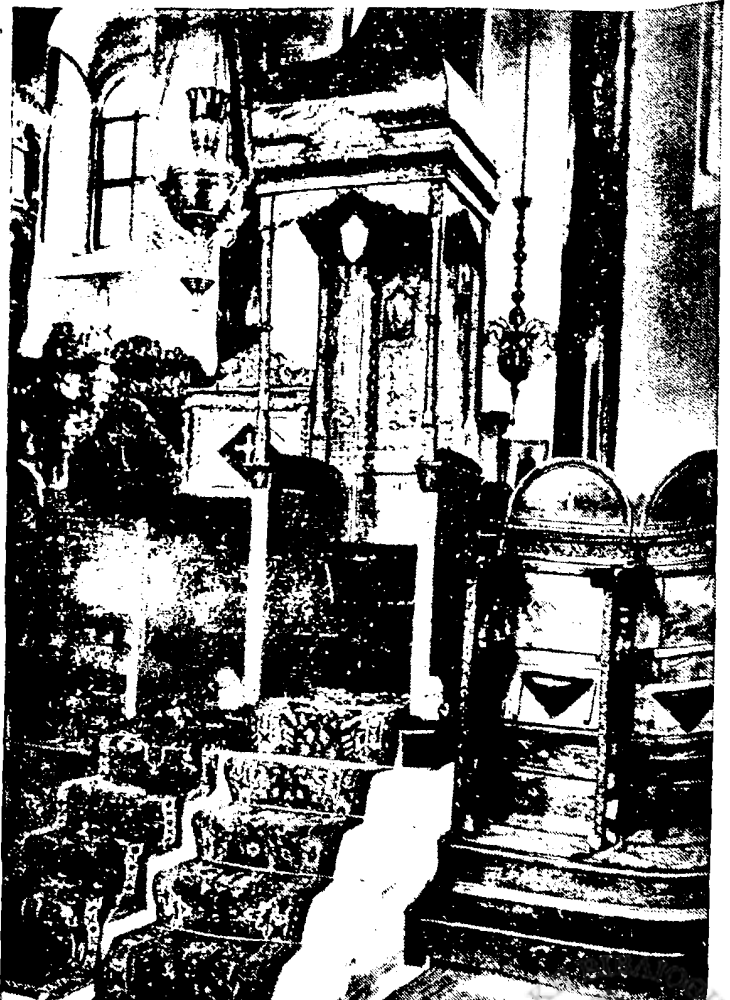
Curtea Patriarhiei din Stambul; in fund, visteria

Pagina din urmă a manuscrisului *Despre Datoriile* de Nicolae Mavrocordat

O pagină din *Cronica Moldovei*

Tronul Patriarhal făcut de Dumitrascu Cantacuzino la 1660

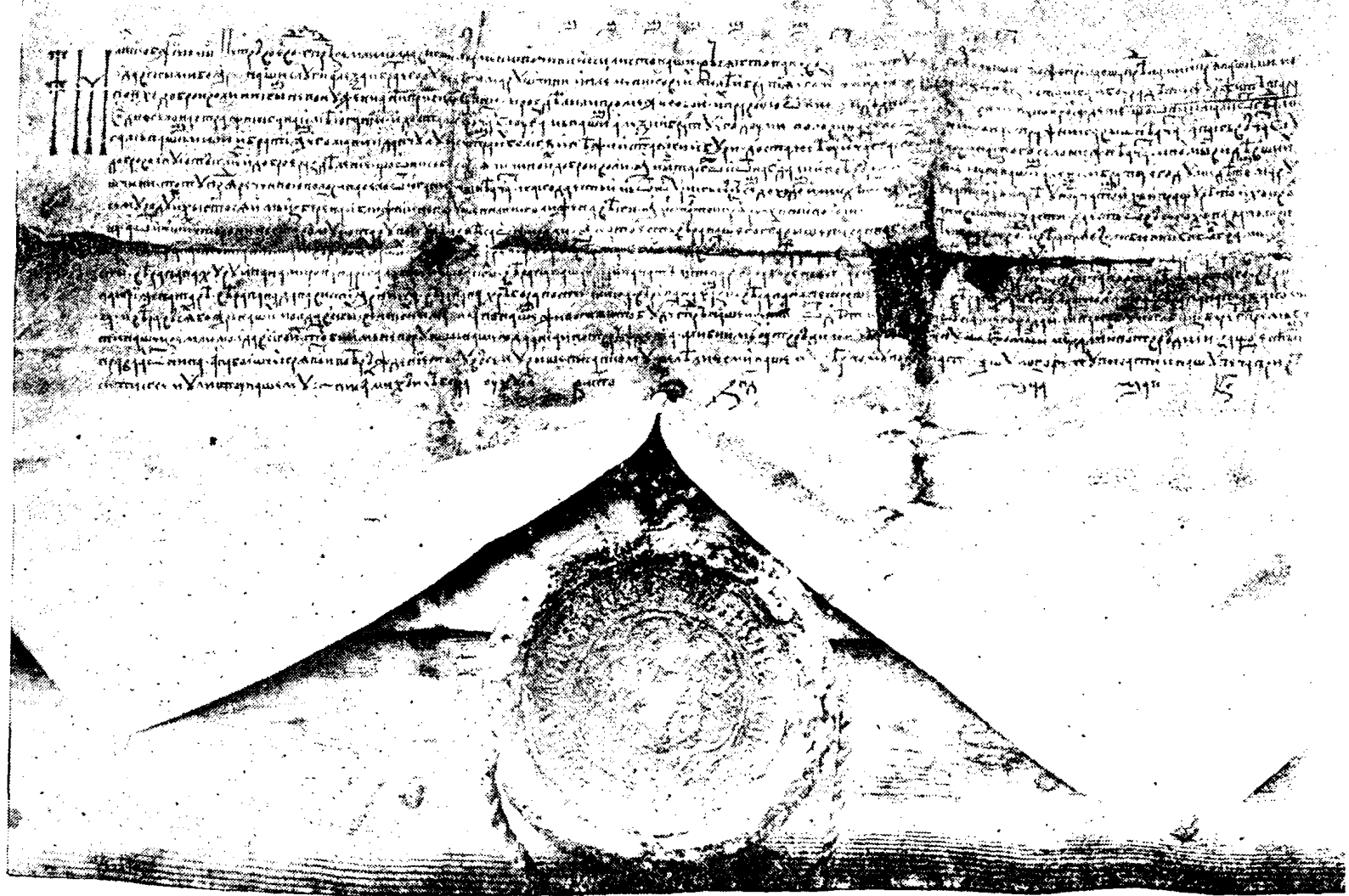

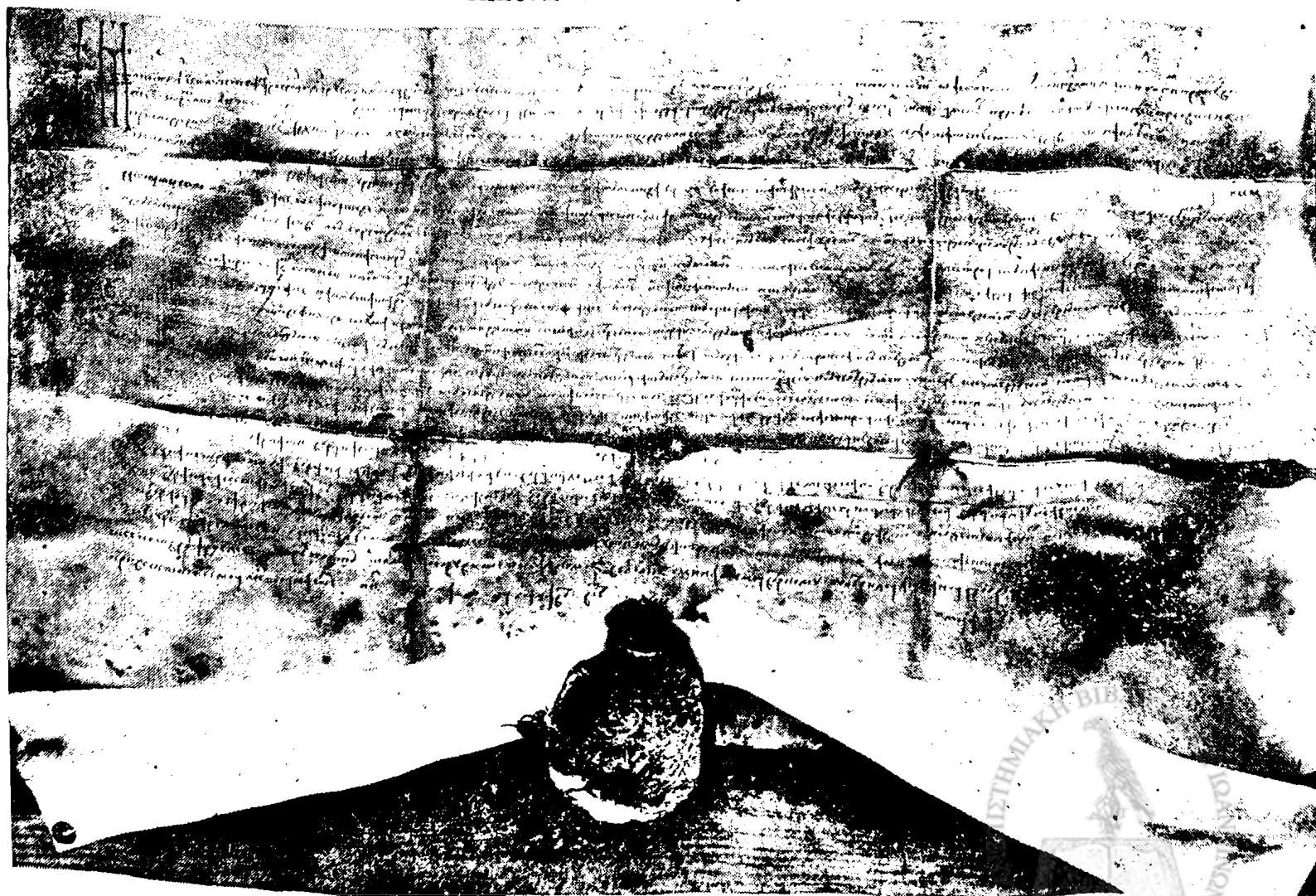
Icoana zuvravului Theodor, 1717. Mănăstirea Spiliă,
Munții Pindului

ΕΥΛΟΓ
ΒΙΒΛΙΟΤ

Hrisovul lui Petru Rareș din 1546

Hrisovul lui Ștefan

το παρ' ην ν/κοχας κωσαρως λυης θαλασ
 η σα σου. ου κοιμηθεις λητη μου η βιζαλα
 λημοχου βλαχ. εχξν ο εσθη υαλλιος μελα
 κωμω α κωδω, και ες ου αηου λειν κωμα
 αι ανου. ου ο εσθη λειν εη ε κωκευος.
 ιδωγ

Η εσθη λειν εη ε κωκευος

Insemnarea pe un manuscris al Patriarhului Ierusalimului Dosoftei

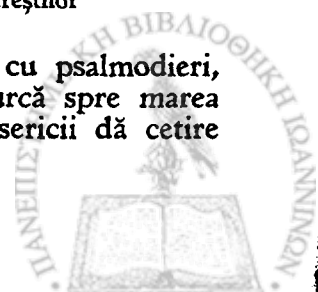
κωμω α κωδω, και ες ου αηου λειν κωμα
 αι ανου. ου ο εσθη λειν εη ε κωκευος.
 ιδωγ

Insemnare pe un manuscris despre o carte dăruită de Nicolae Mavrocordat Mănăstirii Văcăreștilor

acest tron îndoit se rugau ei atunci » 1). După

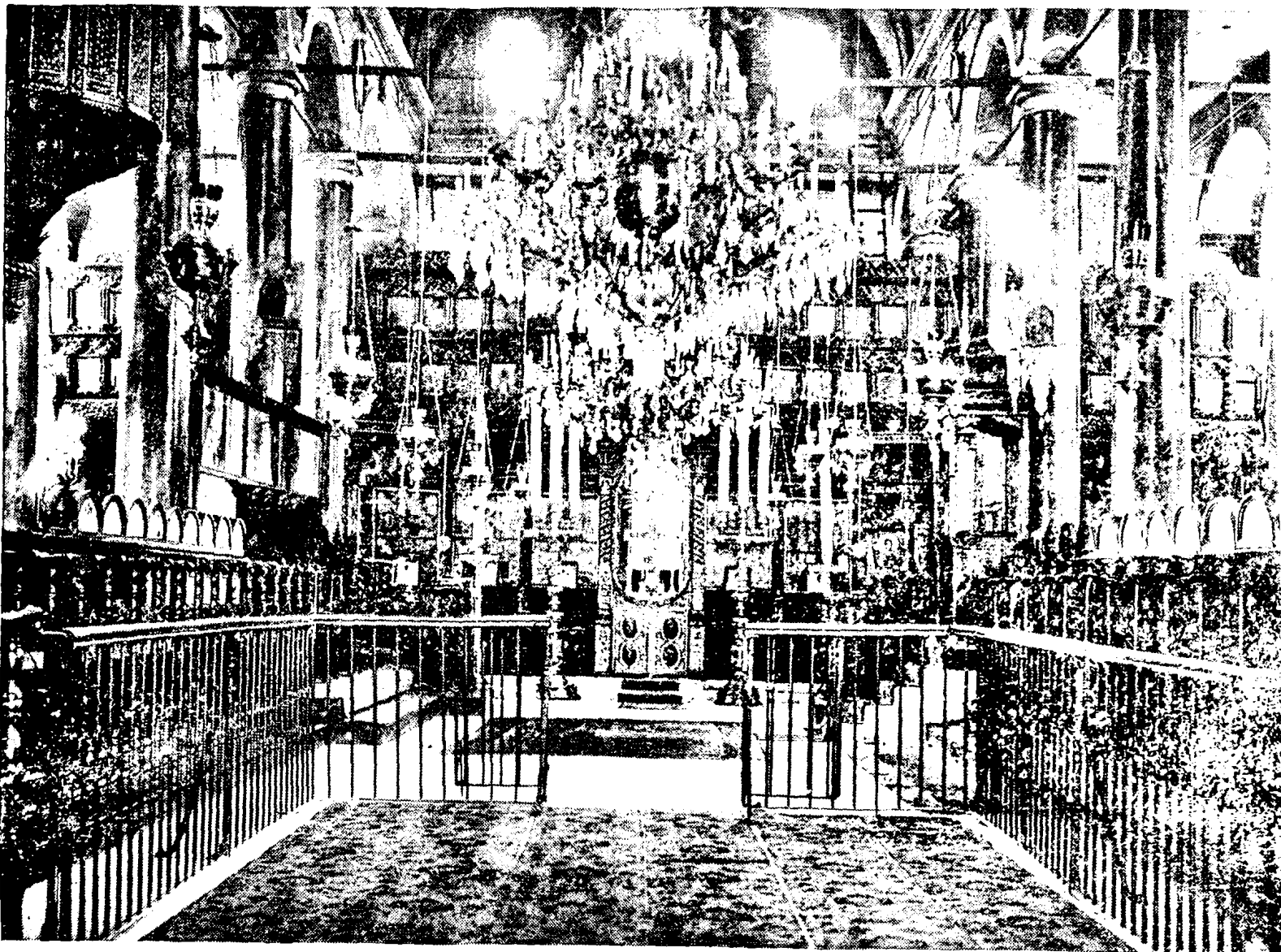
slujbă se alcătuește un alaiu și, cu psalmodieri, cu preoți îmbrăcați în odăjdii, urcă spre marea sală a Patriarhiei, unde capul bisericii dă cetire

Anatolica, p. 41, Londra, 1924.

mei rugă de iertarea pacatelor înaintașilor repau-
și întru creștinism, enumerându-se atâtea și

cuns, un aer trumos brodat, având stema M
dovei și împrejur slovele:

Biserica Patriarhiei din Stambul

itea din ele, câte pot robi sărmana fire omenească.
doua zi mi se deschide vistieria Patriarhiei.
ut fiecă obiect cu luare aminte și mă întreb ne-
ntenit: Unde o fi chivotul de argint al lui Lă-
șneanu, unde vasele și tpsiile trimise de Petre
niopul, și celelalte daruri prețioase, de care ne
besc diferitele izvoare? Găsesc doar un pa-
hil, bogat înflorit în aur, ce pomenește jos de
rele Vornic Șerban Cantacuzino, la 1708¹⁾; și
omoforiu de mătase albă, cu evangheliști și
nar colorat. Acesta este dăruit de Mihail Suțu,
1795. Așa mărturisește inscripția, care începe
pe o margine a omoforului și urmează pe alta,
pomenirea numelui mitropolitului Daniil din
nos²⁾. Mai scot dintr'un dulap, unde zace as-

Alaiul ieșind din biserica Patriarhiei la Stambul

† Τὸ δὲ ἐπιτραχήλιον Θεῶ ἀφιερῶθη ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ
τοῦ Ἁγία Ἐκκλησία Πατριαρχοῦντος ἀρίστα τοῦ Πανα-
αίου Κοπριανοῦ τοῦ θαυμασταῦ τοῦ πρώτου Κωνσταντι-
νουπολίτου

Metohul Sfântului Mormânt la Stambul

...hehalelor Valahiei și Moldovei, precum stă scris
întrările din nartex ¹⁾). Înăuntrul bisericii tronul

aspru față de Turcii distrugători ai tronului, in-
scriptia ne spune, că «dorința vie a Voievodului
Dumitrașcu Cantacuzino I-a refăcut în vremea lui
Pimen Iacov» ¹⁾).

...teca Metohului Sfântului Mormânt, Stambul, cu biblio-
tecarul ei, Logofătul Vladimir Mirmiroglu

Dela Patriarhie, înaintând puțin de-alungul unor
străzi cu vădit caracter bizantin, deși populația
greacă scade treptat, întâmpini zidul de piatră al
împrejmuirii Sfântului Mormânt ce cuprinde în
el și Vlah-Seraiul, unde câteva hrisoave mai spun
de legăturile cu trecutul nostru. Iar la biserica
învecinată a Sfintei Marii Muhliotise, al cărei epi-
trop a fost un timp și Dimitrie Cantemir, atâta
rămâne azi: o frescă ștearsă cu chipuri de Voievozi
și un vas de aur, «dar al lui H. G. Constantinide
dela mănăstirea Bucureșteană a Sfântului Spiridon
cel Vechiu, 1862».

în «Fundațiunile Domnilor Români în Epir», *Analele Aca-*
demiei Române, Tom. XXXVI, 1914, p. 904.

¹⁾ τοῦ Βωσιβόνδα αὐτὸν πόθος Δημητράσκου καίνισε τοῦτον
Καντακουζηνοῦ ζέων χρονοτριβοῦντος Ποιμένος τ' Ἰακώβου.

Amândouă inscripțiile sunt redată de profesorul M. I...

Dar metonul însuși are pentru noi un deosebit interes, nu prin biserica sa în care singură absida cu sriptorul Cantacuzinesc stăruie din vechime, ci prin biblioteca-i bogată. Numai că unele manuscrise, date în catalog, nu se mai găsesc; altele, cum le ating, paginile se fărâmișesc între degete, de mucedo ce sunt. Mi se strânge inima de atâta risipă nechibzuită și nu găsesc cuvinte să-mi exprim muștrarea. Dar ce poate și bibliotecarul, logofătul Vladimir Mirmiroglu, când rezervorul apei e așezat tocmai la spatele bibliotecii, când umezeala se prelinge neîncetat prin rafturile îndesite de cărți, când nu se încumetă nimeni să le poarte de grije, când sfinții părinți ai ortodoxiei Ierusalimului, de care atâră, sunt deplin afundați în măruntele socoteli și intrigi pentru găsirea unui Patriarh, care nu-i chip să fie ales? Pun de o parte manuscrisele ce ne privesc:

Un lexicon greco-românesc, în caractere slavone, de o sută și șapte pagini. Pare a fi din veacul

două de pagini și la urma însemnarea: «S a scri în luna Ghenarie, zile 9, anul 7191, și am scri eu Mihaiu log(ofăt) sânu Oprea diacon vâ dni I Șerban Voevod, arhiemitropolit Teodosie».

Tomul II dintr'o Cronică a Moldovei în grecește, scrisă la începutul veacului al XVIII-lea

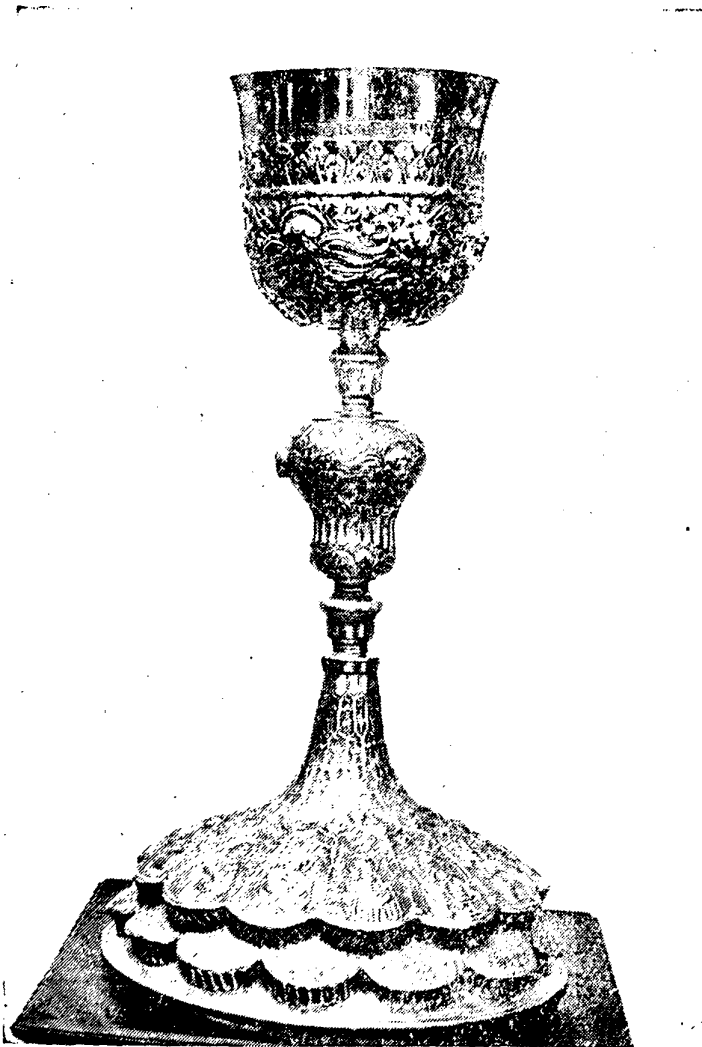

Patrahilul Marelui Vornic Șerban Cantacuzino din 1708

Despre Datorii a lui Nicolae Mavrocordat.

Nu mai puțin prețioase sunt și însemnările ce se află presărate ici-colo pe numeroasele manuscrise. Așa, pe *Zητήματα* lui Thoma Achinatu, Patriarhul Ierusalimului, Dosoftei, a tras rândurile:

«Prezentul e al lui Nicolae Cherameul din Vechiul-Epir, după moartea căruia la mânăstirea Galata din Moldovlahia la 1663, Nectarie Ierusalimitul îl aduse de-acolo și aparține pe totdeauna Sfântului Mormânt; cine îl va înstrăina, să fie

Potir de argint al lui Mihail Racoviță, din Ortachioi

al XVII-lea și sfârșește prin acatistul Maicii Domnului.

Liturghia Marelui Vasilie, pe o pagină în grecește și pe alta în românește. Are patruzeci și

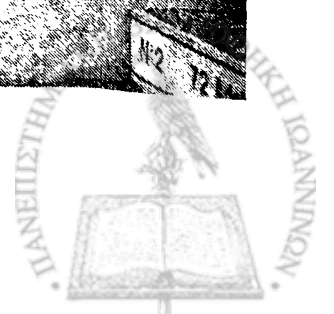

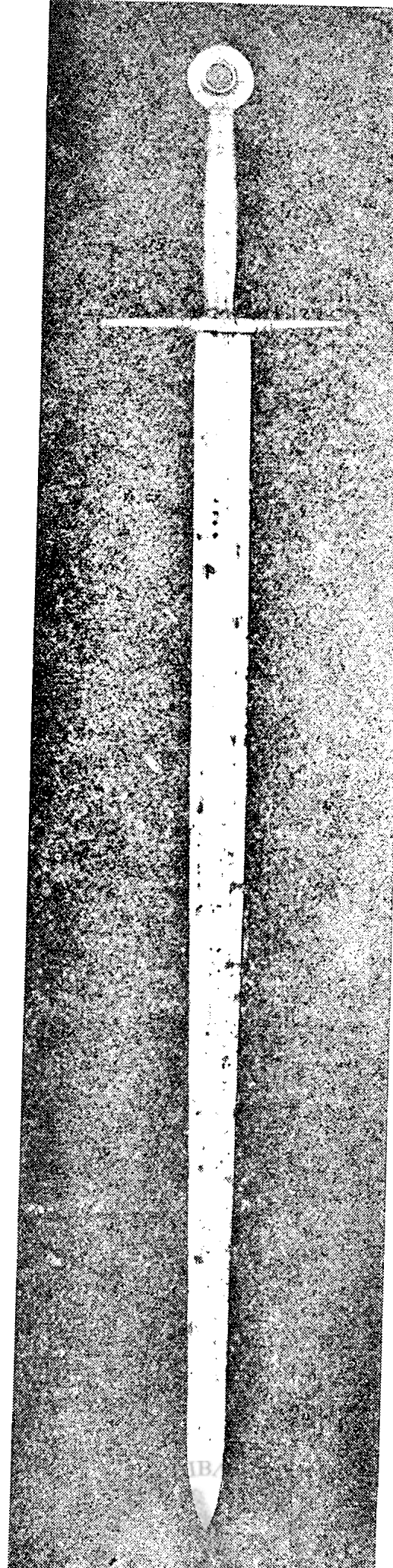
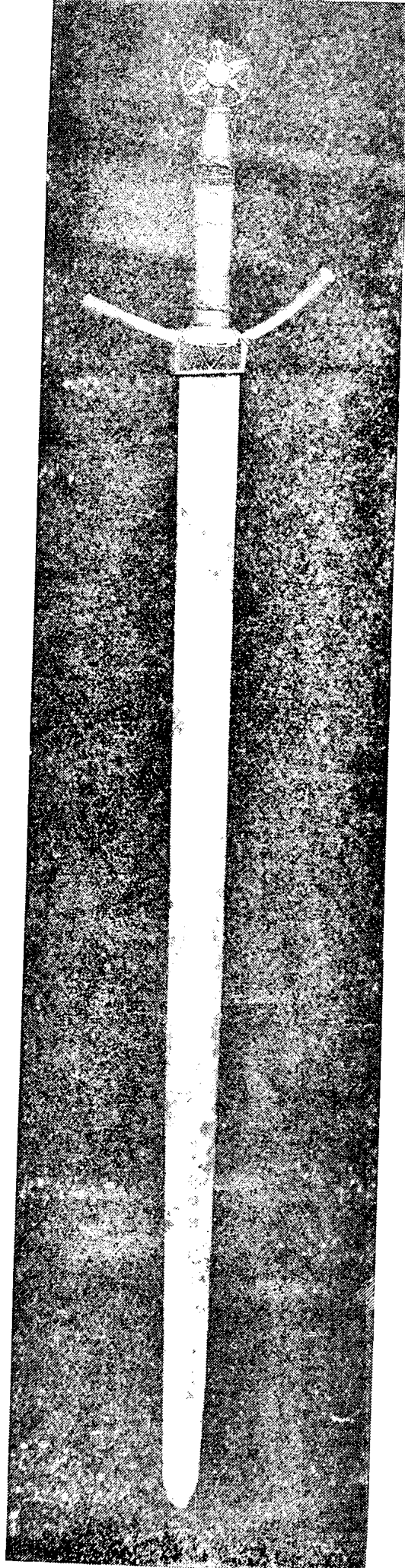
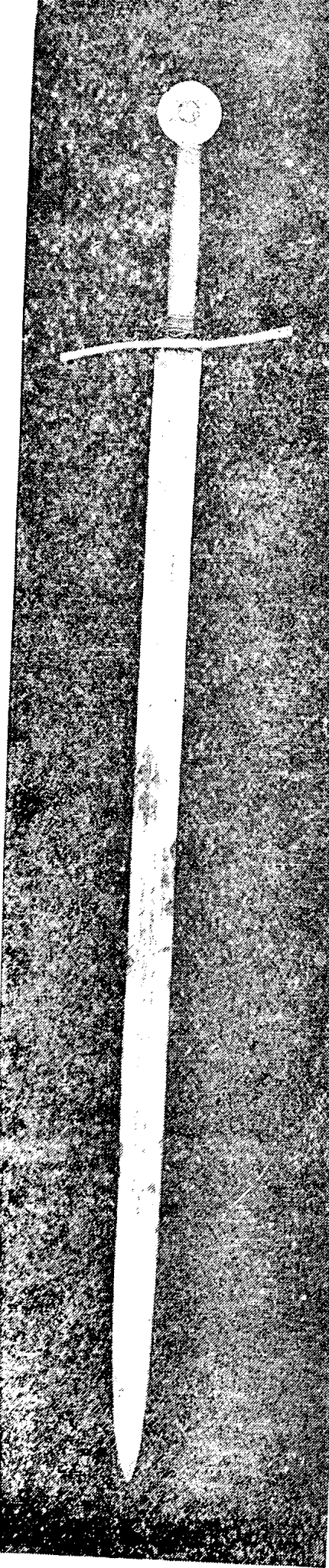

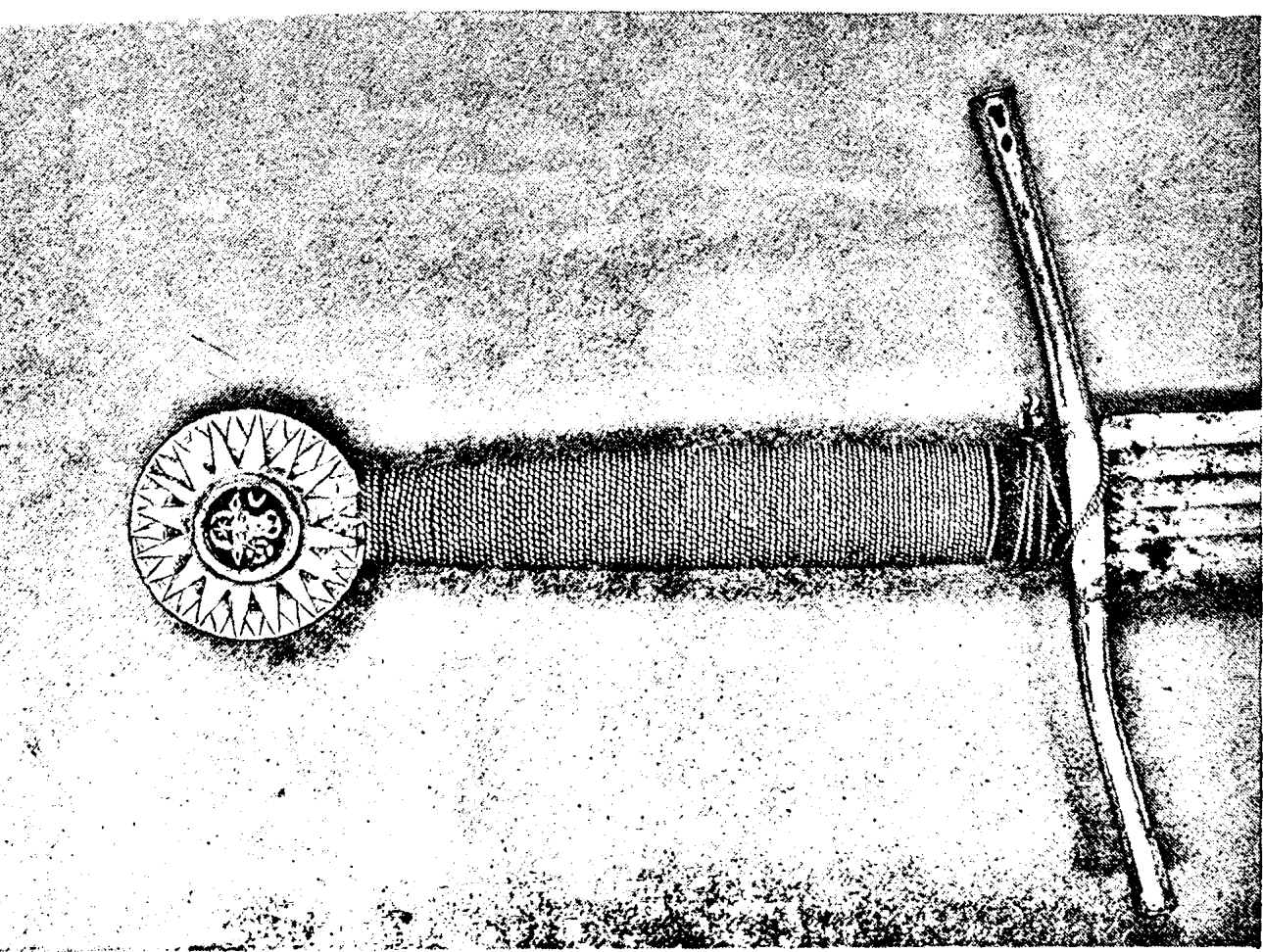
Ruinele Palatului lui Dimitrie Cantemir

ΗΘΒΙΑ ΛΒΙΤΕΡΓΙΑ ΤΩ ΒΗ ΑΓΙΟΙΣ
πατρός ΗΜΩΝ ΒΑΣΙΛΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΤΑΛ
ΒΥΧΗ ΤΗΣ ΠΡΟΒΙΣΕΥΣ
Θεός ο θεός ΗΜΩΝ, ο τόνος Φωτισμόν άρτον, τμήν προ
φίν τω πάντοσ κοσμοσ τών κούριον ΗΜΩΝ και φρον
Ιουδι Χριστόν, εδ αποστράσε σοφία, και άκ τρωτήν
και ενφύσσιν, εν λεγόμεντα και άγία σοφία ΗΜΑΣ
ΛΥΤΟΣ ΕΥΛΟΓΗΣΟΝ τμήν προφειν τών τών, και προσ
φεζνι άκ τών εν τοσ περι ήρανιονσ φυσία τών τών
ΑΝΝΙ ΜΟΝΕΥΣΟΝ, ωσ άγα φος και φιλαφρωπος τών
προσενετσαντων, και άιδε προστάτην και άλιε
άκαπτα κερταδε άμφάλαζον εν τμήν τερρητία τών
φεισινσ μυστηριον. Οτι ην άκαπτα και άφο
ζαττα, τω παπ τών και μεταλλοπροπεσ οημμοσ,
τωσ και τών, και τών άγία ενεκματος,
ηεν και άλφ, και ηεν τών άλιονσ τών άλιονσ
Ο άμικονσ, ευλογησον άεσποσ.
ΕΙΣΦΩΝΟΣ
Υποσημελιω και άλφ α και πατρός και τών άγία
και τών άγία πνευματος, ηεν και άλφ, και εν τών
άλιονσ, τών άλιονσ. οχον άμικονσ

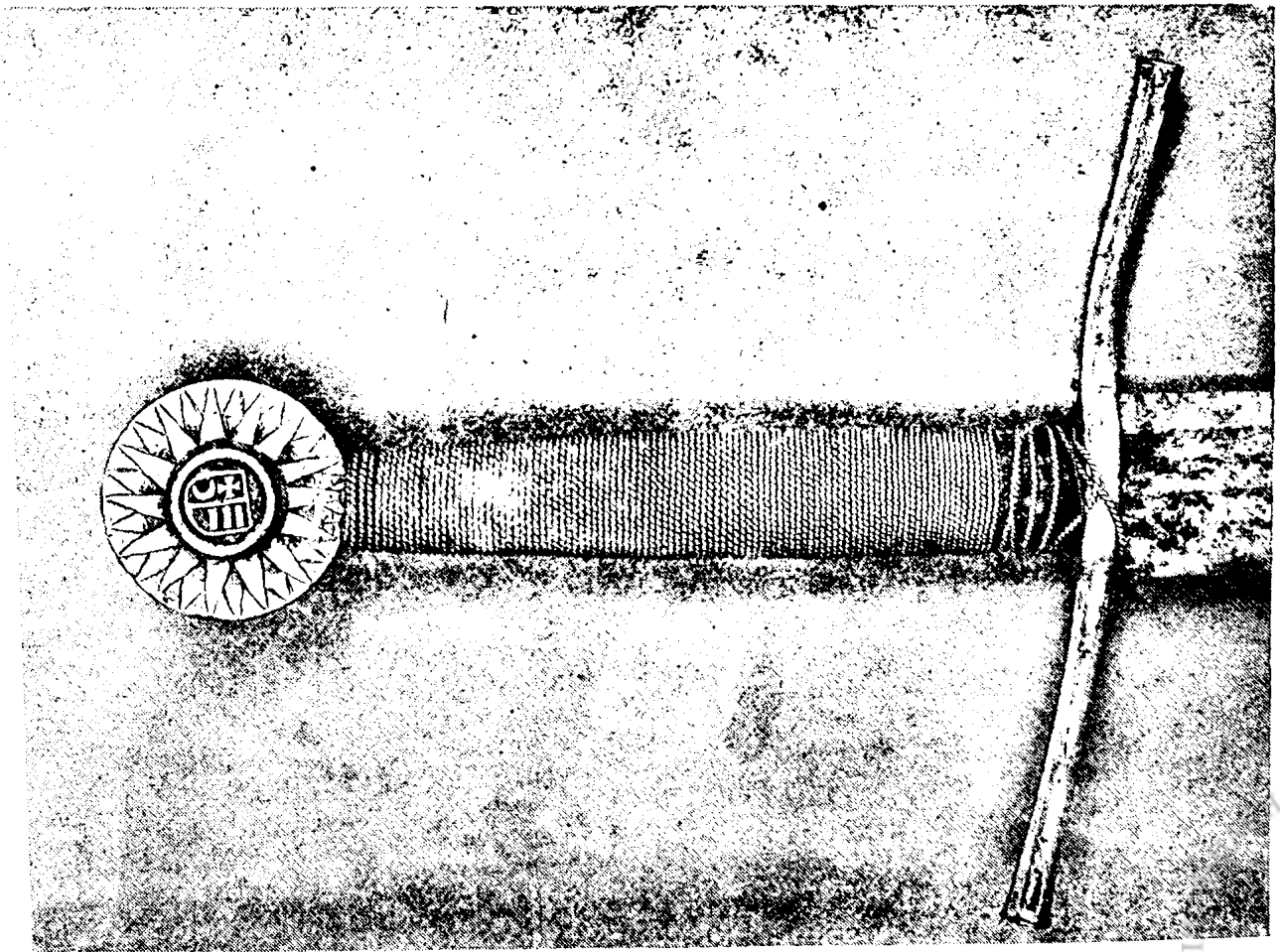
ΔΙΜΣΙΑΣΚΛΙΤΩΤΙΕ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
πρίντελε ΗΜΩΝ ΒΑΣΙΛΙΕ ΤΕΛΕ ΜΑΡΙ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΡΟΛΟΓΟΝ
Δ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΗΜΩΝ ΚΟΙΝΟΥ ΚΑΙ ΡΕΛΕ ΤΕΡΡΙΑ ΤΩΝ, ΞΡΑ
ΠΑ ΑΠΟΛΤΩ ΑΝ ΠΡΕΡΗΝ ΗΜΩΝ ΤΩΝ ΗΜΩΝ
ΤΕ ΧΕ, ΑΝ ΤΡΗΝΕ ΜΕ ΤΩ ΤΟΥΡΟ ΣΗΝ ΕΒΑΝΤΟΥ
ΣΗ ΒΗΝ ΕΦ ΑΚ ΤΟΥΡΟ ΔΕ ΝΕ ΒΛΑΦΕ ΣΗ ΝΕ ΣΕΪΟΤΕ
ΡΑΦΕ Ε ΒΛΑΦΕ ΠΡΕΛΟΜΕΝΗ ΑΛΕΞΙΑ, ΣΗ ΠΡΗ
ΜΑΦΕ ΤΩ ΤΕΡΡΕΣΤΕ ΤΕΡΡΕΣΤΕ ΤΩ ΤΩ ΤΩ ΤΩ
ΠΟΜΕΝΑΦΕ ΚΑΧΗ ΑΦΕ ΣΗΝ ΕΤΕΡΟ ΤΩ ΤΩ ΤΩ
ΤΕ ΤΩ ΤΩ ΤΩ, ΣΗ ΠΕΝΤΟΥ ΚΑΡΕ ΑΡΕΣΤΟΥ, ΣΗΝ
ΠΕΪΣΡΑΤΩ ΦΕΡΑΦΕ ΑΣΦΗΤΑΦΛΟΡΑ ΑΡΧΗΜΟΣ
ΕΦΙΛΟΡΟΥ ΣΗΝΕ ΚΑΙ ΕΣΟΝ ΣΗ, ΣΗΝ ΕΤΕ
ΕΛΟΥ, ΑΤΕΛΕ ΠΡΕΡΗΝ ΕΤΗ ΣΗ ΝΕ ΜΕ ΤΩ ΤΩ ΤΩ ΤΩ ΤΩ
ΑΤΙΑ ΤΩ ΤΩ, ΣΗ Α ΦΕΛΑΤ, ΣΗ Α ΣΗΝ ΕΤΕΡΟ ΑΡΧ
ΑΚΟΥ ΣΗ ΤΟΥΡΟ ΣΗΝ ΤΩ ΤΩ ΤΩ ΤΩ ΤΩ ΤΩ
ΑΛΕΞΙΑΝ ΒΛΑΦΕ ΔΕ ΣΗ ΤΟΥΡΟ Τ
ΤΩΝ ΡΗ ΤΑ ΛΑΚΑΕ ΜΑΡΙ
Β ΑΤΟΣ ΑΡΧΗ ΤΩ ΤΩ ΤΩ ΤΩ ΤΩ ΤΩ ΤΩ ΤΩ ΤΩ ΤΩ ΤΩ
ΣΗ Α ΣΗΝ ΕΤΕΡΟ ΑΡΧΑΤ, ΑΛΕΜ ΣΗΝ ΕΤΕΡΟ ΣΗΝ
ΒΑΤΗ ΑΡΧΑΤ, ΣΗΝ ΕΤΕΡΟ ΑΛΕΜ

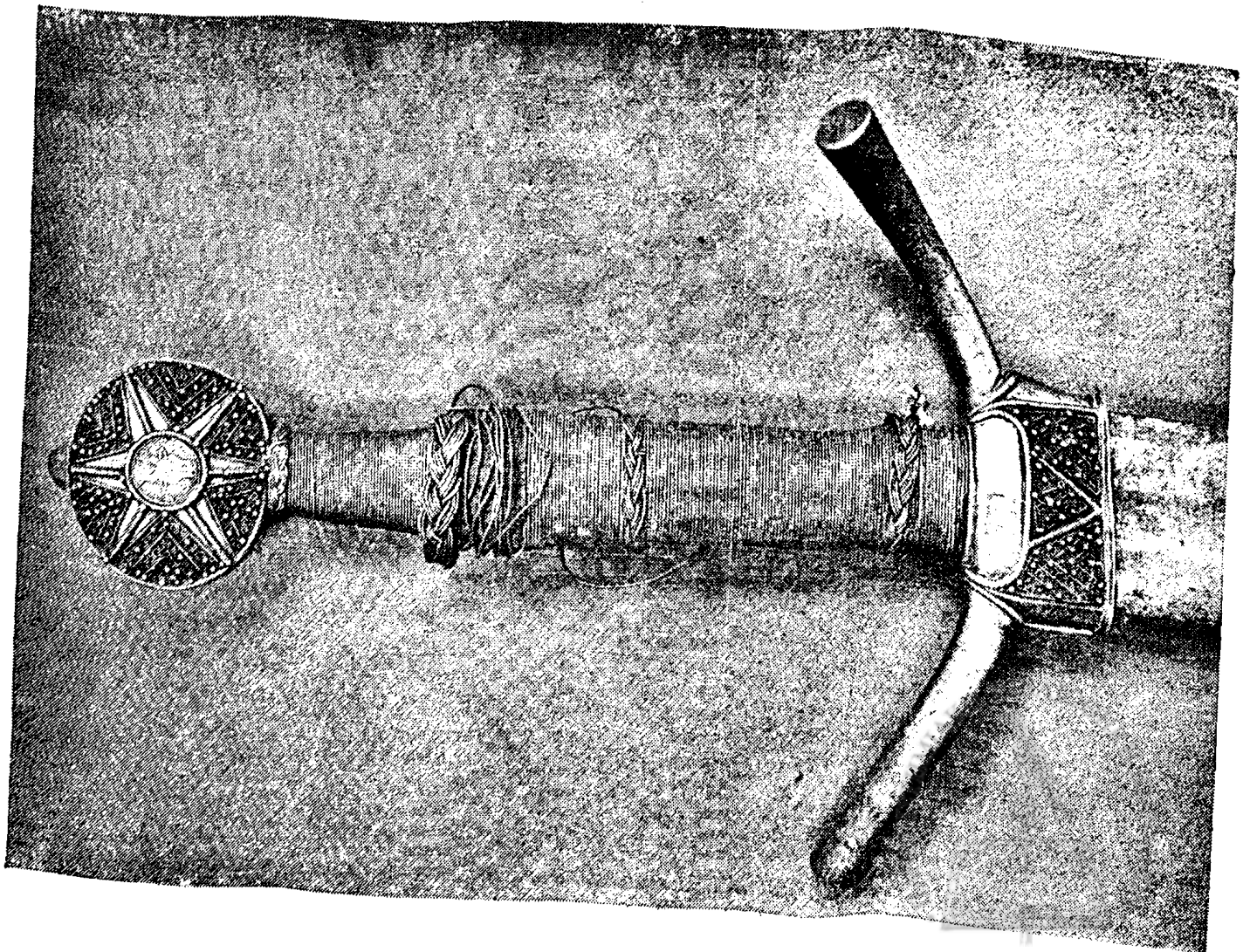
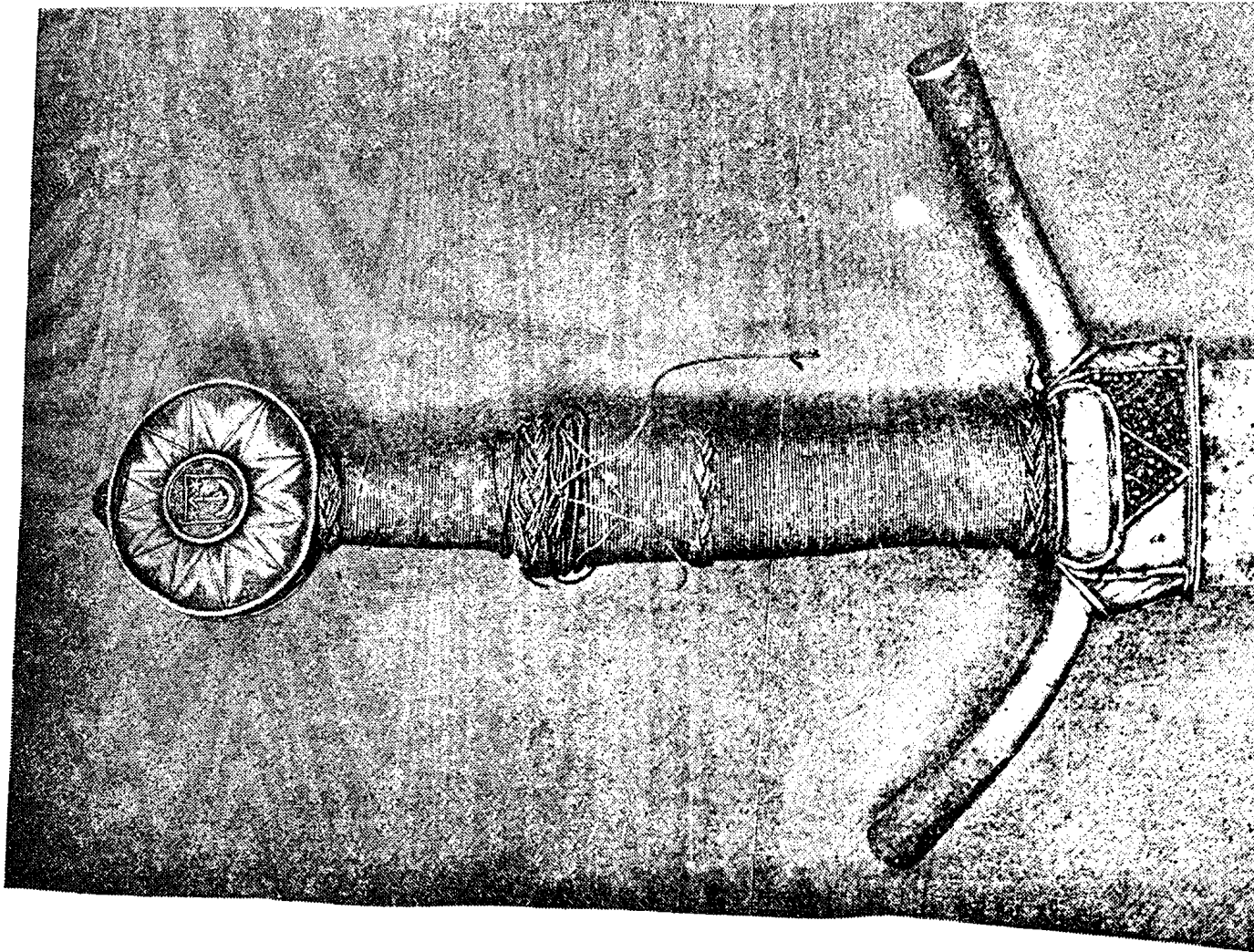

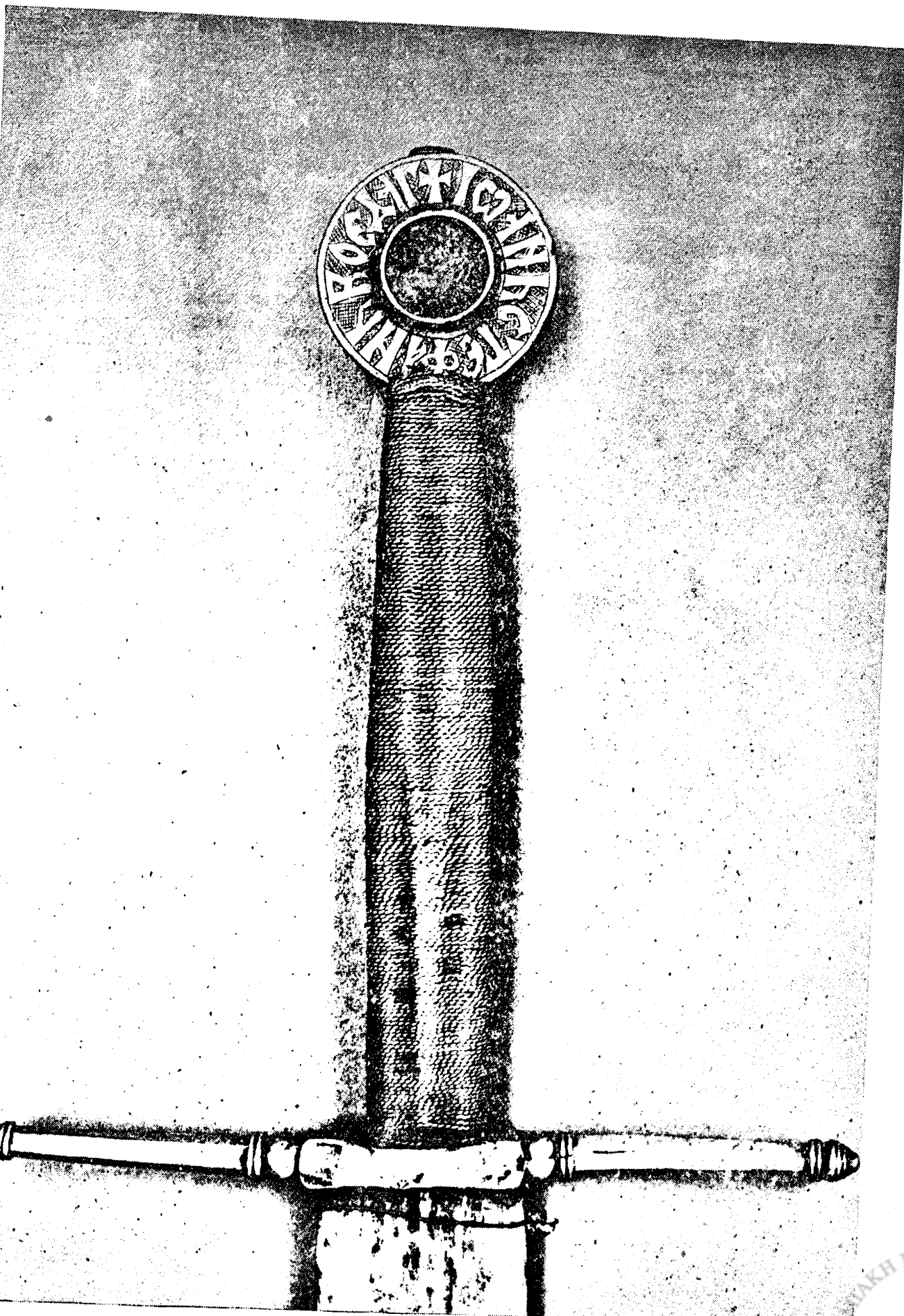

Mănerul săbiei de boer Moldovenesc (pe o parte)

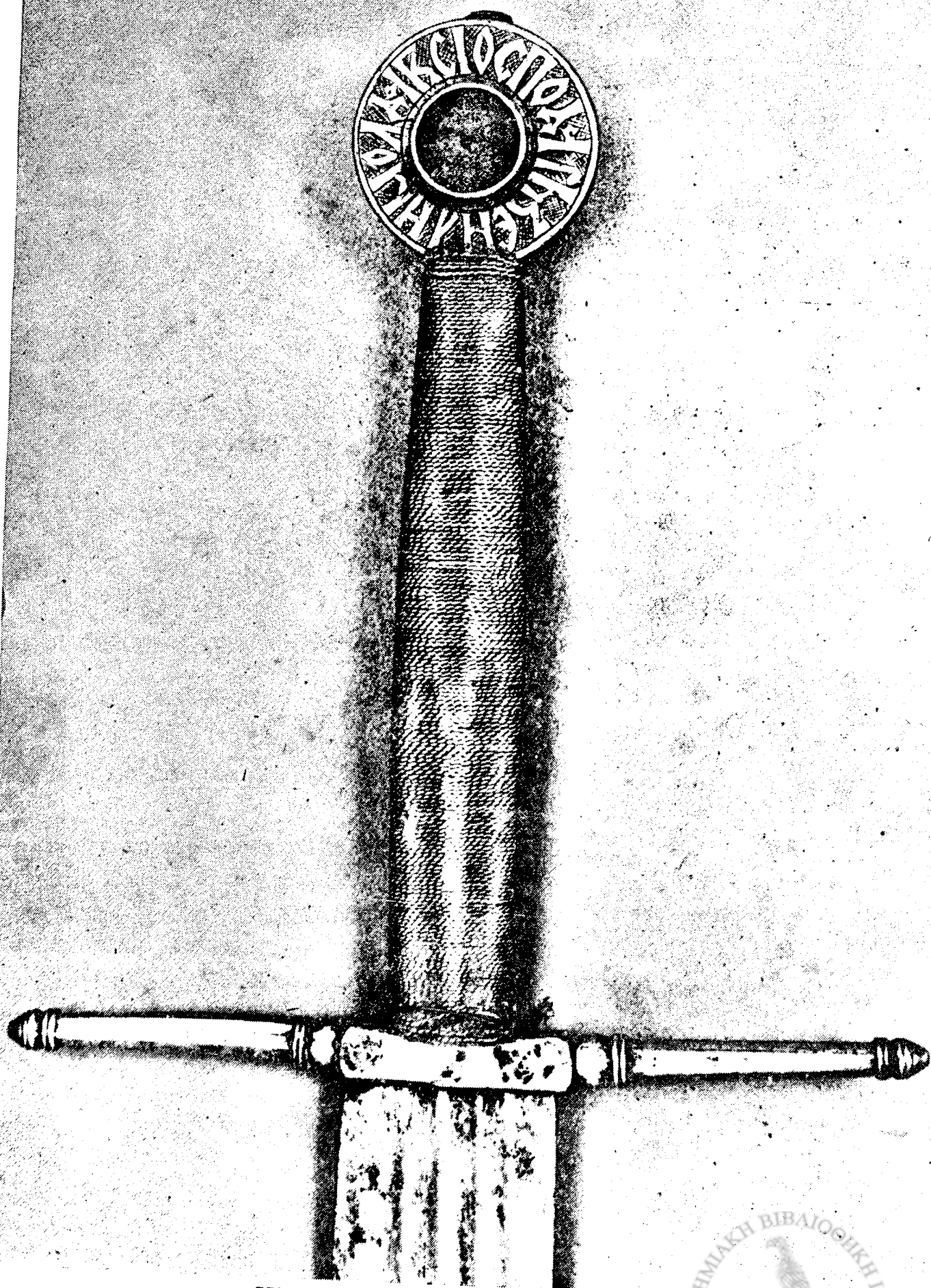
Mănerul săbiei unui boer Moldovenesc (pe o parte)

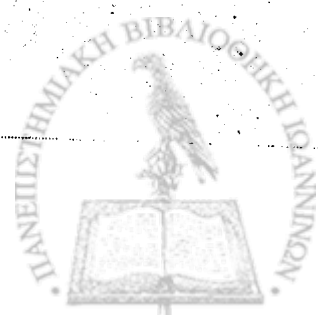

Mănerul săbiei lui Ștefan cel Mare (în față)

Mănerul săbiei lui Ștefan cel Mare (îndărăt)

Cineva, cu înclinări practice, a însemnat undeva, pe un manuscris al Metohului Sfântului Sava din Iași:

«La 1650 în zilele Preastrălucitului Domn Io Vasile Voevod, luna Martie, s'a vândut pâinea douăzeci dramuri pe un ban și am scris asta într'u mintire».

Pe o pagină a *Istoriei Romanilor* de Alexandru Mavrocordat ni se dă lămurirea:

«Și prezentul e dintre cele dăruite cinstitei mânăstiri domnești Sfânta Treime a Văcăreștilor de către preainaltul și preaințeleptul Domn și Principe a toată Ungrovlahia Io Nicolae Alexandru Voevod, 1727 Ianuarie».

Mai toate manuscrisele și tipăriturile dela Văcărești se află în biblioteca Metohului Sfântului Mormânt, unde am găsit și ceea ce se cheamă «Catalogul Cărților cinstitei mânăstiri domnești Sfânta Treime a Văcăreștilor, anul 1723, luna Iunie».

Metohul se prelungește la stânga printr'o terasă cu grilaj de fier și dedesubt în colț e o încăpere ce deabia se mai ține și folosește de arhivă. Aci se află o seamă de hârtii românești, pe care le-a cercetat și le-a strâns în unsprezece dosare profesorul Paul Mihailovici; cât și numeroase hrisoave, cel mai vechiu fiind al lui Ștefan cel Mare din 1462¹⁾. De-alungul, sub terasă, mi se desfac goale patru arcade. Ele făceau parte din clădirea veche a lui Dimitrie Cantemir, despre care a scris el în *Istoria Imperiului Otoman*:

«Palatul meu, zidit într'o mahala din Constantinopol, pe țărmul Bosforului, era în locul cel mai plăcut ce-și poate închipui cineva. Precum am auzit, după plecarea mea din Constantinopol, palatul meu, cu toate raritățile ce strânsesem acolo, au ajuns în mâinile fiicei Sultanului Ahmet».

Intârziu mult dinaintea zidurilor ce-au închis atâta învățătură, dar și atâta zavistie iscoditoare, care toate s'au dus împreună cu stăpânii lor, cum este pe ducă și rămășița palatului. Singură natura își poartă mai departe viața și țese pe arcadele în părăsire ghirlânzi verzi și ciorchini de glicină; pe când sus, în dealul ce stăpânește amintirile unui lung trecut al Vlah-Seraiului și Metohului, strălucesc în multe fețe crisantemele și atârnă grele persicile dând în copt.

¹⁾ Pentru cuprinsul hrisoavelor vezi articolul «Documente moldovenești găsite la Constantinopol (1462 — 1755)» al profesorului Paul Mihailovici în *Cercetări Istorice*, Anul VIII-IX, 1932—1933, Nr. 3.

Intinzându-mi cercetările și prin diferitele muzee din Stambul, am văzut la Eski-Serai, într'un dulap ce avea însemnarea: «Săbii ungurești din veacul al XIV-lea și al XV-lea», și o sabie cu pecetea moldovenească. Am rugat pe directorul muzeului să-mi îngăduie o cercetare mai deaproape. Și care nu mi-a fost surprinderea, găsind încă două săbii moldovenești, foarte asemuitoare, dintr'aceeaș pețioadă!

Intâia sabie înfățișează la capătul mânerului bourul Moldovei de o parte, iar de alta un scut fasciat, cu semilună și cruce. Va fi aparținut unui Domn Moldovean din epoca lui Ștefan cel Mare.

A doua sabie are sârma mânerului de aur, ca și cealaltă; și tot bourul Moldovei. Inșă pe revers, o săgeată deasupra semilunei, și două stelute. A fost a unui boier moldovean din secolul al XV-lea.

A treia este însăși sabia lui Ștefan cel Mare. Fără de nicio îndoială. O mărturisește factura ei, caracterele slovelor sculptate în aur și sensul întreg al inscripției:

Ioan Ștefan Voevoda.

Și pe revers:

Ospodar Zemli Moldavscoi,

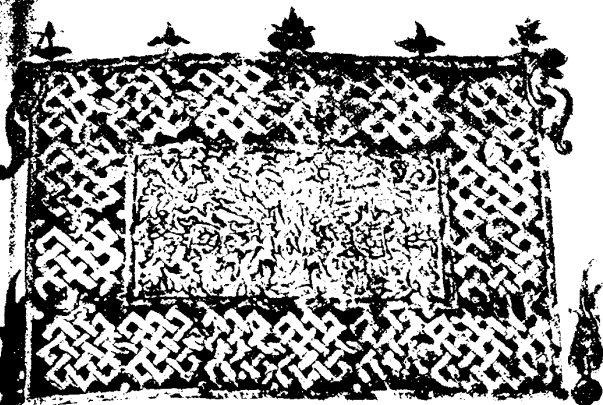
adică Domnul Țării Moldovei.

Cum, și prin ce împrejurări să fi ajuns tocmai în Stambul? Anevoie de spus. Atâta știm: se găsește acolo părăsită printre alte săbii străine și se cere adusă în Țară, pentru ca, împreună cu steagul descoperit la Muntele Athos, să rămâe simbolul vitejiei trecutului¹⁾.

¹⁾ După ce am ținut comunicarea la Academie și am scris acest articol despre *Trei săbii moldovenești din vremea lui Ștefan-cel-Mare*, mi s'a atras luarea aminte asupra următoarelor rânduri ale D-lui G. I. B(rătianu), în *Rev. Ist. Rom.*, III (1933), p. 320:

«Ca excursionist prin palatul Sultanilor, trecând în fața colecției bogate de arme, expusă acum în una din sălile Seraiului, privirea mi-a fost atrasă de mențiunea unor «săbii ungurești din sec. XIV — XV». Cercetând mai de aproape, am recunoscut pe două spade mari, drepte, din veacul al XV-lea, cu mânerul caracteristic în formă de cruce al armelor acestei perioade, stema Moldovei. Neștiind dacă au fost semnalate aiurea, le transcriu aci numerele: Nr. 2633 (mâner cu cap de bour) și 2637 (cap de bour cu stea, semilună și floare). Intre ele, o altă spadă are în vârful mânerului o inscripție în litere chirilice, din care mi s'a părut că pot desluși cuvintele: *zemli moldavscoi*. Poate vor fi urmele luptelor cu oștile lui Ștefan-cel-Mare».

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ

Ἡ δὲ καρδία
 τῶν ἀρχόντων
 ἡ καρδία
 ἐκείνων,
 ἐσοφίαν
 τοῦ οὐκοῦ
 τοῖς σαρκί
 βουσι
 καὶ τῶν ἀρχόντων
 καὶ ἡρέχων τοῦ οὐκοῦ
 ζητεῖ αἰσίου οὐ οὐραν
 ποιῆσαι, τίλλοντες
 τὸν σαρκίαν, καὶ
 οὐ φρονησάμενοι ἐπι
 γουαίναν, ἰδοὺ τίς
 ποιήσει ἐν ἡμέραις

Pagină din evanghelia lui Matei Basarab, 1642

Aghiazmatorul Domnului Gheorghe Ștefan din 1656

NOUI URME ROMÂNEȘTI LA MÂNĂ- STIREA SINAI ȘI LA IERUSALIM

De când am scris în *Boabe de grâu* articolele despre Mănăstirea Sinai și Sfântul Mormânt, alte rămășițe românești au ieșit la iveală, adăugându-se descoperirilor făcute la aceleași așezăminte religioase.

Dela Alexandru, fiul lui Mircea Voevod, veacul al XVI-lea avem la Mănăstirea Sinai o evanghelie în grecește. Mărimea 0,40 × 0,30, cu pagini inluminat și cu frumoase coperti, înfățișând deoparte Răstignirea și de alta Schimbarea la Față, sub care se arată chipurile Voievodului Alexandru, Doamnei sale Ecaterina și fiului. Acestea din urmă, cât și scena Schimbării la Față, sunt încadrate de o inscripție, fără dată, ce spune că evanghelia s'a trimis « Muntelui Sinai din

partea mult-evlaviosului Domn Io Alexandru Voievod a toată Ungrovlahia, și Doamnei Ecaterina »¹⁾.

O pereche de sfeșnice în argint, încărcat împodobite, poartă rândurile:

*Ruga robului lui Dumnezeu, Io. Io. Nicolae Voievod, Mariei Doamnei și fiilor, Iulie 1745*²⁾.

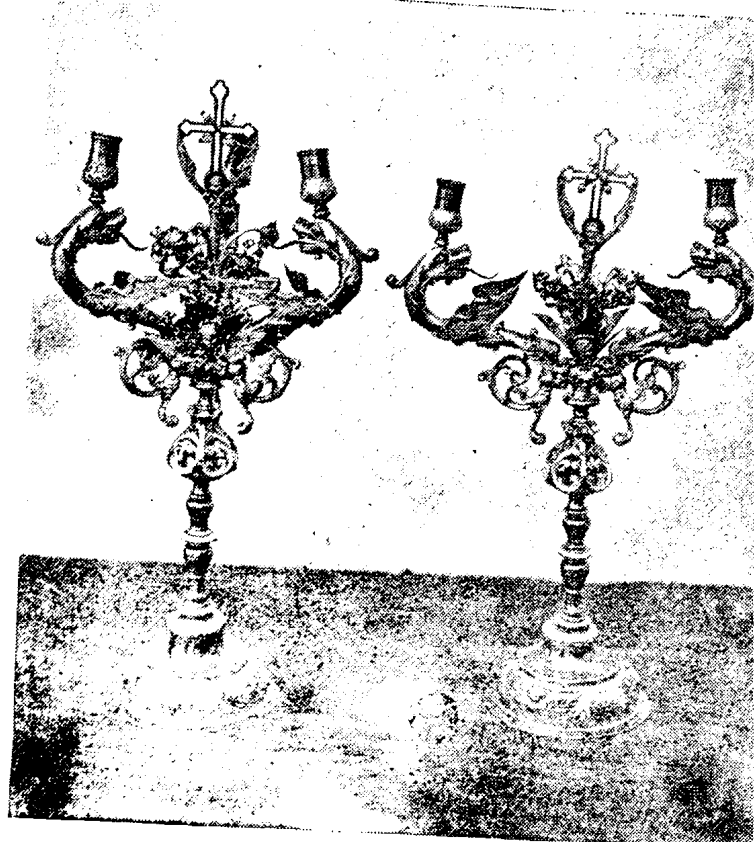
¹⁾ « Ἐγγόσημα καὶ δεξιότητι τοῦ εὐσεβεστάτου Ἀυθέντορος Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου Βοεβόδα πάσης Οὐγγροβλαχίας, σὺν τῇ Εὐαγγελίᾳ εἰς τὴν Σινῶν Ὄρους ».

²⁾ « Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ. ἸΩ. ἸΩ. Νικολάου Βοεβόδα, Μαργαρίτης Δόμνης καὶ τῶν τέκνων. Ἰουλίου 21, 1745 ».

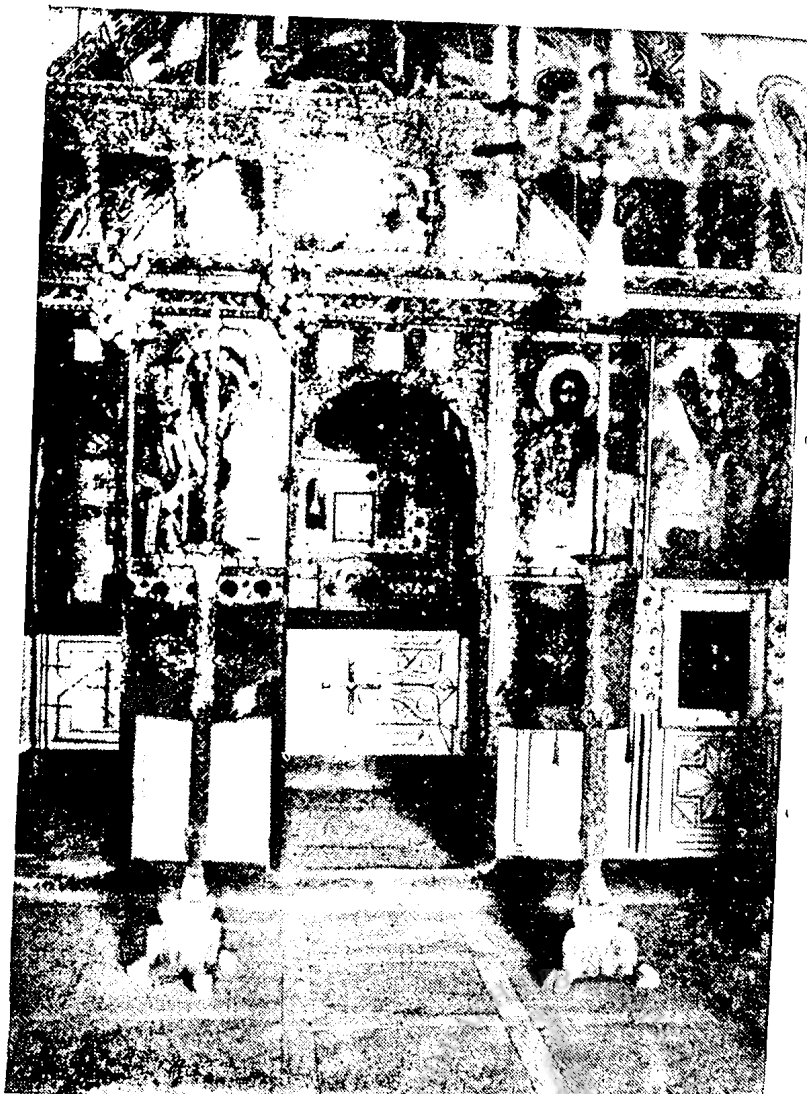

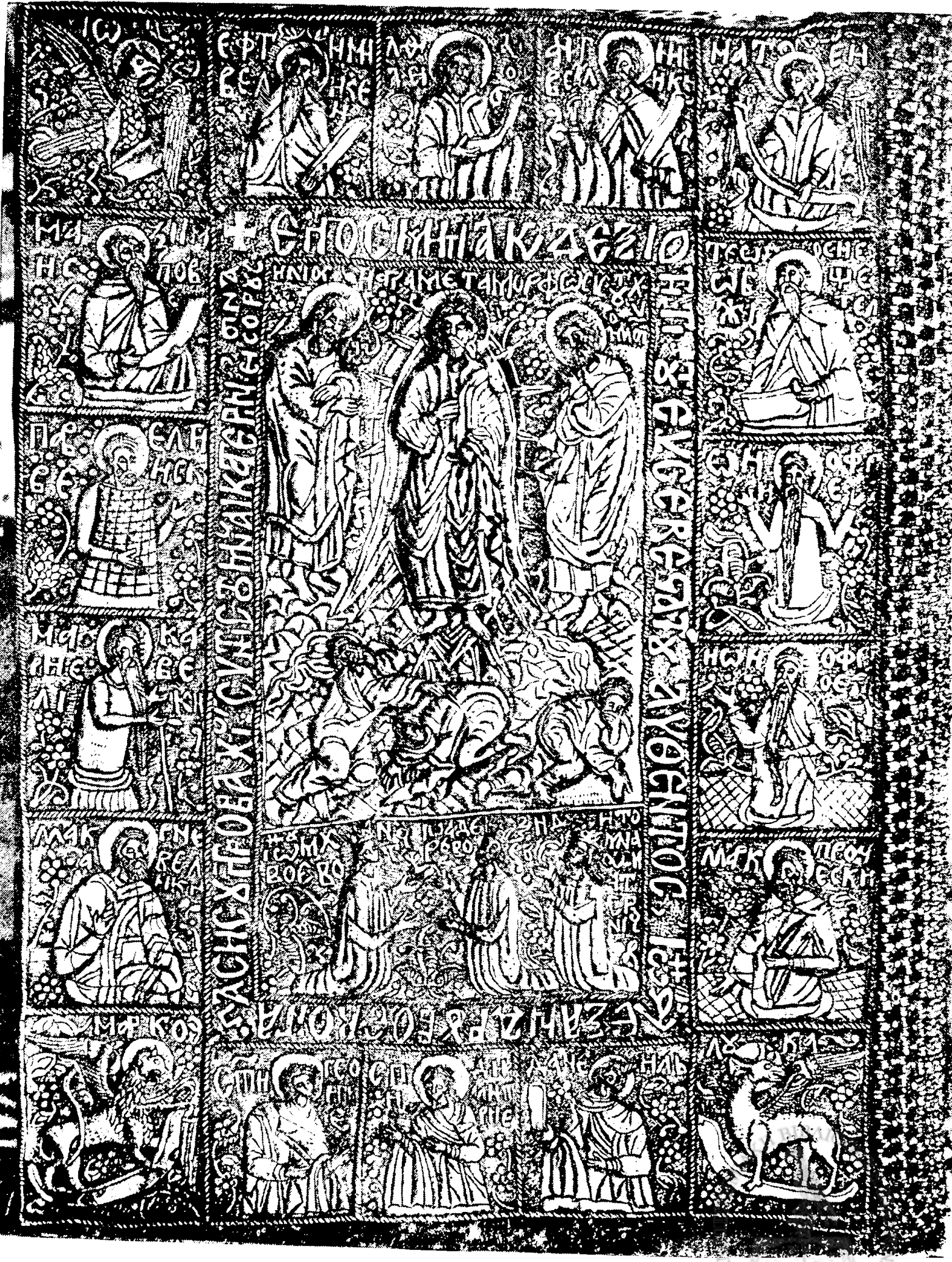
Coperta din față a Evangheliei lui Alexandru Voevod

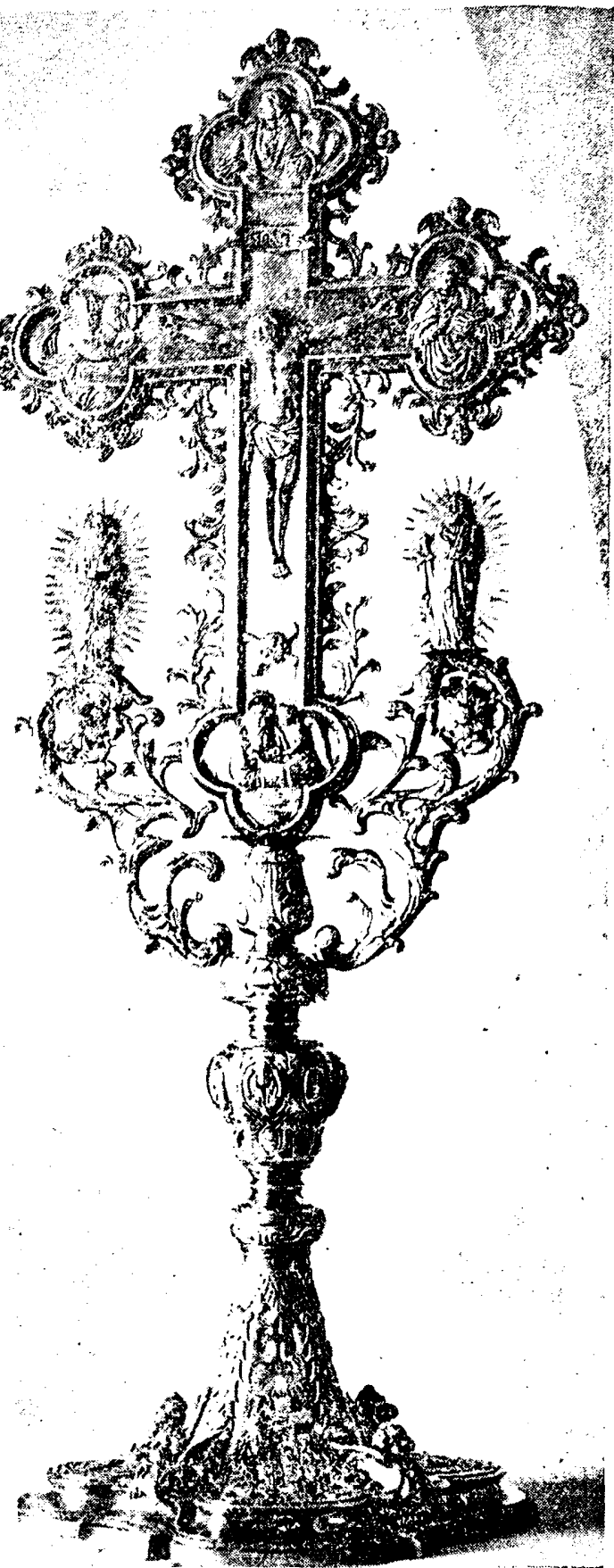

Sfeșnicele lui Ioan Nicolae Mavrocordat din 1745 (Sina)

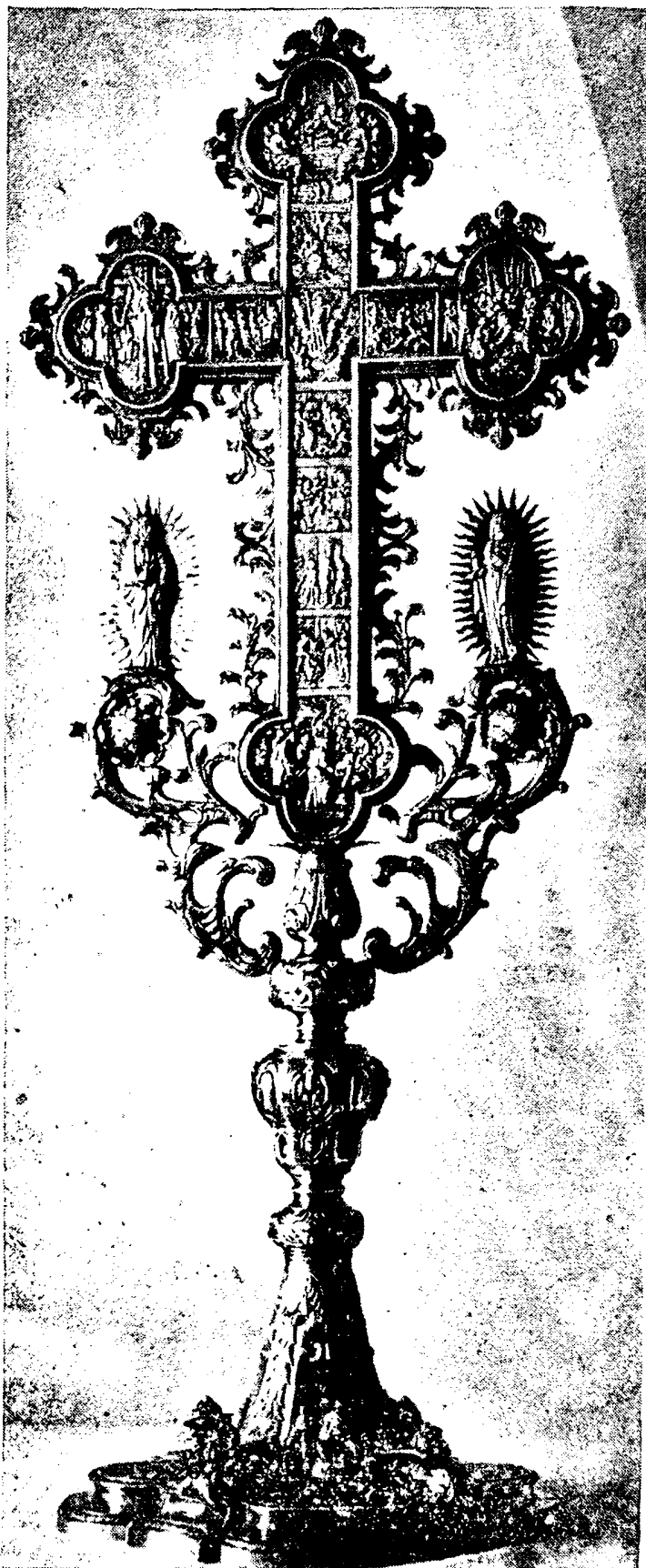

r, care în fine broderii reprezintă pe Sfânta Bitolia.

O față a crucii lui Istratie Dabija

Cealaltă parte a crucii lui Istratie Dabija

i ei, Arhimandritul Chiriacos. « Mai intrăm
istierie? » îi grăiesc într'o zi: și după o vreme

vrednicesc a găsi o mulțime de noi obiecte ro-
mânești.

Chipurile cu inscripție ale Voevodului Alexandru, Doamnei și Fiului

Uite, în chip de monument funerar e aci un artoforiu al lui Mihail Sturdza, cu inscripția grecească:

Dăruit Sfântului Mormânt de preaevlaviosul Mihail Sturza, Principele Moldovei, și de soția sa Doamna Smaragda și de fiul său nou-născut, robul lui Dumnezeu Mihail, în Octomvrie, anul 1844.

vera lui Nicolae Dimitriu din satul aromânesc Moloviște, purtând data 1770 (Sinai)

Lângă artoforiu, două chivoturi aurii, la fel,ându-ne, jos, lămurirea că s'au făcut dar:

Preasfântului și Tămăduitorului Mormânt de către preacuviosul protosinghel și egumen al Cetățuei, Dionisie Filipopolitul, și sunt aidoma modelul sfintei biserici al aceleas mânăstiri Cetățuea, așezată în apropierea Iașilor, la 30 Mai, anul 1859.

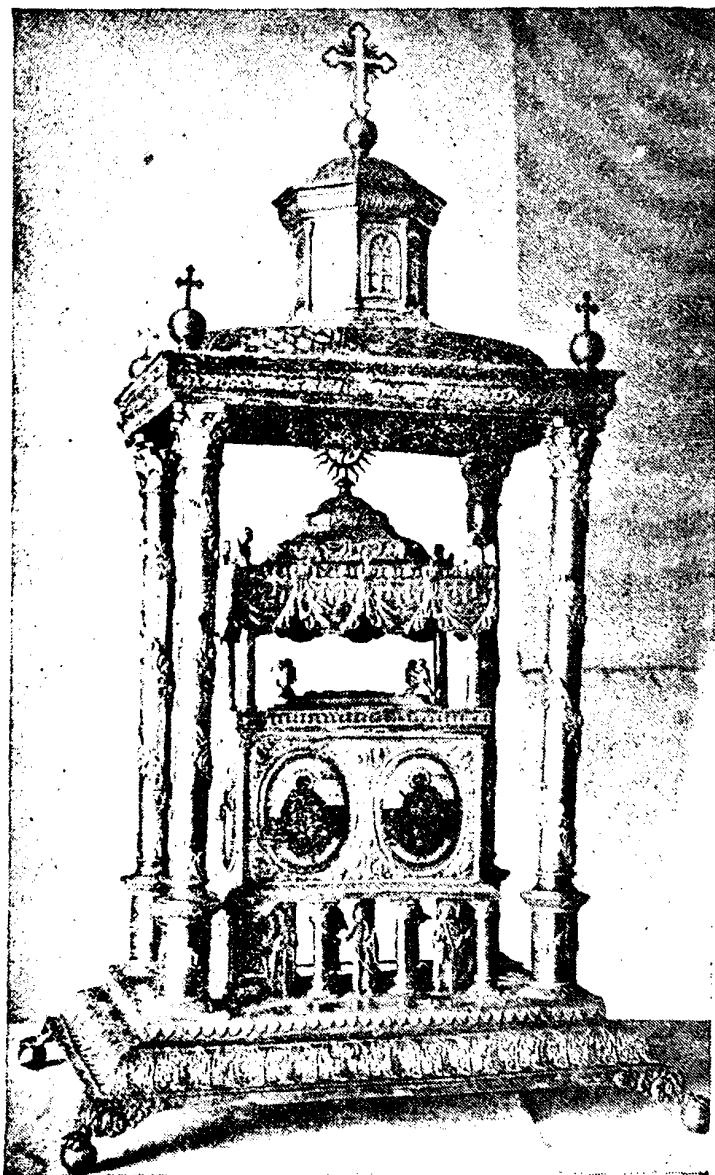
Apoi văd o cruce grea și mare de 1,41, în argint rit, arătând pe o lature Răstignirea, pe alta

scene din viața lui Iisus, viu și măestrit de migălos sculptate. N'ar fi aceasta crucea, de care ne vorbește Patriarhul Dosoftei în cartea sa asupra Ierusalimului? După descriere, se pare că da. Are pe suportu-i stema Moldovei cu literele:

I. D.
B. G.
Z. M.

ceea ce înseamnă *Istratie Dabija Voevod gospodar Zemli Moldavscoi*; iar de amândouă părțile niște chipuri voevodale ce înclin a crede că-s Domnul și Doamna Dabija.

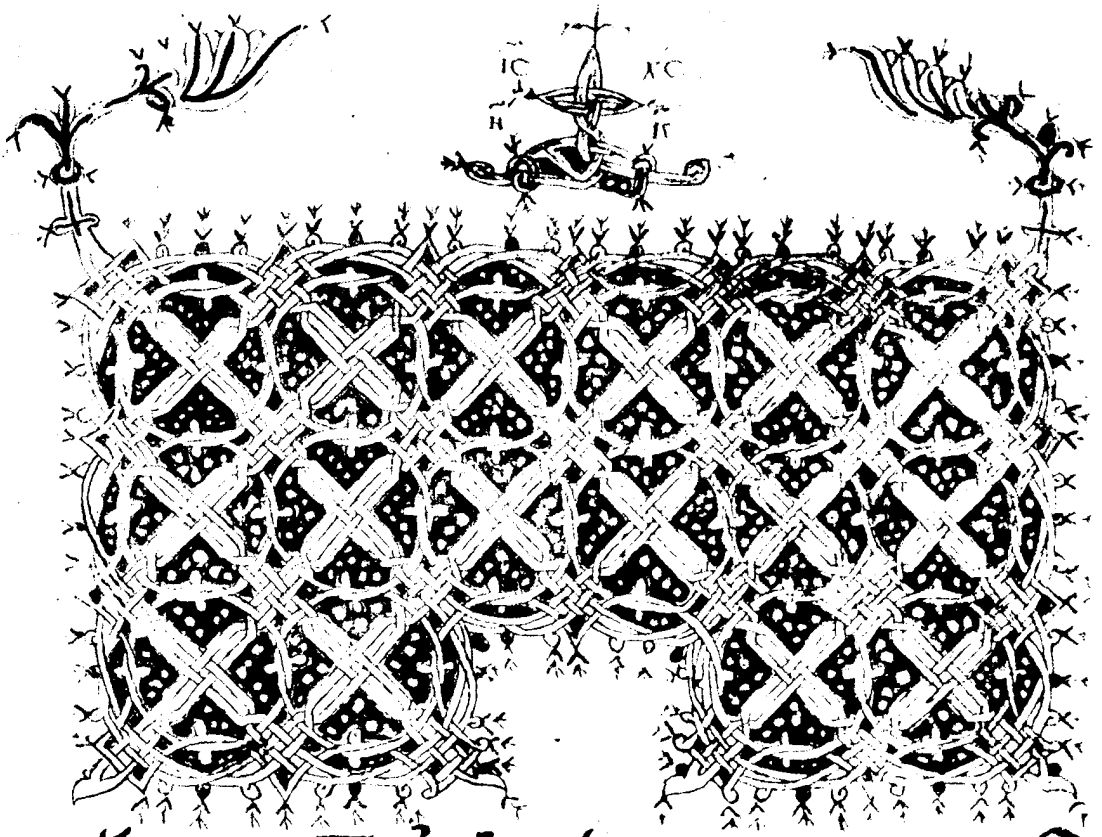
Lui Gheorghe Ștefan îi se datorește un frumos patrahil cu inscripția:

Artoforiul lui Mihail Sturza din 1844

Acest epitrafil este făcut de Io Gheorghe Ștefan Voevod și Doamna Safta, Anul 7160.

Același Domn a dăruit Sfântului Mormânt și un aghiazmatariu de argint cu aplicații în aur. Poartă bourul încoronat al Moldovei și împrejur

ВЪВЕДѢНІЕ

ЛІС - ВЪСТЪЖАНІЕ НЕПАСУХЫ. ГЛА. Д.

ВНАУМЛОБѢ СЛОВО И СЛОВО
БѢ КЪ БѢ И БѢ БѢ СЛОВО

СѢ БѢ И КОНИ КЪ БѢ. ВЪСѢ
ТѢ МЪ БЫЩА • НЕЗ НЕГО

НИ УТО ЖЕ БЫ ЕЖЕ БЫ •

ВЪТО ЖИВО БѢ. И ЖИВО
БѢ СВѢТЪ УЛКШМЪ •

УА
Л
Т

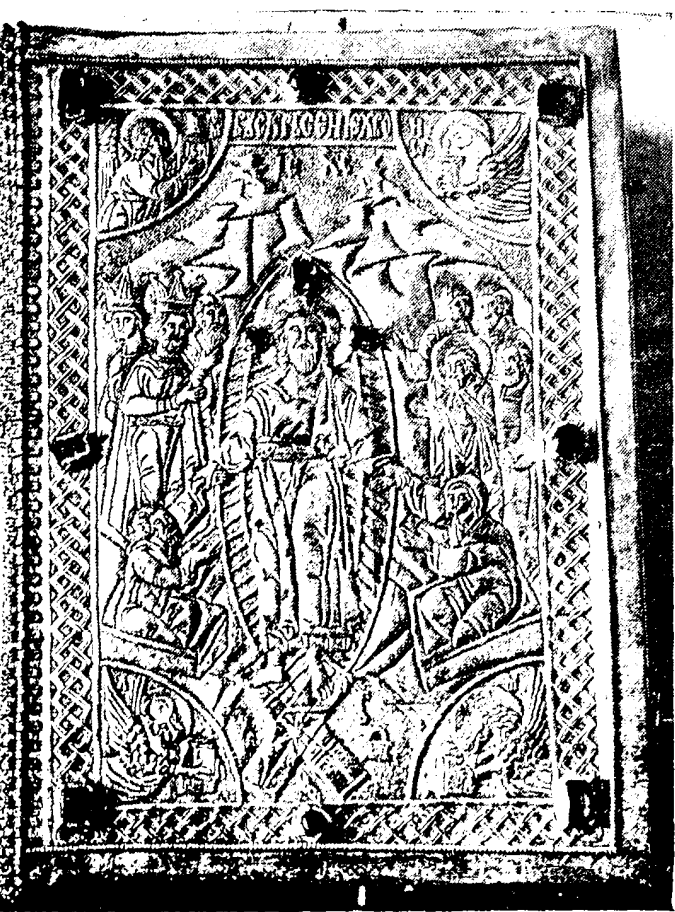

Chipul lui Istratie Dabija pe crucea dăruită Sfântului Mermânt

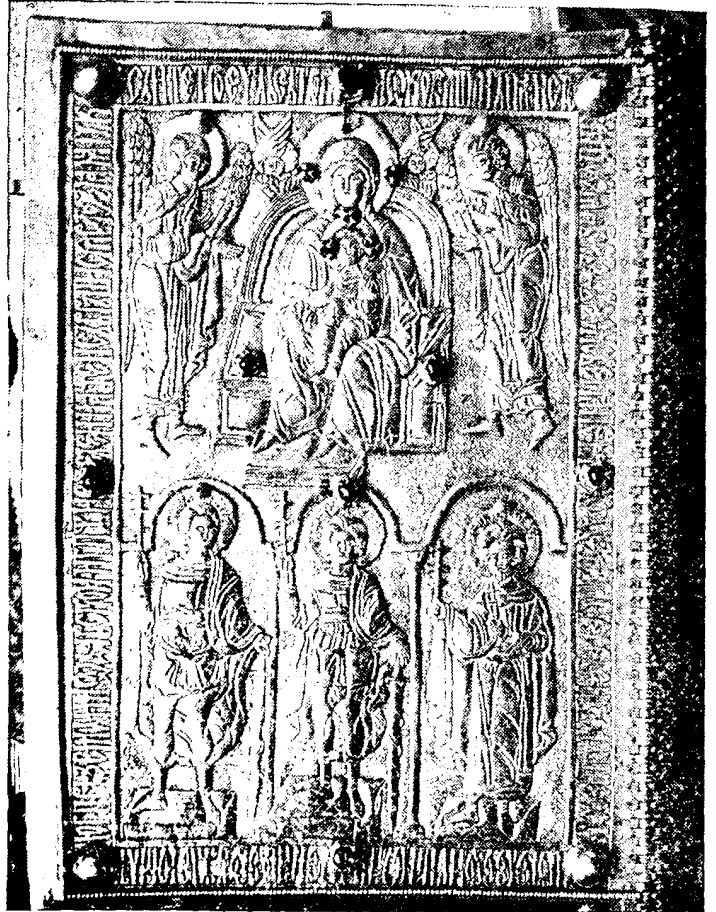

Chipul Doamnei Dafina Dabija pe aceeaș cruce

Evanghelia lui Ștefan Rareș, coperta din față, cu Țchipul donatorului și al Doamnei, la stânga

Evanghelia² lui Ștefan Rareș, coperta dindărăt cu inscripție slavonă

Patrahilul Domnului Gheorghe Ștefan

litere slavone ce mărturisesc a fi trimis de Gheorghe Ștefan la 7164 sau dela Hristos 1656.

Caut îndelung la o pereche de ripide. In argint, suflat cu aur. Pe o față, la mijloc, Iisus pe tron și împrejur inscripția slavonă:

Domnul s'a împărățit și a poruncit trupul, și l-a îmbrăcat Domnul întru putere și l-a încins ca întărită să fie așezarea.

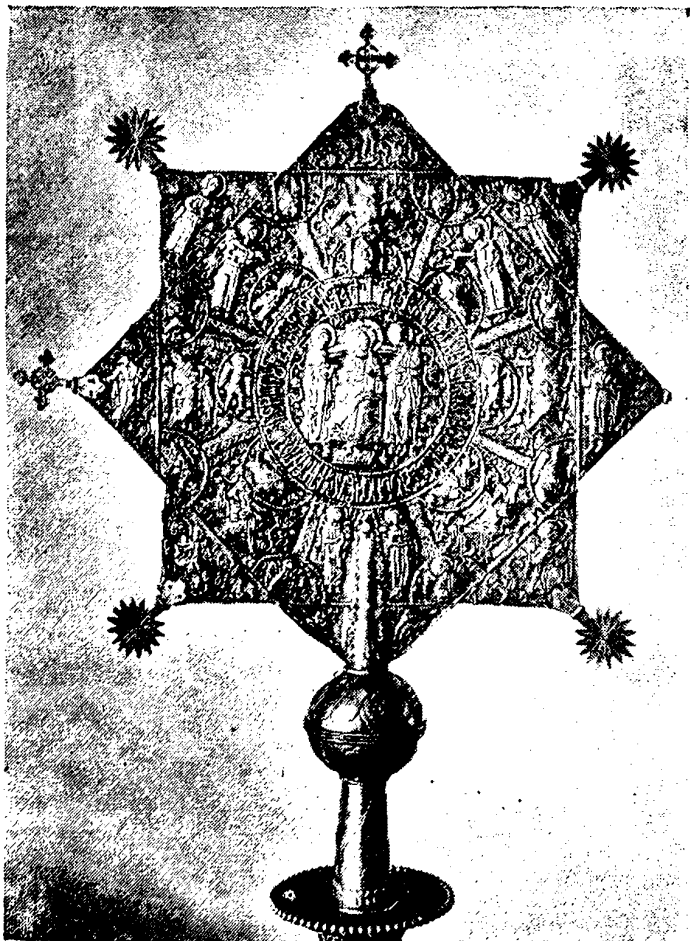
Pe cealaltă față a ripidei avem Sfânta Treime cu rândurile tot slavonești roată în jur:

Această ripidă a făcut-o Io Petru Voivod, Io Radul Voivod și au dat-o Mănăstirii Mislea.

Dedesubt îs figurile donatorilor:

Io Petru Voivod — Io Radul Voivod.

Intre evangheliile românești donate Sfântului Mormânt, mai artistic executată e de sigur aceea

Una din fețele ripidei lui Petru și Radu Voivod (vistiiera Sfântului Mormânt)

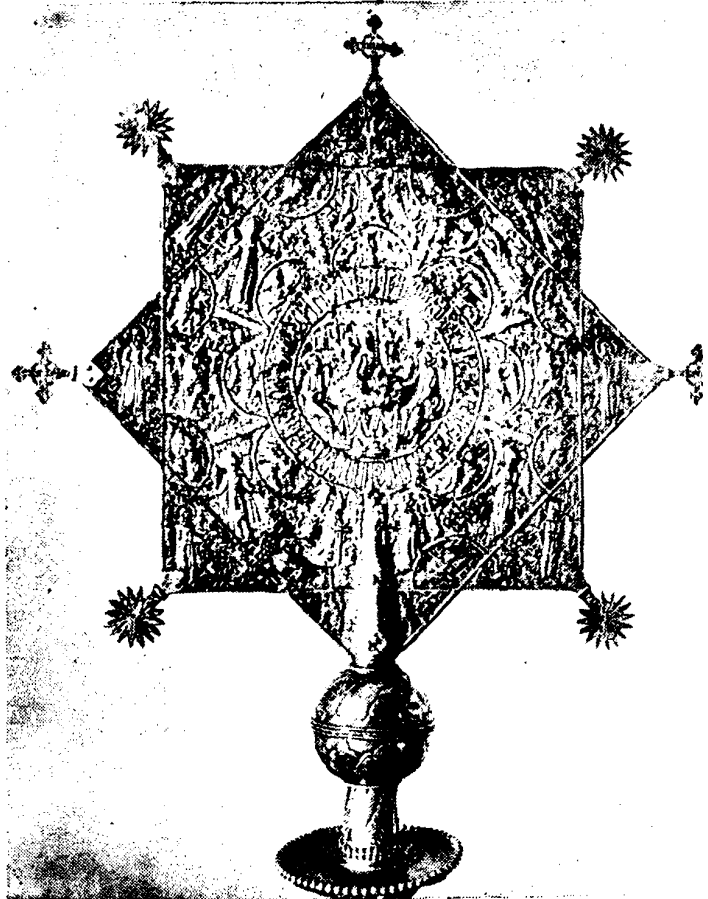
a lui Matei Basarab. Cuprinde portretul Domnului, cât și al soției sale Elena. Inscripția grecească, destul de lungă, nu lasă nici-o nedumărire:

Ruga preaevlaviosului Domn Io Matei Ba-

sarab Voivod al Moldovlahiei Daciei și preaevlavioasei Doamne Elena¹⁾.

Iar în dreptul portretului Voievodului:

Chipul preaevlaviosului și preastrălucitului preavestitului Domn Ioan Matei Basarab Voivod, care s'a ridicat Domn și stăpânit

Cealaltă parte a ripidei lui Petru și Radu Voivod

de către tot norodul clericilor și laicilor, d către arhonții și strateghii Ungrovlahiei și patriei sale în 1632, iar Sfânta Evanghelie s' a fost scris prin cheltueala sa la 1642—1643²⁾

Sub portret cuvintele:

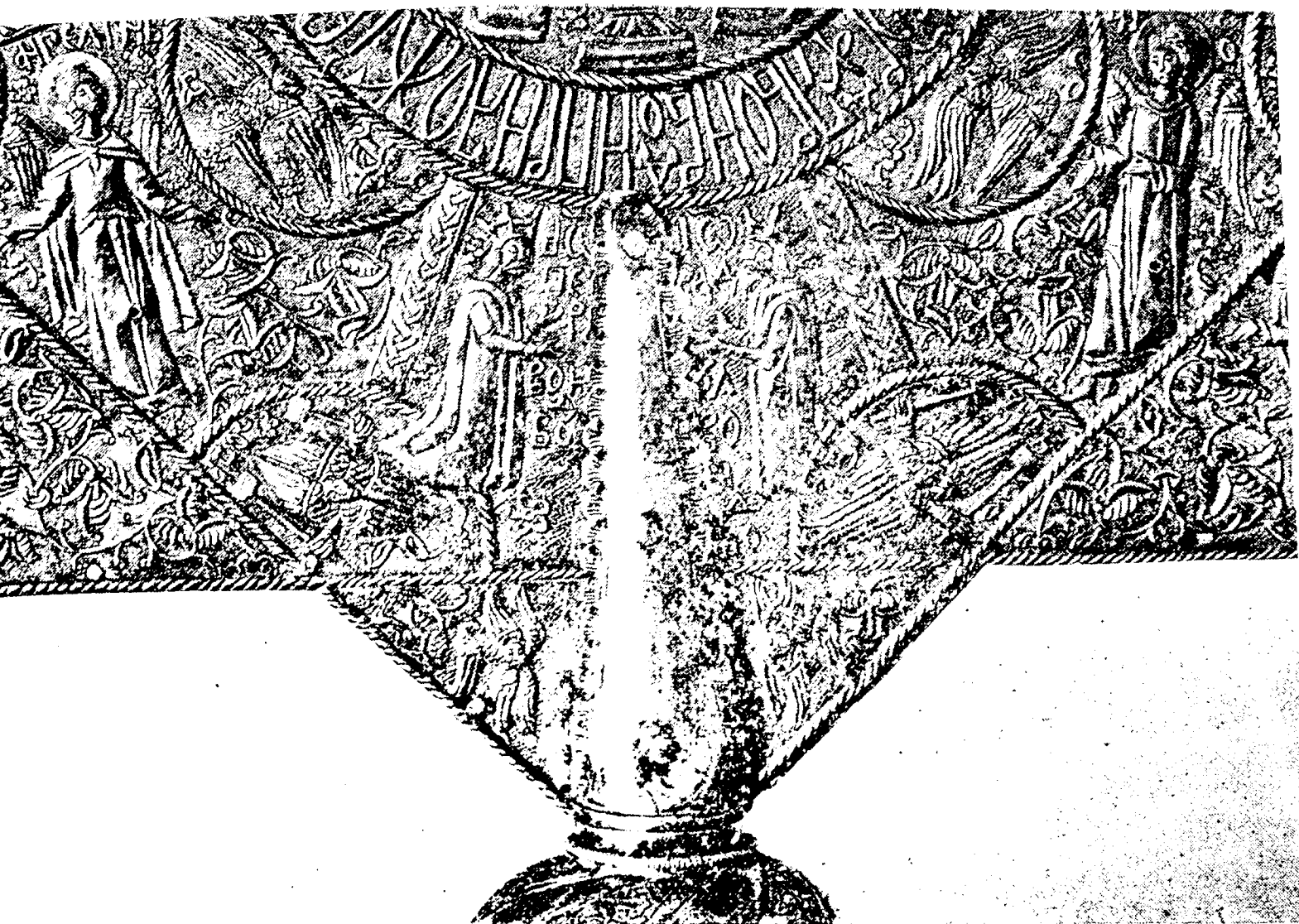
S'a scris de mâna lui Antim monahul poate al Ivirului³⁾.

¹⁾ Δέσις εὐσεβεστάτου ἀθηνῆος Ἰω. Ματαλή Μπασαράμπα βοηβόδα Δακίας Οὐγκροβλαχίας καὶ εὐσεβεστάτης δόμνης Ἑλένης ».

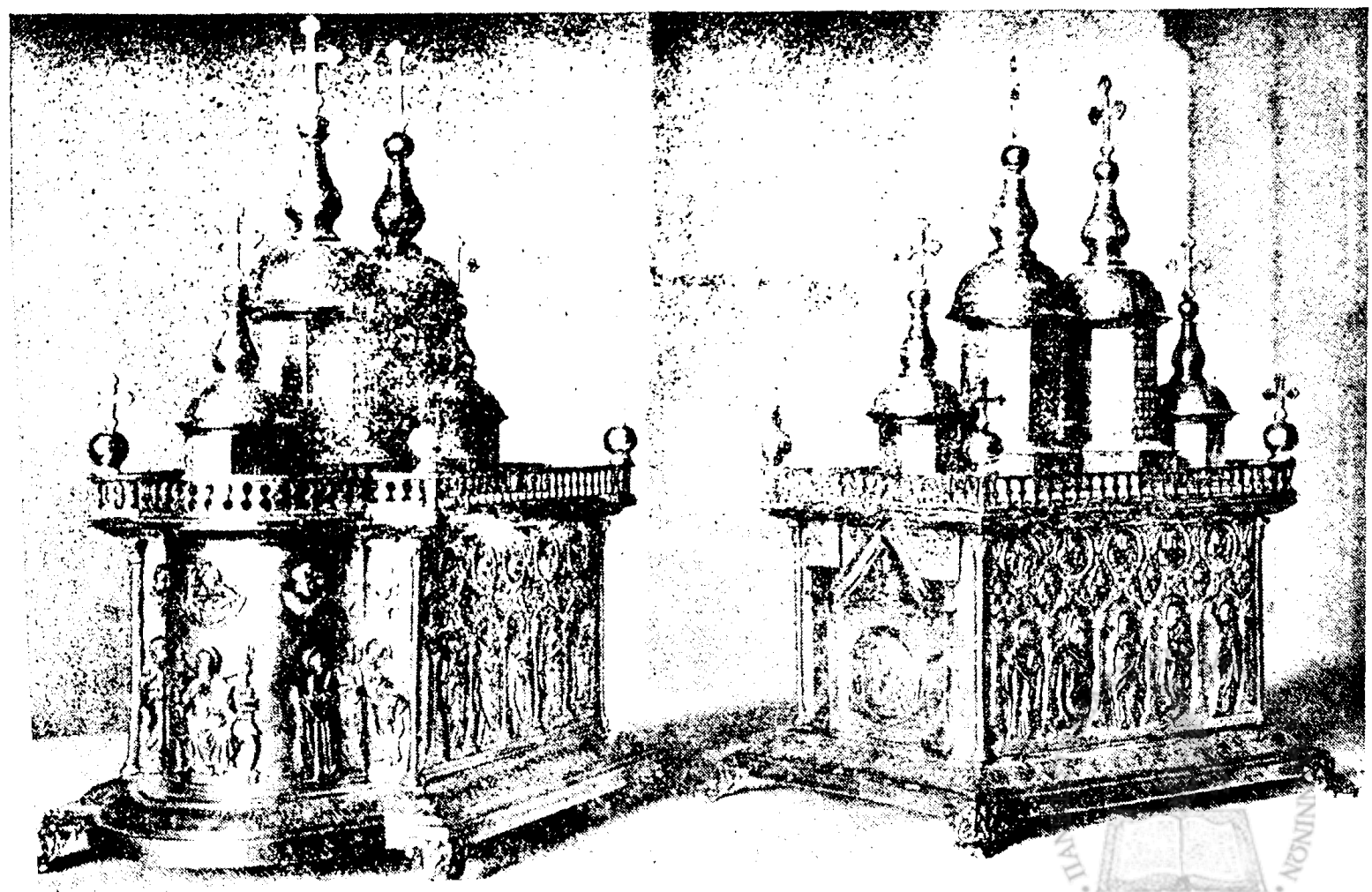
²⁾ « Ἡ οἰκῶν τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ ἐκλαμπροτάτου καὶ ἐνδοξοτάτου ἀθηνῆος κυρίου Ἰωάννου Ματαλή Μπασαράμπα βοηβόδα ὁ ὁποῖος ἀνηγορεύθη ἀθνήτης καὶ ἐξουσιαστής ὑπὸ παντὸς τοῦ λαοῦ ἱερομένων τε καὶ στρατιγῶν εἰς τὴν Οὐγκροβλαχίαν καὶ πατρίδα αὐτοῦ ἐν ἔτι (1632) τὸ δὲ ἱερόν καὶ ἅγιον εὐαγγέλιον ἐγράφη διὰ συνδρομῆς αὐτοῦ ἐν ἔτι (1642—1643) ».

³⁾ « Ἐγράφη διὰ χειρὸς Ἀντίμου μονάχου » πῦθανῶς τοῦ Ἰβηρος ».

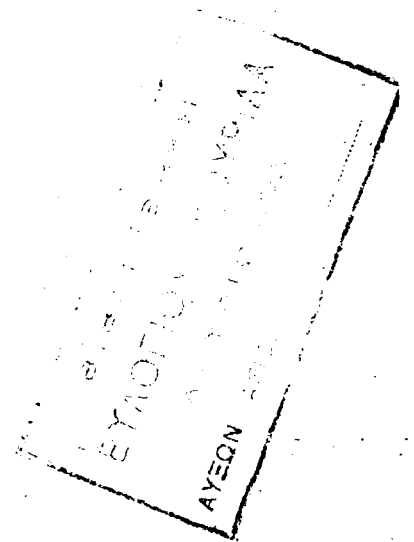

Chipurile Domnilor Petru și Radu sub inscripția ripidei

Patrahilul Domnului Gheorghe
Ștefan

Când socoteam că numărul evangheliilor noastre la Sfântul Mormânt e sfârșit, iată se ivesc încă două moldovenști în pergament. Foarte asemuitoare. Intâia este a lui Petru Rareș sau mai bine a soției sale, Doamna Elena. Pe o față a copertei în aramă bătută se vede Iisus înălțându-se din mormânt. La stânga, chipul acela încoronat, n'ar fi însuși Petru Rareș? Cealaltă față a copertei reprezintă pe Sfântul Nicolae așezat în jilț; iar jur-împrejur sub formă de chenar avem inscripția slavonă:

Acest tetravanghel l-a făcut și l-a îmbrăcat Elena, Stăpâna și Doamna răposatului Ioan Petru Voevod, cu mila lui Dumnezeu Gospodar al Țării Moldovei. Și l-a dăruit pen-

Călugări români la Mănăstirea Sf. George Hoziba

tru a sa pomenire la mănăstirea frățească, unde este hramul Sfântului Ierarh și de minuni făcător Nicolae, anul 1551.

A doua evanghelie arată pe coperta din față tot învierea lui Iisus, având la stânga figurile donatorilor, Ștefan și Doamna Rareș; coperta din dos ne dă pe Fecioara Maria cu Iisus în brațe printre îngeri, dedesubt trei sfinți, iar împrejur tot o inscripția slavonă:

Acest tetravanghel l-a făcut și îmbrăcat Ștefan Constantin (?) Voevod, fiul lui Petru Voevod, pentru sănătatea sa și urma-

Toaca purtând inscripția românească la Mănăstirea Sarandarico (Muntele Ispitei)

Intrarea bisericii Sfintii Arhangheli din Ierusalim

Mănăstirea Sf. George Hoziba, în apropierea Ierusalimului

Insemnări de pelerini români la Mănăstirea Sfinții Arhangheli din Ierusalim

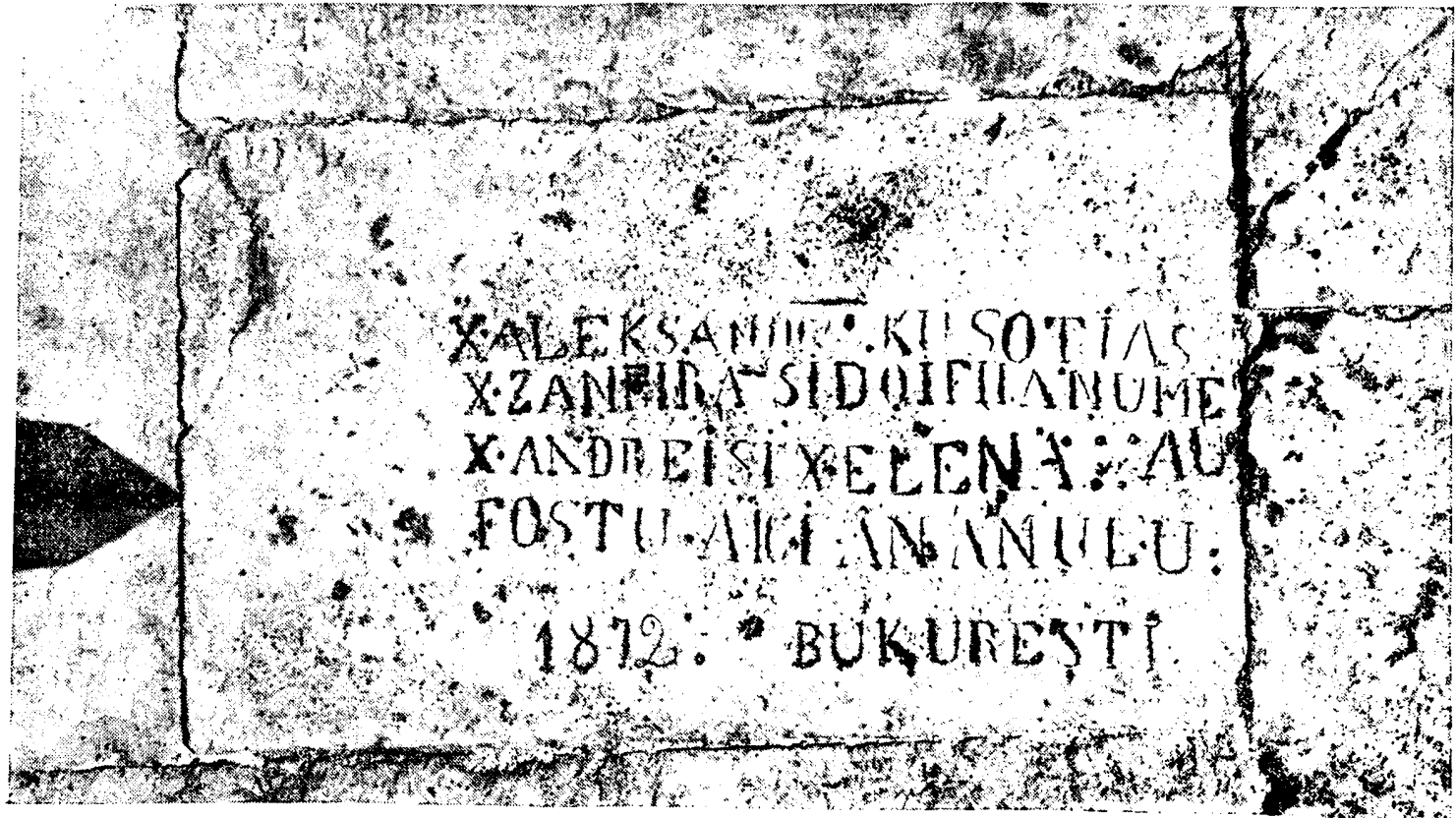
ei, și Doamna sa Elena, care a la anul 1549.

— Avem aici și două săbii, îmi spune Arhiman-

— Negreșit, răspund.
Și-mi aduce săbiile. Una-i a lui Petru-cel-Mare
al Rusiei; cealaltă bizantină — așa susține vistier-

Pe lama-i de oțel o decorație în aur a un
sfeșnice aprinse; mai încolo Fecioara Maria p
tând în brațul stâng pe copilul Iisus; doi în

Alte însemnări din acelaș loc

Căsuța sorei Stavrofilia din Ploești la Mănăstirea Sfinții Arhangheli din Ierusalim

nicul. Are forma curbată și mânerul de ivoriu.
Scoțând-o din teacă, mă uit cu luare aminte

rași ce țin o coroană cu nestimate; și apoi i

Brâncoveanu, căci este în totul exactă celei din Luvru, descrisă ca fiind a marelui Voevod de către d-l . Marinescu în *Trei săbii ale lui Constantin Brâncoveanu* ²⁾. Cum va fi ajuns în vistieria Sfântului Mormânt? N'o fi dăruit-o Brâncoveanu însuși din patriarhii Ierusalimului, cari veneau deseori să-l viziteze și să-i ceară milostenie?

În afara daniilor vevodale, câte lucruri preoase nu vor fi fost aduse aici de către pelerinii omâni! Trăgeau de obicei la Mănăstirea Sfinilor Arhangheli ce dă astăzi printr'o porțiță în licioara Sf. Francisc, alături de Patriarhie. Dăle în jurul bisericii sunt pline de leaturi și nume omânești. Pe împrejmuirea de piatră a terasei neva a săpat sub o cruce, cu slove aproape erse de vreme, că-i Piteștean și-l chiamă Vasile;

¹⁾ Tu, rege neinvins, cuvânt al lui Dumnezeu, stăpânitor este tot.

²⁾ *Analele Academiei Române*, Anul XX, 1927. Vezi deamenii: *Câteva săbii ale lui Constantin Brâncovanu* de generalul R. Rosetti, Acad. Română, *Memoriile Secțiunii Istice*, Seria III, Tom. X, 1929.

1866, ai trenlea a venit cu întreaga familie, ne spune, din București, la 1872; și așa mai departe — mulțime de pelerini, cari s'au perindat, găsindu-și sălaș în chiliile, năpădite acum de o populație mizeră și amestecată. Numai de o parte o căsuță în verde, cu un lămâiu la intrare, menține tradiția, fiind locuită de sora Stavrofilia din Ploești, cu ucenica ei Macrina.

Călugărițe și monahi din Țară se află în multe lăcașuri palestiniene. Chiar în drumul spre Ierihon, la o mănăstire așa de retrasă ce-a folosit de închisoare călugărească a Sf. George Hozibă, abătându-mă într'o zi, găsesc pe un părinte Simion și pe altul Constantin, dinspre Tutova. Aceștia îmi arată mormintele a încă doi monahi Români, veniți aci de curând să-și sfârșescă zilele. Mai departe, la Mănăstirea Sarandarico, Muntele Ispitei, citesc pe o toacă inscripția:

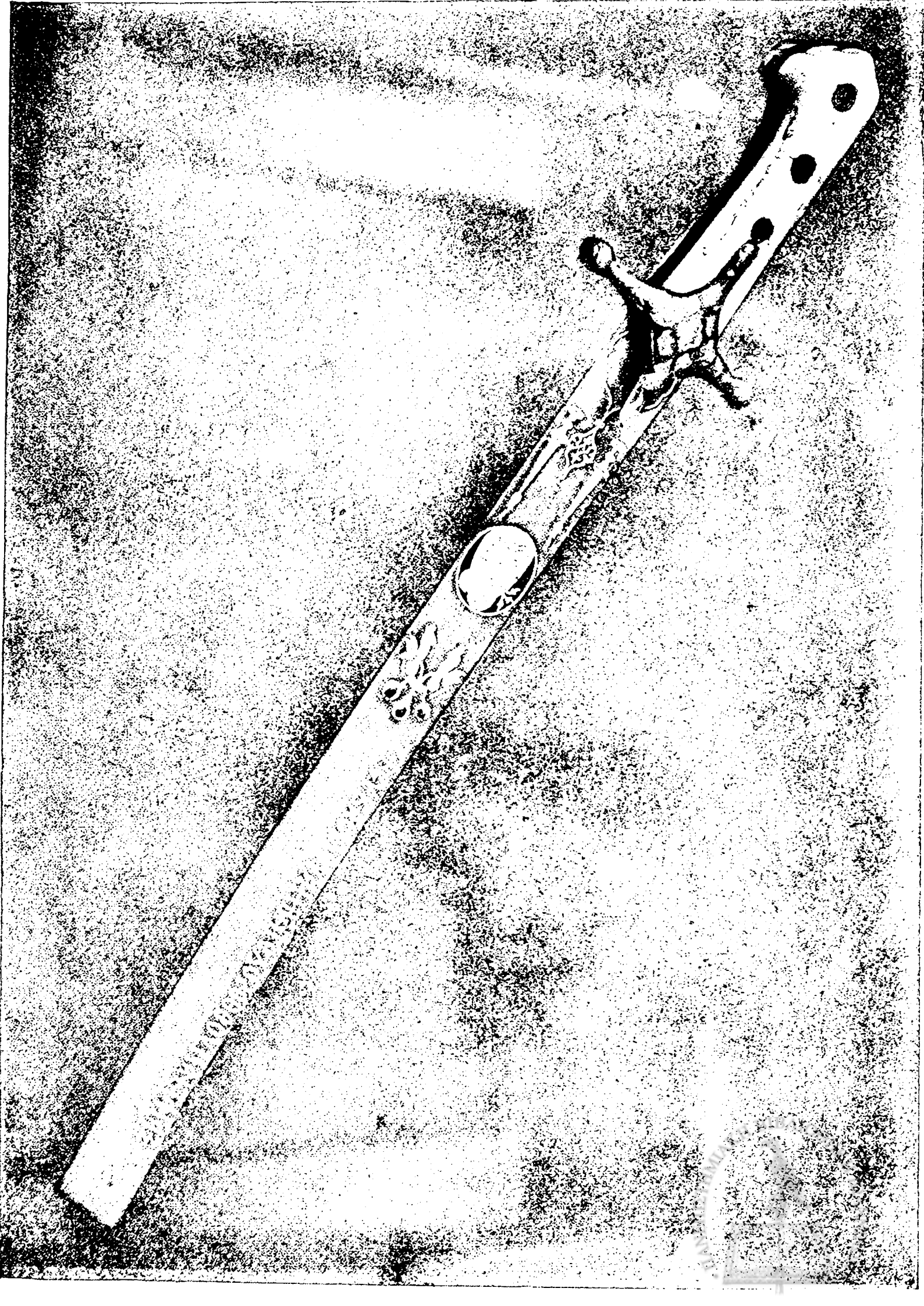
Această toacă o dau la Sfântul Mormânt eu Manolachi Barbu din Bârlad, 20 Septembrie 1882.

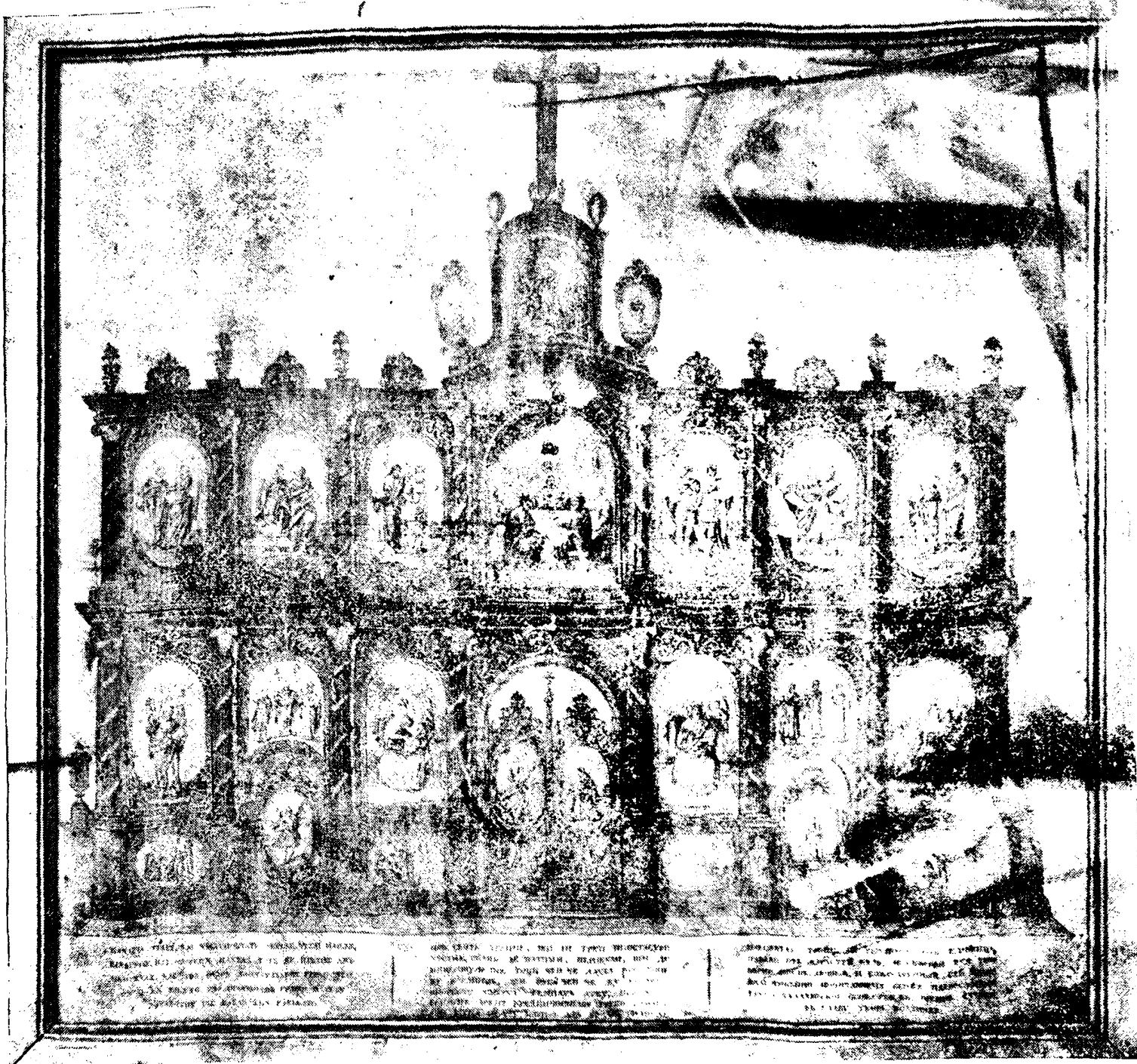
Câtă credință va fi fost în sufletul acestui bărlădean, care în timpuri anevoioase de călătorit a purtat încoace o întreagă toacă de fier!

Sabia cu toacă

Tâmpla Bisericii ortodoxe Sf. Treime a Greco-valahilor din Viena

URME ROMÂNEȘTI LA ATENA

Nu că am fi avut odinioară strânse legături cu Atena, nu că Voevozii noștri i-ar fi trimis danii și ajutoare; dar în capitala Greciei au venit de aiurea și s'au adunat o mulțime de rămășițe românești.

Să luăm întâiu Muzeul Etnografic. Zidit întreg de Aromânii binefăcători Averof, Tușița, Sturnari, câte și trei din Aminci, vrea să illustreze în deosebi mișcarea neatârării grecești, care, nefiind străină Țărilor Române, e de așteptat să cuprindă și lucruri ce ne interesează de-a-dreptul.

Intru și-l cercetez cu de-a-măruntul. Iacă o

stampă a reședinței Hospodarilor în Bucure. Mai încolo persoana în șalvari, scurteică și fes, cu niște mătâni, este Dimitrie Mavrogheni, od spătar în Moldovalahia. O bătrână cu fata rotundă prinsă în scufie, ținând ochii mari cășcați, e ma Ipsilanților, din neamul Văcăreștilor, adaugă murirea grecească. Unui bărbat oacheș, cu gîmbrăcat, cu neagră cravată de artist, îi se numele de George Voinescu; fusese cândva slujba lui Dimitrie Ipsilanti. Portretul lui Alexandru Moruzi Voevodul. desi foarte expresiv e c

Palatul Hospodarilor din București (Mihai Vodă)

Coperta din față a evangheliei lui Matei Basarab 1642. (Vistieria Sfântului Mormânt)

Mama Ipsilanților din neamul Văcăreștilor

George Voinescu, în slujba lui Dim.

Voevodul Alexandru Moruzi

Domnitorul Constantin Mavroc...

marginea dreapta de jos însemnarea: «Ignatie al Ungrovlahiei, întemeietorul Eteriei Liceului grec în București, la 1811 ». Pe un vechiu epitaf, brodat în aur, fără dată, cetesc că s'a lucrat cu cheltuiala Mariei, fiica lui Hagi Leonte din Pangalia (?),

Mihail Vodă Șuțu

Dimitrie Mavrogheni, Spătar în Moldovalahia

România. O pânză de mătase ne înfățișează tâmpla bisericii ortodoxe a Sfintei Treimi din Viena. Dedesupt, în slove capitale și în trei limbi, ni se spun următoarele: ¹⁾

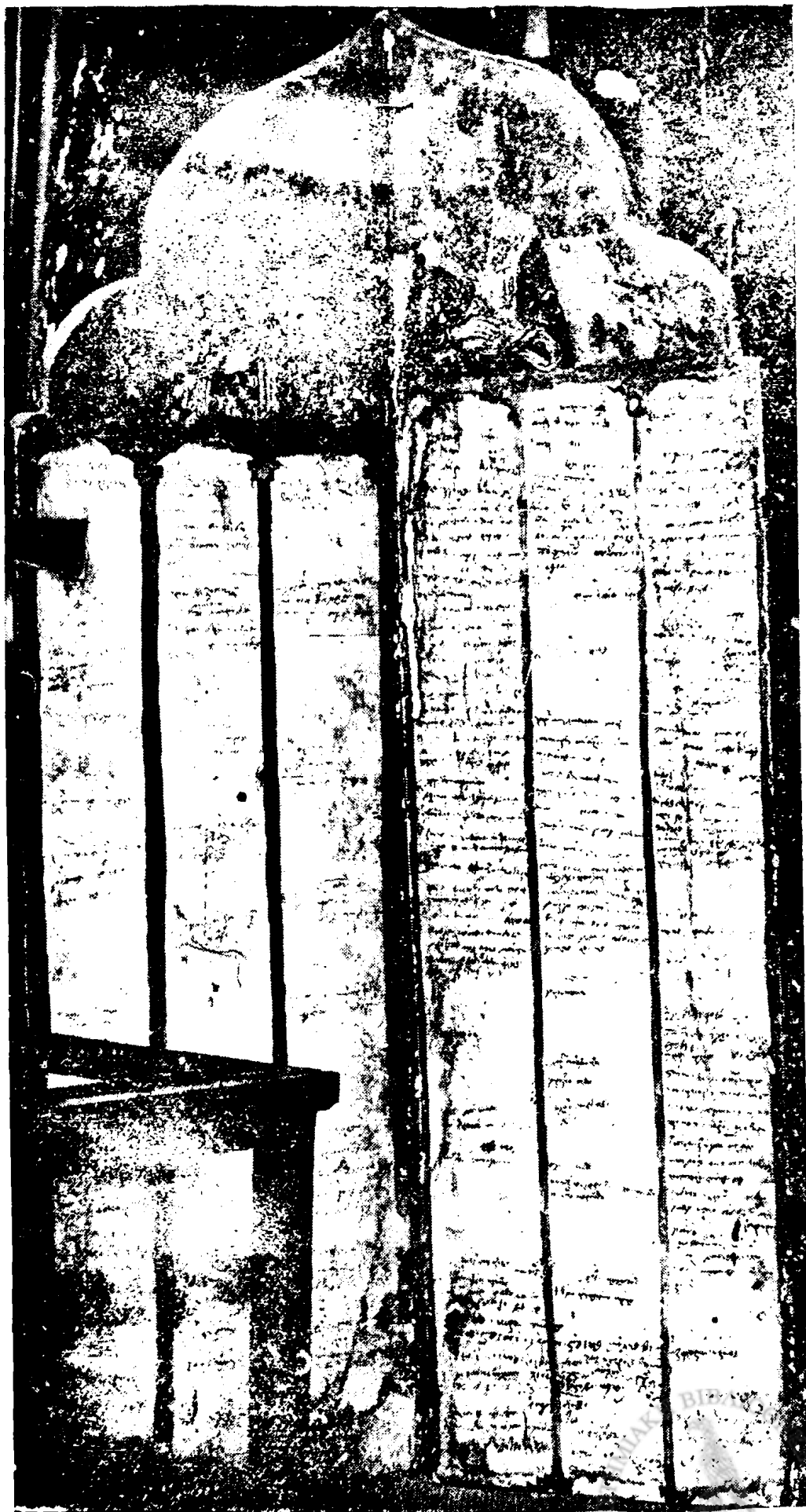
Prea sfânta Treime și în trei ipostasuri unime, scapă de patimi, pericli și de înșelăciuni.

toți cei ce lauda pre tine cu credința și pre cei
ce cu evlavie onorescu sântul templul a teu, pre
care frățimea drept credincioșilor Greco-Romani
din Viena intru mărirea ata au ridicat.

itere marunte, ca această icoa
tuiala și întru pomenirea « n
Gheorghe Sina » la 1822.

Intârziu mai mult dinaint

O față a triptihului din Macedonia, 1691, cu icoanele Sf. Spiridon și Sf. Vasile

Cuvintele « Greco-Romani » sunt redată în gre-
cește Γραικο-Βλάχων. O altă însemnare adaugă în

din Macedonia. Dela care m
se știe. Pe întâia față a tript

sfântului Spiridon, se poate desluși anul 1691. Tot pe aceeași față, însă în a doua coloană, cetesc printre numele pomenite: *Nicolae Domnul Valahiei, Constantin Voevoda, Ilea Doamna, Șerban Voevod, Maria Doamna* ¹⁾).

Litera inițială a unei pagini din *Evangelia Marelui Vornic Grigore Crăciun, 1599*

¹⁾ νηκολα τῆς βλαχίας του αὐθεντος
κωνσταντῆνου βοηβόνδα
ἡλαια ντόμνας

O seamă de hrisoave, privitoare la Mănăstirea Sinai, pe cari le-am căutat acolo în zadar, le găsim acum în biblioteca Muzeului Etnografic ¹⁾. Întâi hrisovul daniei bisericii Sfintei Paraschive din Iași la 1610 de către Domnul Constantin Moghila. Al doilea hrisov, datat 1667, este al lui Radul Leon Voevod. Urmează hrisovul, prin care Nicolae

argint sculptate ce închină pecețile amândoroi soavelor.

Mai există în Biblioteca Muzeului Etnografic număr de șeaizeci și două de acte relative la ceea ce fusese odată Mănăstirea Sărindari, cu începere c 1529, când avem un hrisov al Voevodului Ra dela Afumați; un alt hrisov e dat de către A

Hrisovul lui Constantin Moghila din 1690

Mavrocordat donează Mănăstirii Sinai la 1724, Mărginenii. Tot la Mărgineni se referă și hrisovul din 1751 al lui Constantin Racoviță. Aceste două din urmă sunt și cele mai frumoase hrisoave din câte am văzut. Chenărite, în pergament, având întâiul mărimea de 1,36/0,46, celălalt de 1,85/0,50, poartă la început și la urmă strălucite podoabe de zugrăveli; nu mai puțin îngrijite sunt și tecile de

xandru al Valahiei la 1627; al treilea hrisov poartă numele lui Leon Tomșa și data de 1631; și asta mai departe, documentele asupra Mănăstirii Sărindari mergând până la anul 1831.

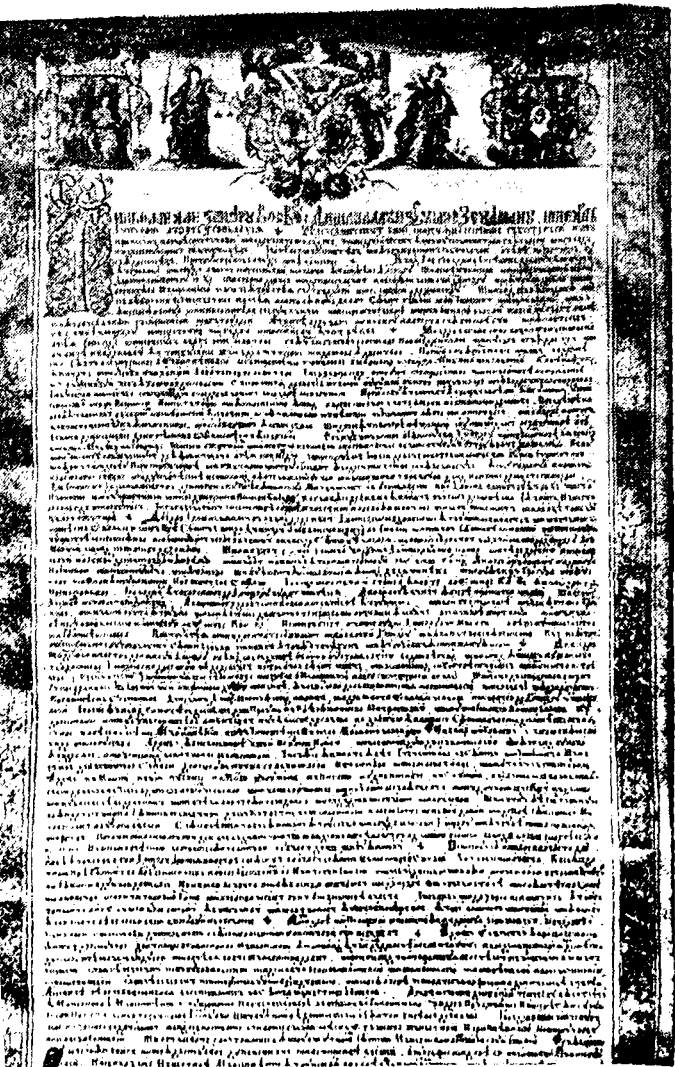
Trecem acum la Biblioteca Națională. Pe întâia pagină a unui volum grecesc în pergament găsim între altele însemnarea:

Anul 7063: s'a împodobit crucea sculptată în Valahia: — și a împodobit-o Despina Elena Dumnezeu s'o ierte.

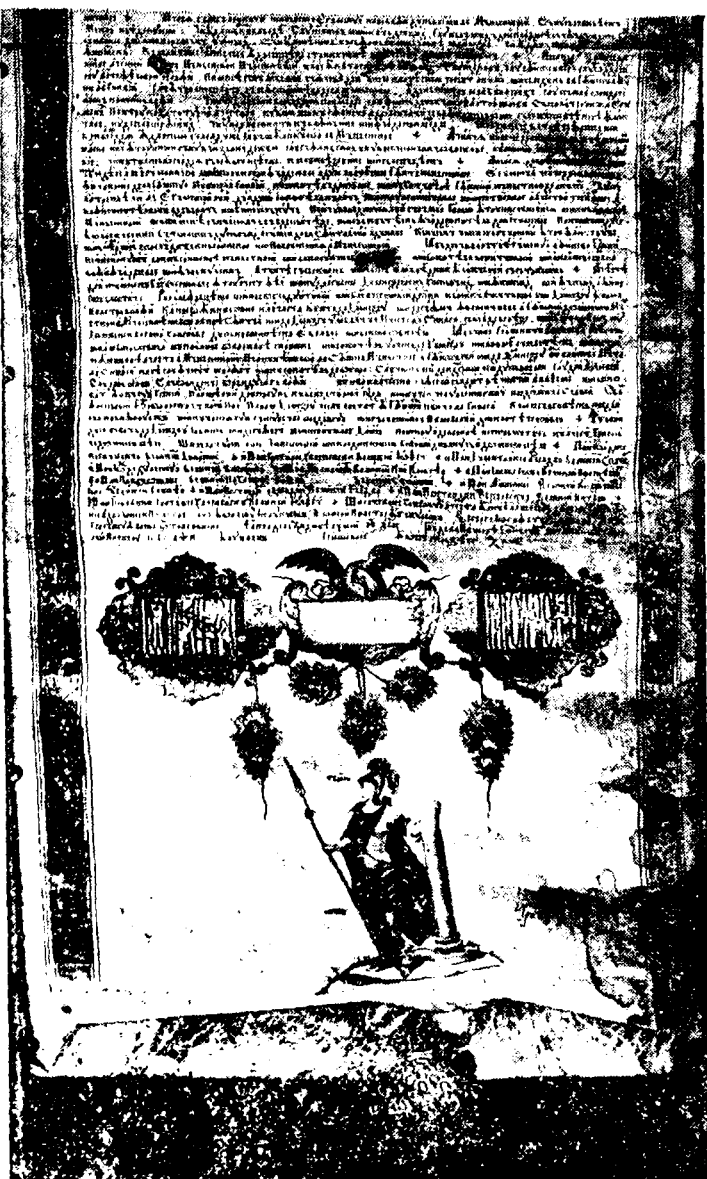
Deschid apoi o evanghelie în pergament. c

¹⁾ Fuseseră scoase în vânzare la Constantinopol, de unde un patriot grec, Theodor Mavrogordat, le-a cumpărat, dărându-le apoi Muzeului Atenian.

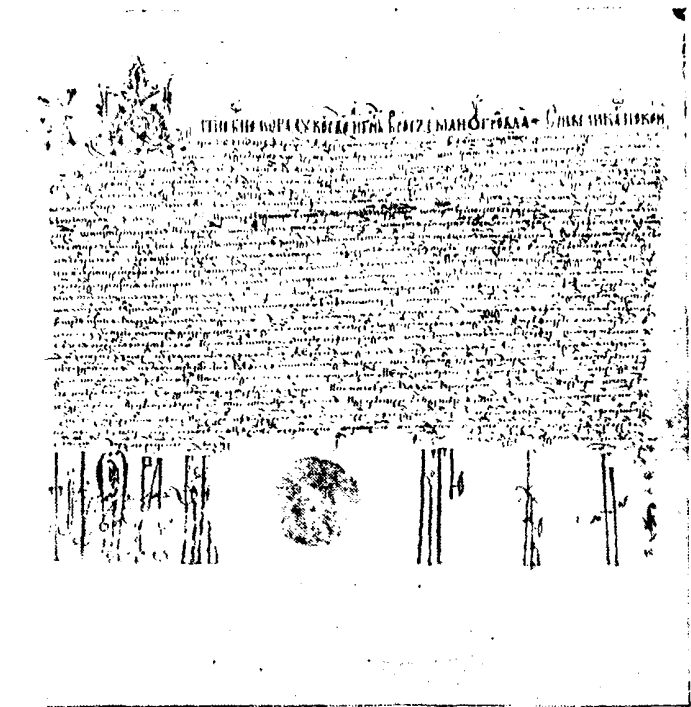

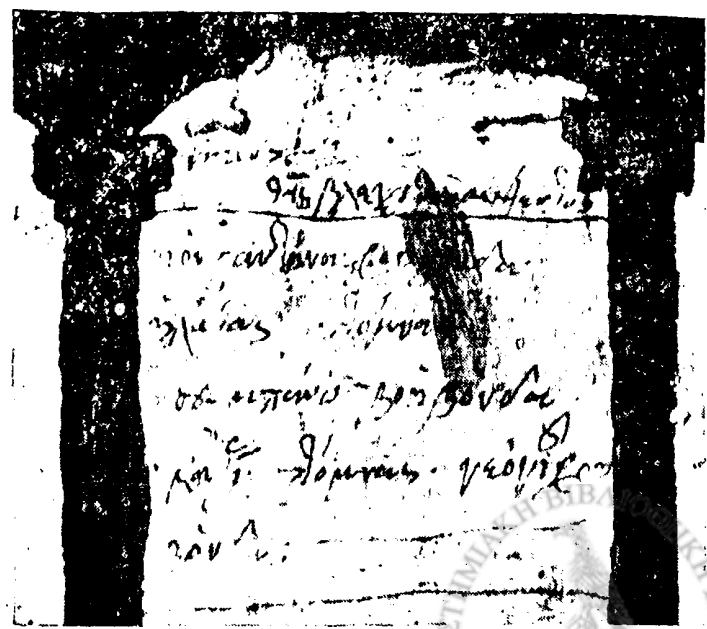
ceputul hrisovului lui Nicolae Mavrocordat din 1724

Sfârșitul hrisovului lui Nicolae Mavrocordat

Hrisovul lui Radul Leon din 1667

Nume de Voevozi români pe teritoriul...

prințand ooz pagini, toate scrise grecește, alara de una singură slavonească ce ne spune pe larg:

In numele Tatălui și Fiului și sfântului Duh. In zilele evlaviosului Io Eremia Moghila Voevod, Domn al Țării Moldovei, tetravanghelul acesta l-a legat și aurit banul Grigore Crăciun, Mare Vornic; fiu al repozatului Mathei Crăciun, Mare Vornic; și l-a dat strălucitei Mânăstiri

nezeu recuorei mariu, inru manuirea suje tească a părinților și iertarea păcatelor sal. Iar preoții, diaconii și frații zisei sfinte mă

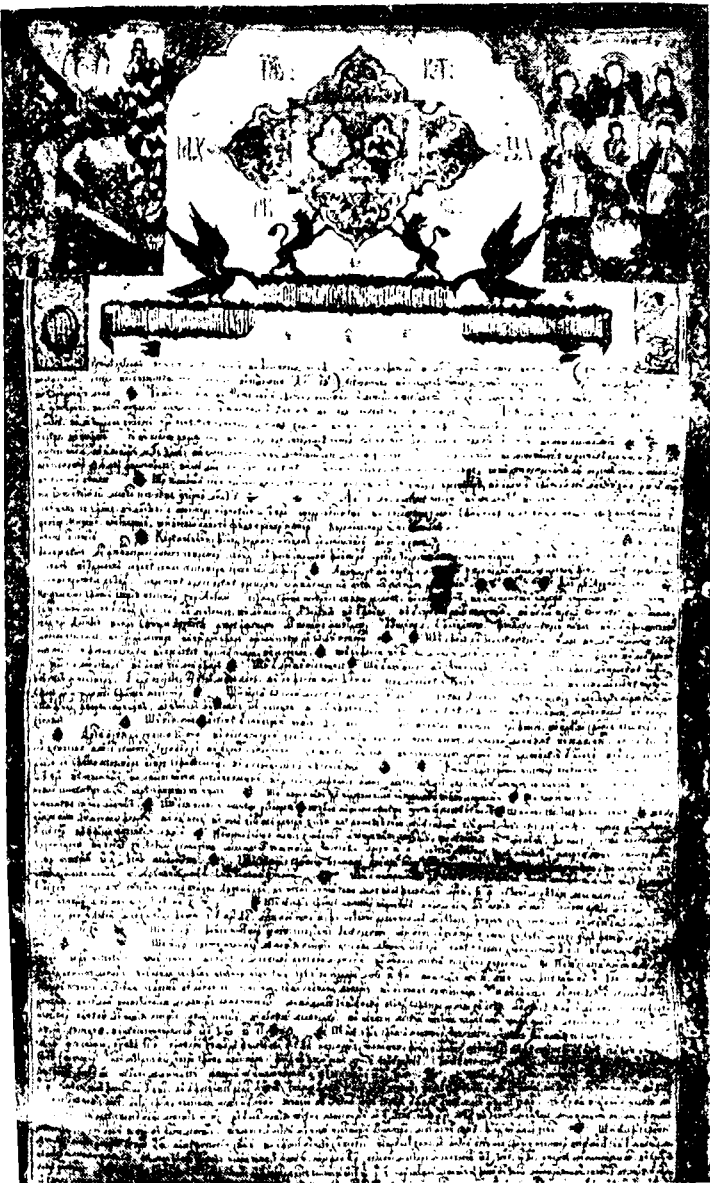

Teaca ce închide pecetea hrisovului lui Constantin Racovița

*năstiri să le scrie numele în marea carte de po-
menire: și la vecernia Adormirii Domnului*

să calce aceste hotărîri ale noastre să aibă a răspunde înaintea înfricoșatului scaun al lui Hristos despre toate păcatele lor. Cine îl va vinde și cumpăra să fie afurisit de Domnul Dumnezeu și de Preasfânta Mamă și de sfinții

Inceputul hrisovului lui Constantin Racovișă din 1751

Părinți ai Niceii și de cei patru evangheliști Matei, Marcu, Luca și Ioan, și de toți sfinții, și să aibă loc împreună cu necredincioșii și cu afurisitul Arie și ai săi. In anul 7107, luna Decembrie.

La stânga acestei inscripții se arată trei rotoale roșii, legate între ele. Înăuntrul fiecăruia de s în jos citesc la rând:

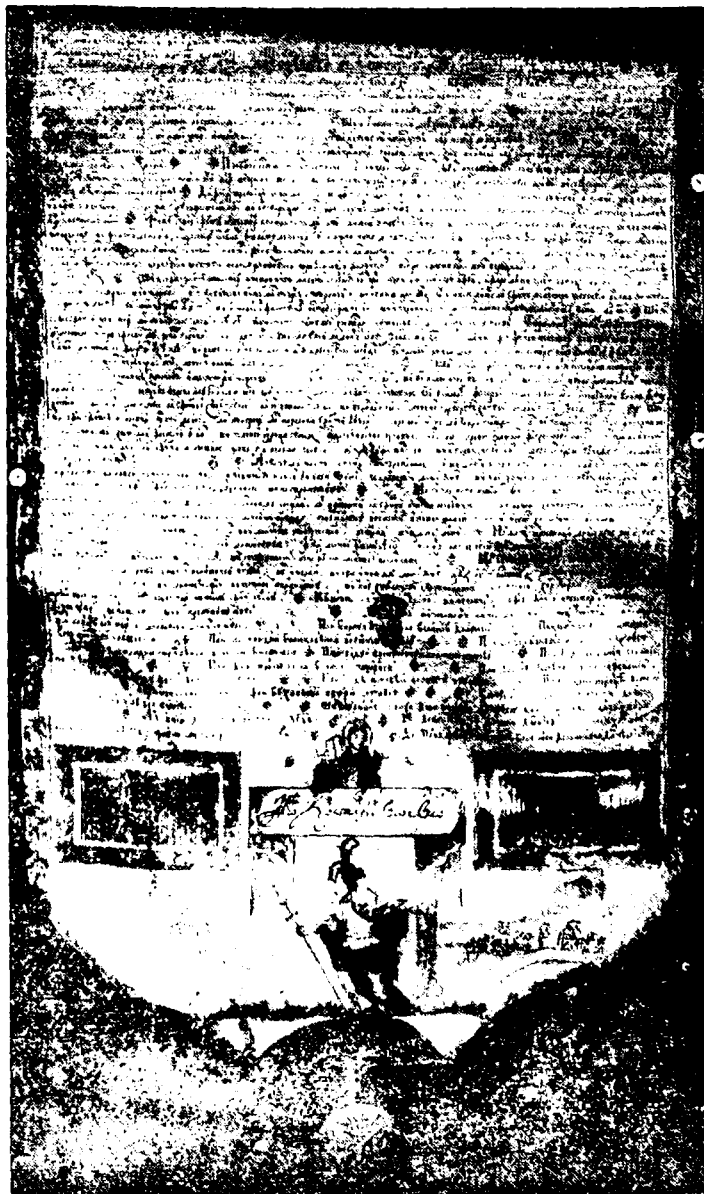
*Mathei și Maria;
Banul Grigorie, Mare Vornic
și Doamna Anghelina;
Fratele său Teodor și Ioan.*

Mai găsec în biblioteca Muzeului Național și manuscrisul unei comedii grecești¹⁾ cu titlul:

ALEXANDRU VODĂ
Cel fără conștiință

*Comedie scrisă de cineva nenumit
în anul 1785*

*sau după alții de Gheorgachi Suțu, nepotul
lui Mihail Voivoda Suțu²⁾.*

Sfârșitul hrisovului lui Constantin Racovișă

Din înșirarea personagiilor: Alexandru Vodă, Domnul Moldovei; Zafiru, Doamna sa; spătarul

¹⁾ Codicele No. 1328. Vezi N. Iorga: *Istoria Literaturii Române*, vol. II, p. 77. Comedia e pomenită și de d. D. Russo în *Studii și Critice*, Buc. 1910, pp. 104—105.

²⁾ Ἀλεξανδρο-Βόδας

ὁ ἀσυνείδητος

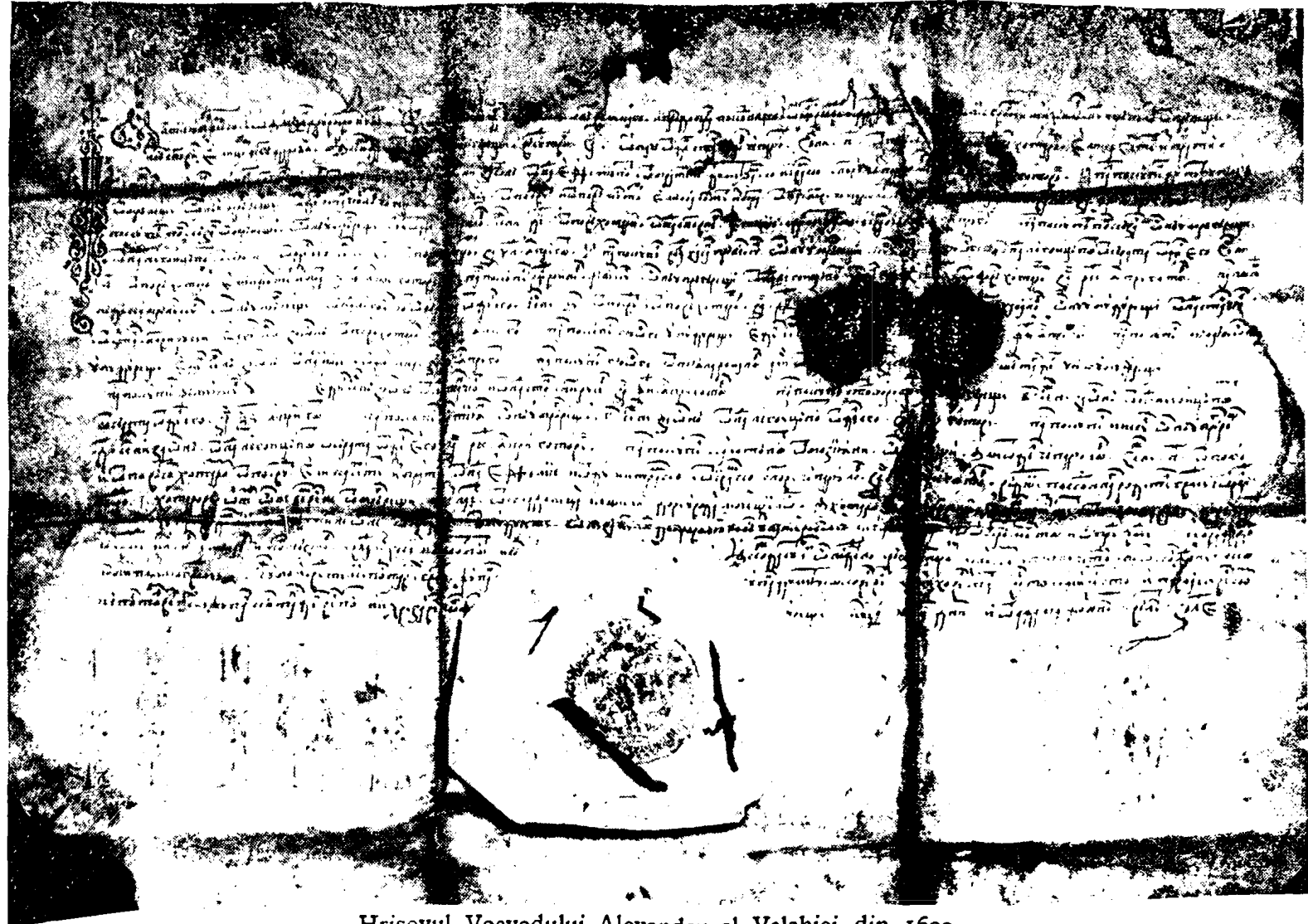
Κωμωδία συντεθεισα παρὰ τινος ἀκατονομάστου
ἐν ἔτει αμπε (= 1785).

ἢ παρ' ἄλλοις Γεωργάκκ σουτζου ἀνεμιου
Μηνυιὰ Βασβαδα συντεθει

Coperta din dosul evangheliei lui Matei Basarab, 1642. (Vistieria sfântului Mormânt)

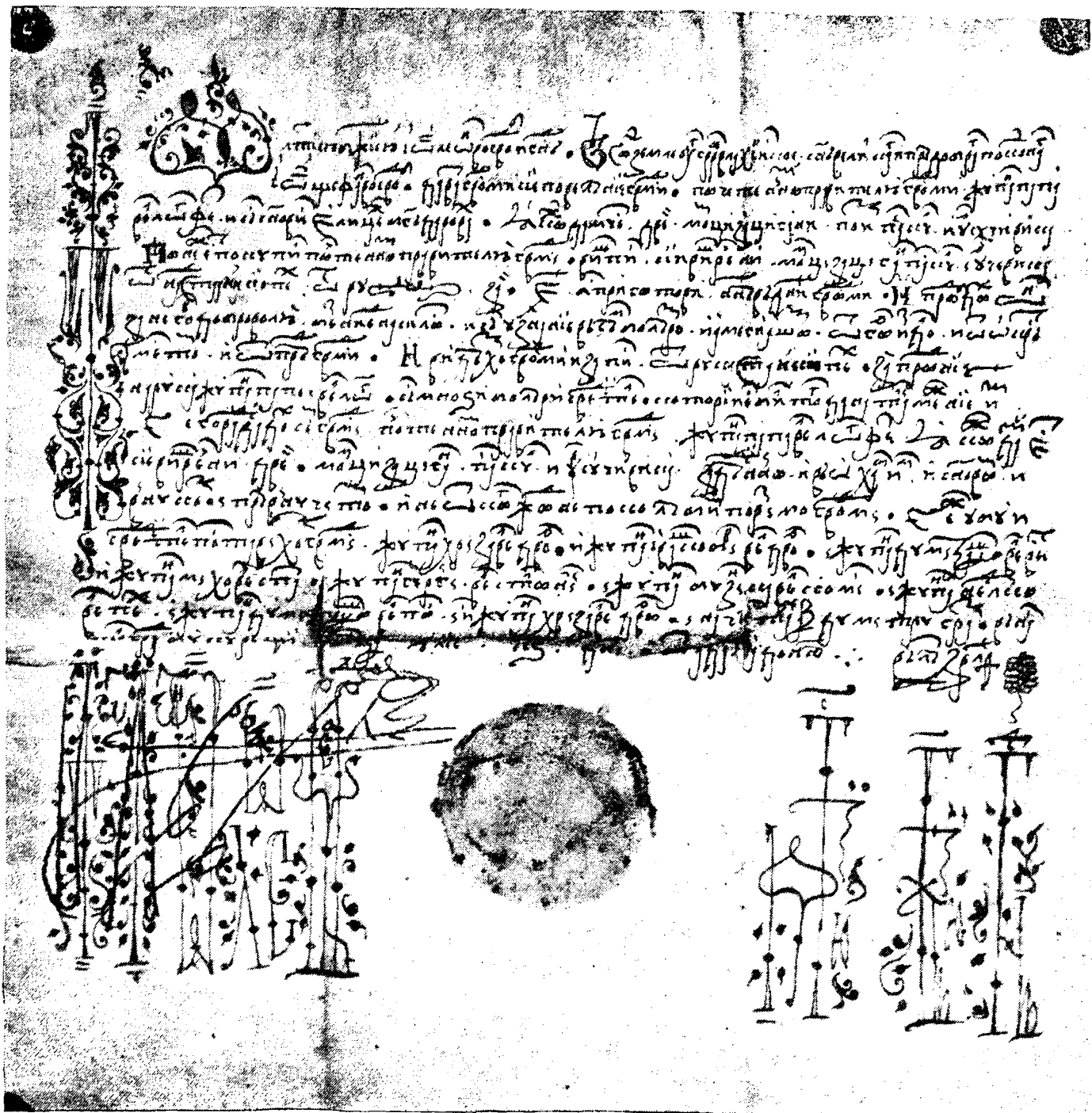
Hrisovul Vovodului Alexandru al Valahiei din 1629

Ștefan; Domnița Roxandra, sora Domnului și soția spătarului; Hatmanul Alexe; Eufrosina, soția sa; Hristodul Vlahuț, secretarul capuchehaealelor și ginerele Domnului etc. — se poate înțelege însemnătatea acestei comedii în manuscris, pentru noi. E o prețioasă oglindă a stării de spirit fana-

are de ginere pe Hristodul — ceea ce n'o împied totuși de a-i fi și amantă. Acești doi împreună caută a storce pe Vodă Alexandru. Grăie Roxandra către Hristodul:

« Cumpărăm noi ieftin și apoi încercăm pe ce putem mai mult ».

Hrisovul lui Leon Tomșa din 1631

riotice în acel timp. Ceea ce cunoaștem dintr'anume documente și descrieri, aci prindem oarecum mai intim și mai de-a-dreptul.

Alexandru Vodă e gata să plece din Constantinopol, spre a lua în primire scaunul Moldovei. Sora sa Roxandra, care-i soția spătarului Ștefan,

Intr'acest scop măgulesc în toate chipurile Vodă, sprijinindu-i chiar dorința de a-și păr soția, Doamna Zafiru, în schimbul unei femei moravuri ușoare, zisă Tarsi. Aci mai intră în un alt personajiu, Filodor Cămărașul. El are gr de Tarsi, el o duce noaptea în iatacul lui Vc

Alexandru, spunându-i: « Moare, se prăpădește după Măria-ta! » Vodă însuși e convins. Mărturisește:

« Câte femei am cunoscut eu, nu cred să le fi întâlnit în vis alții. Când eram în Rusia, fiecare seară luam câte una. Apoi, venind în Vlahobog-

nu mă încercă el mai întâi, nu mă duce la Vodă...

Fizionomia lui Filodor ni se întregeste printr' o altă trăsătură din convorbirea în Actul II cu unul Nicodimos, Mare Portar, care se declară el însuși a fi armean de neam:

Nicodimos. In puțină vreme știi ce-ai să-mi ceri.

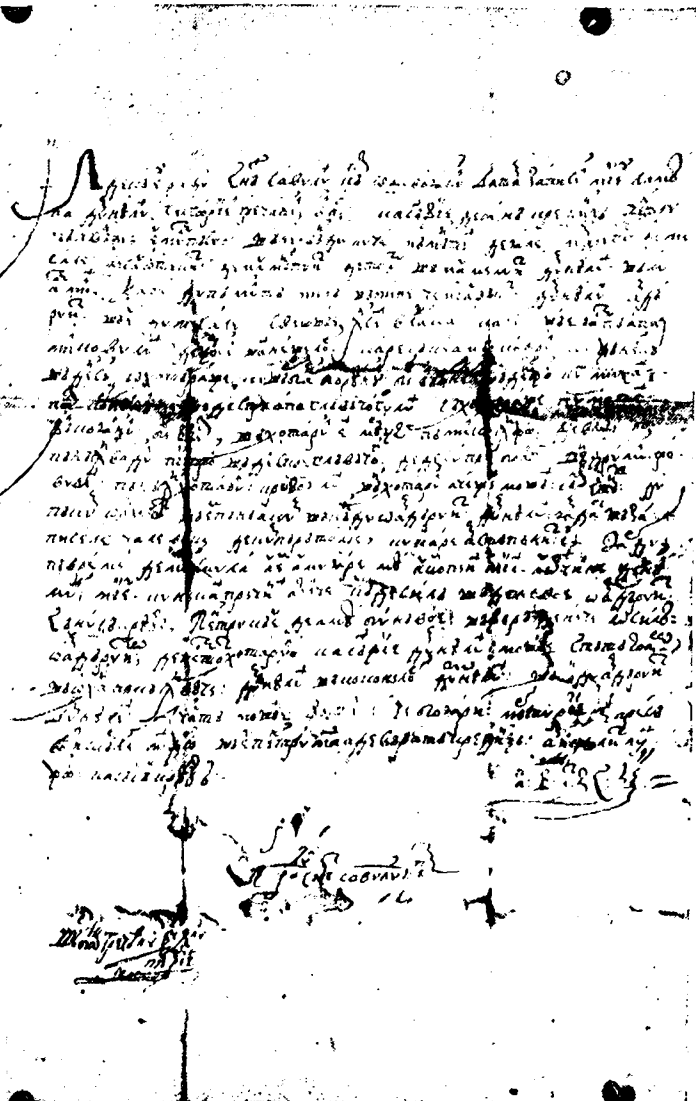
Filodor. Anume, ce am să-ți cer?

Nicodimos. Ai să mă rogi și eu am să fac nazuri, o să mă strângi de mână și eu am să-ți zic: ci stai liniștit, ci dă-mi pace, că nu merge, nu...

Filodor. De vream asta, nu găseam eu băeți p'ăcuți?

Nicodimos. Hei, nu găsiai! Parcă n'al și găsit!

Filodor. Și pe cine am găsit?

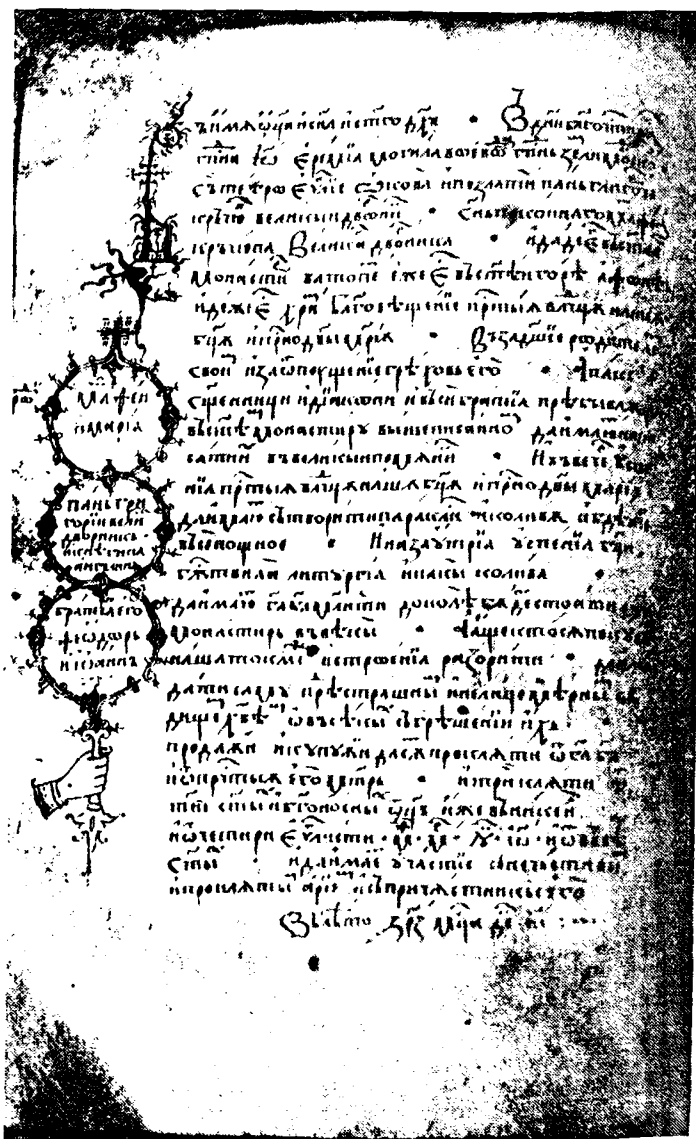
Hrisovul Domnului Radu dela Afumați din 1529

ania, pe câte am izbutit să pun mâna, nu le-am isat. Dar ca Tarsi niciuna... ».

In adevăr, așa-i de fierbinte iubirea ei, că, npresurând-o Vodă Alexandru în dulci mân-âieri, își zice sieși Tarsi aceasta: « Să ajung odată în Moldova și-mi cunosc eu rostul... Acolo, recum bărbații găsesc femei multe, astfel și feieile găsesc bărbați câți vor ». Vodă Alexandru îi udă pe Filodor:

« Nu-ți pot spune cât îi datoresc, că-i credincios, niștit și tănuitor ». Tarsi aparte:

« Oh, ce răs nu mă apucă! Auzi, credincios, niștit și tănuitor; și de-ar ști oare că, precum imenii mari au pe careva să le încerce mâncarea băutura, așa și Vodă îl are pe Filodor, care, de

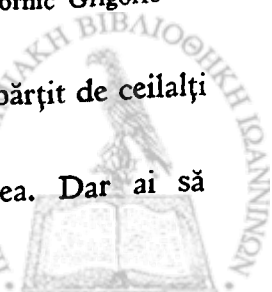

Insemnarea pe Evanghelia Marelui Vornic Grigorie Crăciun, 1599

Nicodimos. Pe Mihali, că l-ai despărțit de ceilalți servitori.

Filodor. Fiindcă-i credincios...

Nicodimos. Credincios... noaptea. Dar ai să

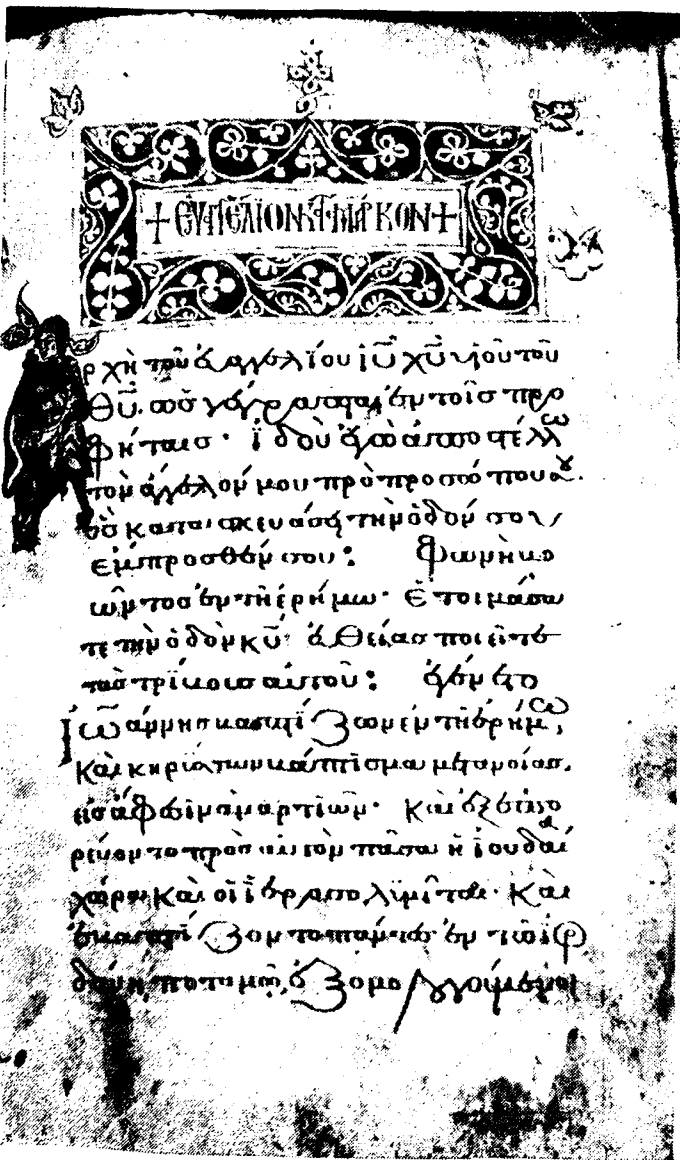

mă rogi și pe mine; tu, dacă nu încerci și pe un armean, nu se poate...

Un alt ipochimen al Curtii este Dragomanul Manolachi, care, spunând că el nu-i rău de gură, că el nu poartă vorbele, totuși nu încetează a-i strecura lui Vodă: «Beizadeaua Callimachi e în adevăr cel mai mare vrăjmaș al Măriei-Voastre... Sufii, știți Măria-Voastră ce oameni sunt... Pe Callimachi și pe Vlahi să nu-i uitați...». Iar cât despre Vodă Alexandru își are el filozofia sa. Își zice: «Care nu știe machiavelisme, nu știe nici să trăiască». «Minciuna care folosește e mai bună ca un adevăr ce strică». «Eu m'am cunoscut totdeauna pe mine însumi: n'am Dumnezeu și nici că vreau să am»... «De mi-ași scoate numai

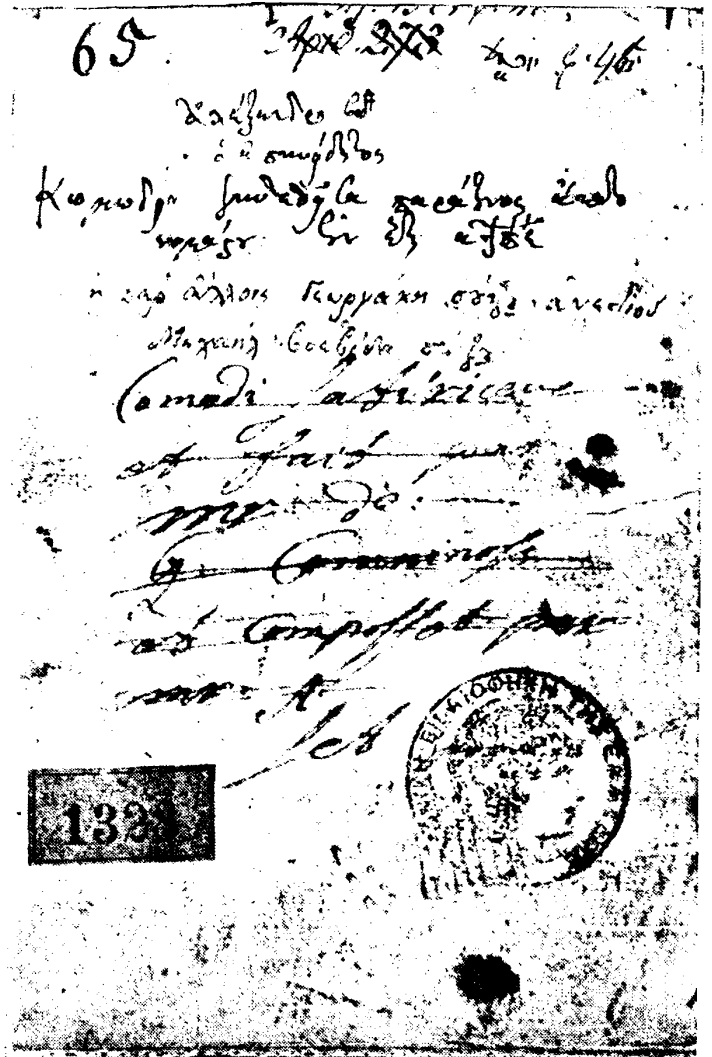
«Eu, ca să viu la Constantinopol, am omorî pe cealaltă soție a mea. Nu rămâne decât otrava S'o duc în Moldova și o curăț apoi cu multă ușurință».

De aceea și pleacă, însărcinând pe un Duhovnic Kernitis s'o înduplece a-l urma. Ci se pare că Doamna Zafiru îi ghicește ținta și în vorbirea-i cu

Pagină din Evanghelia Marelui Vornic Grigorie Crăciun

datoria și aș pune de o parte ceva arginți, că nu stau aci o oră măcar. Europa și iarăși Europa...». Vroind a scăpa de Doamna Zafiru, nu se dă înlături nici dela crima uciderii, pe care a mai faptuit-o înainte:

Comedia grecească despre Alexandru Vodă, 1785

Duhovnicul dă pe față tot ce știe din viața trecută a lui Vodă Alexandru:

«Dacă era el om, Grigore Vodă Ghica nu-l lăsa, îl făcea ginere, precum și hotărîse. Și, ducându-se în Rusia, nu înșela pe camerista, că o va lua de nevastă, și nici nu se cununa cu fiica profesorului său, pentru ca s'o ucidă apoi cu mâinile sale.

Kernitis. Și, dacă nu era om, cum a izbutit să ajungă dragoman, să iea și domnia?

Doamna Zafiru. Tatăl meu, să fie sănătos, l-a ridicat... După omorul soției sale, întors din Moldova, prin mijlocul fățarniciei, cum a înșelat pe alții, la fel și pe tatăl meu. Și l-a pus în ambiția să-l facă ginere și să-l lase urmaș dragomaniei, până ce era să-i vină și domnia... Cine să afle

cunoștința sa și să nu se cutremure! În domniei Înălțimii-sale, pleacă din Moldova Constantinopol și, neavând mijloace, se duce în Valahia, gol de tot, fără niciun ban. Împăratul și-i este milă și, după ce-l îmbracă până în picioare, îi dă și cheltuiala de drum. Totuși, nu se apucă încă de lucru, și-i dă și o mazilie. Vărul său, Alexandru Vodă, îi ordonă, câte ajutoare nu i-a dat! Cu toate acestea, i-a fost cel mai mare vrăjmaș. În timpul domniei sale, ea binefaceri, îl urmărea, până când i-a luat domnia. Dar ce vorbesc despre alții...». Doamna Zafiru spune, că la fel s'a purtat

și cu tatăl ei, adăugând mai la urmă: « Să-mi deei averea și mă despart mulțumită. Cu averea mea trăiesc ca o regină... ».

Aci se oprește piesa în actul III, neisprăvită. Dar, și atâta câtă este, ajunge să ne covârșească atmosfera-i de o înecăcioasă ură sufletească. Nu ne vine a crede, că avem înaintea-ne ființe ce au trăit în toată realitatea lor respingătoare. Piesa e interesantă și ca document al limbei grecești, mai mult levantine, vorbite atunci, pline de turcisme și de un naturalism ce coboară adesea dincolo de marginile bunei cuviințe.

Marea pecete a lui Mihail Vodă Sutu

Nicolae Mavrogheni, portret aflător la Muzeul Etnografic
din Atena

Mănăstirea Sfintei Vineri la Vița, Zagori

URME ROMÂNEȘTI ÎN EPIR

Din balconul ospătăriei la Ianina privesc întinderea coperișurilor cu înegrite cărămizi. De jos mă ajung ramuri lungi de platan; mai spre dreapta pe vârful stricat al unui minaret o barză își păzește cuibul, clăpănind când și când; iar departe se zăresc munții Pindului. În lumina blândă ce le înfășură pe toate simt o deosebită mulțumire, găsindu-mă într'un cuprins de numeroase și dese așezări vlahe, cari s'au impus luării aminte din vechi timpuri neștiute. La 1321, hrisovul daniei lui Andronic I Paleologul către mitropolia Ianinei pomenește mulțime de grupuri ale Vlahilor ¹⁾ și numele satelor ce dă sună așa de caracteristic românește: Bișota, Ioanița, Luzeti, Toplița, cărora putem adăuga atâtea încă, stăruind și astăzi: Ameru, Baea, Băeasa, Brădet, Breaza, Cerniș, Flămburari, Șopoțel și altele.

¹⁾ Vezi *Χρονογραφία της Ἠπείρου* de Ἀραβαντινός, tom. II, pp. 309—310 : « στίχος Βλάχων οἱ Μουντζιάδες, Κολονιάτης Βλάχος μετὰ τῶν οἰστίων αὐτοῦ, στίχει τρεῖς Βλάχων τοῦ Χαλκίου... Βλάχων καπνοὶ εἴκοσι σὺν τῇ Βισσιτῇ καὶ τῇ Λιγερόῳ ».

Cam pe când început-au Epiroții-Vlahi, C și Albanezi — să intre în legături de sprijin rel cu Țările de peste Dunăre? Foarte greu să pundem. În târgul Vița, districtul Zagori, m stirea Sfintei Vineri, așezată pe un hâu prăpăs are o inscripție în sensul că biserica ei s'a c « cu cheltuiala și plata cinstitului domn M Voevod », la 1412, despot fiind Carol Duc Cine și de unde să fi fost acest Mihail Voe pe care o frescă alături de inscripție ni-l în șează în hainele unei căpetenii bizantine? (după tradiție, ar fi venit dinafara Epirului. P altă parte se știe dintr'un vechiu manuscri mănăstirii Vița că, înainte de năvala Turc

¹⁾ « Ἀνηγέρθη καὶ ἀνιστορίθη ὁ ναός (;) οὗτος τῆς Ἐπιροῦ μεγαλομάστου καὶ τροπαιοῦχου Παρασκευῆς δι' ἐξόδου πληρώσεως τοῦ εὐγενεστάτου κυρίου Μιχαὴλ Βωηβῶντος Θερεαντοῦ, ὁ... καὶ τῆς γενναίας ἀδελφότητος αὐτοῦ πάντων ὄλων τῶν Βεζητινῶν κληρονόμων κητόρων με τε καὶ μειζόνων ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ πανυψηλοτάτου πότου ἡμῶν Καρόλου τοῦ Δουκὸς ἐν ἔτει ξπκ (1412) ἀδρεόντος ἐντίμου Ἡμανοῦλ ἱερέως τοῦ Φεγκόρου ».

de Voevod era folosit în Epir și Tesalia, a se arăta obârșia vlahă a purtătorului său ¹⁾). Mihail Voevod s'ar fi coborât și repauzatul tru Mișu, a cărui locuință părintească am-o la Vița, pe lângă biserica sfântului Mina, frescele — după spusa inscripției, sunt făcute de mîna lui Mihail zugraful cu fiul tandin din Linătope »), sat cunoscut românesc.

femeilor. De aceea cîntecele populare tremură aci de lacrimi și de mîhniri năbușite, cari izbucnesc totuși uneori în blesteme:

« S'o ardă focul Valahia
Și negrul Iași să-l ardă,
Usucă-se și Dunărea,
Ce lasă soții-ne să treacă! »

sau

Frescă: Mihail Voevod, ctitorul Mănăstirii Sfânta Vineri la Vița, Zagori

ți din epiroți obișnuiau a lua drumul spre Românești, unde se și așezau, atrași de și câștiguri, cât și de farmecile dulci ale

« Pe fetele valahe pustia să le bată,
Că ne-amăgesc feciorii, de nu mai vin acasă! »

Parte se întorceau după lungi ani de lipsă, alții de fel, ajungând la situații înalte, legând prietenii și înrudiri cu domnitorii și boierimea Țării, cum se poate vedea din jurnalul-manuscris al unuia:

« 1746. August 24. Măritul Domn Constantin Mavrocordat m'a făcut ceauș al aprozilor.

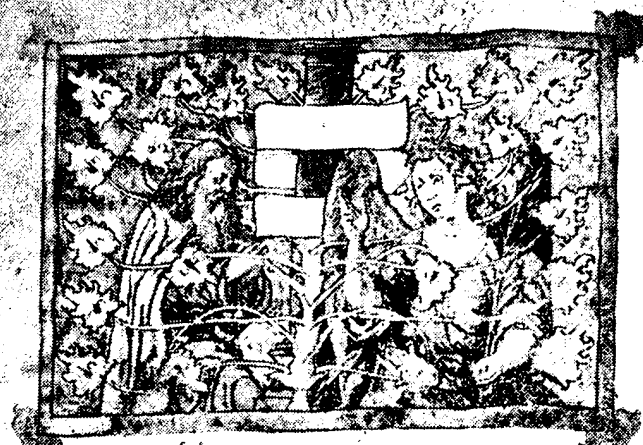
1747. Noembrie, Duminica Sfinților Arhangheli, m'am cununat cu Casandra, fiica lui Constantin Lambrino, fost mare spătar; prin mijlocirea Patriarhului Antiohiei Silvestru, care a binecuvântat

Λαμπροῖδης ἰν Ἑπειροτικὰ Μελετήματα, tom. V, 188: « τὸ τιτλοφορικὸν ὄνομα « Βοεβόδας » χρησιμομεῦον ἐπὶ τῆς κατακτίσεως ἔτη ἐν Ἑπιείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ ἰσῶσιν τοῦ ἡγέτου πατριᾶς ἢ κοινότητος βλαχικῆς χειροῦ γραφον Βοισάς ».

Ἐπὶ χειρὸς Μιχαὴλ ζωγράφου μετὰ τοῦ υἱοῦ Κωνσταντίνου ἐκ κόμης Ἀννοπίας ἐλαχίστου καὶ ἀμαρτωλοῦ. Ἐπι κατα μῆνα Νοέμβριον εἰς τοὺς δ' . Ἐγγραφα ἐπι

Icoana „Bunei Vestirii“, mbrăcată in argint, trimisă din București Mănăstirii Zița

ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ ΟΥΡΑΝΩ

Ἰησοῦς ἔειπεν· Ὁρα πικρά-
ται φερθήσονται πρὸς ὑ-
μᾶς οἱ ἀγγέλοι, οἱ ἄγγελοι
πάντες βλέπουσι τὸ
πρόσωπον τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐ-
ρανό· ἡ ληψιὰ τοῦ ἀφθάρ-
του σώματός ἀπολλοῦσθαι· τί

Pagină cu frontispiciu colorat din Evanghelia lui Matei, Mitropolia Ianinei

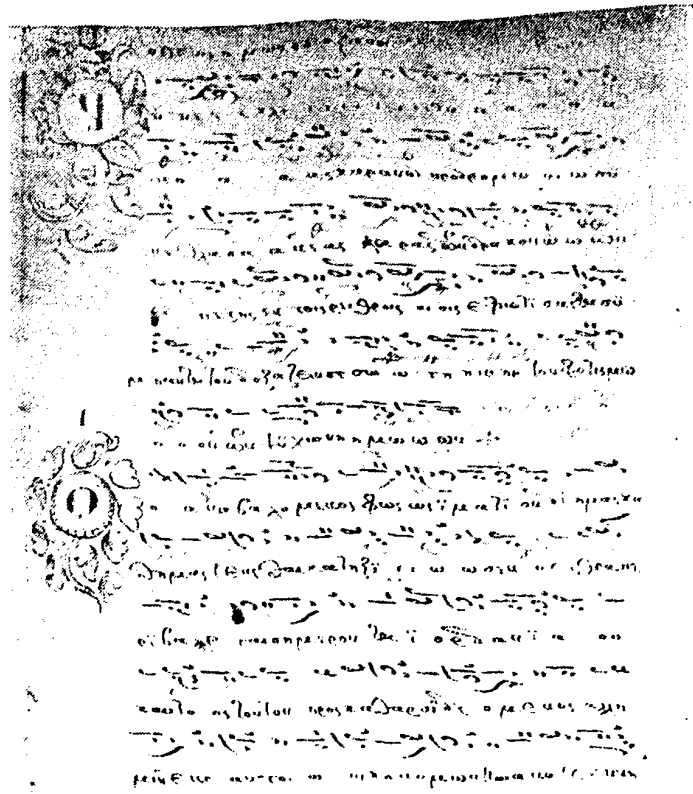

Mitropolia Ianinei. In planul întâi Profesorul H. Şuli

Casa unui membru al familiei Misu la Ianina

©IJKI IDANNINON

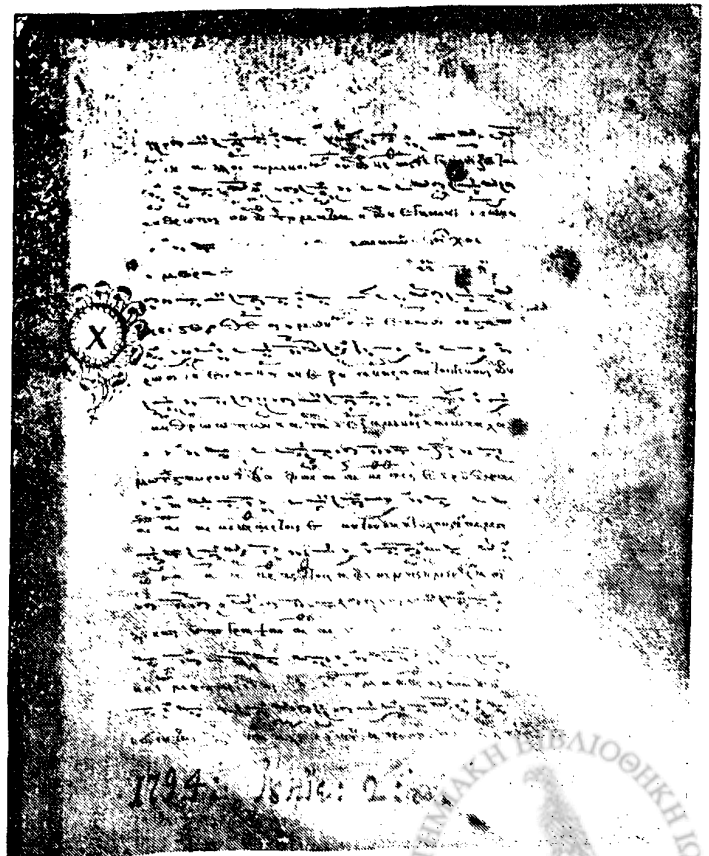
Pagină din manuscrisul de muzică, jos cu o pecete.
Gimnaziul Iăninei

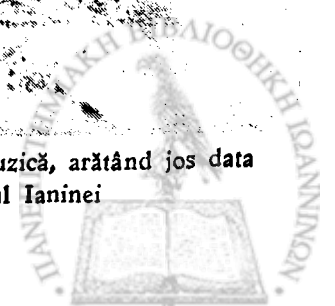
Pagina întâia dintr'un manuscris de muzică, datând din
vremea lui Brâncoveanu. Gimnaziul Iăninei

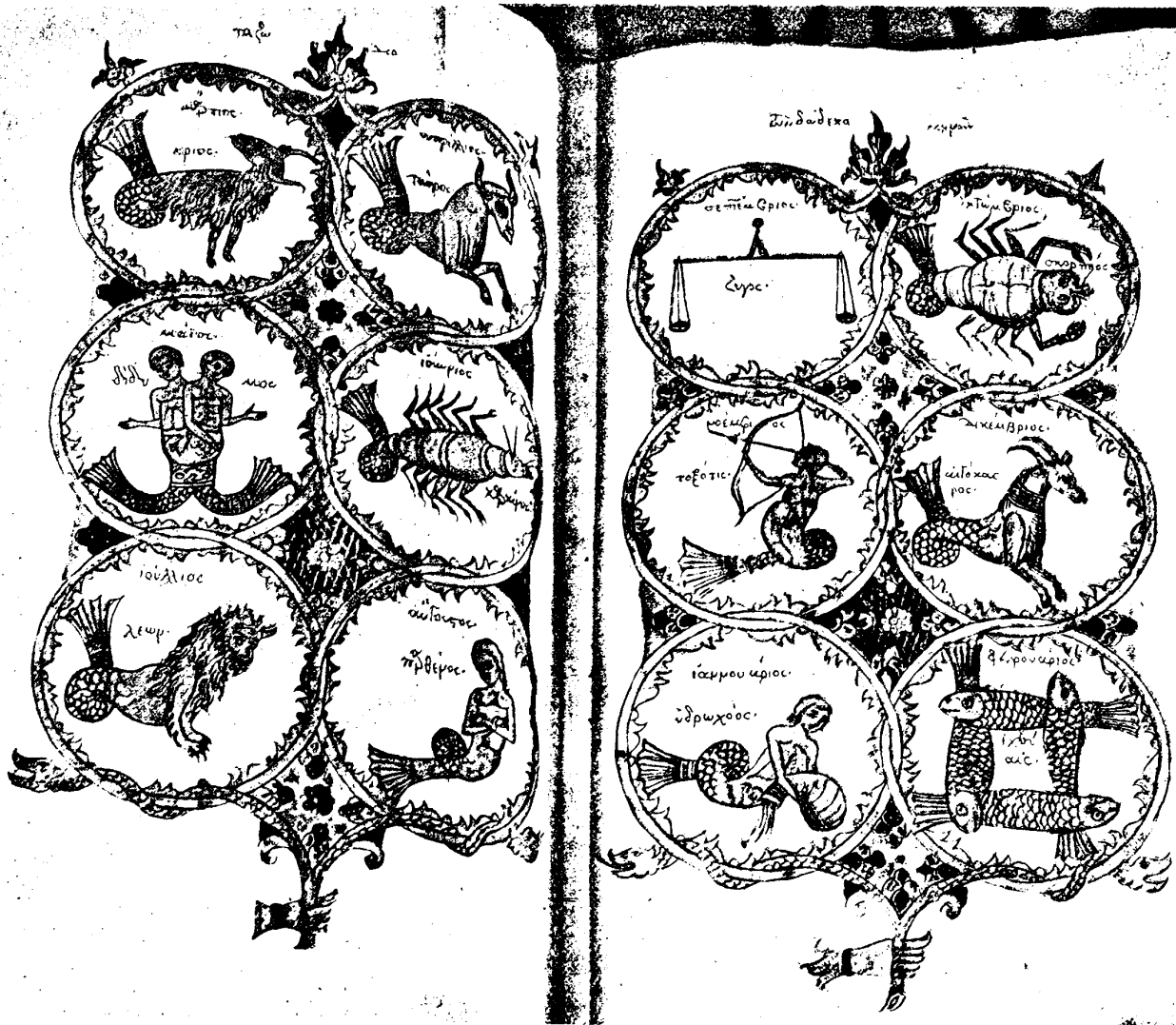

Frescă: Panu Arsenie și Teodor, ctitorii bisericii
Sfinții Apostoli din Dipalița

Pagină din manuscrisul de muzică, arătând jos data
1794. Gimnaziul Iăninei

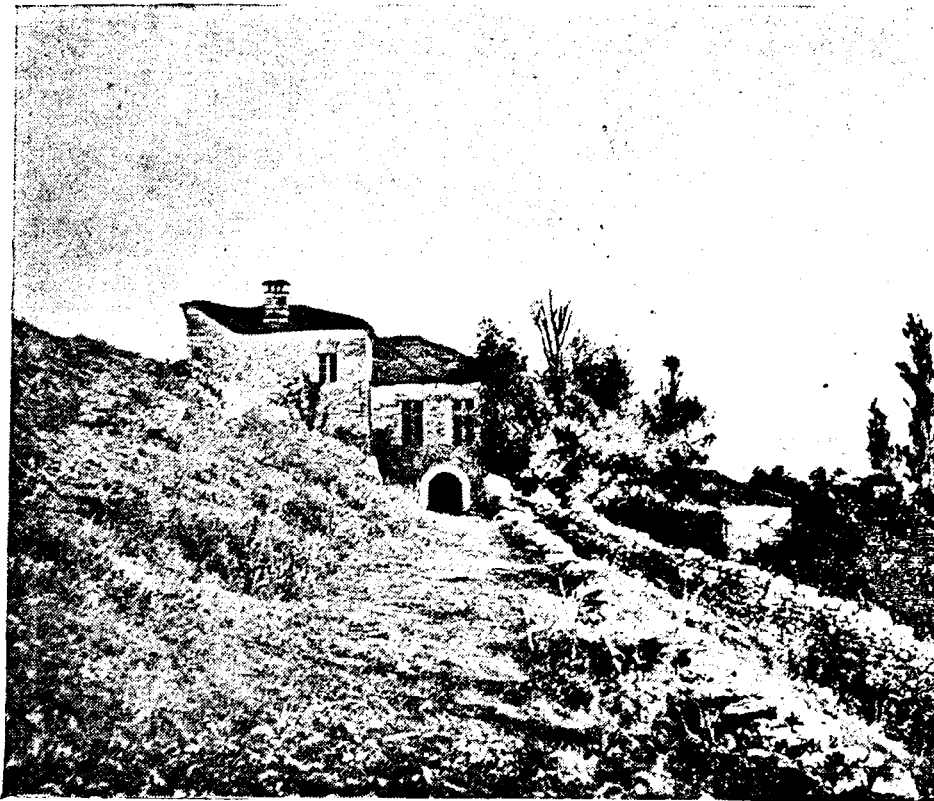

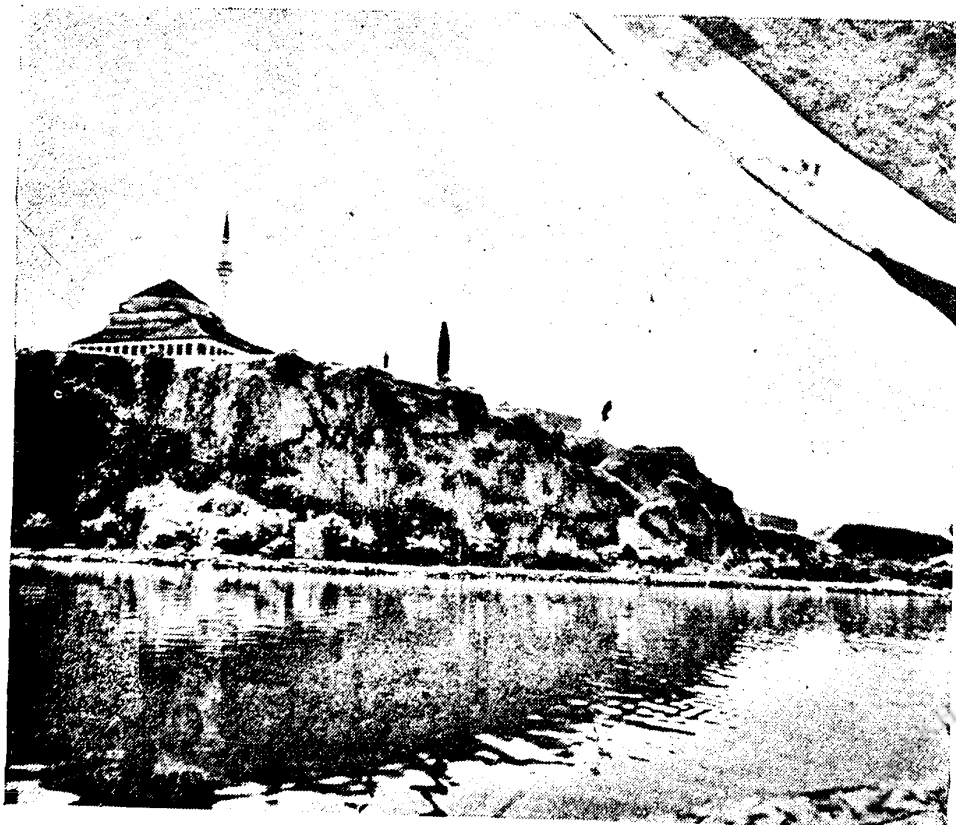
Zodiacul. Din evanghelia lui Matei Basarab, 1642. (Vistieria Sfântului Mormânt)

BIBΛΙΟΘΗΚΗ
 ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΤΙΑ
 ΛΑΥΡΕΙΩΝ
 ΑΥΓΟΥ 1919.

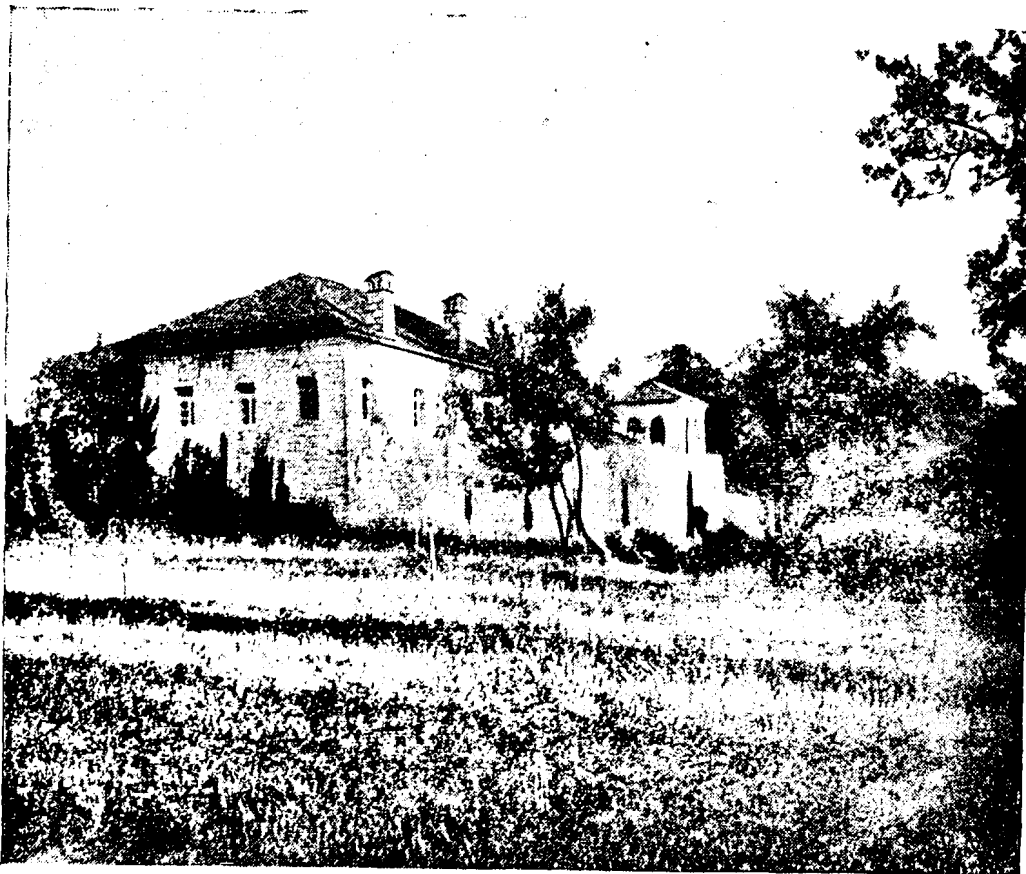

Mănăstirea lui Guma, pe insula Ianinei

Moscheea Arslan Paşa, în care e aşezat Muzeul Ianinei

Mănăstirea Zița, vedere exterioară.

Biserica mănăstirii Zița

*Mâna presbiterului și monahului Mathei
Din Pogoniana vechiului Epir
a scris această carte dumnezească¹⁾.*

Prea sfinția-sa Mitropolitul m'a prezentat d-lui
H. I. Șuli, directorul gimnaziului, el însuși un
cercetător, care mi-a fost de osebit folos. Mi-a

Mănăstirea Apsarazilor, datând din 1506, pe insula Ianinei

arătat în biblioteca școlii, numită Ζωσιμαία Σχολή,
un exemplar din pravila lui Vodă Caragea²⁾, pur-
tând cu litere slavone însemnarea:

*Dela logofeția mare a țării de sus,
Această pravilă a pomenitului s'au dat adistă-
toare la sfânta episcopie Buzeu ca să urmeze
giudecățile dupe dânsa, precum i de măriia sa
prea înălțatul nostru domn s'au poruncit. Și
spre a fi știut să nu să înstreineze de către
nimeni o adeverezu cu iscălitură.*

1818 August 12

(ss) Văc(ărescu) vel vornic.

(ss) Răducan sărdar

¹⁾ Προσβυτέρου χειρ και μοναχού Ματθαίου
Πωγωνιανής εκ παλαιάς Ἡπειρου
ἔγραψε ταύτην τὴν θεόπνευστον βιβλον.

²⁾ Νομοθεσία, tipărită la Viena, 1818.

Apoi un manuscris de muzică oarecum ciuda
Vreo douăzeci și trei de pagini cuprind șiruri c
însemnări șterse; pe alte cinci pagini e pusă
pecete, înfățișând un scut între doi lei în picioar
dedesuptul stemei cu slovele $\begin{matrix} \text{H} & \text{K} \\ \text{A} & \text{S} \end{matrix}$ (= Nicolae) :
anul 1783. La pagina 382 stă scris în grecește:

*Această carte a luat sfârșit de mâna me
Calist Ieromonahul, muzicant, fiind domn î
Ungrovlahia preacinstitul Io Constantin Brân
coveanu Voevod.*

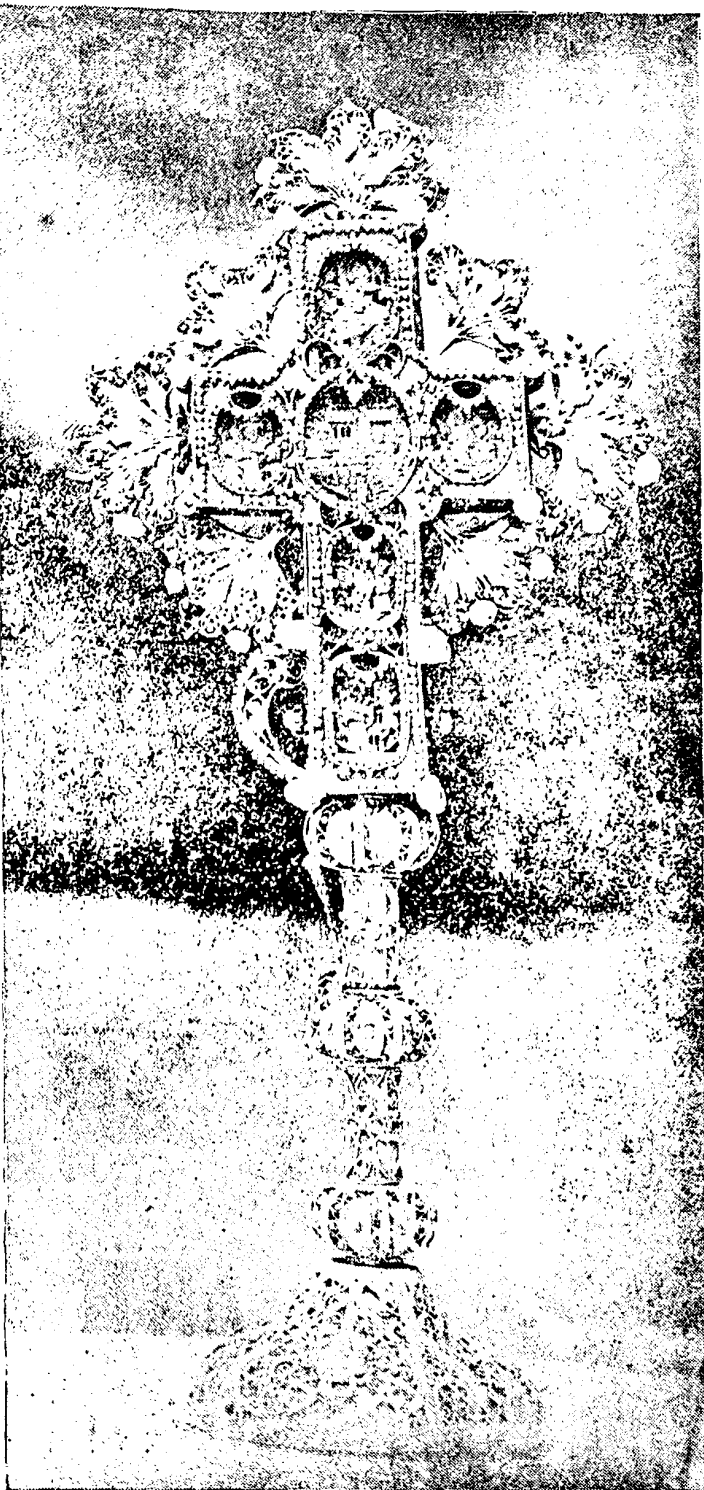
Autorul mai adaugă undeva la urmă, tot î
grecește și o cugetare: « Eu mă tem de Dumnezeu
și după Dumnezeu nu mă tem decât numai d
acela care nu se teme de Dumnezeu ».

Potir lucrat de Atanasie Țimuri din satul Călări,
Muzeul Ianinei

Pe liniștita și restrânsa ca întindere insulă a
Ianinei sunt șapte mănăstiri: una cu hramul Sf
Marii, zidită de Ghiuma sau Guma, din satu

Negades, care în românește se cheamă Neagu. Jrmaș al familiei acestuia a fost și acel Aristodul Nicolau Guma, mort tânăr la Sibiu în 1808¹⁾. Altă mănăstire, în curate proporții bizantine, da-

Crucea lui Dosofteiu Filiti trimisă Mănăstirii Zița la 1776

tează din 1506 — ctitoria monahilor Apsarazi, stră-punii vistierului Zotu. Trecând de aici, sub prid-
vorul unde a fost ucis prin înșelăciune Ali Pașa,

intru la Sfântul Pantelimon și dau, nu fără sur-
prindere, de zugravul D. Orășanu, pe care l-am
găsit și la biserica Sfântului Sava, în Alexandria.
Are patru frumoase icoane ce împodobesc tâmpla
și una pe zidul din stânga, fiind darul pios al
Brăileanului Anastasie Mela, cu data 1867.

După ce văd și muzeul Ianinei, orânduit în
cea ce fusese înainte Mscscea lui Arslan Pașa,
pornesc spre Zița. Deasupra satului e mănăstirea.
Insoțitorul meu, un bătrân sfătos, mi-arată de vale
drumul, pe care a mers poetul Byron. Luat de
furtună, s'a retras o noapte la mănăstire, pe care
a cântat-o apoi în *Childe Harold*:

Monastire Zița ! Din fruntea ta umbrită — tu,
mic, dar înzestrat colț de pământ sfânt,

Cruce trimisă Mănăstirii Zița de episcopul Buzăului
Costandie la 1796

oriunde ne uităm, împrejur, sus, jos, ce colori

păduri, munți, râuri, și
foarte albastre în armu-
vuetul șuvoiului îndepă-
voluminoasei cascade, și
nătoare, cari izbesc, și

Din sânul crângului ce
care de n'ar fi avut pe
ridicându-se în șiruri
fi socotit de seamă, al-
stirii strălucesc sus: a
El nu-i aspru și nici :
e încă bine primit; și
va pleca, de-i bucuri:
naturii ¹⁾.

Intr'un pomelnic, trimis d-
tului Ilie a Ziței, citesc în

Alexandru Voevod, Ro-
Doamna, Scarlat Voeve

Se știe, că la începutul
Andrea Vistierul a clădit, a f-
tului Ion din București și a f-
Ginerile său, Preda Banul Bu-
bisericii. După ani, însă, pi-
proprietate, Duca Vodă a adu-
egumenul bisericii Sfântului
Ianinei, Chiril. Pe baza măr-
hrișov la 1675, cum că mână-
de stăpânire asupra bisericii
douăzeci și doi de ani Cons-
întărit hotărîrea predecesorul
relațiile cu Valahia și numere
la Zița:

1. O cruce prețioasă de al-
Dosoșteiu Filiti nu era încă
grecească spune:

« A lui Dosoșteiu, Arhime-
dăruită Profetului Ziței,

2. Altă cruce de lemn și
episcopul Buzăului Costandi

3. A treia cruce în lemn s-
se lucrează la Muntele Atho
Costandie din 1806, cu insc-

4. Un chivot de aramă bă-
capac sborul sfântului Ilie în
laturea din față patru sfinți. D-
egumen Dionisie al bisericii S-

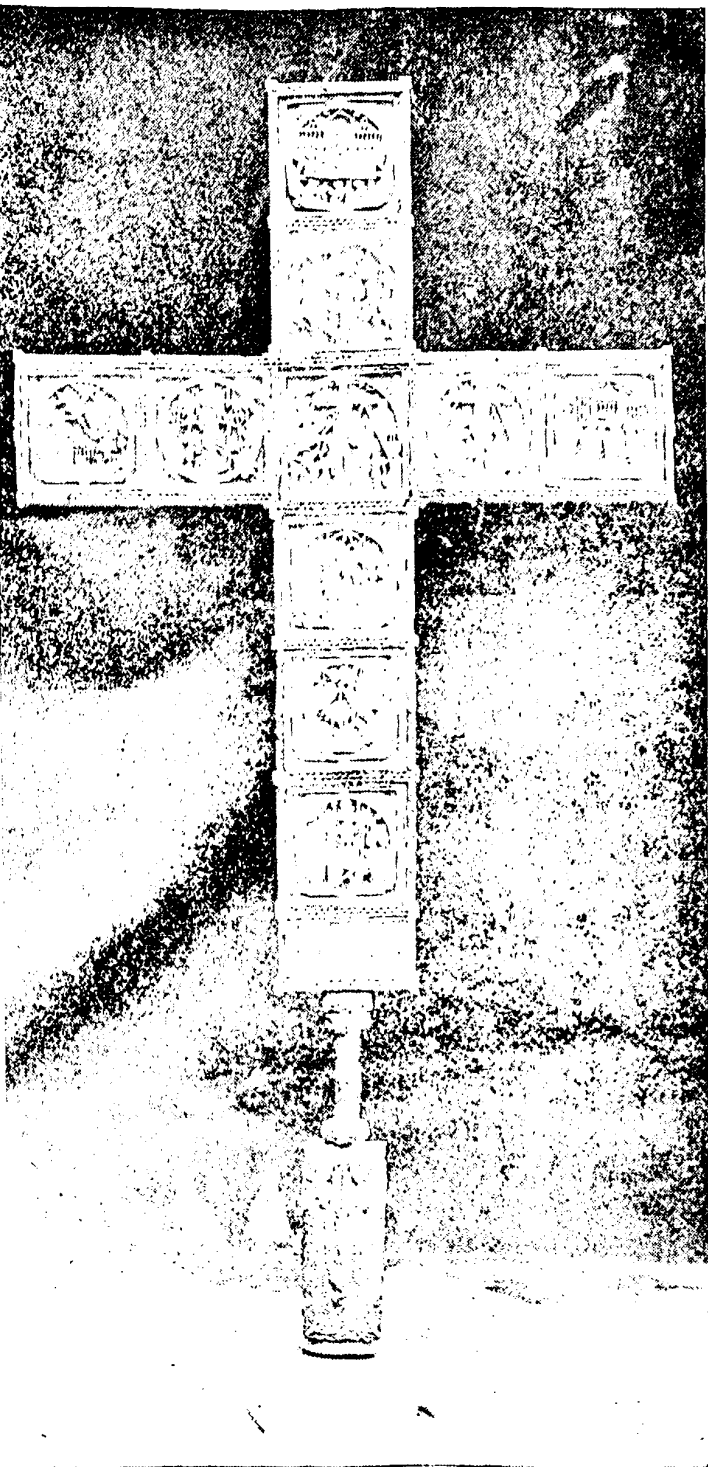
¹⁾ Intreaga parte din *Childe Haro*
la Epir am tradus-o în cartea mea
« Cartea Românească », pp. 102—111

²⁾ Amândouă hrisoavele în tradu-
Λαμπρόδης : « *Ἡπειρωτικά Μελετή*
61—64.

5. Un potir al cucerniceii Elena Polizu, purtând data 1848.

6. Icoana « Bunei Vestiri » îmbrăcată în argint. Nu departe de Zița e mănăstirea Sfinților Pă-

Cruce tot a episcopului Costandie din 1806.
Mănăstirea Zița

inți. Pe un vechiu diptih aflător aci, sub titlul *lalia*, sunt pomeniți:

Ioan Tulla (?) Voevoda
Doamna Arghiros
Alexandru Voevoda.

Acestei mănăstiri a închinat Matei Basarab la 1635 Sărindarii Bucureștilor, de mare strălucire odinioară.

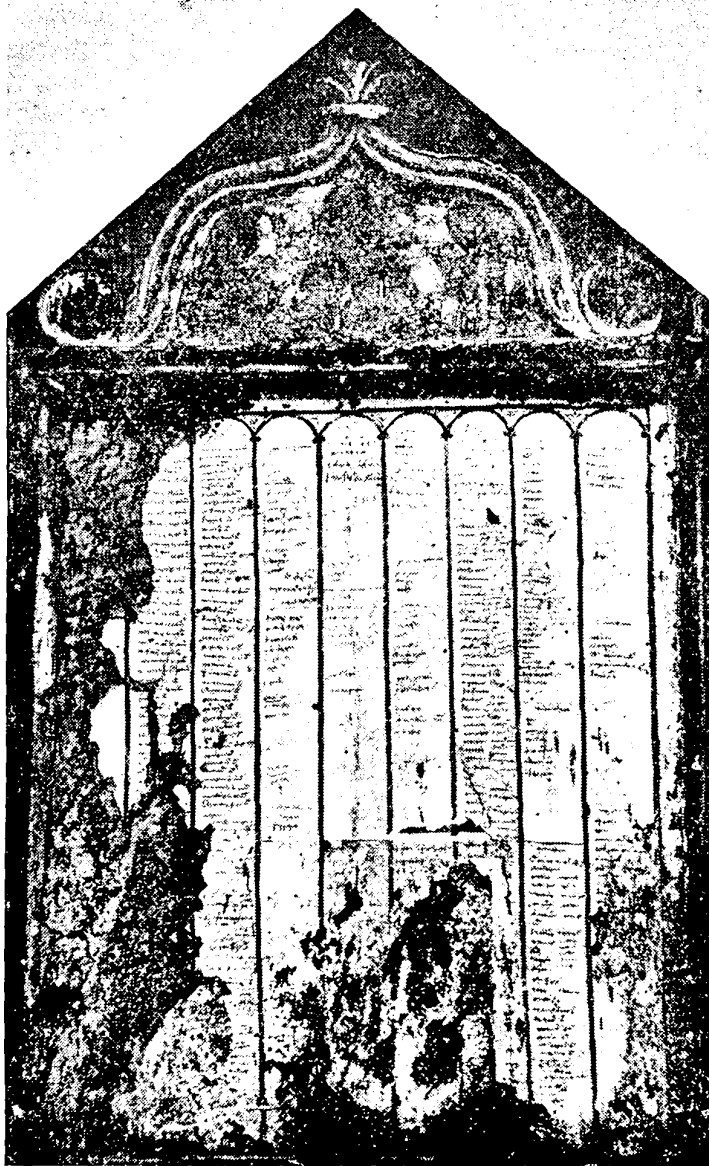
Drumul mă duce înainte spre mănăstirea *Μολυβδοσκεπέστος*, Acoperita-cu-plumb. Vlahii sue la munte și-i întâmpin mereu, fie poposiți sub corturi, fie în mersul pitoresc al caravelor. Intr'un timp se lărgeste dincoace de Zagori șesul cu albe șerpuii ale Voiusei și cu munții Smolcu aburiți în fund. Cobor acum și, mergând puțin de-a-lungul râului, iacă se ivește mănăstirea între chiparoși și ziduri de întăritură! E la hotarele Albaniei și aproape colo se vede podul străjuit ce desparte două Țări.

In zadar caut evanghelia în pergament, dăruiți

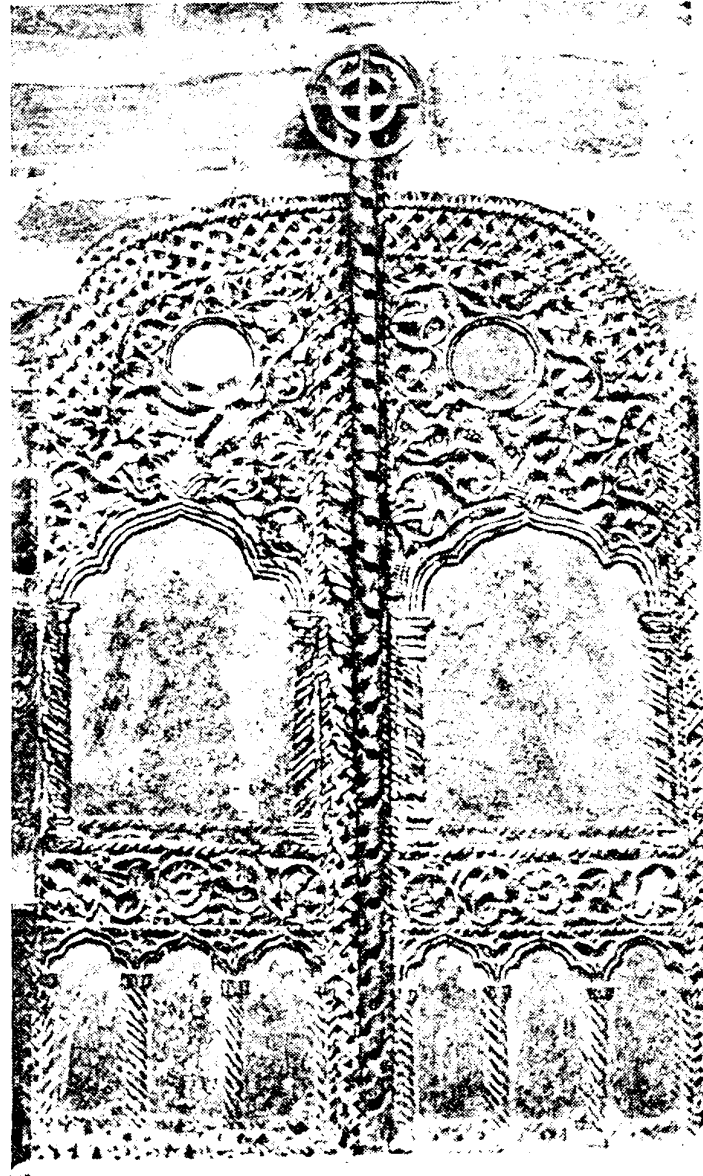

Potir dăruit Mănăstirii Zița de Elena Polizu
din București, la 1848

Molivoschepastei de Isar și Matei Postelnicul, la 1585. Cică s'ar fi trimis mitropoliei Ianinei, de

Diptihul Mănăstirii Sfinților Părinți, pomenind doi
Voevozi români

Ușa tâmplei Mănăstirii Molivoschepasti

LIBRARY OF THE
HISTORICAL INSTITUTE
OF THE ROMANIAN ACADEMY

... a dispărut. Găsesc însă o icoană frumoasă, inscripția:

S'a zugrăvit această icoană cu cheltuiala și truda institutului arhon Panu Arsenie și fratelui său Teodor.

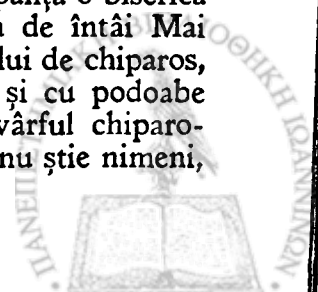
da peste o căldare cu bani; dar să iei și pe fratele tău ». Dimineța omul și-a zis: « De ce n'aș merge oare singur? » Ci frate-său, bănuind, l-a urmărit și a strigat într'un moment: « Ce faci?! » Și deodată căldarea găsită, cu bani cu tot, s'a făcut nevăzută...

Coloana diptihului Mănăstirii Sfinților Părinți cu pomenirea voevozilor români

«Ești doi, pare-se, vor fi zidit și biserica Sfinții Ioli din satul apropiat Dipalița, spre care d. In căldura nămiezii urc pe jos, călăuzit femeie cu povară în spate. Are totuși gust de . Imi spune lucruri ce aruncă lumină asupra iei satului în altă vreme: ii, cineva dela noi a visat pe Fecioara Maria, pune de un loc anume: « Sapă colo și vei

Un altul, umblând în Valahia, a întâlnit pe o bătrână, care i-a spus: « Nu-i în Dipalița o biserică mare, cu chiparos la poartă? Ziua de întâi Mai du-te și, unde va cădea umbra vârfului de chiparos, sapă; vei găsi două vase, cu bani și cu podoabe scumpe. S'a întors călătorul, dar vârful chiparosului fusese rupt, încât până astăzi nu știe nimeni, unde să caute... ».

Mănăstirea Molivoschepasti

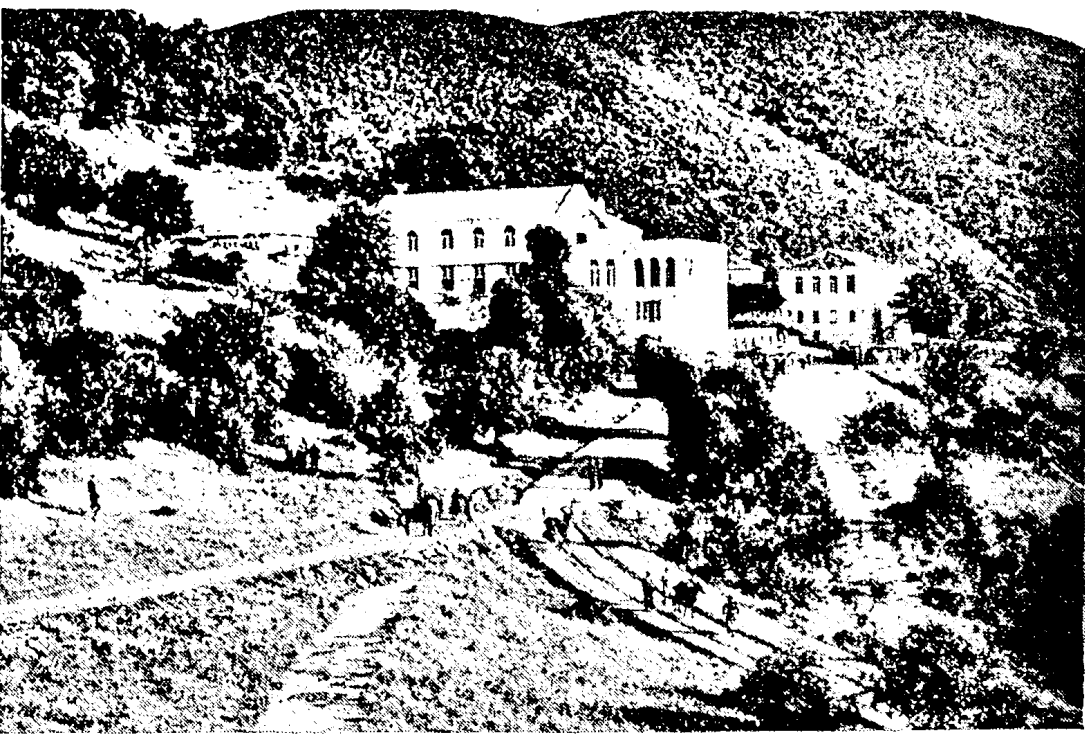

Mănăstirea Sfinților Apostoli, în Dipalira

© IJIKI IDANNIKON

Chivot dăruit Mănăstirii Zița de egumenul Dionisie al Bisericii Sf. Ion din
București, anul 1840

La Sfinții Apostoli se află zugrăviți în perete, purtând strae boerești, frații Panu Arsenie și Teodor, și o inscripție, dovedind, că într'adevăr ei sunt ctitorii bisericii, anul 1646. Din târgul Dipalița se trăgea și Ghiorma Banul, care a ridicat la București mănăstirea Grecii.

Apucând calea înapoi spre Ianina, mă abat o vreme la Pogdoriani ce-i mai zice și Vlahopogdoriani, locul nașterii lui Dosofteiu Filiti. Alături pe înălțime stă ascunsă printre copaci mănăstirea Sosini, pe care a zidit-o un negustor din Valahia, Ioan Simota, ajutat de frații săi Chiriță și Emanoil. Câte și trei sunt reprezentați într'o frescă a bisericii. În dosul altarului cetesc pe o bucată de piatră:

Ruga robului lui Dumnezeu Ioan Simota...

Rândul al doilea e ros și ciocănit. Cuprindea

pesemne cuvântul de Valahia ce nu-l mai avea în ochi călugării greci după secula Anul se distinge: 7170.

La răsărit, de partea ceea a câmpiei V mănăstirea cu același nume, căreia la un paharnicul Negoită Dedulescu i-a donat B cu toate proprietățile — ceea ce mai târziu tr'un hrisov a întărit și Constantin Brâncu

Singură mănăstirea Velă e ținută în grijă, lucind noaptea între lumini vii; celelalte sunt de tot părăsirii. Nu slujește și nu se roagă n în ele. Cât au să mai dăinuiască? Nu mult. ani — atâta gând consolator rămâne, din s Profesorului N. Iorga, din paginile mele câtorva încă, se va ști că pe târâmurile Eș au ființat cândva numeroase mănăstiri, ca viața lor înfloritoare, s'au bucurat neîncet generozitatea fără margini a trecutului romi

Vlahi din familia Caragunilor urcând la munte

Investirea lui Nicolae Vodă Mavrogheni după tabloul original în casa familiei Mavrogheni, Paros.
Copii se găsesc la Academia Română și Patriarhia Stambul

URME ROMÂNEȘTI LA RODOS ȘI PAROS

— Înfașându-mă mitropolitului ortodox al Rodosului și lămurindu-i cecece doresc, Prea Sfinția mi spune:

— Avem și noi o mănăstire întemeiată de Alexandru Ipsilanti.

— Unde este?

— Lângă satul Tholù, nu departe...

A doua zi, pe un drum nou-făcut, de-alungul mării, purced într'acolo. Preotul, căruia-i înmănez o scrisoare din partea mitropolitului, mă meste foarte binevoitor. Zice:

— Înainte de a merge pe deal sus, unde se cheamă Calópetra, să-ți arăt câteva obiecte ale mănăstirii, pe care le ținem aici.

Apoi, stând puțin, mă întrebă:

— Știi de ce a clădit mănăstirea Ipsilanti?

— Nu. nărinte.

— Să vezi... Fiică-sa era greu bolnavă. Și el, frământându-se îngrijorat, a visat pe o femeie, că se apropie de față și-i dă un leac. Când s'a trezit, a văzut pe fiică-sa de tot însănătoșită. Și Voevodul se mira: « Cine să fi fost oare acea femeie? Într'o noapte pe urmă, ea singură îi s'a dezvăluit a fi chiar Sfânta Maria Calópetra... Povestesc alții, cum că, Ipsilanti, străbătând odată marea spre Valahia, a fost luat de cumplită furtună și împins încoace. El s'a rugat atunci Sfintei Marii, de l-a scos teafăr la țarm. Drept recunoștință a ridicat la Calópetra o mănăstire vrednică de aceea căreia i-a fost închinată... »

A doua versiune o redă pictorial o icoană a mănăstirii, foarte ștearsă, în care puțin de mai poți desluși:

« Te uiti. zice nărintele... Aci's corăbiile lui »

Pagină din Evanghelia lui Matei Basarab 1642.
Vistieria Sf. Mormânt

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ
1642

Disc în aramă, Mănăstirea Ipsilanti, Rodos

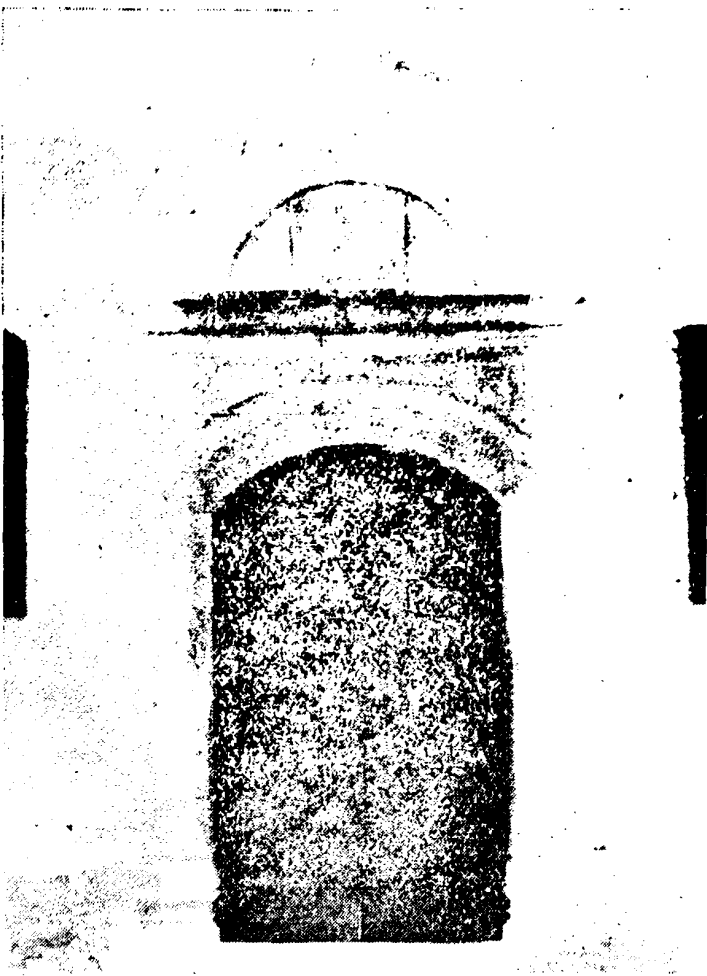
Disc în aramă, Muzeul Etnografic Atena. Asemuiitor cu discul
Mănăstirii Ipsilanti, Rodos

Ipsilanti, sbătându-se între valuri grozave, și sus
a Calópetra arătarea Sfintei Marii cu Iisus în brațe ».

Icoana legendei întemeierii Mănăstirii Ipsilanti la Rodos

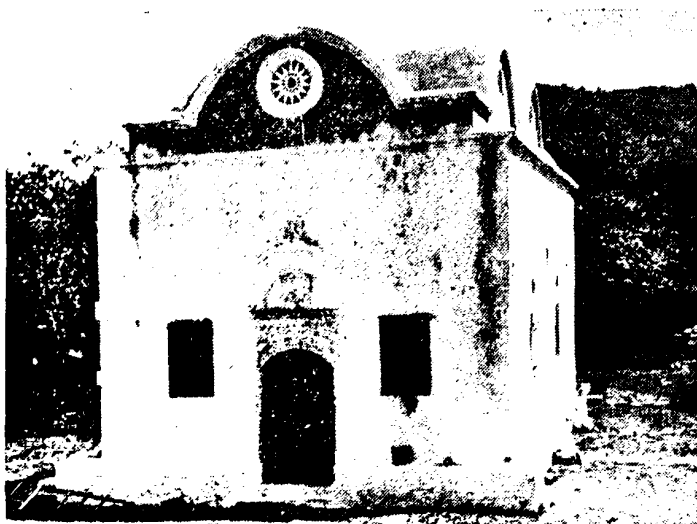

Intrarea bisericii Ipsilanti cu placa inscripției, Rodos

De interes osebit e o altă icoană ce reprezintă
pe Avraam, ospătând Dumnezeirea în forma celor

Vedere a Mănăstirii Ipsilanti, Rodos

Biserica Mănăstirii Ipsilanti, Rodos

Mori de vânt la tărnuțu Insulei Paros

trei îngeri. Poartă sus cu slove roșii însemnarea:
Dum. Troița. Tipul zugrăvelii, gruparea persona-

Vedere a târgului Paros

A doua fântână Mavrogheni, Paros

Intâia fântână Mavrogheni, Paros

Ulicioară în Paros
giilor, cât și lemnul ros de molii vădese a mare

n aramă. La mijloc e bătută scena păcatului
 întâiu: Adam, Eva, șarpele ispititor. E aproape
 imilar unuia, pe care l-am văzut la Muzeul Et-
 nografic, Atena, adus dela mănăstirea Pisuderii,
 at românesc în Macedonia. Amândouă au roată
 mprejur cuvinte ce se repetă. Vor fi însemnând
 eva? Nu's grecești, nici slavone, și nici românești.

A treia fântână Mavrogheni, Paros

Apoi suim cu preotul cale de vreun ceas pe jos
 dealul zis Calópetra. Se văd clădiri între co-
 aci. La o mică depărtare preotul mi-arată un
 âlc verde de plopi:

«Curge izvor. Apa-i abătută aiuri. Odată venea
 e-aici și se aduna într'un havuz»...

Acesta-i sec astăzi. Năruite zac și chiliile, afară
 e o singură încăpere pentru călugărița păzitoare,
 are umblă în zdrențe. Biserica stă și ea goală.
 Deasupra intrării o cruce cu data și inițialele:

17 84
 AA EA
 VIII D D

Strada din Paros în care sunt fântânile Mavrogheni

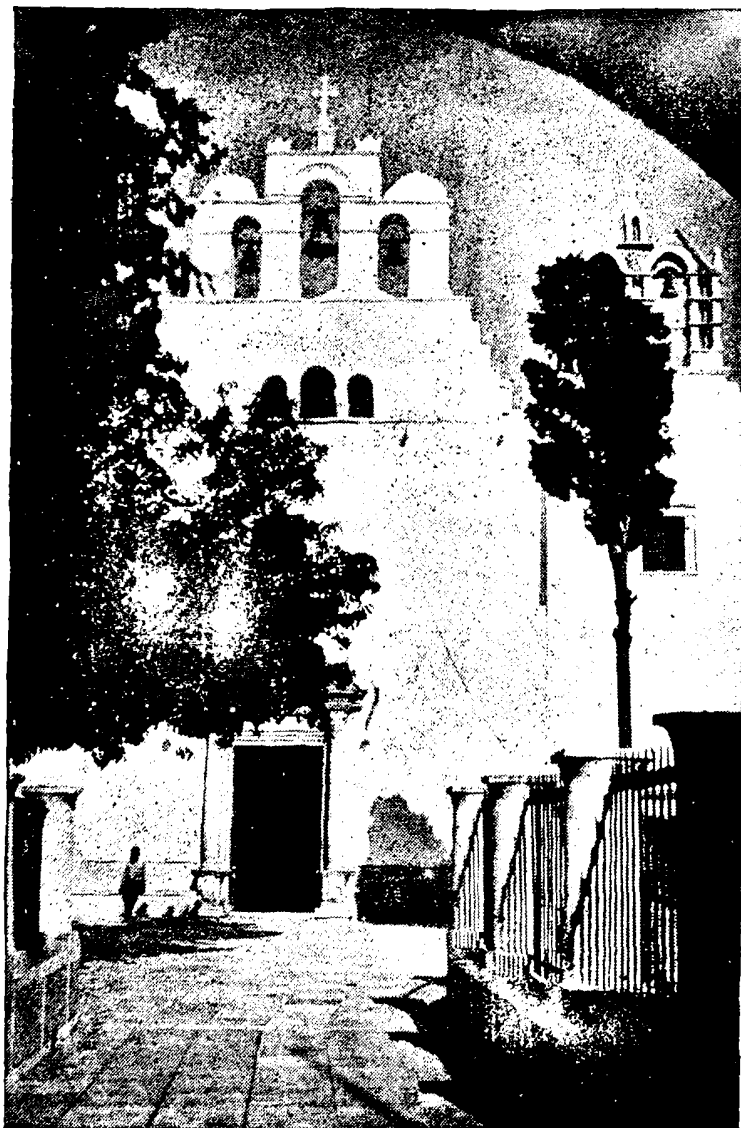

O vedere a mănăstirii Ecatontapiliani. Paros

Adică Alexandru Ipsilante Voevod Moldovlahia. Urmează inscripția, acoperită în parte de vopsea, ce spune de ctitor:

Ipsilanti Alexandru, Principele Valahiei, plin de teama lui Dumnezeu¹⁾...

Intrarea în biserica mănăstirii Ecatontapiliani, Paros

¹⁾ Textul grecesc e acesta:

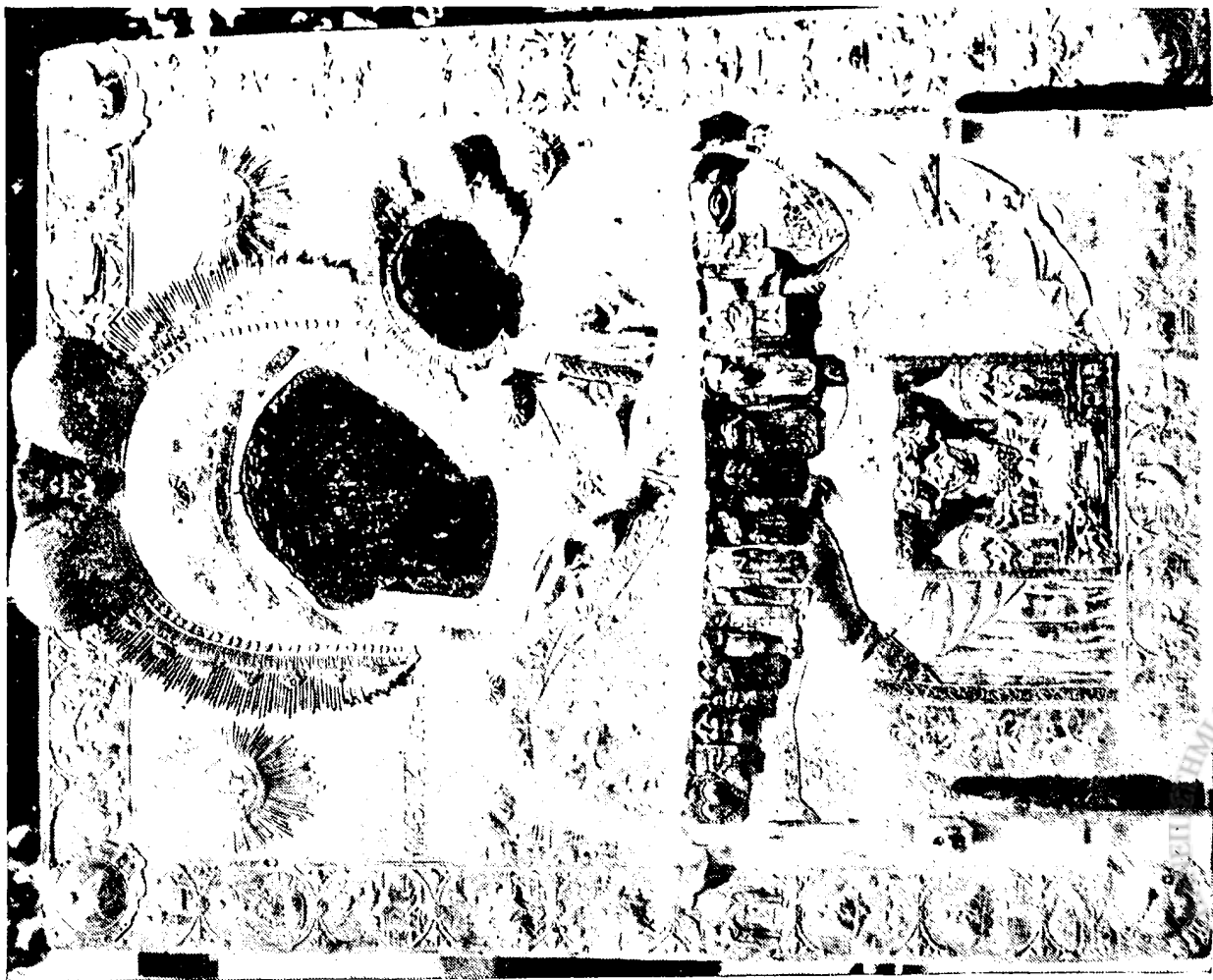
† ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ο ΗΓΕ
 [ΒΛΑΧΙ
 ΠΛΗΡΗΣ ΦΟΒΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ Κ. Π.
 [ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΕΙΣ
 ΑΦΙΚΟΜΕΝΟΣ ΤΑ ΧΙΛΙΑΕΠΤΑΚΟΣΙΑ
 [ΟΓΔΟΗΚ
 ΔΥΣΙ ΧΡΟΝΟΙΣ ΑΠΟ ΚΥΡΙΟΥ Κ. ΔΩΡΟΝ
 [ΣΑΜΕΝΟΣ Ι
 ΠΑΡΘΕΝΟΥ ΚΟΡΗΣ ΑΠΕΛΘΕΙΝ ΑΥΘΙΣ ΤΑ
 [ΤΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΤΥ
 ΤΟΥ ΠΟΘΟΥ ΠΡΟΣ ΧΑΡΙΝ ΤΗΣ ΘΕΟΠΑ
 [ΑΝΕΚΟΔΟΜ
 ΤΟΙΚΟΝ ΣΥΝ ΤΟΙΣ ΚΕΛΛΙΟΙΣ ΤΑΠΑΣΙΝ
 [ΕΔΕΙ
 ΣΥΝΟΥΣΙ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ ΠΙΜΕΛΕΙΑ ΤΟΥ Θ
 [ΙΕΡΑΙ
 ΤΟΥΤΟΝ ΛΑΟΝ ΙΘΥΝΟΝΤΟΣ ΠΡΟΣ ΜΟ
 [ΖΩΗΦΟΡΟΥΣ ΕΙΣ ΤΑ
 ΔΕΞΕ ΠΕΡΑΣΕ ΕΠΙΣΤΑΤΗΣΑΣ ΤΟΥΤΟΙΣ
 [ΔΑΥΙΑ Ο ΤΙ
 Ο ΚΥΡ ΠΑΥΛΗΣ ΤΗΝ ΚΛΗΣΙΝ ΑΛΛ ΕΥΜΕ
 [ΤΗΝ ΠΡΟΣΦΟ
 ΔΕΧΘΕΙΣΑ ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΟΝ ΚΤΗΤΟΡΑ ΚΑΥ
 [ΟΙΚΟΝ ΦΡΟΥΡΕΙ ΕΙ
 .. ΤΥΧΙΑ ΦΥΛΑΤΤΕ ΑΝΕΝΟΧΑΝΤΟΝ ΕΠΗΙ
 [ΤΟΥ ΦΘΟΝΟΥ ΠΡΙ
 ΤΑΥΤΗΣ ΚΥΡΙΕ Κ. ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ
 [ΤΩ ΣΥΖΥΓ
 .. ΤΟΙΣ ΠΕΠΟΝΗΚΟΣΙ ΑΦΘΟΝΩΣ ΕΠΙΧΟΡΗ
 [ΤΑ ΘΥ
 .. ΤΑ ΤΕ ΕΓΚΟΣΜΙΑ ΑΓΑΘΑ Κ. ΥΠΕΡΚΟΣ
 [ΣΟΥ ΕΝ ΓΗ Ι
 ΛΙΠΑΡΩ ΤΗΣ ΘΥΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΑΕΙΟΝ Α
 [ΓΑΣ
 ΠΑΣΗ ΤΗ ΟΙΚΗΝΑ.

Deși lăsată cu totul ruinei, an de an, că: sărbătorirea hramului, se strânge aici lumea petrece și dansează în ceea ce fusese odată cu mănăstirii.

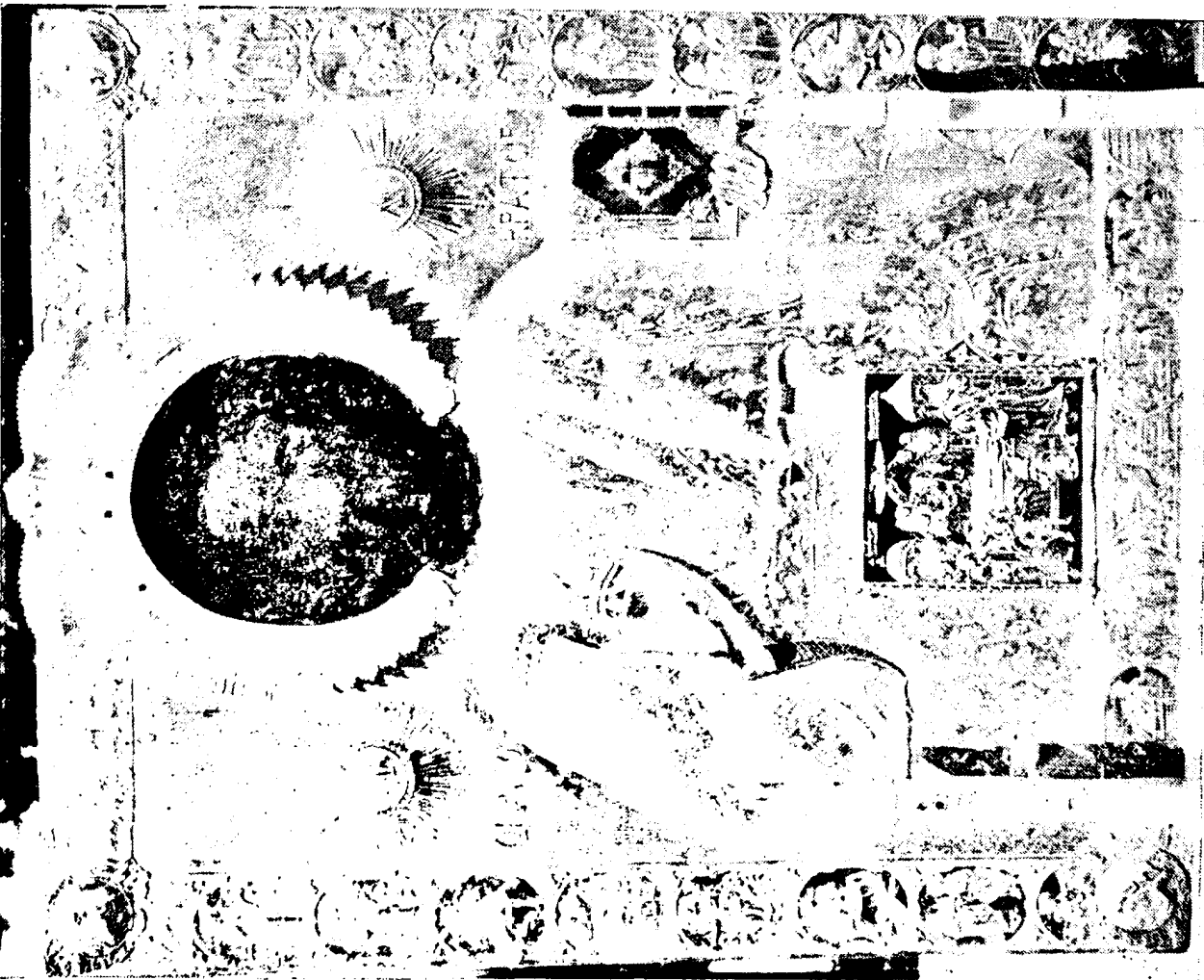
Din Rodos mă duc la Paros, atras de am rile Mavroghenești, cât și de plăcerea unui s

Stema Valahiei cu inscripție de pe icoana Mavrogheni. Biserica Ecatontapiliani, Paros

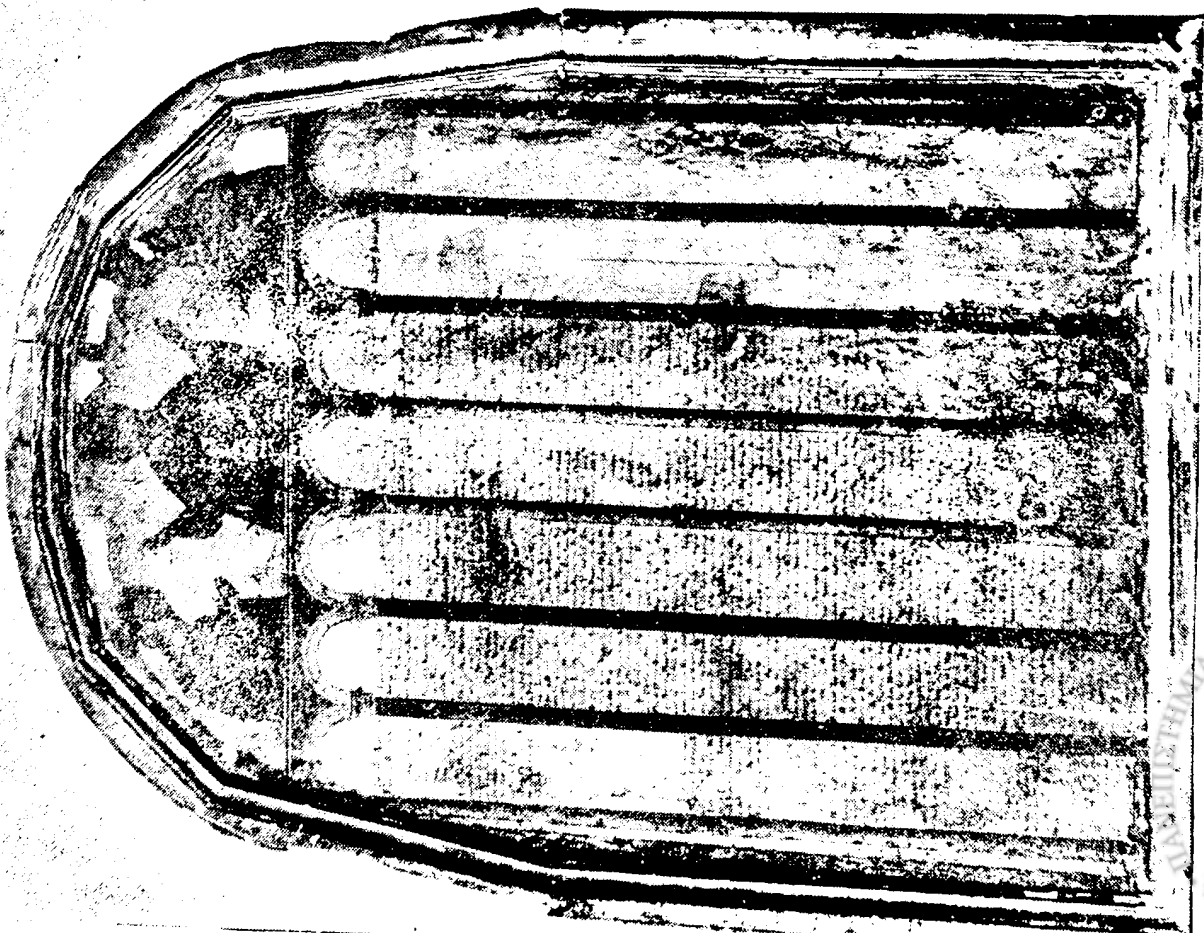

Sfânta Maria cu Isus, icoana lui Mavrogheni cu stema Valahiei.
biserica Ecatontapiliani, Paros

Isus, icoana lui Mavrogheni cu stema Valahiei, biserică mănăstirii
Ecatontapiliani, Paros

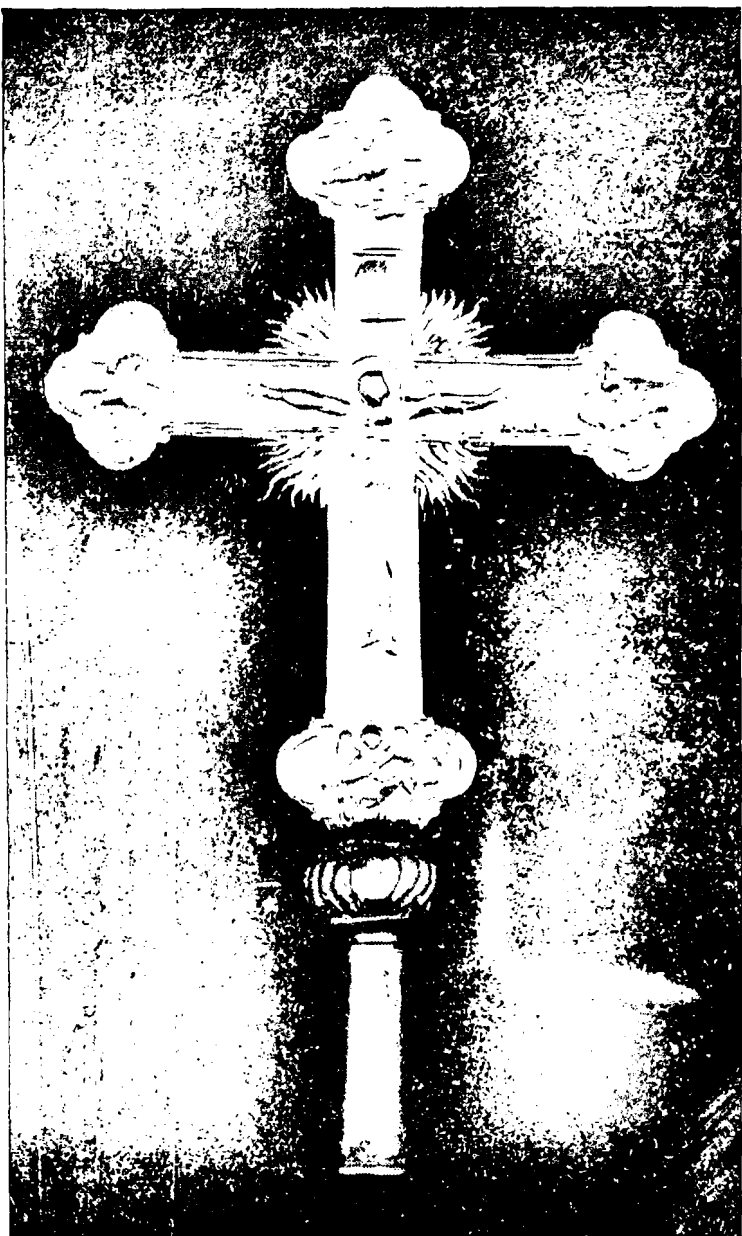

oapas în liniștea ostrovului. Mori cu spicele de pânze mărginesc la țarm casele — grămadire de un alb marmorean. Iar înăuntrul ulicioarelor, scurte de orice zgomot al vehiculelor, unde găini ciugulesc în voe și unde balcoane se întind asupra, încât vecinii își pot da mâna deoparte și de alta... În fața ospătăriei, la care am tras, văd o fântână cu inscripția grecească:

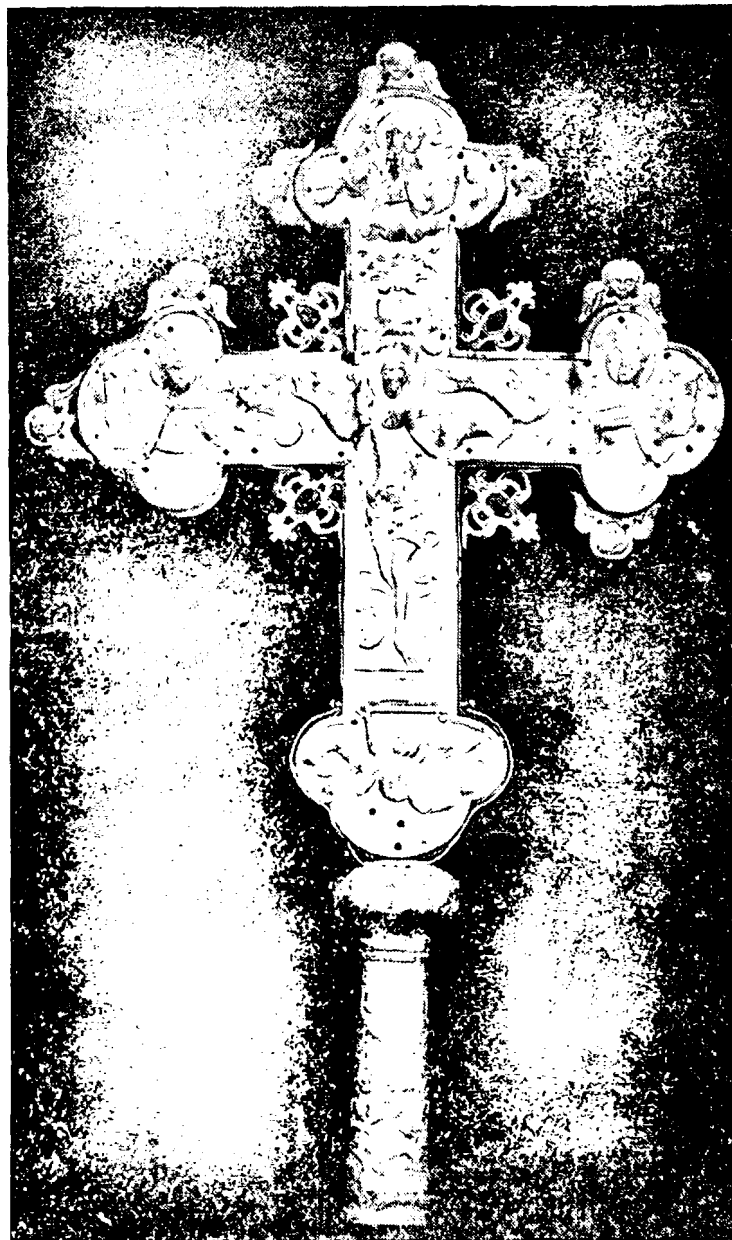
Nicola Mavrogheni
1777

Mai departe alta, având același nume; apoi încă una și mai impunătoare, cu podoabe sculptate în piatră și cu rânduri, în care șipotul e pus a grăi și a chema lumea să-și stâmpere setea și să binecuvânteze pe ctitorul ei ¹⁾.

Cruce Românească, biserica Ecatontapiliani, Paros

La marginea târgului se înalță mănăstirea Ecatontapiliani, a cărei obârșie se adâncește departe în trecut. Cică Elena, mama lui Constantin-cel-Mare, constrânsă de furtună, s'a aciuiat în acest țarm acoperit de copaci, unde a întâlnit o icoană

Altă cruce Românească la biserica Ecatontapiliani, la stânga și dreapta Răstignirii figura unui Domn și o voivodească. Paros

a Fecioarei Marii. Inchinându-i-se, a visat noaptea locul ascuns al crucii răstignirii la Ierusalim. Intru pomenirea minunii Elena a zidit mănăstirea ce se numea înainte Catapoliani.

Legenda e pomenită și de Nicolae Mavrogheni într'un hrisov al său din 1787 ¹⁾.

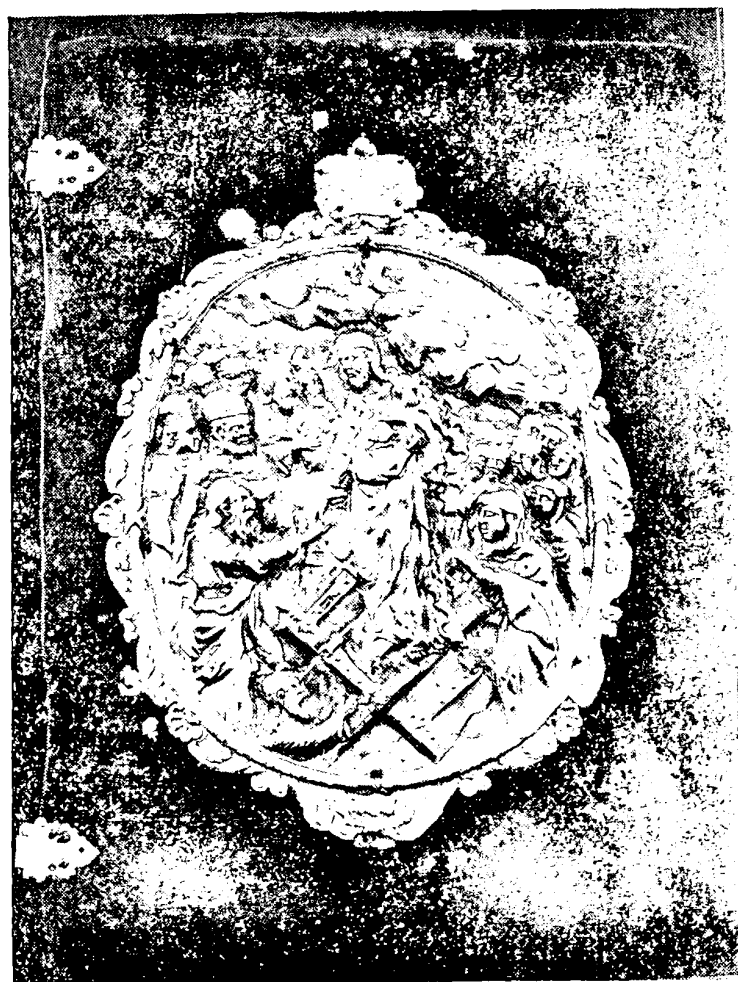
Biserica înlăuntru e într'adevăr măreață, cu bap-

¹⁾ Textul și traducerea inscripției se găsesc în cartea lui Theodor Blancard: *Les Mavrovéni*. tom. I. Paris 1900. pp.

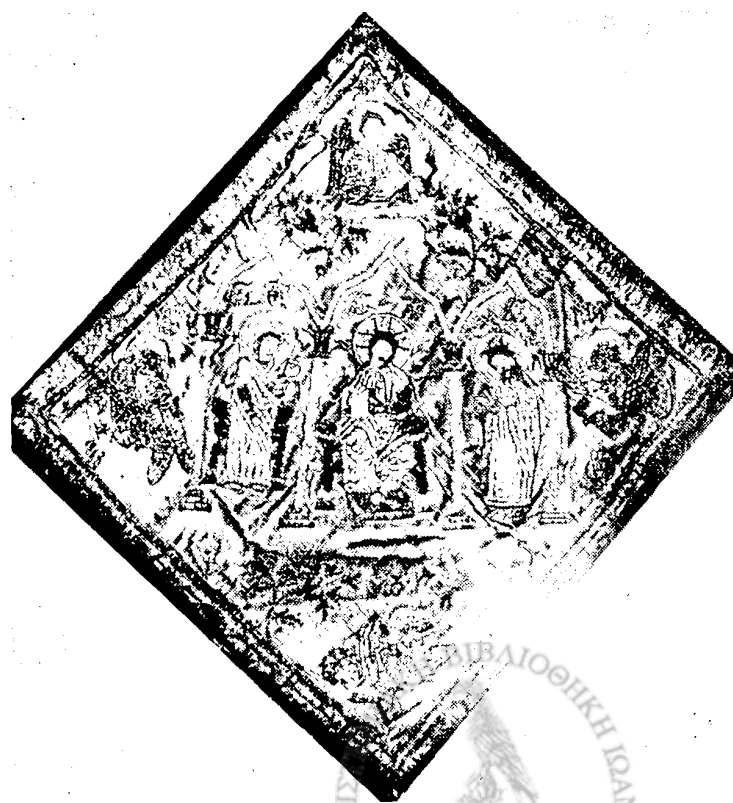
¹⁾ Se află în biblioteca Silogului Filologic Elen din Stambul. Profesorul N. Iorga a publicat textul în *Fundațiunile Domnitorilor Români în Epir*. Analele Academiei Române, tom.

Coperta din față a evangheliei Mavrogheni, biserica Ecatontapiliani, Paros

Coperta dindos a evangheliei Mavrogheni, biserica Ecatontapiliani, Paros

isteriu și cu paraclise în curat stil bizantin. Ico-
nostasul are trei mari icoane: Sfânta Maria, Iisus
și Adormirea Maicii Domnului — bogat ferecate
în argint, jos cu stema Valahiei și cu aproape
celeași inițiale ce mărturisesc pe donatorii lor:

*Io Nicolae Petru Voivoda,
Maria Doamna și fii,
1788 București¹⁾*

Icoana Sfintei Marii adaugă lămurirea, că este
făcută:

De Gheorghe Ghica maestru argintar²⁾.

Mai găsesc două cruci românești în argint. De
una sunt sigur, că este Mavroghenească, deoarece
poartă stema cu literile:

<i>Iω</i>	<i>NB</i>
<i>NE</i>	<i>NB</i>
<i>B</i>	<i>B</i>

Cealaltă ne înfățișează pe o față, la stânga răs-
ignirii, chipul unui voevod, iar la dreapta o voe-

Nebedernița (Epignation) Jupanului Chrisos și jupaniței
Gherghina, din 1636. (Muzeul Național, Sofia).

¹⁾ *ΙΩ ΝΚ ΠΤΡ Β.Β.Δ. Μ.ΡΑΜ ΚΤΚΝ
1788 ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΗ*

²⁾ *Παρα Γεωργίου Γκίκα ἀρχηγουσόγου.*

vodeasă. Să fie cumva Nicolae Mavrogheni și
Maria Doamna?

În altar — un diptih ce cuprinde în coloana
cincea și numele de Nicolae Voevoda. Apoi o
evanghelie luxos îmbrăcată în aur. Egumenul bă-
trân al mănăstirii nu știe, că-i trimisă din Valahia. Îi

Patrahirul Mavrogheni, Mănăstirea Ecatontapiliani. Paros.

arăț soarele și semiluna deasupra copertei dinainte,
iar pe aceea din dos coroana ce împodobeste scena
mântuirii lui Adam. Și Sfinția-Sa mă întrebă:

- Se cheamă, că-i prețioasă evanghelia?
 - Firește, părinte...
 - O iau atunci în muzeu.
 - Cum? Aveți un muzeu aici?
 - Dacă lucrurile dispăreau, ce eram să fac?
- Mergem să-l vezi!

Monahul vrednic a strâns într'o chilie a mânăstirii o seamă de rarități frumoase. Pe masă un codice din anii 1769—1845. Il răsfoesc, dând peste următorul pasagiu cu data Octomvrie, 1786:

« A dăruit bisericii Ecatontapoliani Preainălțatul Domn a toată Ungrovlahia Nicolae Mavrogheni șapte veștmente sfinte, pe cari le-am primit ».

Câteva din acestea le pot găsi. Iată un sacos lucrat în aur, cu zona-i potrivită și cu o pereche de mâneci! Colo și o nebederniță ce-mi trimite gândul la una mai veche a muzeului din Sofia. Pe un fond roșu stă brodat în fire de aur și de argint un grup întreg de figuri, la centru având pe Iisus, coborât în iad. Anul se dă în grecește: ΖΡΜΔ, 7144; iar jos cu litere slavone donatorii valahi:

Jupan Chrisos și soția sa Jupanîța Gherghina.

A lui Vodă Mavrogheni este și un patru frumos ce are printre înflorituri pe evangheliști și la capăt inscripția grecească:

Mâna lui Ioasaf Constantin Arhiereu.

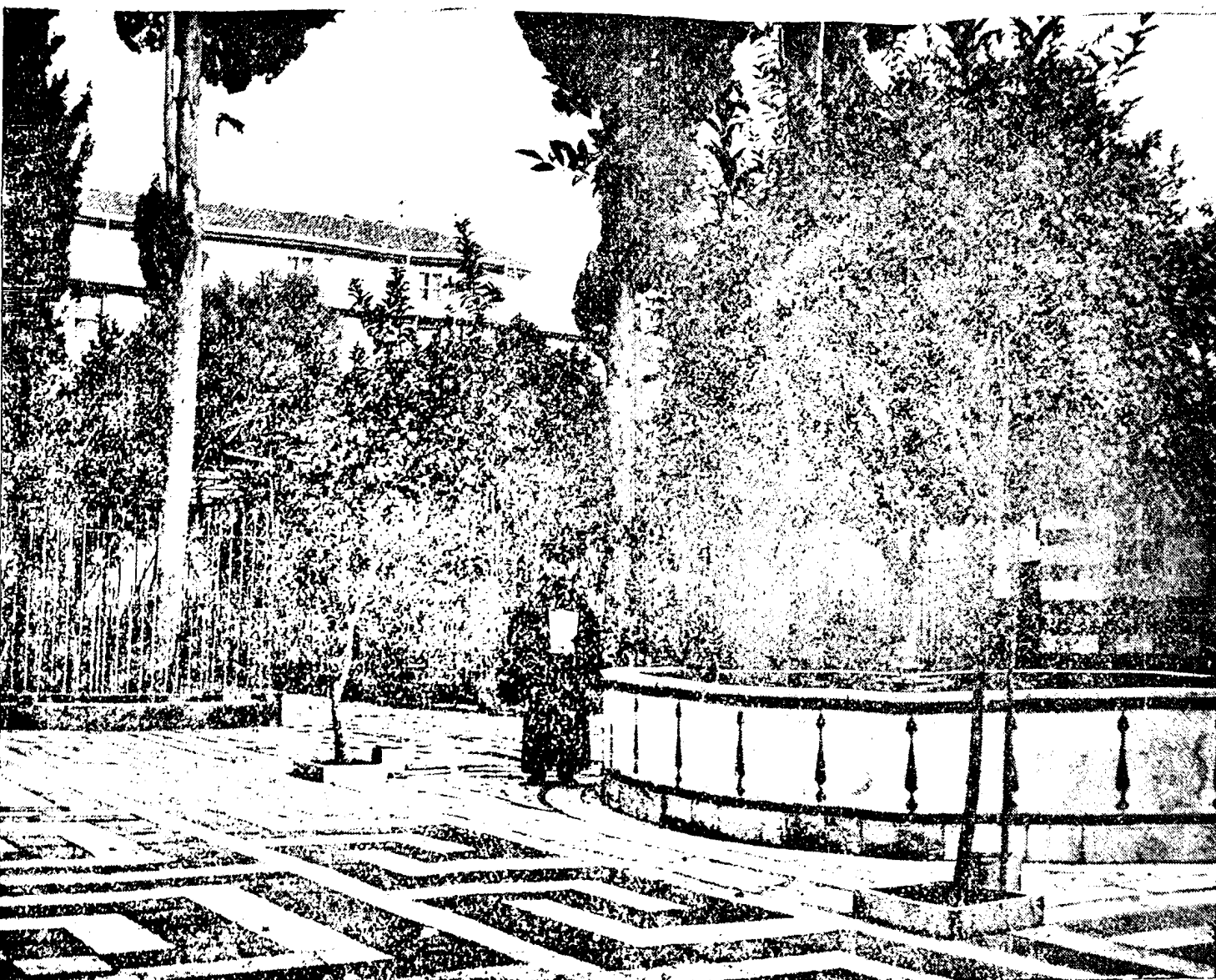
« Pentru acest patrahir, zice egumenul, un e cop anglican a dat o sută de mii drahme; și, c n'am primit, a mijlocit pe lângă guvernul nian, căruia i-am răspuns: « Un așa lucru ce s'a dăruit nouă de Voevodul Mavrogheni, i putem înstrăina... ».

Imi iau târziu rămas bun dela bunul și stitul meu însoțitor. Pe stradă fete cu urcioare la fântâni. Nici nu se încumetă să cetească mele binefăcătorului săpat în piatră. Dar în o de veghe prelungită ale basmelor, părinții le fi povestind și de unul Mavrogheni, care, ple în lume să-și caute norocul și ajuns mare voe în Valahia, n'a uitat pe acei de-acasă, pe oam târgului său de naștere.

Stema Valahiei pe crucea dela biserica Ecatontapiliani, Paros

Grădina Patriarhiei Damascului

URME ROMÂNEȘTI ÎN SIRIA

Patriarhia Antiohiei, avându-și acum scaunul în mesc, nu păstrează decât puține știri în pri-
ta legăturilor noastre vechi religioase cu Siria.
ia din începutul veacului al XVIII-lea avem
document în forma unei lungi scrisori a Pa-
rului Atanasie III. Imprejurările grele de-
nci ale bisericii siriene îndemnaseră pe Atanasie
să urmeze pilda înaintașului său Macarie și
purceadă spre milostenie în Valahia, unde fuse
mit cu osebită cinste de Constantin Brâncu-
nu. Fiindu-i oaspe și vorbind cu Inalt Prea-
nția-Sa despre multele, îi se aduse la știință
nitorului valah și nevoia ce o simțeau Arabii
odoxi de cărți bisericești în limba lor. Și fără
ârziere luase hotărârea de a tipări la Snagov
menea cărți, începând cu *Sfânta Liturghie*; iar
plecarea din București a lui Atanasie, îi dase
ncoveanu să ducă în Siria o întreagă tipografie
pească.

Acestea ni le spune Atanasie însuși în manu-
srisul pomenit, cu titlul: *Istoria Patriarhilor An-
tiohiei*, datând din 1702¹⁾. Are la început fron-
tispicii migălos zugrăvite, încadrând pe o filă stema
Valahiei și pe alta chipurile Sfântului Constantin
și Elenei. După zece versuri ditirambice, vine scri-
soarea către « Preastrălucitul, Preainălțatul și Prea-
evlaviosul Domn și Principe, Io Constantin Ba-
saraba Brâncoveanu », unde cetim între altele:

*Norodul sărac al Răsăritului, populațiile arabe
și clerul sfânt binecuvintează și proslăvesc în-
telepciunea și cumpătul ce ți le-a hărăzit
Dumnezeu.... Precum soarele prea luminos
străbate tot pământul, astfel și milosteniile*

¹⁾ O copie a găsit Profesorul N. Iorga la Biblioteca Na-
țională din Paris și a vorbit pe larg de ea în *Analele Aca-
demiei Române. Seria II. Tomul XX. r807—r808.*

Luminății Tale s'au întins și până la dânsii, aducându-ți nu mică cinste și faimă.

Adaugă apoi Atanasie, că Domnul Valahiei e vrednic să fie cu atât mai preamărit cu cât, el singur și din a sa pornire, ajutase patriarhia Antiohiei, dându-i și o tipografie arabă de folos obștesc.

Am văzut în Alep reședința metropolitană, unde Atanasie își instalase tipografia și unde numeroase cărți au apărut, sub îngrijirea sa cât și a Patriarhului Silvestru, care avea să-i urmeze la tronul Antiohiei. Se știe rostul însemnat al acestuia în strângerea legăturilor cu Țările românești. Dovada stăruie încă sub ochii noștri; e biserica Sfântului Spiridon cu inscripția-i arabă, mărturisind că s'a zidit « după rugămintea Patriarhului Apostolic Silvestru ».

În vremea din urmă am dat la Damasc de un codice întreg al lui Silvestru, cuprinzând scrisori ce ne privesc deadreptul, între anii 1748—1754. Referindu-se la o scrisoare a lui Chiril V, Pa-

Τῶν ἁγίων Ἡγμεῶν οὐπερὶ τῶν
ὀρθῶς ἀεὶ βλασταθῶν ἐκ γένους
μαρτυρῶν ἰωαννῶν Κοινοῦ κληρῶν
τῶν ἐκ Ἡεῶν δεξῶν Πατριάρχων βίους
ὄντων καλῶν ἀνδρῶν μαρτυρῶν
ἐκείνων ἰσχυρῶν ὁδοπορευῶν νεμε
τοῖς τοῖς βίον καλῶν ἐπισημοῦν
ὄντων ἀγαθῶν ἐκ τῶν τοῖς ἐκείνων
τοῖς δ' οὐ καλῶς ἰσχυρῶν ἀνδρῶν ἐκείνων
τοῖς γὰρ οὐκ ἰσχυρῶν ἀνδρῶν

Pagina I-a din Istoria Patriarhilor Antiohiei de Patriarhul Atanasie. Manuscris din 1702. Damasc

Inalt Prea Sfinția Sa Patriarhul Antiohiei, ținând în mână cele două codice ale Patriarhiei din Damasc

triarhul Ecumenic, Silvestru, notează: « Intâia epistolă ce am primit, venind din Valahia ». Aceasta în Octomvrie 1748. Într'aceeași lună avem o altă scrisoare către Chiril V din partea lui Grigorie Ghica. Voevodul nostru își arată părerea de rău, că n'a putut ajuta în măsura dorită pe Silvestru; că a mijlocit pe lângă prietenul său Ismail Pașa, Guvernatorul Alepului, să apere pe Silvestru în prigonirile din partea mișcării catolice; și la urmă vorbește de numeroase cărți eclesiastice, tipărite pe arăbește în Valahia și nu cu puține cheltueli ¹⁾.

¹⁾ Scrisoarea e publicată din aceleași codice de Mitropolitul Ghenadie M. Arabazoglu în Φωτῖσιος Βιβλιοθήκη, Vol. II, pp. 168—169, Constantinopol, 1935.

Handwritten text in Church Slavonic script, likely a fragment of a letter or document.

Handwritten text in Church Slavonic script, likely a fragment of a letter or document.

Handwritten text in Church Slavonic script, likely a fragment of a letter or document.

Scrisoarea lui Grigorie Ghica către Patriarhul Ecumenic Chiril V, Codicele Silvestru, Patriarhia Damascului, 1748

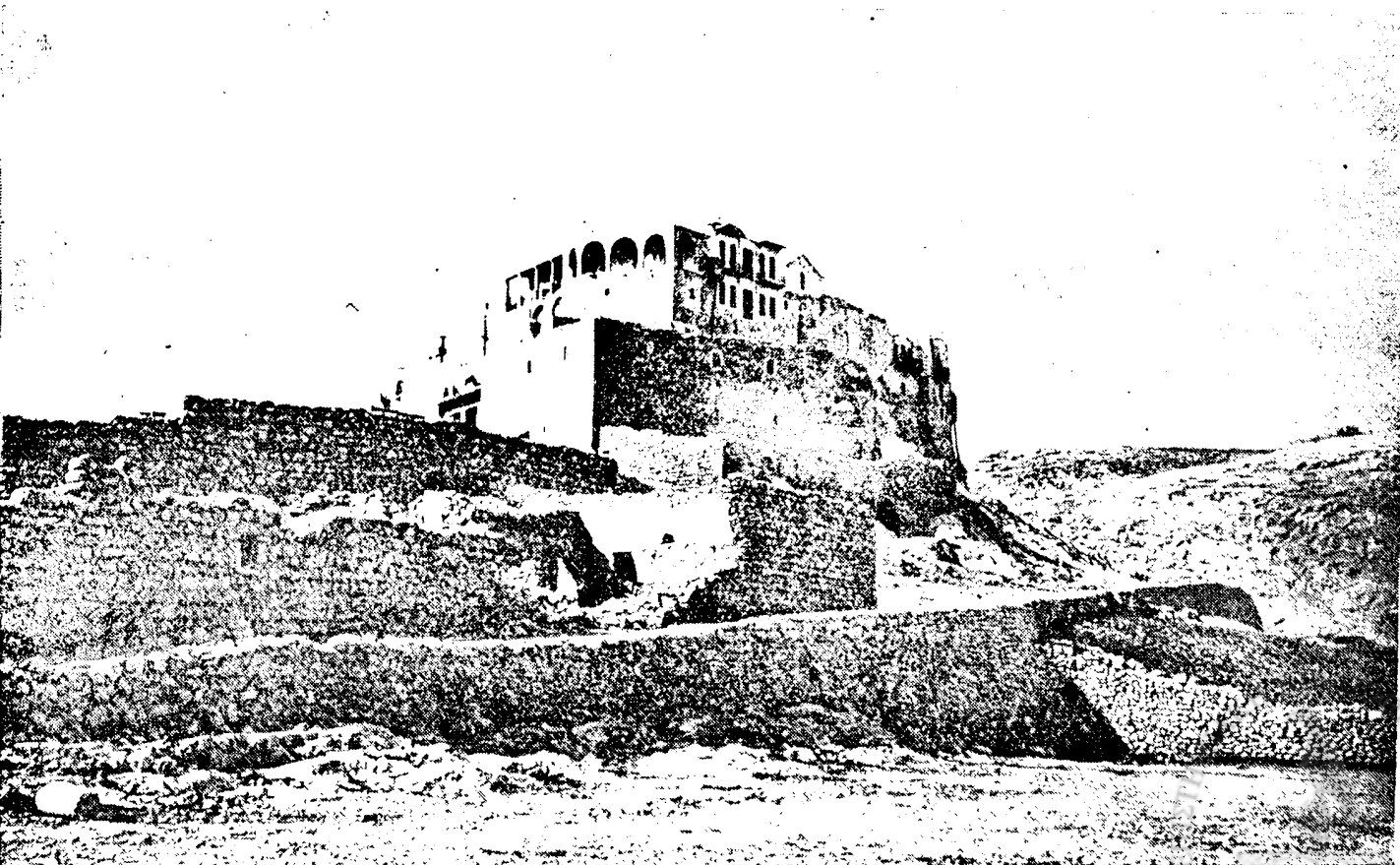
A doua scrisoare a lui Grigorie Ghica, datată Octombrie 1748, e trimisă Patriarhului Silvestru. Ii urează cale bună spre Antiohia și-l asigură de grija sa pentru mănăstirea Sfântului Spiridon. Urmează o seamă de scrisori ale lui Silvestru către Voevozii, Voevodesele și Domnițele noastre, între cari una de felicitare pentru Smaragda lui Matei Ghica, Noembrie 1752. Silvestru nu uită să adauge:

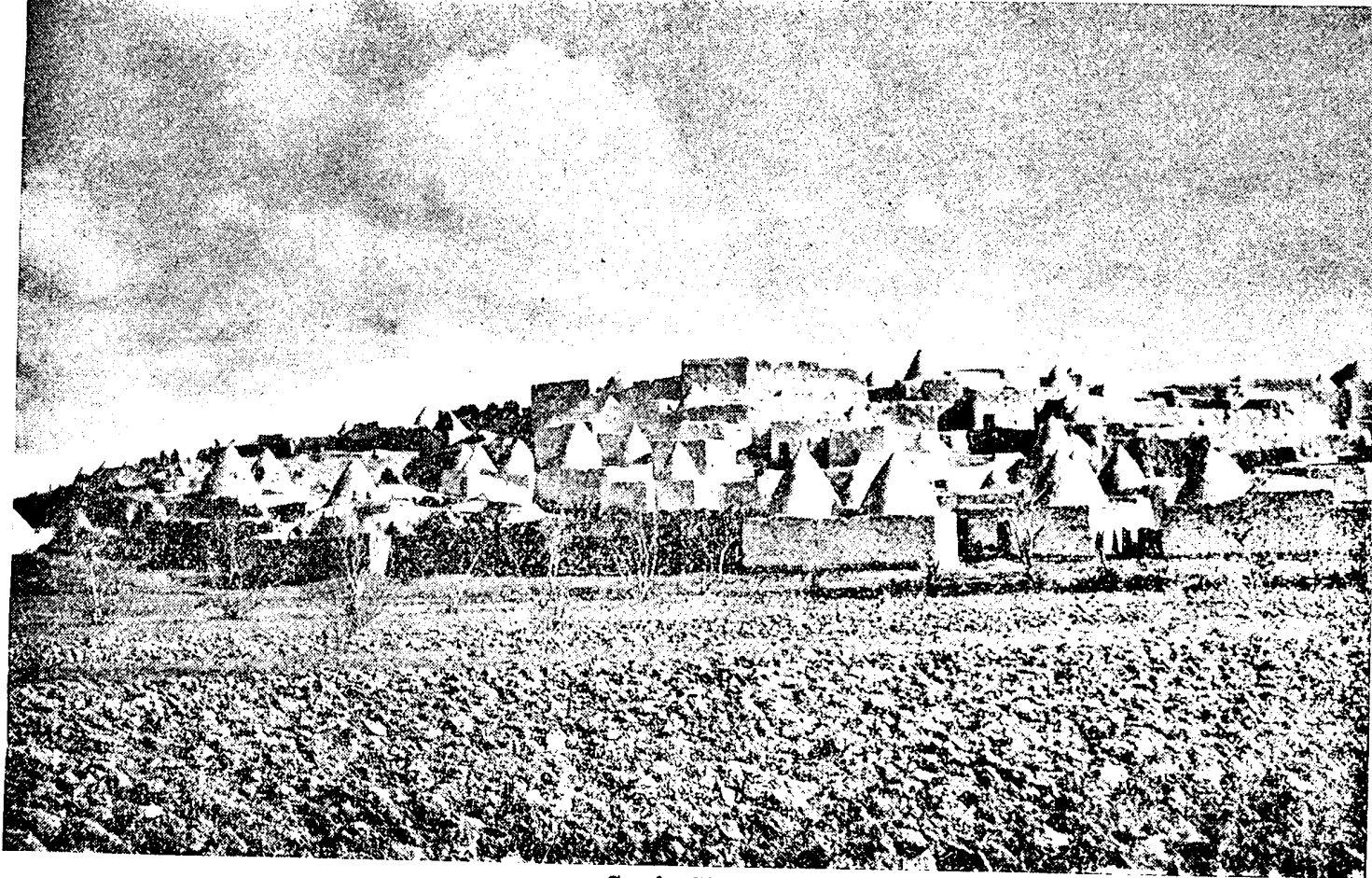
«Invrednicindu-te să ajungi Doamnă a toată Ungrovlahia, tatăl duhovnicesc și urător nu cere Luminății-tale nimic alta decât o evanghelie de-argint și un potir, lucru de Brașov, prin cari te vei slăvi întâi pe Măria-ta, slăvind pe Sfântul Dumnezeu, apoi vei împlini și nevoea tronului nostru Apostolic ce-i lipsit de asemenea prețioase odoare; iar potirul să fie de greutatea unei ocale».

Din Damasc înainte, trecând prin Hama, sunt pe înălțimile stâncoase și retrase câteva mănăstiri vechi siriene, unde am găsit icoane, zugrăvite unele de însuși Patriarhul Silvestru, iar altele aduse din Țările Românești.

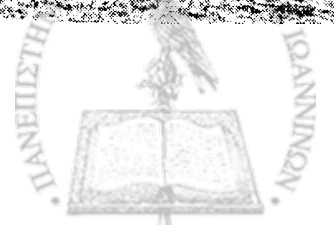
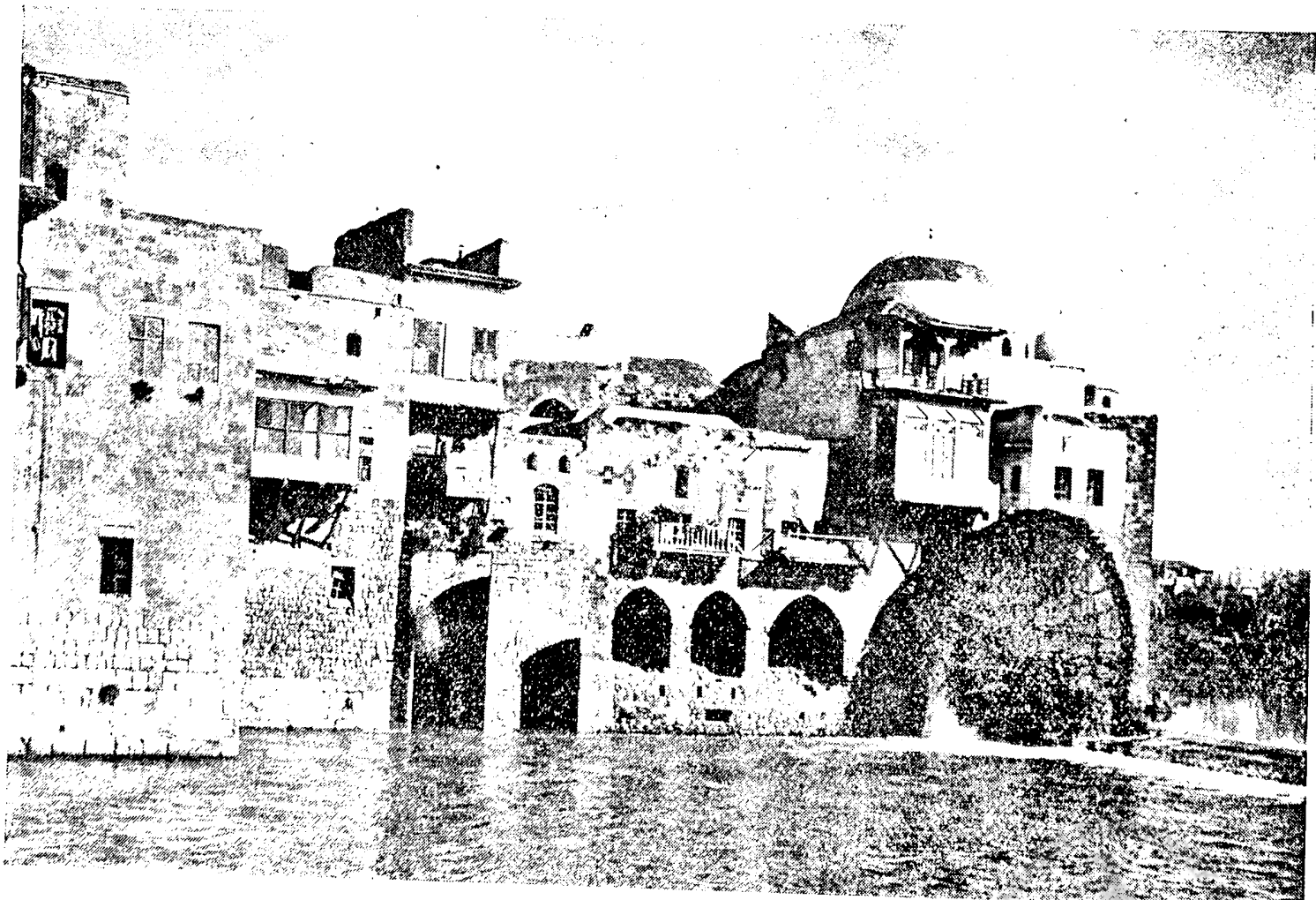

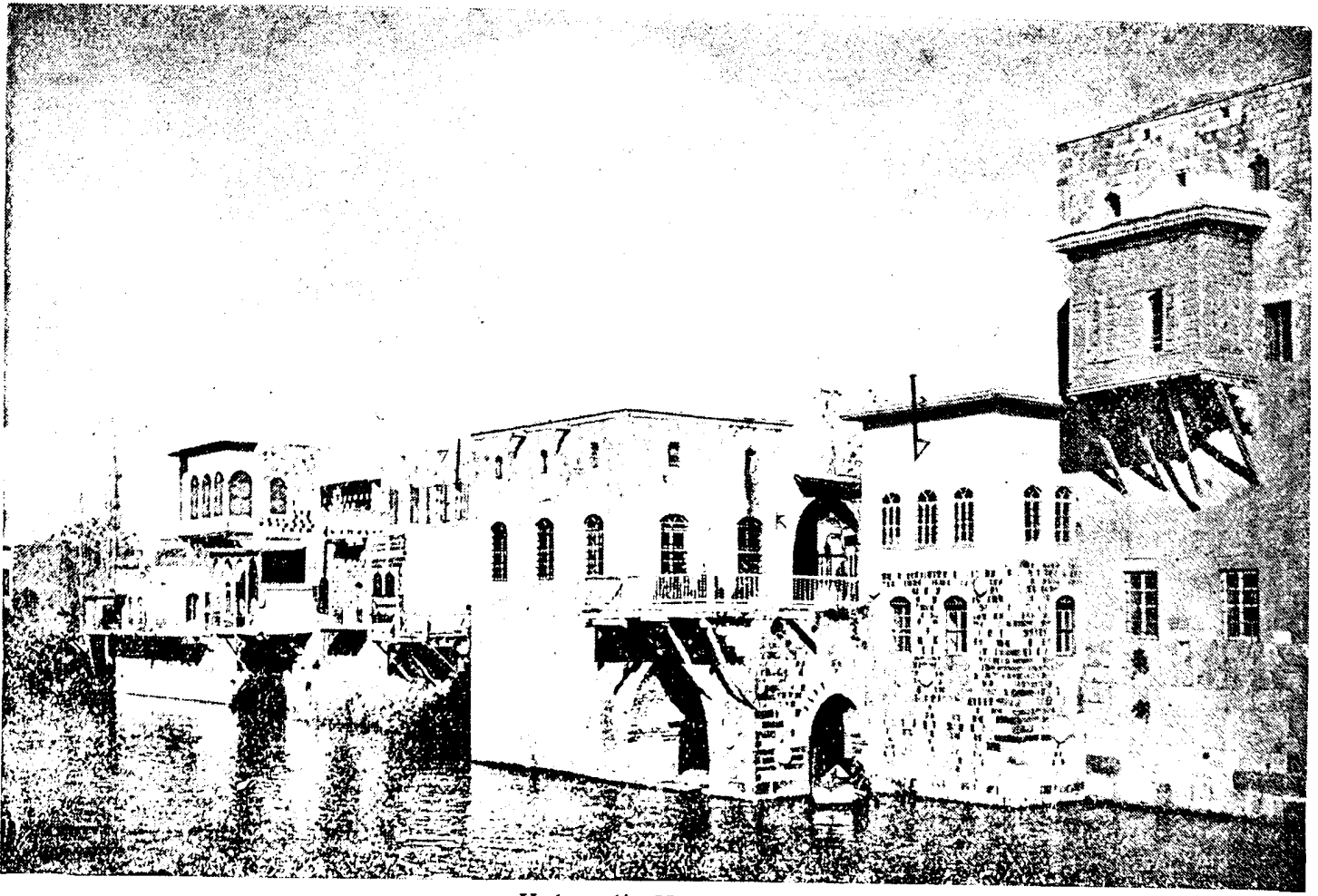
Patriarhul Antiohiei cu cei doi Mitropoliți și d-l Marcu Beza în curtea Patriarhiei Damascului

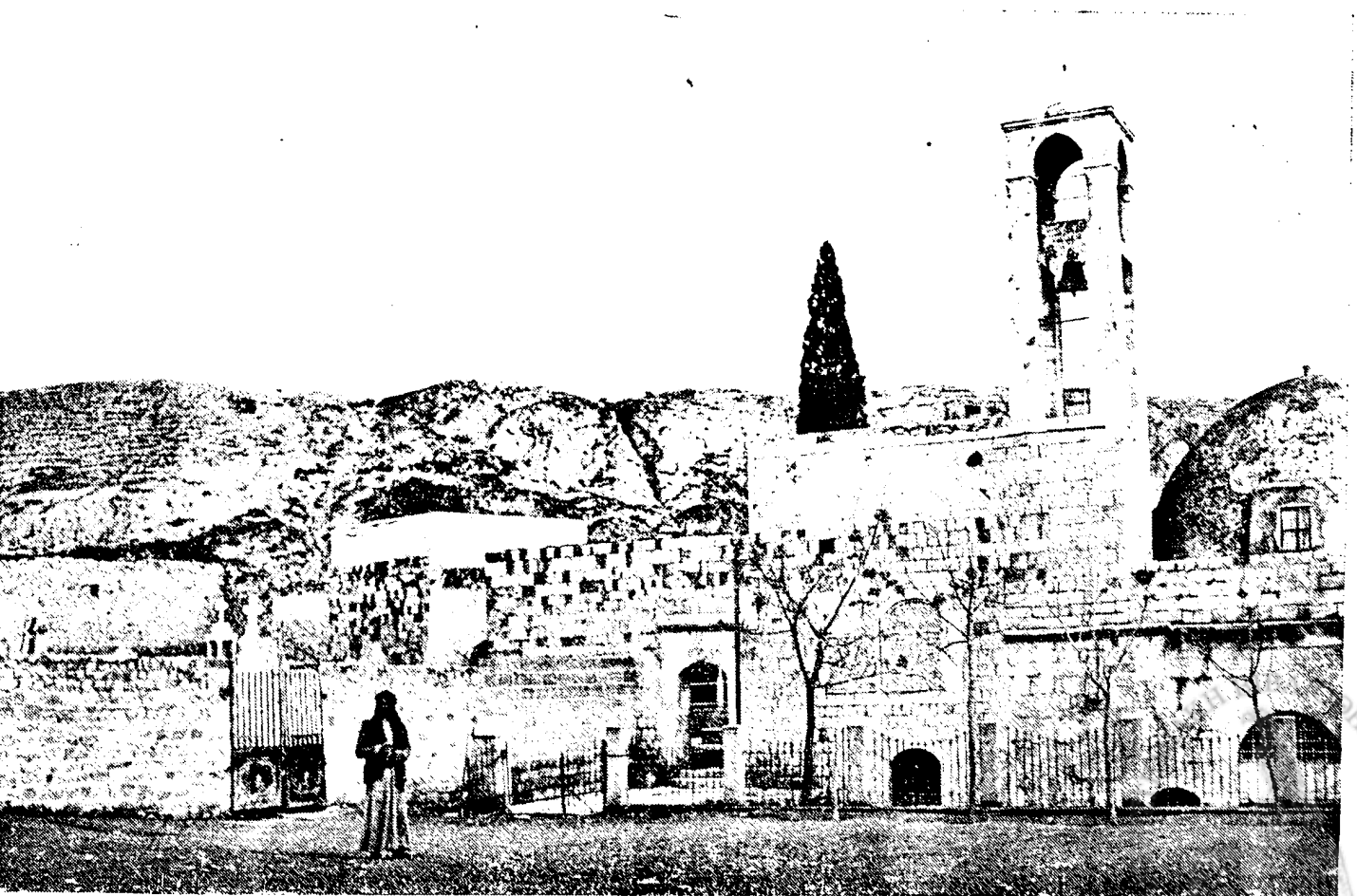

Sat în Siria

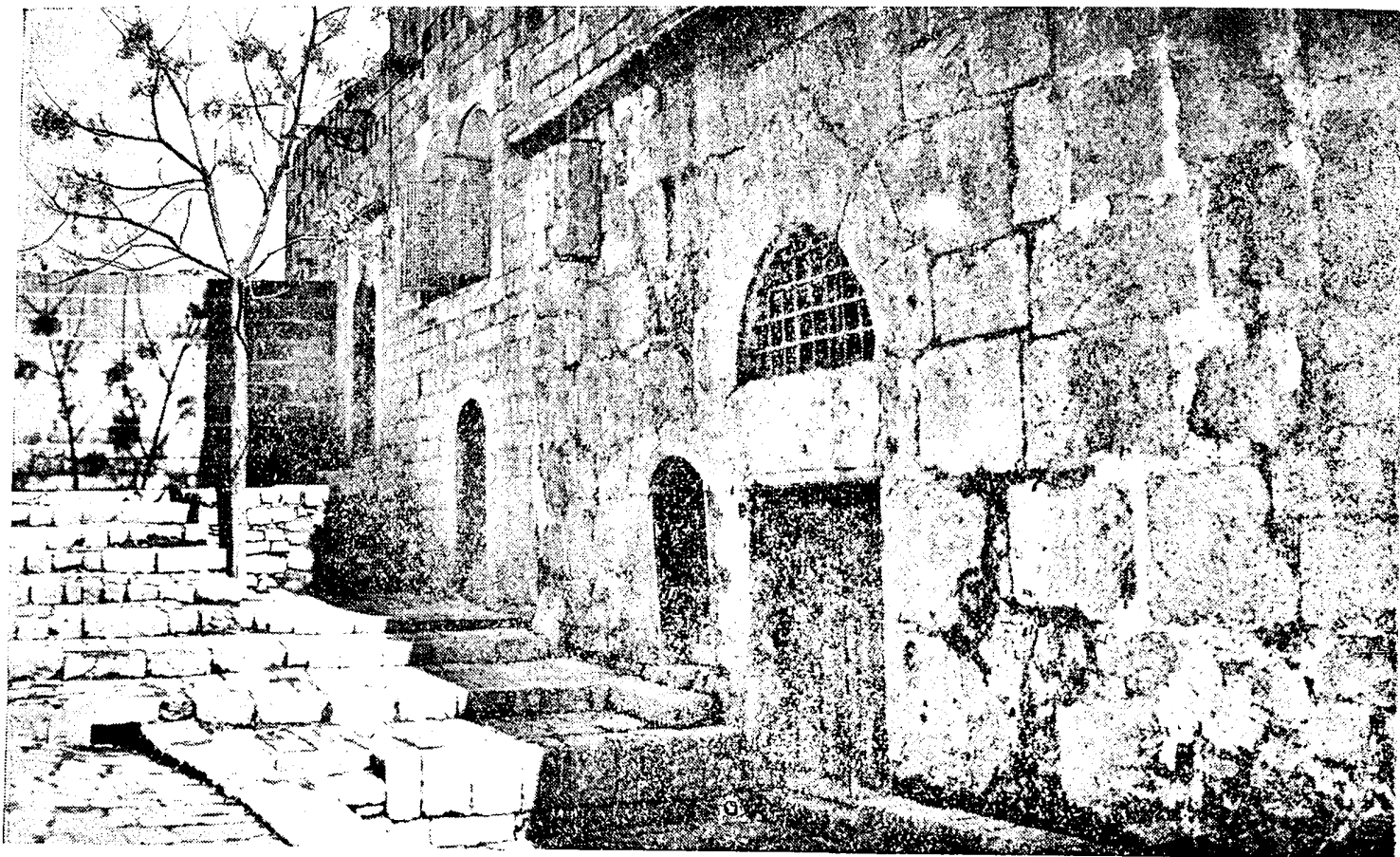

Vedere din Hama, Siria

Mitropolia din Hama, Siria

BIKI IDANNON

Intrarea Bisericii Metropolitane din Hama, Siria

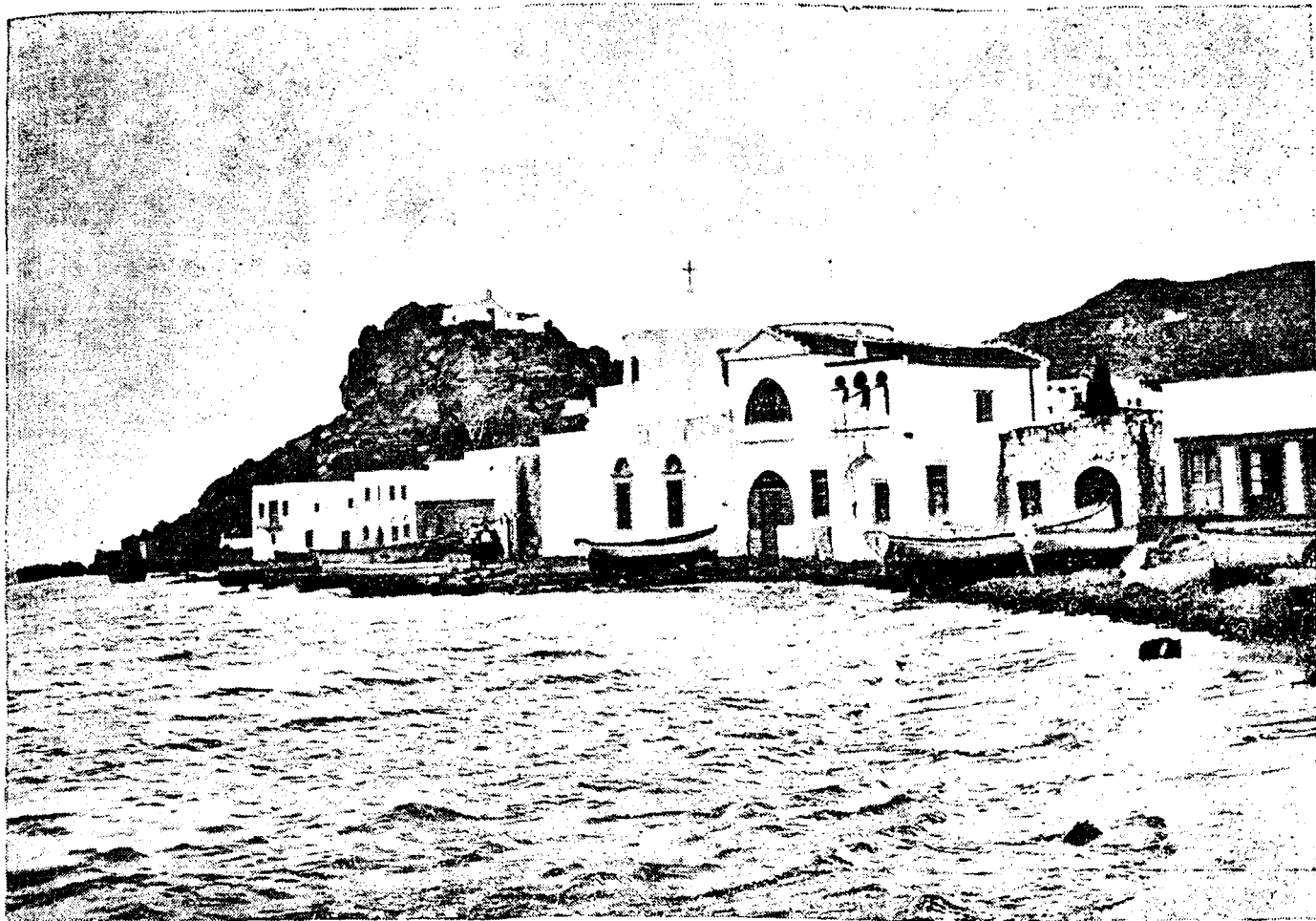

Beduini, Siria

RIKHI IDANNING

Portul Insulei Patmos

URME ROMÂNEȘTI ÎN PATMOS

Suind din limanul Patmos către mănăstire, aproape la jumătatea drumului se află peștera Apocalipsului. Un așezământ religios o acoperă astăzi. Monahul-păzitor, care-mi iese înainte cu obișnuita binecuvântare, mă duce în jos pe numeroase trepte și-mi arată colțul anume de sălaș al Sfântului Ioan. O candelă neconținut arde aci. Coperișul sec al peșterii se prelungeste deasupra intrării, vădind o crăpătură adâncă în piatră.

— E din vremea când a coborât glasul ceresc. Repet după călugăr:
 — Când a coborât glasul ceresc...
 — Uite pe unde, pe gura stâncii!
 — Da, da... Și a vuit groaznic cu vuetul de ape în cădere:

« Eu sunt Alfa și Omega, începutul și sfârșitul, care este și care a fost și care va să fie, Atotputernicul ».

Peștera se deschide spre mare. Privesc îndelung albastrul nesfârșit, văzduhul curat și dealurile învecinate, zugerăvite așa de limpede pe cer. Nu e

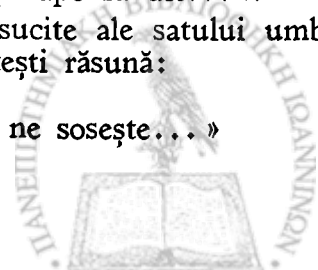
nimic turbure, nimic nălucitor. De unde atunci i-au venit Sfântului Ioan întrupările fantastice simboalele neguroase? Nu din afară. Era copleșit neîndoios, de înrâurirea literaturii apocaliptice, atât de bogate în vremea sa. Nu cred, că el este unu și același cu Ioan Evanghelistul. Îi deosebesc mult și stilul și alcătuirea sufletească.

Oricum, la o mică depărtare în susul peșterii se înalță, dintre mulțimea caselor grămădite la olaltă, mănăstirea Sfântului Ioan Teologul. Ar aspectul sur de cetățue. Dar înlăuntru neștiință călugărească a vopsit totul, frontoane, stâlpi, ca piteluri, într'un alb uniform.

Starețul Amfilohie se arată foarte binevoitor și bucuros de ajutorul ce mi-l poate da. Numai că mă roagă să aștept. Imprejur se fac pregătiri. « E mâine Crăciunul, zic. Aproape să uit... ».

În străzile înguste și sucite ale satului umblă colindători. Glasuri băiețești răsună:

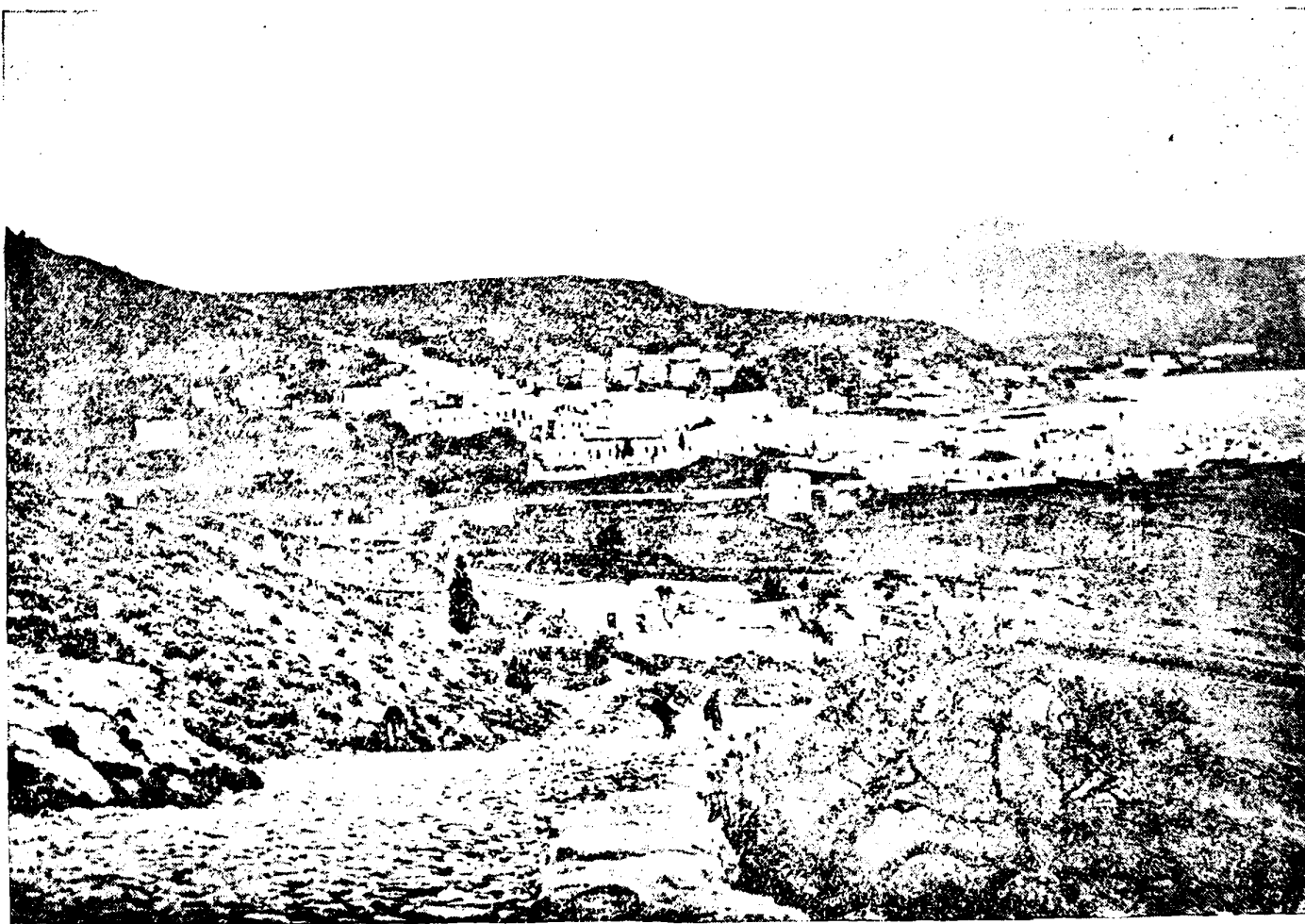
« Sfântul Vasile ne sosește... »

Mă culc devreme. Clopotele slujbei bat în greu lăptășii. Către zori ne suim în arhondaric, unde stă și fruntașii insulei. Și cu toții împreună închinăm de sănătate, gustând din obișnuita plăcintă a zilei, numită pe grecește *vasilopita*. După aceea, cum trec în bibliotecă și în veștmântărie, mi-amintesc de *Frații Jderi* a lui Mihail Sadoveanu. Autorul pune acolo pe ieromonahul Nicodim al mănăstirii Neamțu să-i citească lui Ștefan-cel-Mare versete din Apocalips:

Prea luminate Doamne, urmă c'un alt ton cuviosul Nicodim, acel luptător pe cal alb e cuvântul legii nouă a lui Hristos. Vine vremea ca luptătorul să cheme pe Domnii pământului întru prigonirea fiarei care s'a ridicat asupra semințiilor. Mehmet e fiara... ».

Apocalipsul fiind de natură simbolică, avea dreptate în felul său ieromonahul Nicodim de a identifica fiara cu Sultan Mehmet — primejdia creștinătății. Dar pe timpul când s'a fost scris Apo-

Vederea Patmosului

« Am auzit în văzduh glas puternic de gloată multă care zicea: Aliluia! a Domnului Dumnezeului nostru este mântuirea, slava, cinstea și pu-

ea. Am văzut cerul deschis și iată, s'a arătat cald, Cel călare are nume Credinciosul și Adevă-

ul. El judecă și se luptă cu dreptate. Ochii lui ca para focului. Fruntea, împodobită cununii împărătești. Avea scris nume, pe care nimeni nu-l poate ceti și-l știe numai el singur. Era îmbrăcat cu haină stropită cu sânge.

« Știle din cer îl urmau.

Din gura lui ieșea o sabie ascuțită, ca să loască neamurile cu ea ».

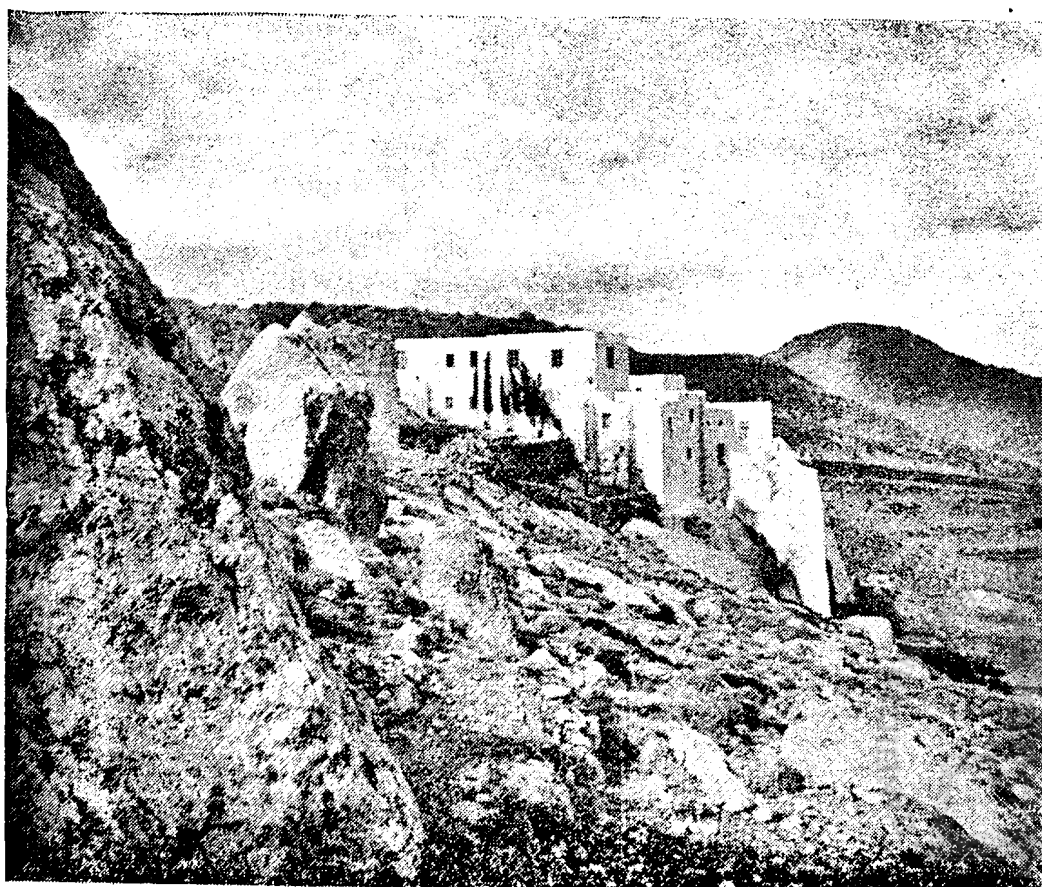
calipsul, anul 69 după Christos, marele prigonitor, temut de binecredincioși, se vădise Nero, despre care mersese vestea, că n'ar fi murit, că l-ar fi văzut oamenii în drumu-i de înapoiere la Roma. De aceea autorul Apocalipsului ni-l înfățișează în fiara ce, « rănită de moarte, s'a vindecat de rana mortală și toată lumea se mira » sau mai departe « fiara care a fost și nu este și totuși este ».

Dar aceasta e numai o paranteză. Am pomenit pasajul din *Frații Jderi*, spre a arăta, că Mihail Sadoveanu a înțeles cu puternica-i intuiție de câtă cinste se bucura în ochii lui Ștefan-cel-Mare Apocalipsul; prin urmare și mănăstirea închinată Sfântului Ioan Teologul.

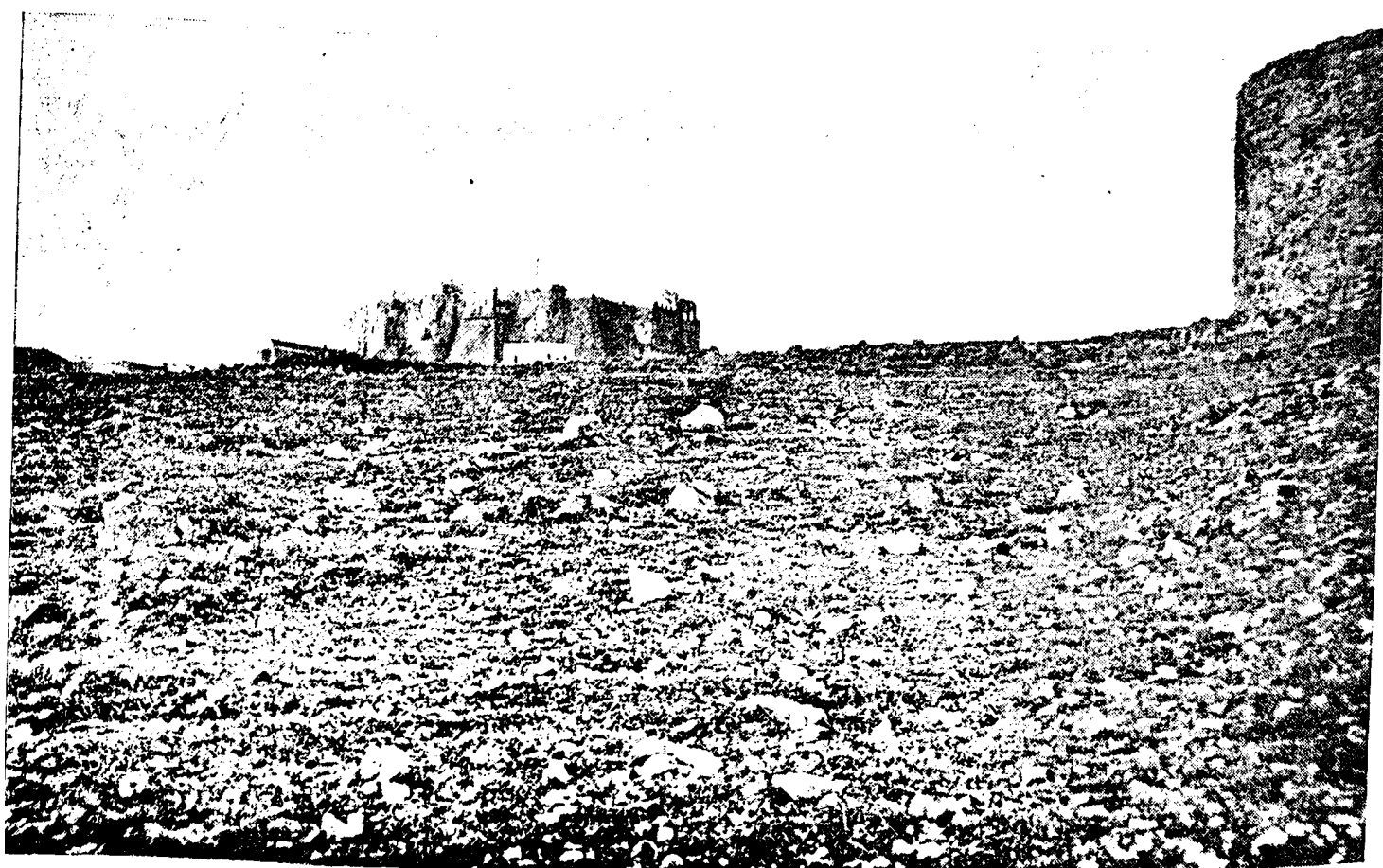

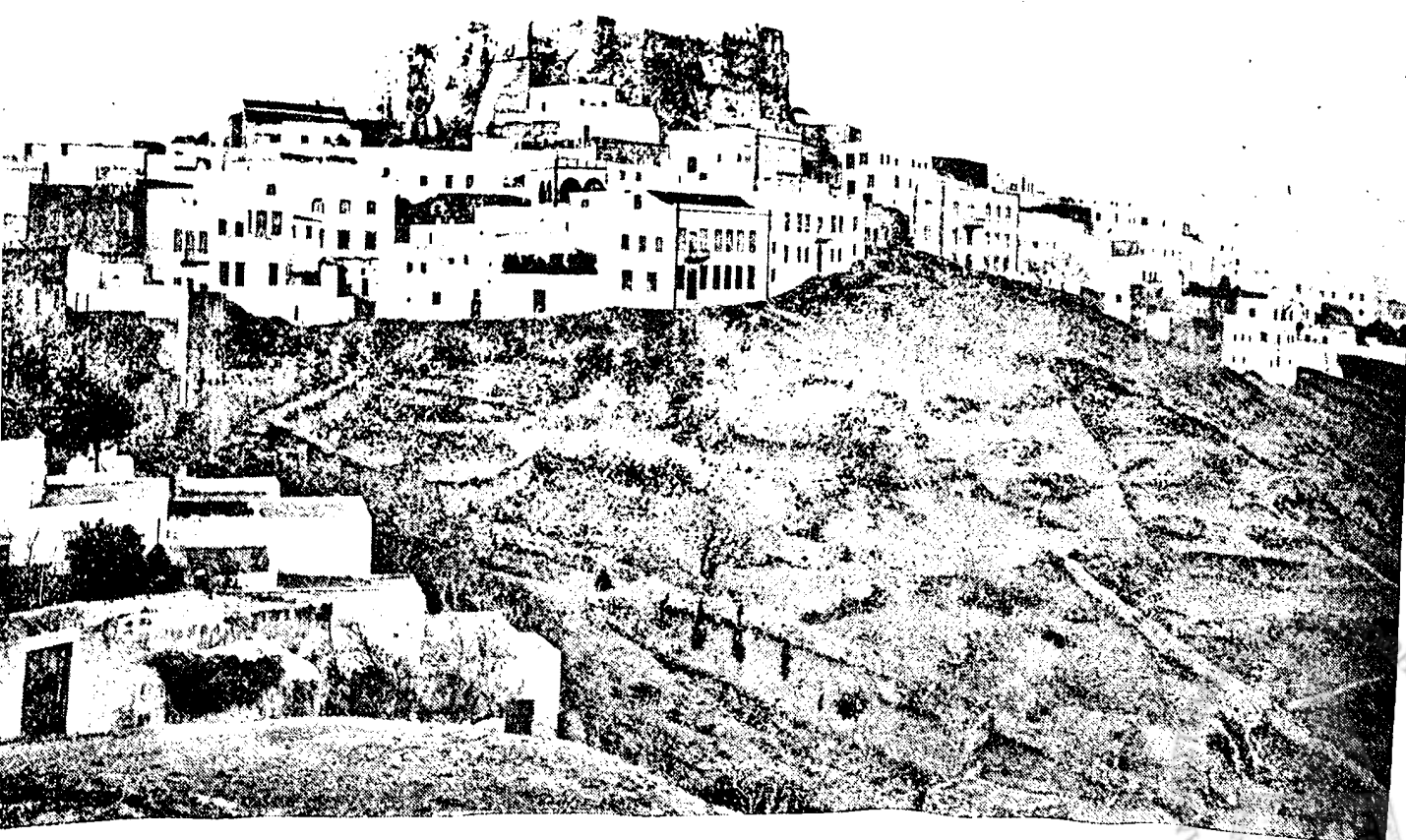
Piața portului Patmos

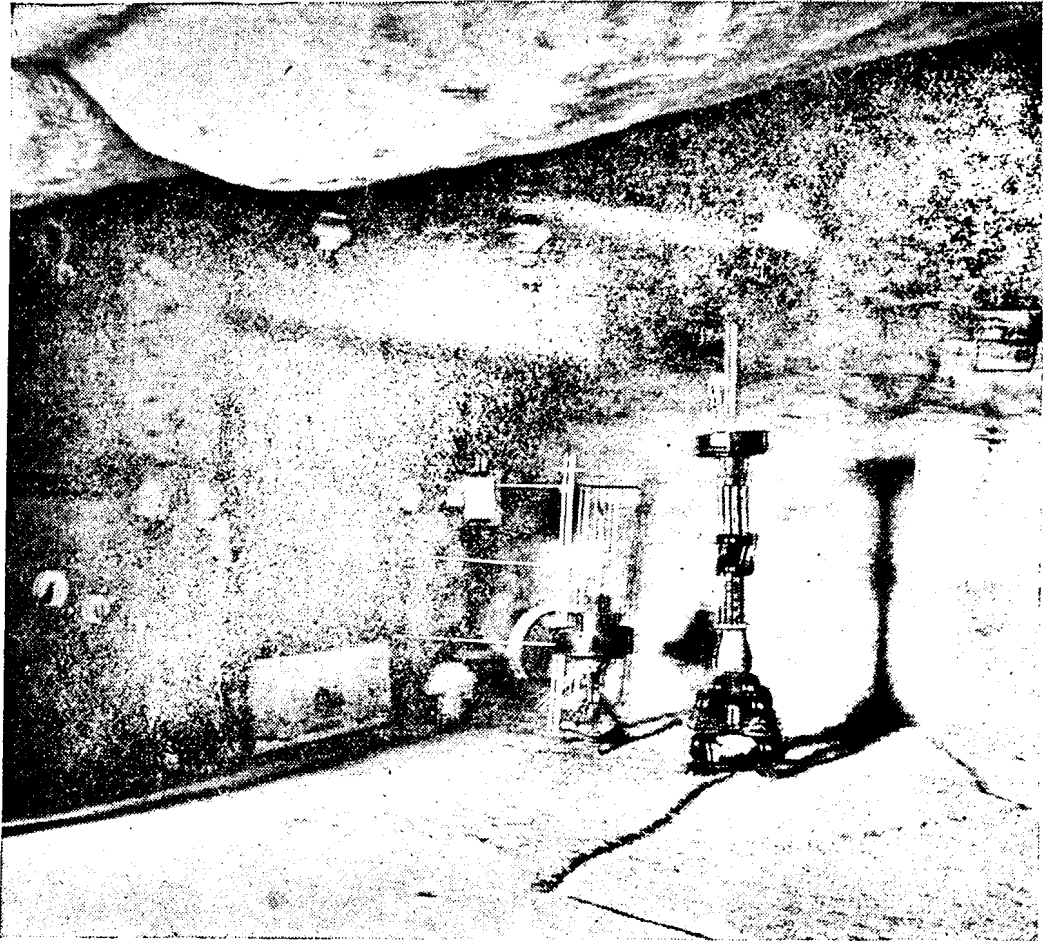
ΙΟΘΙΚΗ ΙΔΡΥΣΗ

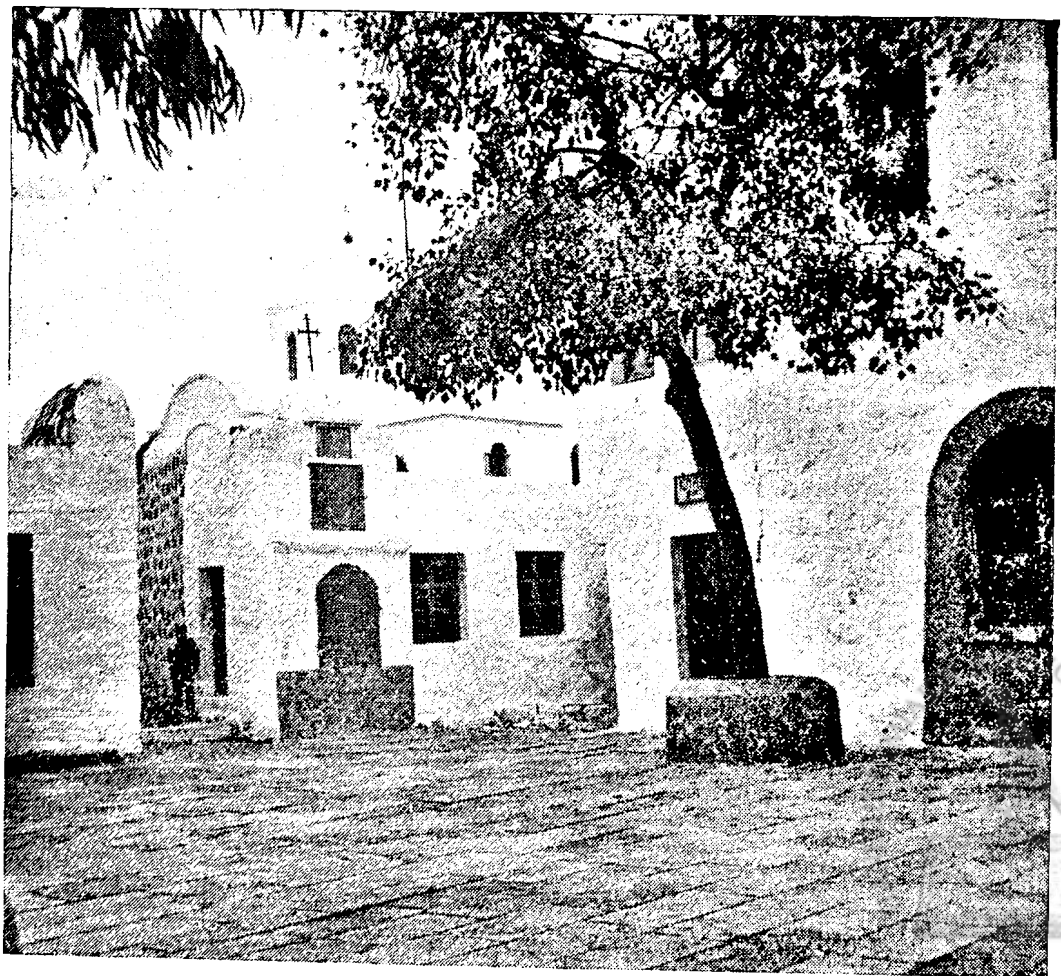
Mănăstirea Patmos

IKKI IDANNINON
TAT.

Interiorul Peșterii Apocalipsului

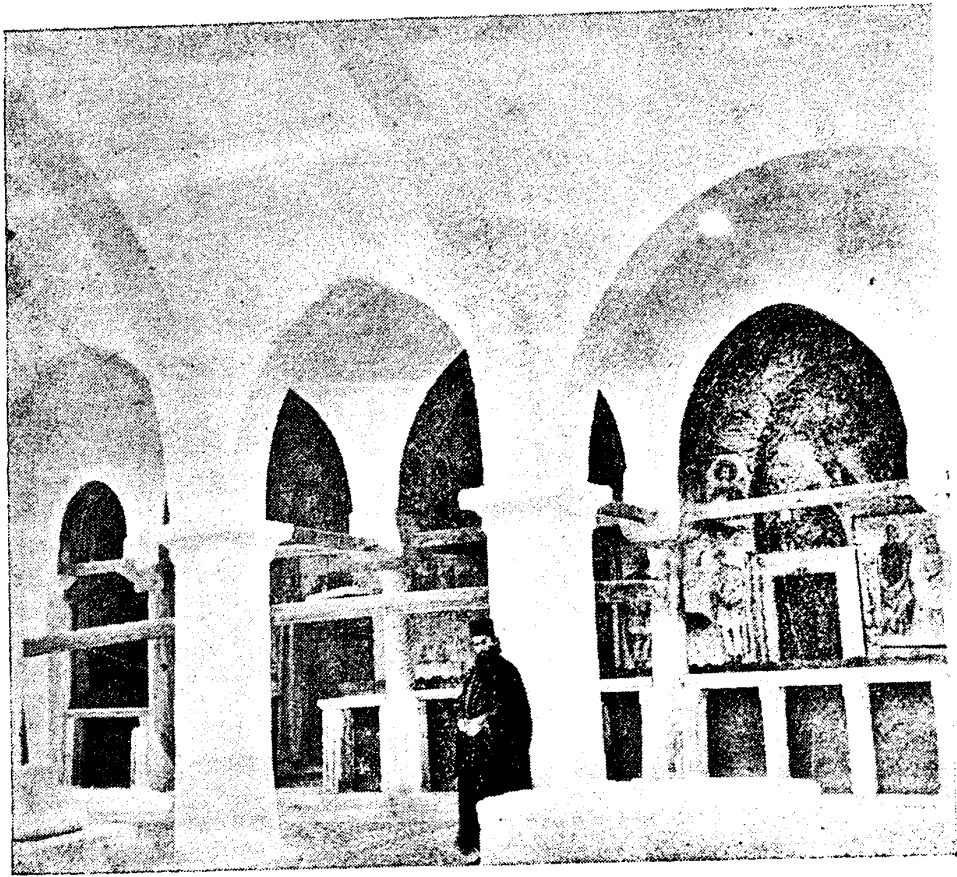

Ulicioară în satul Patmos

Curtea Mănăstirii Patmos

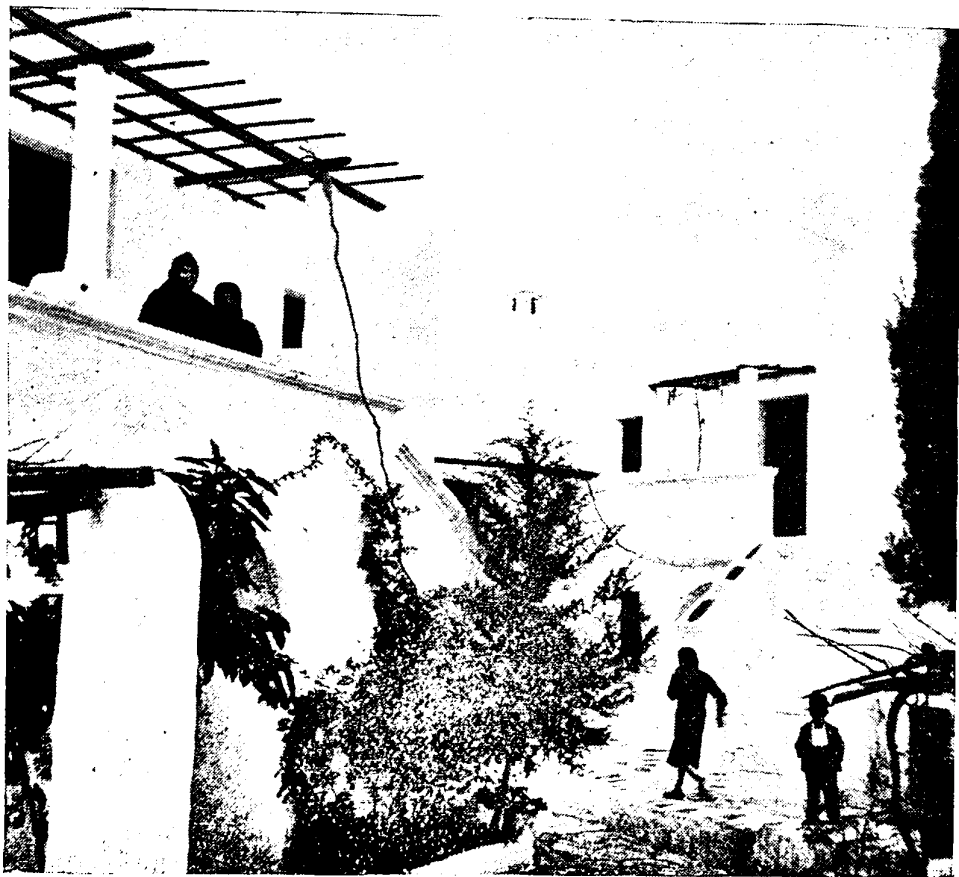

Nartexul Bisericii, Mănăstirea Patmos

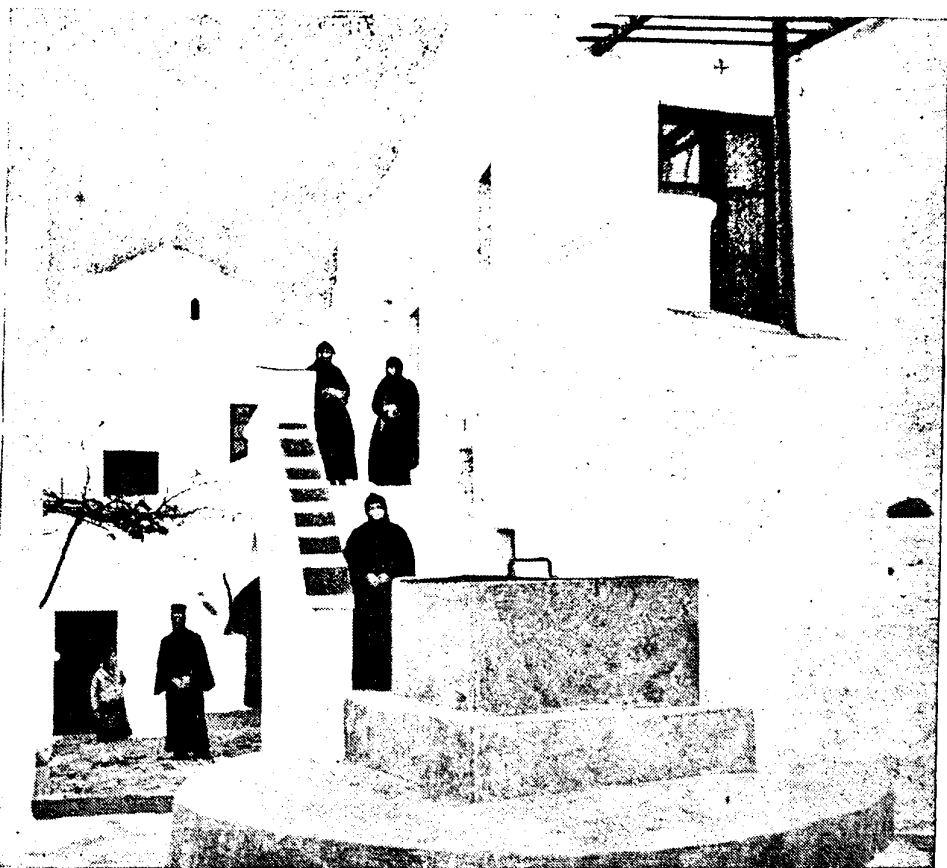

Poarta Bisericii, Mănăstirea Patmos

Mănăstire de maici în Patmos

Mănăstire de maici în Patmos (altă vedere)

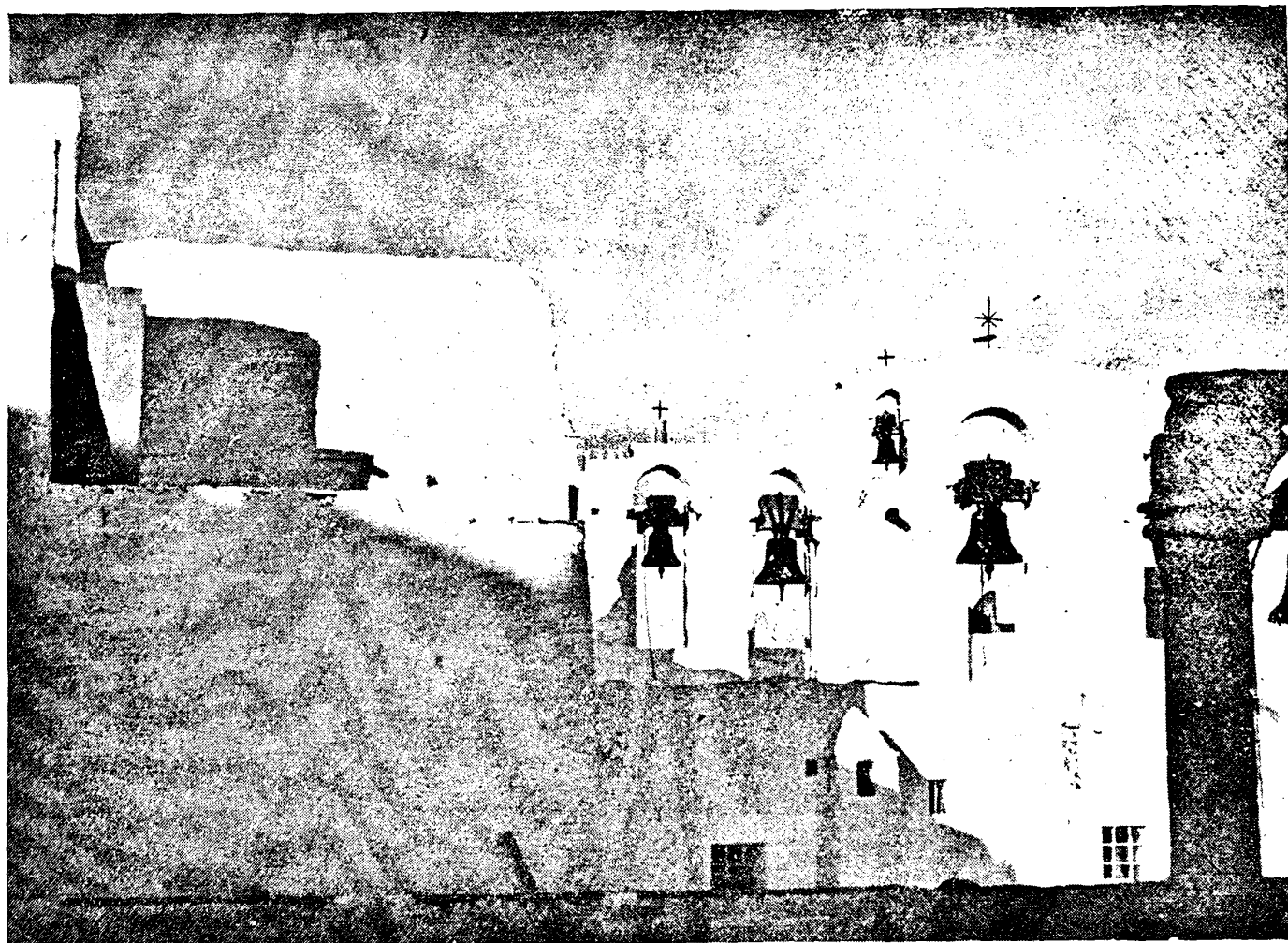

În adevăr, am găsit aci un omoforiu aidoma aceluia din Putna¹⁾ și o pereche de ripide aurii, lucrate în filigran, cu inscripția slavonă:

Eu, Ștefan Voevod, prin mila lui Dumnezeu gospodar al Țării Moldovei, fiul lui Bogdan Voevod, am făcut această ripidă a mea la mânăstirea Zugrafu cu hramul marelui mucenic Gheorghie a Sfântului Munte.

Iulie 30 leatul 6996

Domn a toată Țara Moldovlahiei, întru totul bucurându-se de Preabunul Dumnezeu, carele răscălales din pântecele maicei mele și m'a dăruit împărăția și voevodatul Țării, pentru neîntrecută bogăție a milei lui se cuvine pururea a mulțumirea lui Dumnezeu, căci ne-a deschis ușile milei și lumina înțelepciunii. Și am văzut și am cunoscut că nicio mărime nu stă pe pământ neschimbătoare și morții neîmpărtașită; ci după cum floarea ofilește, cum umbra trece pe dinaintea ei, se c...

Clopoțele Mânăstirii Patmos

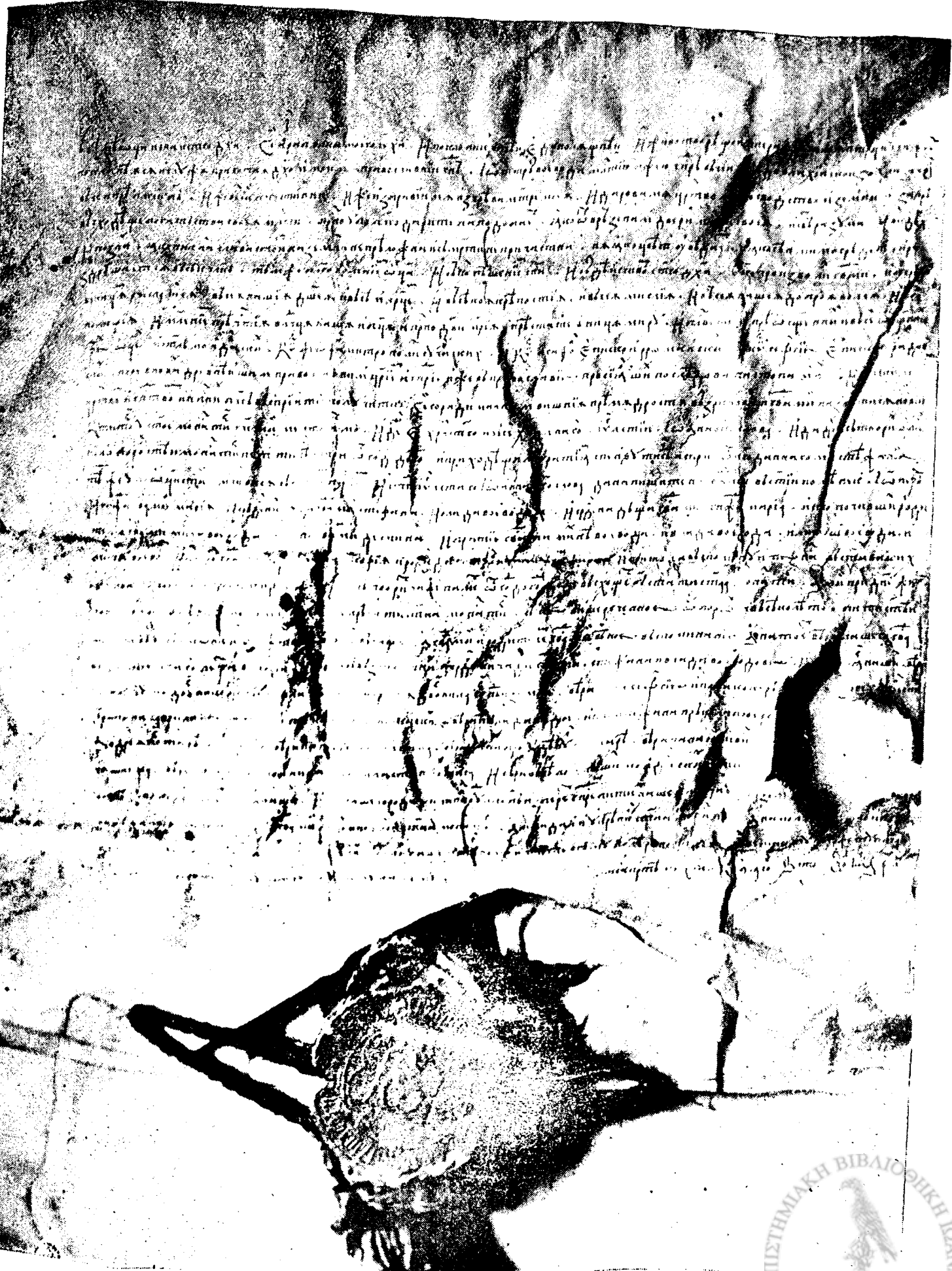
După Ștefan-cel-Mare alți voievozi și-au îndreptat luarea-aminte spre mânăstirea din Patmos. La 1584 avem un hrîsov al lui Petru Șchiopul, osebît de însemnat, fiindcă menționează pe surorile și frații Domnului. Sună astfel:

« În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, iată eu robul stăpânului meu Iisus Hristos și închinător al sfintei de o ființă și dătătoarei de viață și nedespărțitei Treimi; ei se închină, îi slujește lucrătorul duh al meu, pravoslavnicul domn, Io Petru Voevod, din mila lui Dumnezeu

struge tot omul. Pentru aceasta prin bunavoie tatălui și cu ajutorul Treimei și cu săvârșirea Sfântului Duh, am binevoit domnia mea și m'ar osârdit cu mare aprindere, cu tot sufletul nostru și din toată inima și cu toată puterea și cu toată cugetul și cu toată a noastră bunavoie și cu toată ajutorul și ruga Preacinstitei Stăpânei noastre Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioarei Marii înfățișătoarea lumii, și cu binecuvântarea Preasfintilor părinți și ierarhi moldoveni: Kir Teofan mitropolit al Sucevii și Kir Agaton, episcop al Romanului și Kir Gheorghie, episcop al Rădăușului, am răvnit la cei mai vechi pravoslavnici împărați și domni, cari întru pravoslavnicie au stră-

¹⁾ O. Tafrahi: *Le trésor Byzantin et Roumain du Monastère de Putna*, No. 107, pp. 66—67, Paris, 1935.

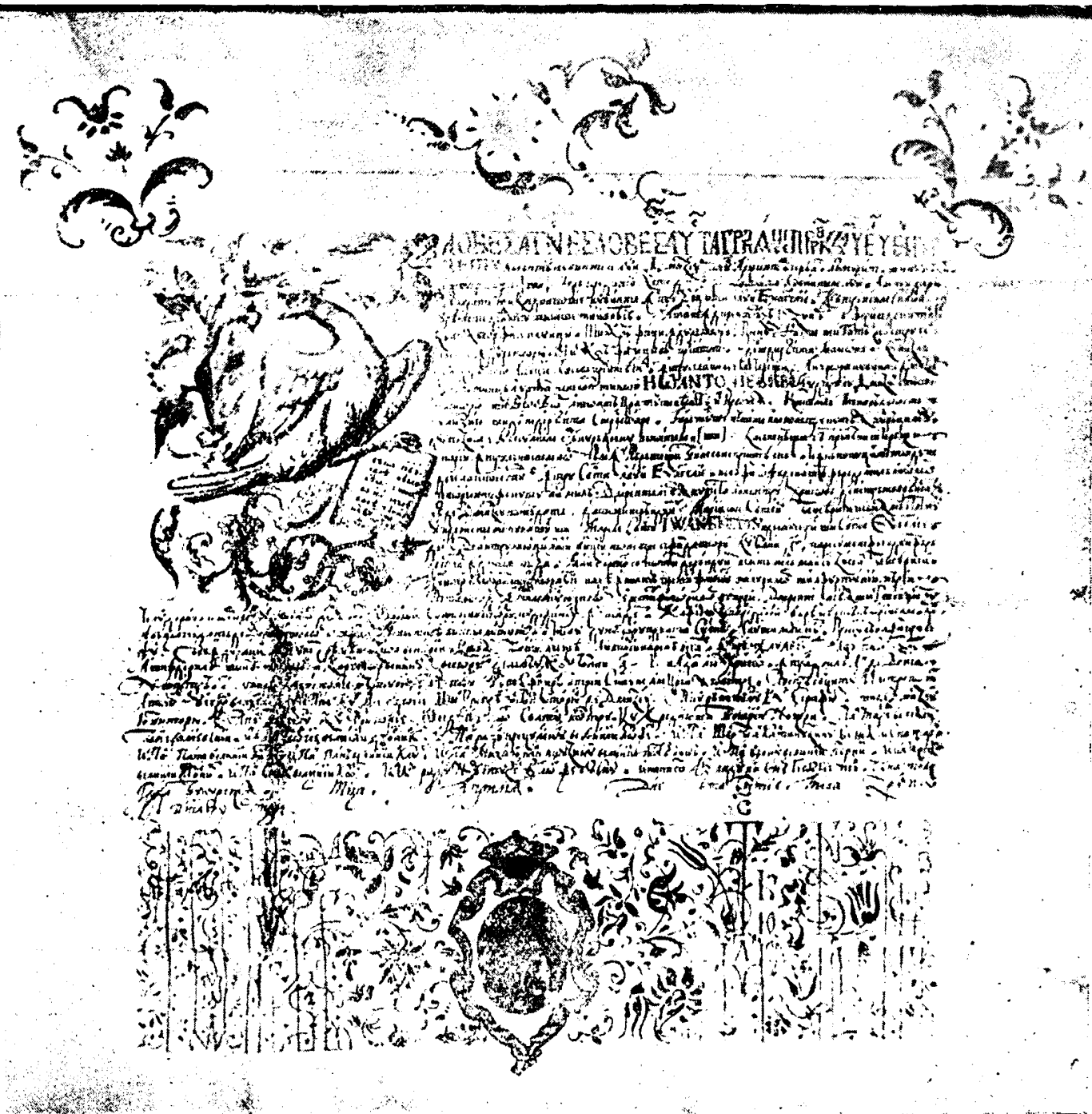
Hrisovul lui Petru Schionul din 1584. Mănăstirea Patmos

it, a merge pe urmele lor și împărățiilor și
mniilor lor pământești și cerești cu bună pri-
re să o primească. Pentru aceasta cu puterea
elepciunii de sus am râvnit domnia noastră a
numi nou ctitor în sfânta mânăstire numită
mos, unde este hramul sfântului și întru tot

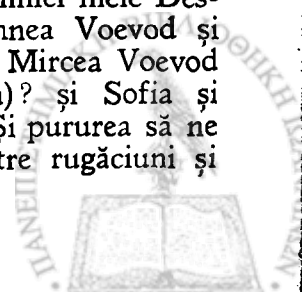
evangelist Ioan Bogoslov, ca să scrieți pe domnia
noastră în sfântul pomelnic: Io Petru Voevod și
Doamna domniei noastre Maria și pe copiii din
inimă ai domniei noastre pe Ștefan și Vlad voe-
vozi și pe fiica din inimă a domniei mele Dom-
nița Maria și sfânt răposatii părinți ai domniei

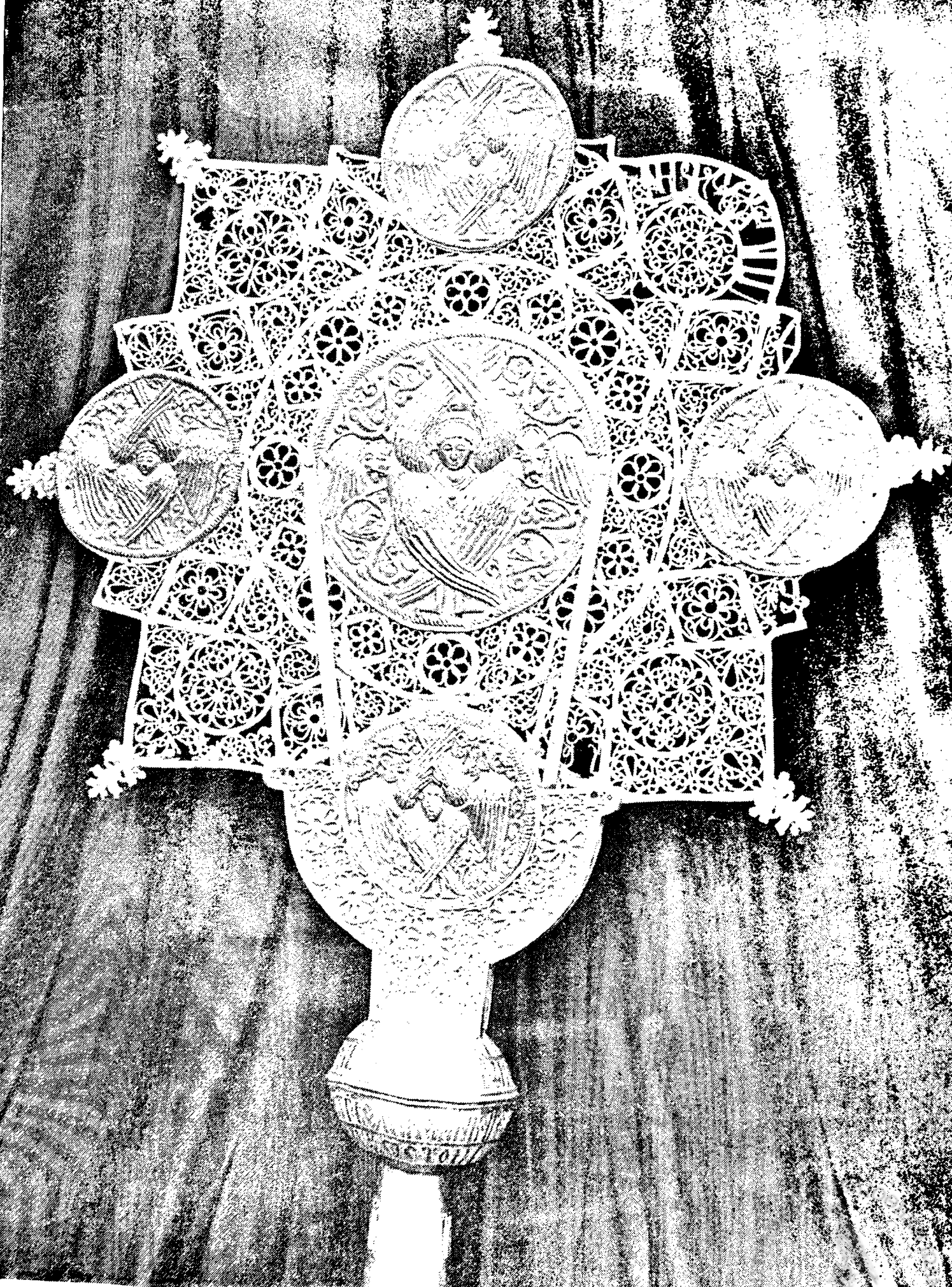

Hrisovul lui Antonie din Popești din 1670, Mânăstirea Patmos

latului evangelist Ioan Bogoslav și am dat
m făcut obișnuit obroc sfintei mânăstiri cinci
aspri dela an la an și fraților cari vor veni
cheltuială o mie de aspri din agoniseala dată
de Dumnezeu. Deci și voi sfinți părinți, vă
im cu numele lui Dumnezeu și a sfântului

mele Mircea Voevod și mama domniei mele Des-
pina și frații domniei mele Mihnea Voevod și
Vlad Voevod și Miloș Voevod și Mircea Voevod
și surorile domniei mele M(arina)? și Sofia și
Roxanda și Despina și Zamfira. Și pururea să ne
pomeniți pe noi în sfintele voastre rugăciuni și

11
[Handwritten text in Church Slavonic, dense and filling the page. Includes a large decorative initial 'H' at the top left.]

Hrisovul lui Grigorie Ghica din 1728, Mănăstirea Patmos

12
[Handwritten text in Church Slavonic, dense and filling the page. Includes a large decorative initial 'H' at the top left.]

Hrisovul lui Antioch Constantin Voevod din 1706 Mănăstirea Datina

în sfânta proscomidie. Și să ni se facă pomenire din an în an până când va voi Dumnezeu a sta

mânăstire cu acest mai sus pomenit obroc în fiecare an să fie sfintei mânăstiri întru întărire iar dumnezeștilor călugări întru hrană, iar domniei noastre și părinților domniei noastre veșnică pomenire. Iar la aceasta este credința domniei noastre mai sus scrisului Petru Voevod și credința preaiubiților și din inimă copii ai domniei noastre Ștefan și Vlad Voevozi și credința boerilor noștri: credința panului Bucium, Vornic al Țării de Jos; credința panului Eremia, vornic al Țării de sus; credința panului

Icoana Sfântului Ioan Teologul, adusă din Valahia la 1698, Mânăstirea Patmos

Handwritten text in Greek script, likely a prayer or dedication, with some lines starting with 'Καί' and 'Πατήρ'.

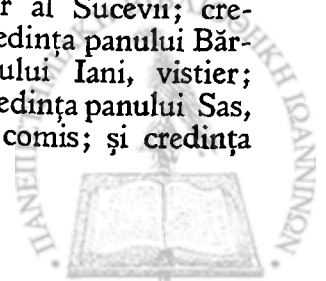
Versuri de proslăvire către Constantin Brâncoveanu, Mânăstirea Patmos

Handwritten text in Greek script, likely a note or inscription, with some lines starting with 'Επισημαίνω'.

Insemnare despre Constantin Mavrocordat, Mânăstirea Patmos

Gheorghie și a panului Cocorea pârçălabi ai Hotinului; credința panului Gavril și a panului Vasile, pârçălabi ai Neamțului; credința panului David și a panului Bejan, pârçălabi ai Romanului; credința panului Andrei, portar al Sucevii; credința panului Brut, postelnic; credința panului Bărlădeanul, spătar; credința panului Iani, vistier; credința panului Gheorghie; credința panului Sas, stolnic; credința panului Stan, comis; și credința

sfânta mânăstire. Iar noi în zilele vieții domniei noastre suntem noi datori a milui și a întări sfânta

tuturor boerilor noștri Moldoveni mari și mici. Iar după viața noastră cine va fi domn dintre copiii noștri sau din neamul nostru sau fie pe cine va alege Dumnezeu a fi Domn Țării noastre Moldovei a nu stricare ce domnia mea am dat și am întărit sfintei mânăstiri, ci să dea și să întărească

În același an Duca Vodă face mânăstirii Patmosului dania de «4000 bani mari» pe an; iar de cheltueală călugărilor ce-ar călători «opt sut de bani mari». Aceeași danie e înnoită de Antioh Constantin Voevod printr'un hrisov datat 1706 pe care la rându-i îl întărește Grigorie Ghica în 1728.

Intr'un diptih al bisericii am slovenit numele

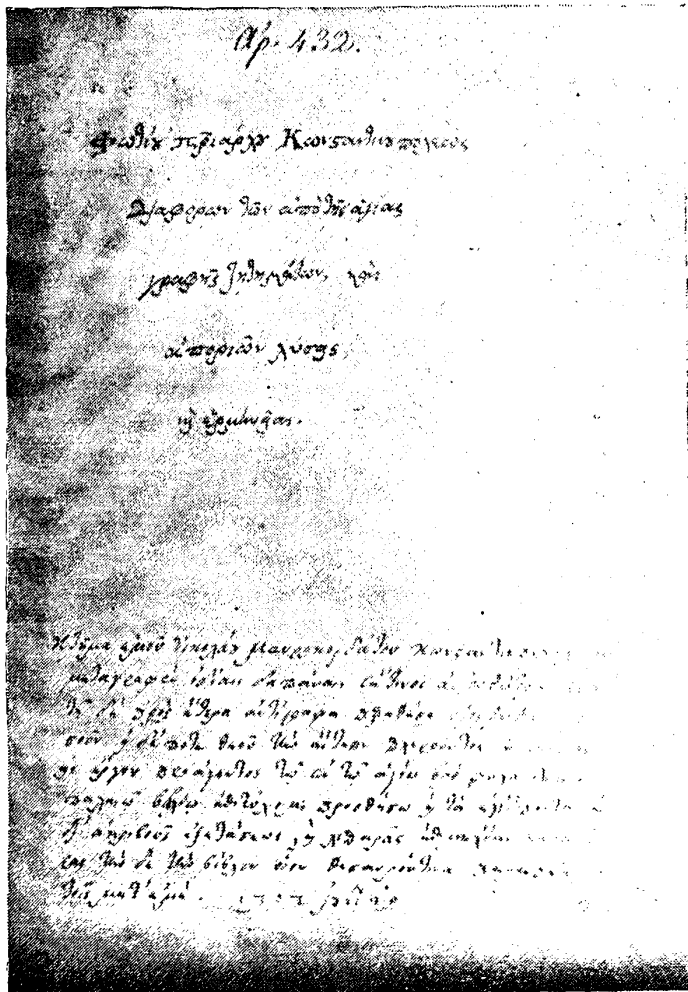
Despina Doamna, Moisie Voevoda, Vlad Voevoda, Constantin Basaraba, Maria Doamna Mihail Voevoda...

Intr'alt diptih însemnarea:

Aceste nume le aduse Părintele Ghedeon din Valahia la 16 Iulie 1698, mai aduse și marea icoană a Teologului și sfânta Evanghelie împodobită și o cană și un potir și un trimorf și scriem aci pe milostivitorii din locuri diferite ale Valahiei.

Icoana pomenită se află în partea dreaptă a iconostasului. Am dat asemeni și de evanghelie, legată în scoarțe grele, înfățișând pe o față Adormirea Maicii Domnului, cu inscripția dedesupt:

S'a dăruit dumnezeasca și sfânta evanghelie

Insemnare de mâna lui Nicolae Mavrocordat pe un manuscris, Mânăstirea Patmos

sfânta mânăstire. Iar pentru mai mare tărie și întărire a celor mai sus scrise am poruncit credinciosului și cinstului nostru boer panului Stroici mare logofăt să scrie și pecetea noastră să o atârne către această adevărată carte a noastră. A scris Crăstea Mihail în Iași, în anul 7092, luna Februarie 1.

După izvodul de mai sus și-au întocmit hrisoavele și alți Domni, cari s'au îndemnat a sprijini mânăstirea Patmosului. Așa, Antonie din Popești, la 1670, spune între altele:

«Datori ne rânduim marei și sfintei biserici ce se cheamă Patmul, unde iaste minunatul și marele Sfântu Ioan Bogoslov... întru toți anii vieții noastre să fim datori cu bani 3000, care sumă ne făgăduim fără de toată îndoiala a o da».

Candelă în argint, București 1784, Mânăstirea Patmos

Mânăstirii și Sfântului și Renumitului Apostol și Evanghelist Ioan Teologul în Insula Patmos prin milostenia evlavioșilor creștini și ostenelele Monahului Ghedeon, 1697.

Evanghelia pare să fi fost dăruită de Constantin Brâncoveanu, căruia i se închină rânduri de proslăvire într'un manuscris al bibliotecii mănăstirii. Un an înaintea morții lui Brâncoveanu, la 1713, s'a înființat în Patmos o școală sub conducerea lui Macarie Caloghera, care se bucurase la Constantinopol de ocrotirea Mavrocordaților. De aceea și se găsește pe un manuscris al mănăstirii o însemnare de mâna însăși a lui Nicolae Vodă:

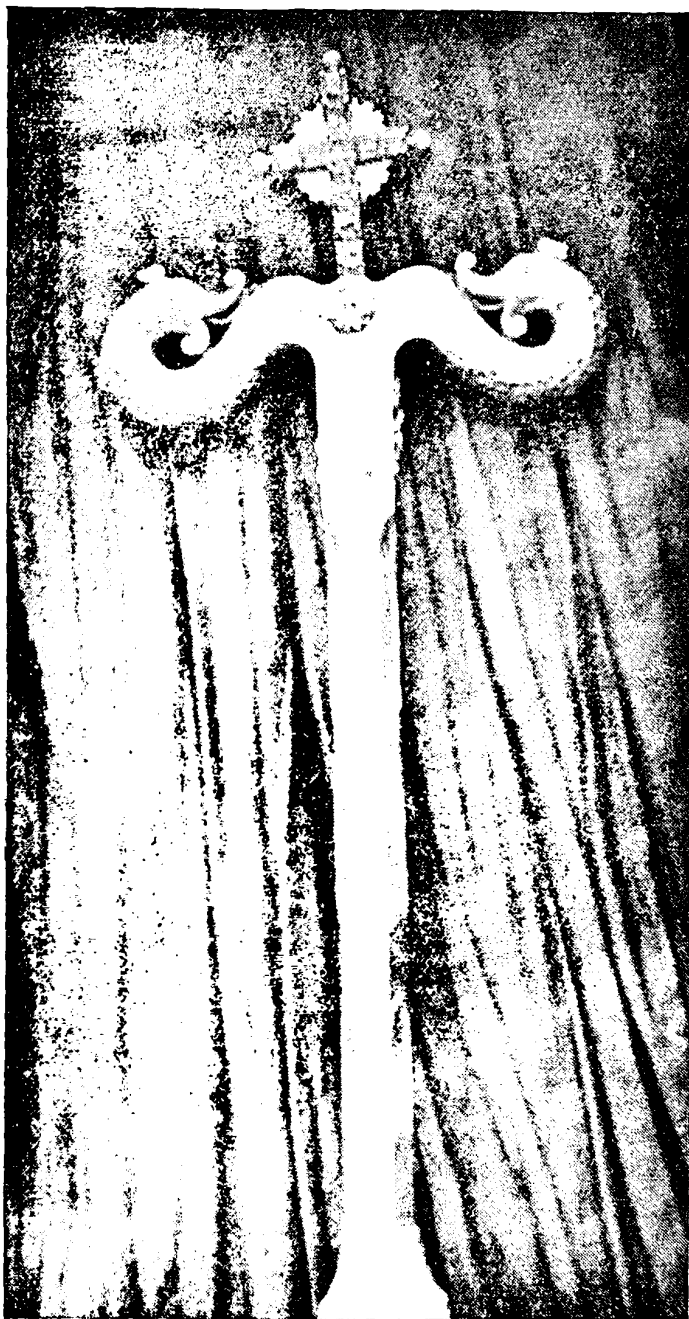
Proprietatea mea, Nicolae Mavrocordat Constantinopoliteanul, transcrisă cu cheltueli proprii

Vas de argint, dăruit de Arhon Serdari Sava, 1817, Mănăstirea Patmos

de pe o carte necorectată, puține îndreptări aduse prin alăturarea de alte copii. Și dacă vreodată, făcându-se voea lui Dumnezeu și cântând bine-

cuvântarea la lucru, voi da de cartea veche păstrată la Sfântul Munte, am să adaug și lipsurile; și, prin cercetări exacte și multe silinți împlinind astă carte, ca pe un tezaur am s'o trec celor după mine. 1707 Iunie 20¹⁾.

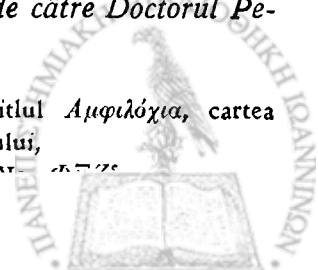
Pateriță trimisă din Valahia Mănăstirii Patmos, 1781

Un alt manuscris în bibliotecă, cuprinzând sfaturi către Evrei, se referă tot la Mavrocordați:

S'a lămurit din porunca Înălțimii Sale Constantin Nicolae Mavrocordat Voevoda, Principe a toată Ungrovlahia de către Doctorul Petrachi Depasta²⁾.

¹⁾ Manuscrisul No. YAB³⁾, cu titlul *Αμφιλόχεια*, cartea lui Fotie, Patriarhul Constantinopolului,

²⁾ De *Αρχαία Είδη* a *Μανουσκήν* No. 257/26

Câțiva din elevii mai însemnați ai școlii din Patmos, ca Daniil, Mitropolitul Sebastiei și Alexandru Târnovitul, au petrecut o vreme și în Țările Românești. Legăturile strânse ce-au păstrat cu familiile noastre domnitoare explică parte din darurile aflătoare la mănăstirea Patmosului. Așa, o frumoasă evanghelie are pe copertă, sub crucea răstignirii, inscripția:

S'a adus cinstitei Mănăstiri al lui Ioan al Apocalipsului, Teologul, de către umilul Mitropolit al Sebastiei Daniil, București 1787.

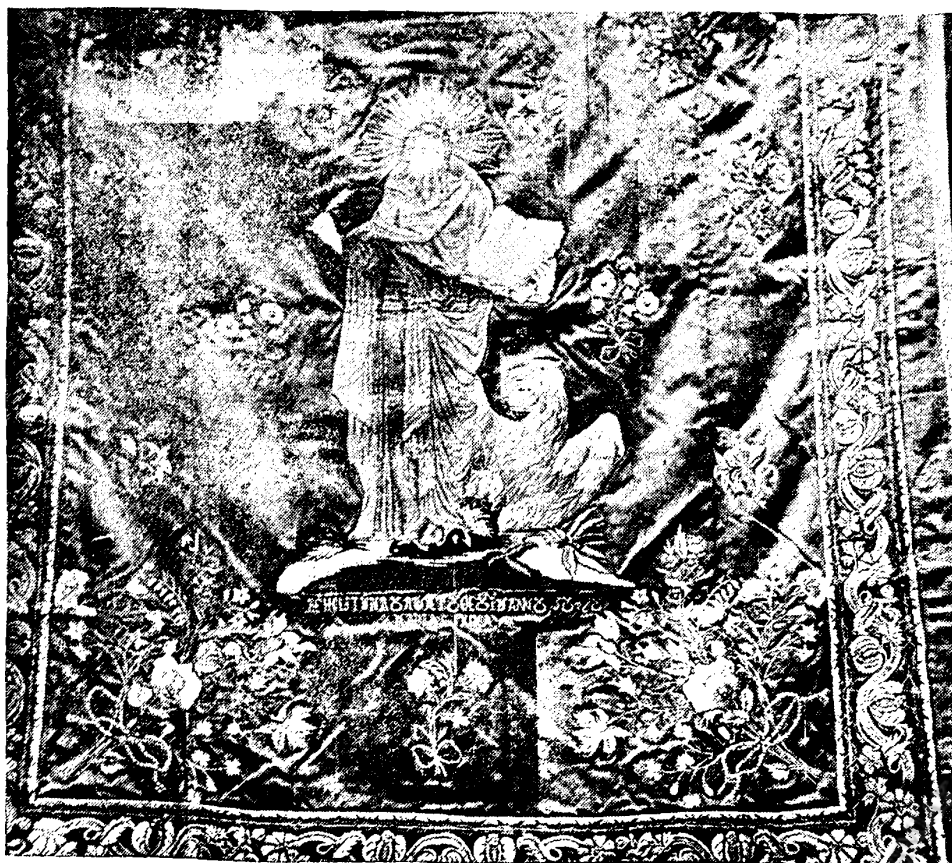
Un vas de argint ce conține cara Sfântului Apostol Toma mărturisește a fi dăruit de Arhon Serdari Sava Patmiotul, 1817, Iașii Moldovei. O candelă mare atârând înaintea icoanei Sfântului Ioan Teologul din pronaos poartă numele: Grigorie Bălașa, Spătarul, Domnița Elena Suțu și copiii, 1784, București. Pe alte două candelă, aninate la iconostas, tot în argint, se vede stema Valahiei cu inițialele grecești

ΙΩ
ΚΣ
ΒΒ

Adică Io Mihail Constantin S leași inițiale, dar altfel orându-i două sfeșnice dăruite Mitropoli bastiei, împreună cu o pateriță la 1785.

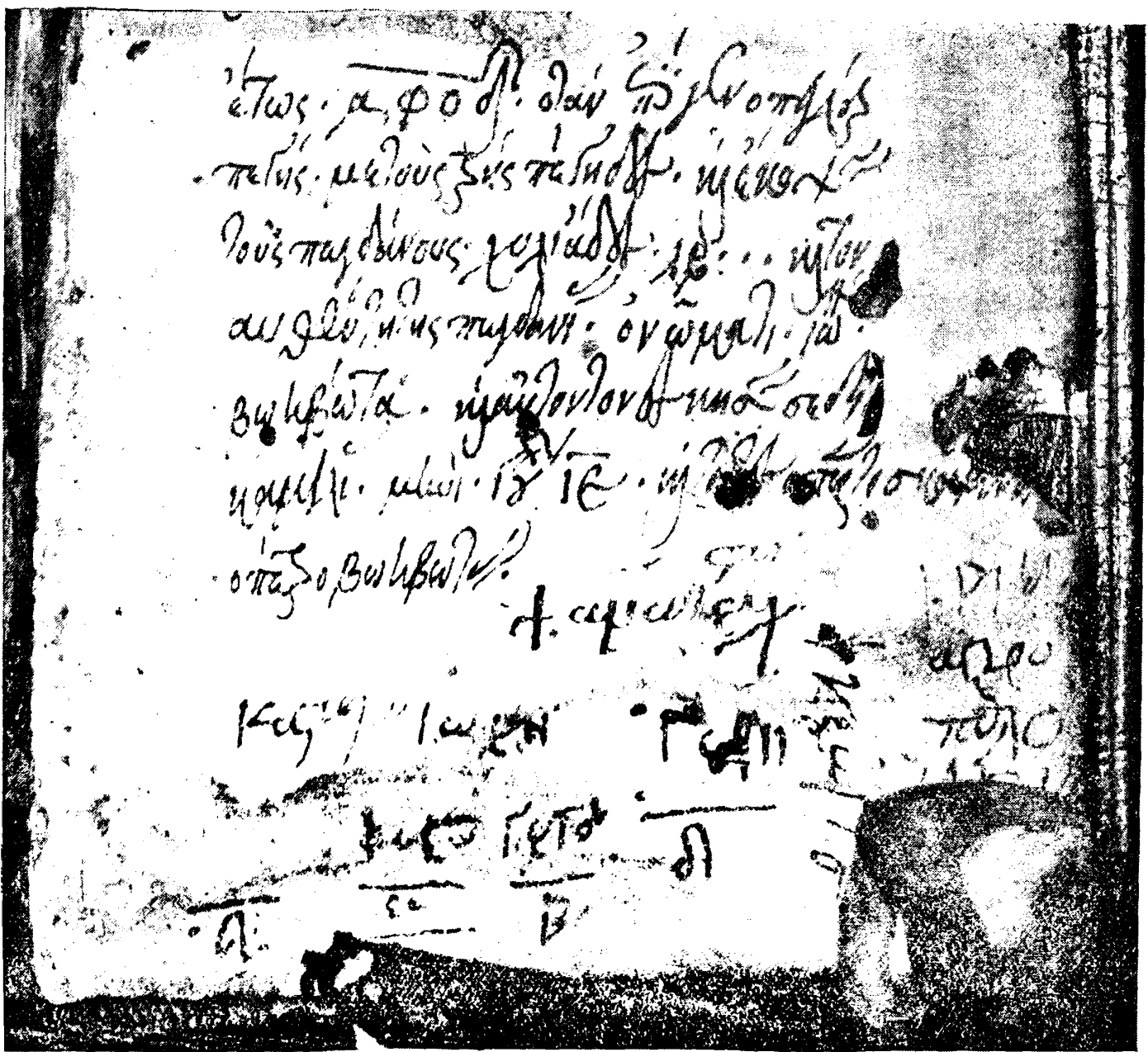
Numelui de Suțu se adaugă : pe o perdea de altar, trimisă m de rugă a întregii familii Suțu un chivot de argint, al cărui prezintă doi îngeri ținând stema aflu dintr'un manuscris datat nitorul Suțu ajuta cu o sumă at Patmos.

¹⁾ Η. Πατρίας Σχολή de M. H. Ma p. 117.

Perdea de altar, dăruită de Voevodul Suțu și Maria Ghica, Mănăstirea Patmos

Insemnarea despre Ion-cel-Cumplit, 1754. Biblioteca Muzeului Etnografic, Atena

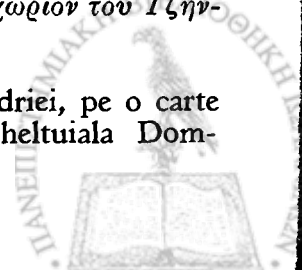
A D A U S

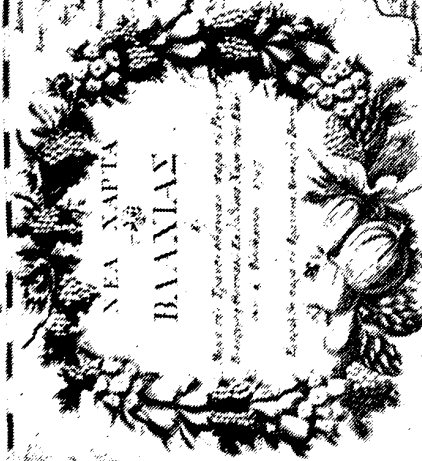
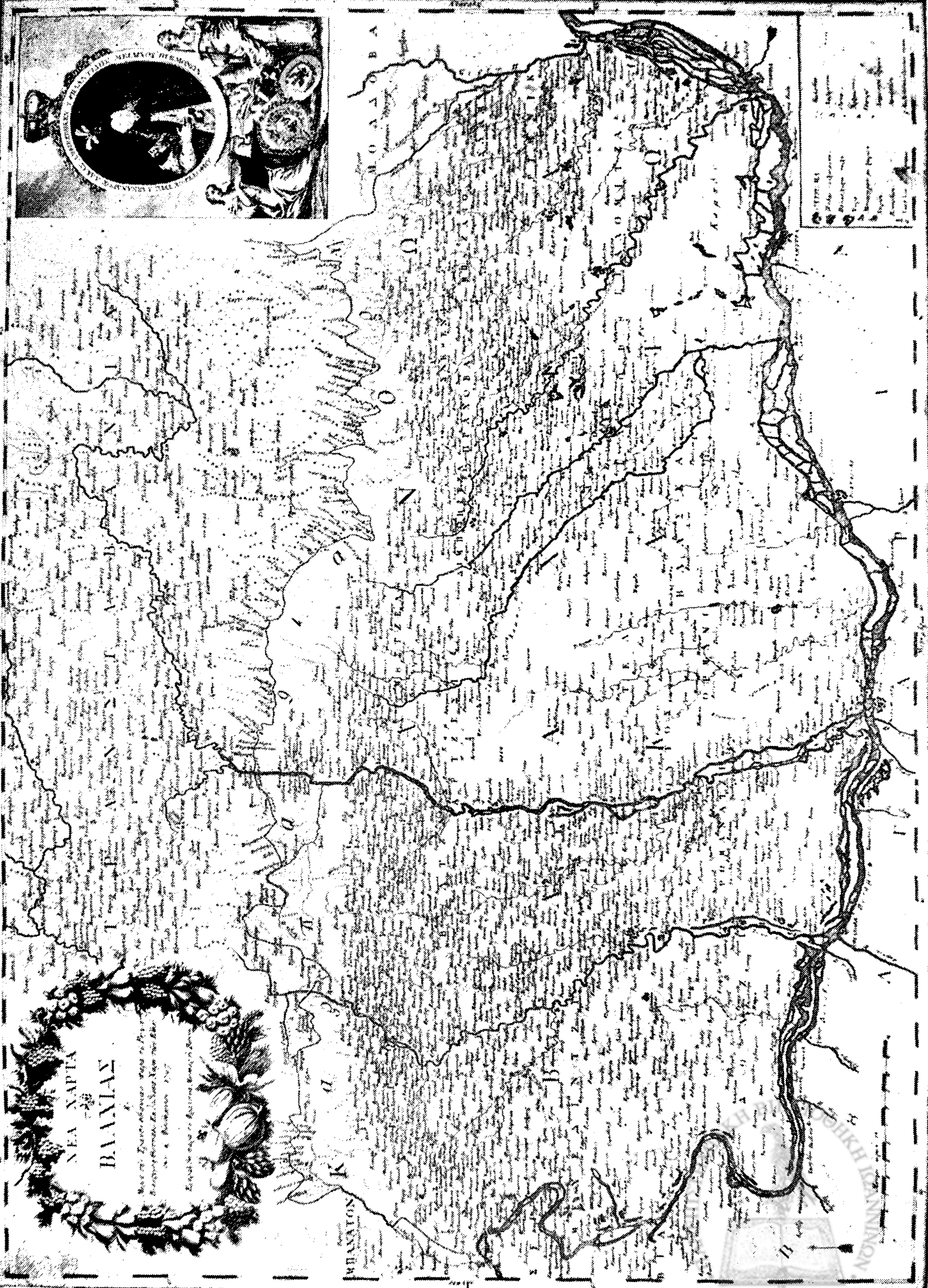
Pentru zidirea bisericii Sfântului Mormânt Șer-Cantacuzino a contribuit, nu numai bani, ci grinzile și fierăria. Iar patriarhul Dosoftei scria pre aceasta călugărilor Ierusalimului: « Bucu-vă, că într'asemenea vremi grele se fac mi-enii Bisericii lui Hristos »¹⁾. De cantacuzi-ti e donată și placa de aur cu frumoase sculp-ce înconjoară locul, în care s'a înfipt crucea ignirii, la Golgota.

Pe foaia, 229 b, a unei evanghelii în pergament dela mănăstirea Esfigmeni, Muntele Athos, se află scris un contract, datat 1324, al câtorva per-soane: Ioan Budza, cu fiu-său Constantin, Mihail Cobi și soția sa, pentru stăpânirea unor mori aparținând mănăstirii Sfintei Marii din Rodop ce-i zice *Țințiluchi* — forma dialectală a Cincilupi. În apropierea mănăstirii se pomenește un sat cu același nume, în grecește χωριον του Τζην-τζηλουκίου.

¹⁾ Ierusalimul și Monumentele sale de Timothei Themeli, II, pp. 915 și 921, Ierusalim, 1932.

În biblioteca Patriarhiei Alexandriei, pe o carte 'Ιεραὶ Ἀκολουθίαι, tipărită cu cheltuiala Dom-

NEA NAPTA BAALAN

Map of Java
by
J. van der
Kamp

Scale
1:100,000
1:200,000
1:500,000
1:1,000,000

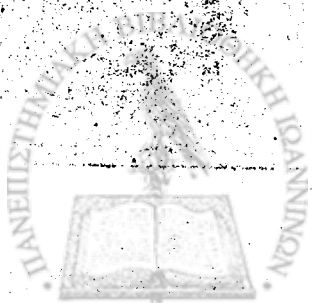
SIKHI IANANOM

ΓΑΛΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Μητροπολίτη

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ

Arhon Gheorghie și Fiul său Constantin, ctitorii Mănăstirii
Vlasiu, Munții Pindului

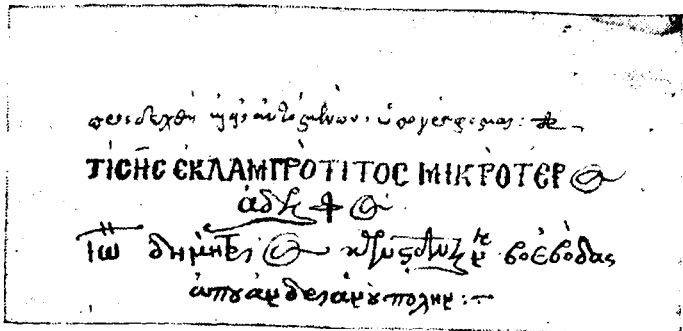
BIBΛΙΟΘ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ
ΑΥΤ
ΑΥΤΩΝ ΑΠΙΘ.

nului Grigorie Ghica, am cetit rândurile scrise: «Aparținând lui Gerassimos, mitropolitul Metrei, dintr'acele prezintate mie de fostul Domn Gri-

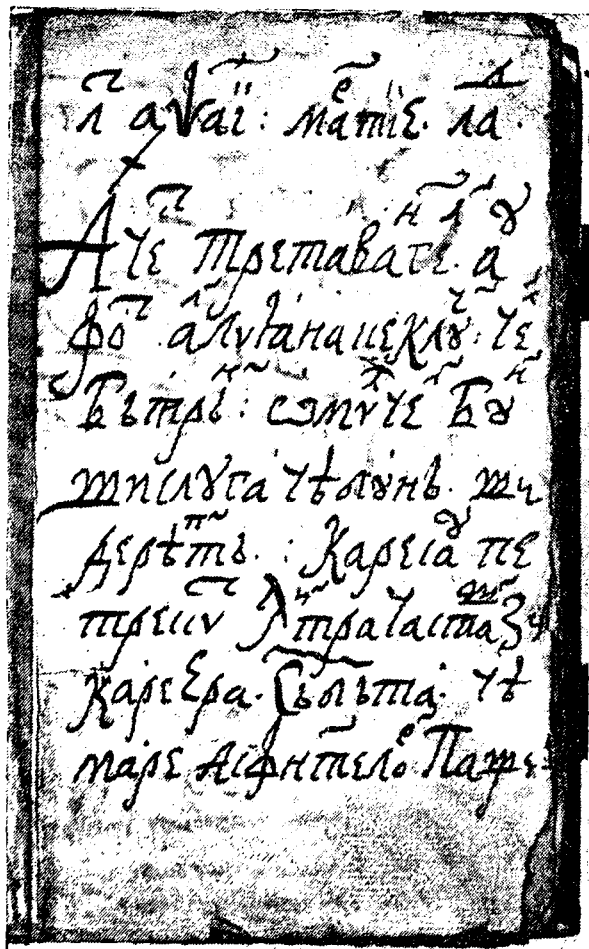
tăierea capului strălucitului nostru binefăcător Bogdania și de acolo sfântu-i cap a fost purt la Constantinopol, 1777».

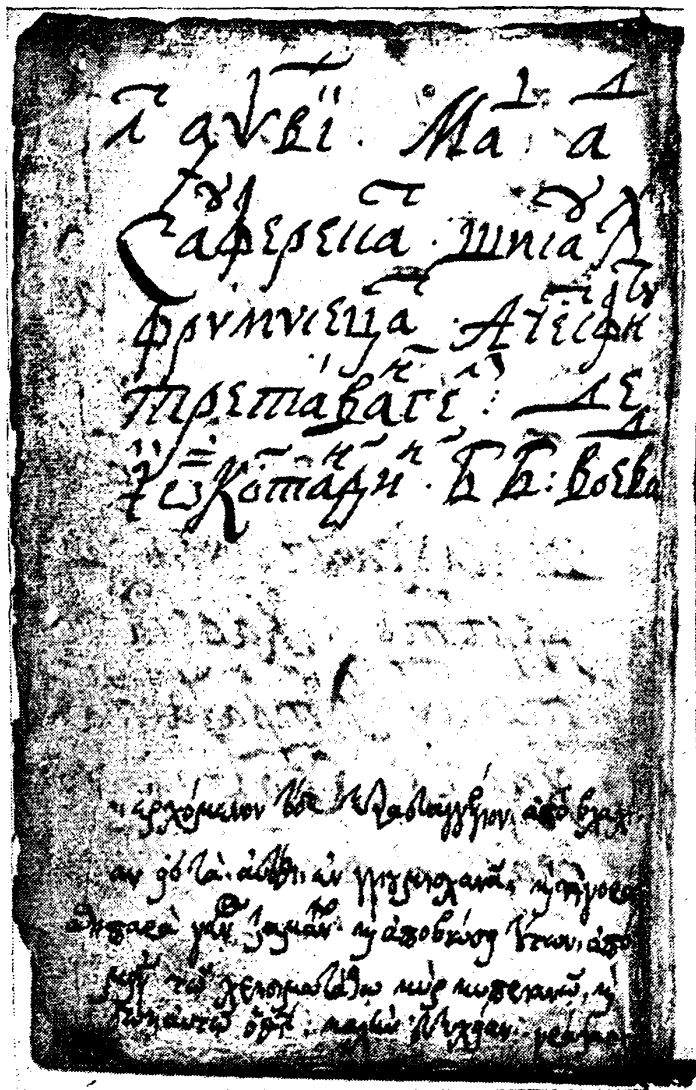
Iscălitura lui Dimitrie Cantemir, manuscrisul grecesc al Divanului Înțeleptului cu Lumea. Biblioteca Muzeului Etnografic, Atena

gorie». Acest Gerassimo, ajuns pe urmă Patriarh al Alexandriei, a lăsat la sfârșitul aceluiași volum încă două însemnări: «In folosul meu și al lor

Biserica Sfântului Sava a Patriarhiei Alexandrii are între altele o icoană, înfățișând Izvorul Tămăduirii din afara zidurilor Stambulului, cu perspectiva minaretelor și apei. E dăruită de o doamnă Rozina Franghiscatu; poartă data 1860 și semnătura pictorului Matache Orășanu.

Inscripția pe o foaie a evangheliei lui Ianache Văcărescu, Muzeul Benachi, Atena

Inscripția pe altă foaie a evangheliei lui Ianache Văcărescu, Muzeul Benachi, Atena

mei, cartea de față mi s'a dat din partea Înălțimei Sale cel mai evlavios Domn și Principe a toată Moldovlahia Grigorie Alexandru Ghica Voevoda». Apoi mai jos: «Pizma și unealta sa intriga au adus

Pe lângă familii ca Daponte și Embiricos, insula Andros ne-a trimis încoace o seamă de neguțători, cari n'au uitat de nevoile patriei lor. Așa, pe o bucată de marmoră, aflătoare în satul Ghides se cetesc rândurile: Sa ridicat sfânta și prea cinstita biserică a marelui mucenic Gheorghie cu cheltuiala ieromanahului Gabriil din Brăila și enoriașilor săi, 1610. Pe altă marmoră iarăși: Cu cheltuiala lui Gabriil, ieromanah la Brăila, s'a zidit din temelie această sfântă biserică a marelui Dumnezeu și Mântuitor, 1613. La Mesaria, Bise-

ca Sfântului Nicolae, e o icoană înfățișând ruga
 i Iisus pe Muntele Măslinilor. In dosul ei in-
 scripția cu inițialele roșii: *Prea înălțatei și cinstitei*
himnice, Doamnei Santa Brâncoveanca, îi aduce
această sfântă icoană supusul și umilul servitor
strălucitei familii Brâncovenești, Manuil Ser-
giadi, 1844.

Din interogatoriul ce s'a luat poetului Riga

silvaniei de către Riga Veleştinul, Tesalioț,
scoasă intru folosul Elenilor și Filelenilor, 1797.

In biserica mănăstirei Spileă, Epir, se găsesc
 încă trei icoane ale aceluiași «Theodor, zugrav
 din Mareavlahie...»¹⁾, reprezentând sfânta Treime,
 Izvorul Tămăduirii și pe Sfânta Fecioară.

Pe înălțimile Pindului, districtul Cardifa, e o
 mănăstire veche, astăzi în părăsire, ce se cheamă

Vedere a insulei Andros

leştinul, român de obârșie, înainte de a fi
 orit, știam că alcătuisese două hărți, a Moldovei
 Valahiei. Pe cea dintâi a dat-o Profesorul N.
 ga în *Documente Privitoare la Familia Calli-*
*hi*¹⁾; iar harta Valahiei am găsit-o acum în
 lioteca insulei Hios. Are formatul de 0,85 × 0,62,
 ițișând la dreapta sus pe Alexandru Ipsilanti
 a stânga însemnarea:

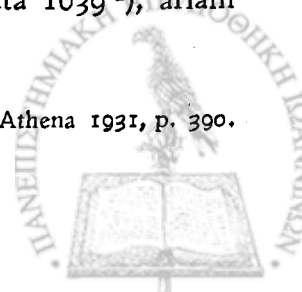
Hartă Nouă a Vlahiei și unei părți a Tran-

Vol. II, 1903; Anexe.

Vlasiu, după numele unui sat apropiat. Pe una
 din ferestrele bisericii acestei mănăstiri se citește
 inscripția greacă, cum că «s'a fost zidit cu chel-
 tuiala preacinstului și preanobilului Arhon Gheor-
 ghie, soției sale Chirața și fiului Chir Constantin,
 anul 1644», In perete se vede și o frescă a celor
 doi ctitori: *Constantin fiul și Chir Gheorghie.*
 Dintr'o scrisoare patriarhală, datată 1639²⁾, aflăm

¹⁾ Vezi mai înainte p. 84.

²⁾ Vezi «*Ελληνικά*» Anul IV, Tom. 2, Athena 1931, p. 390.

Mănăstirea Vlasiu, de pictorul Ioldasi

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΙΤΥΣΣΕΤ)

PIKE IDANNON

și obârșia lor. Erau Vlahi thesalioți, ajunși pe lângă Voevozii noștri, întâiul, Constantin, postelnic; iar celălalt, slucer.

În vistieria Sfântului Mormânt am scos de curând la iveală un epitaf românesc. Pe un fond roșu de catifea răsare măestrit broderia, bună parte în aur. Are mărimea de 1,31/1,09 și jos inscripția grecească:

Profesorul Dimitrie Saru mi-a pus la îndem câteva manuscrise românești din veacul al XVIII cuprinzând rețete medicale.

Dau aci una mai însemnată din punct de ved folkloric:

Pentru negi, cum să te curăți de ei.

Să fie Joi seara la sfârșitul luminii cel ce va

Stradă în Andros

† Epitaful de față s'a dăruit Sfântului Mormânt al lui Iisus Hristos la Ierusalim, anul 1614, Scarlat și Doamna.

Portretul celei din urmă se și arată la dreapta inscripției cu lămurirea:

Reposata roabă a lui Dumnezeu Balașa.

Mult asemuitoare în toate privințele acestui pitaf e o altă bucată, mărimea de 76/61, înfățișând obișnuita scenă de pe scoarțele evangheliilor, oborîrea lui Iisus în iad. Între spectatori deosești chipurile îngrijit brodate ale donatorilor, un domn și o Voevodeasă.

având negii să ia 3 glonțulețe de sare și să meargă drept la un puț neuitându-se nici într'o parte și cum va sosi să uite în apă și să ia un glonțisor de acelea de sare să zică pe cum să sfârșește și să răsipește luna și pe cum să topește sarea aceasta în apă aici într'acest puț așa să răsipească și să topească și să piară toți negii ce am pe trupul meu și pe loc să arunce glonțisorul de sare în puț, asemenea să facă și cu al doilea glonțisor și cu al treilea apoi să scuipe de 3 ori în puț și să nu să mai uite nici în puț nici aiurea nici înapoi ci iar drept să fugă dela puț. Și aceasta să o facă la trei sfârșituri de lumină însă tot în zi de Joi și negreșit să usucă negii prin voia lui Dumnezeu.

La vitrina XX-ea, sub Nr. 10, a Muzeului Benachi, Atena, se află expusă o evangheliie, frumos rată, cu podoabe în aur, ce aparțineva cândva lui Ianache Văcărescu ¹⁾. Inscricția cirilică mărturisește pe o foae:

Leat 1711 Martie 31. Acest Tetravanghel au fost a lui Ianache Clucer, cel bătrân, omul cel

Leat 1712 Mai întâia zi. S'au ferecat și s'au înfrumusețat acest sfânt Tetravanghel de Io Constantin BB: Voevod.

După rândurile de mai sus urmează o însemnare grecească, din care aflăm, că evanghelia în chestie, se afla odată la Ghiumușhana, orașul Arghiropolis, spre Trapezunda.

Piața cu fântână, Andros

bun și sluga cea bună și dereaptă care i-au petrecut într'această zi, care era Sâmbăta cea mare al sfintelor Paști.

Tot la Atena am găsit teaca unei peceti românești de osebit interes. Pe o parte ni se înfățișează Mihnea Turcitul cu mama sa, având jur-împrejur inscripția slavonă:

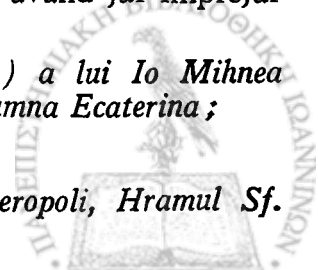
† *Această peceste (este) a lui Io Mihnea Voevod și a mamei lui Doamna Ecaterina;*

iar pe cealaltă parte:

† *Mănăstirii numită Deropoli, Hramul Sf. Iliie prorocul*

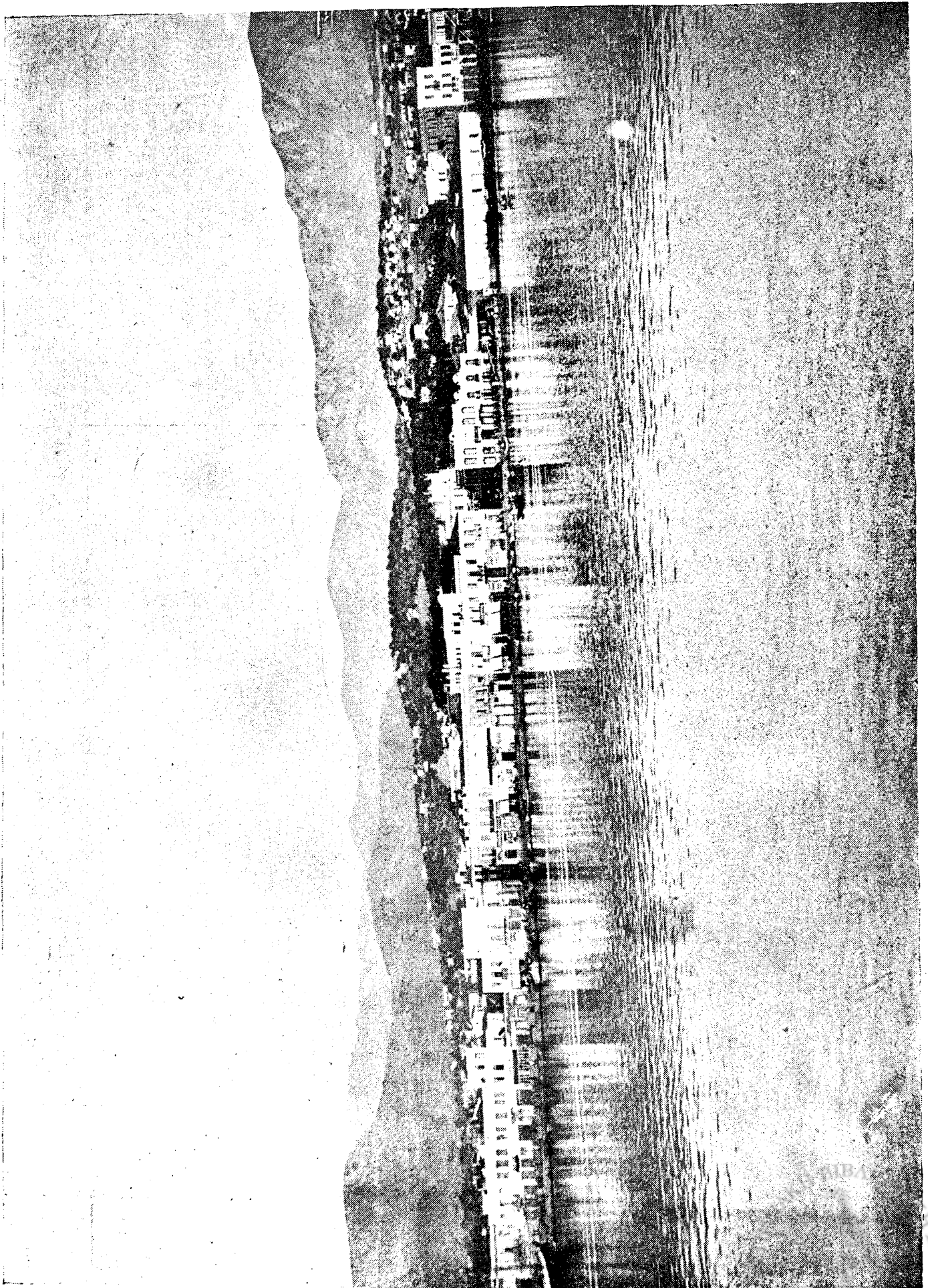
Pe altă foae:

A fost semnalată și de d. Dan Simionescu în *Revista ică Română*, MCMXXXIV, Vol. IV, pp. 293—294. Foaafiile date aci le datoresc bunăvoinței d-lui Macridy, directorul Muzeului Benachi.

La mijloc, chipul sfântului. Cred că este vorba de o mănăstire în Epir.

În privința mănăstirii Sfinților Părinți din Epir am găsit în biblioteca Muzeului Etnografic, Atena, o scrisoare a egumenului ei, trimisă în

Intâia față a copertii evangheliei lui Ianahe Văcărescu.
Muzeul Benachi, Atena

808 lui Dosoftei al Ungrovlahiei, rugându-l să ia măsuri împotriva unuia Costantie Micleanu (?) Acesta, se pare, nu înainta egumenului veniturile zeciorilor Sărindari ori Mislea, după cum își iase însărcinarea; ba încă își făcuse și o pecete ulșă a mănăstirii Sfinților Părinți, de care se folosea.

Am spus, că în aceeași bibliotecă a Muzeului Etnografic am văzut hrisovul închinării mănăstirii Mărgineni la Sinai de către Nicolae Mavrodardat. O traducere grecească păstrează și biblioteca Sinai, însoțită de următoarea lămurire istorică, scrisă de vreun monah: « La 1731 a repauzat omul Valahiei, foarte înțeleptul Nicolae Alexandru Voevoda și s'a ales Domn al Ungrovlahiei fiul său Ioan Constantin Nicolae Voevoda.

Însă, după 20 de zile, făcându-se răscoală în Constantinopol și coborîndu-se din scaun Ahmet și în locu-i suindu-se Sultan Mahmut, a găsit vreme nimerită și a luat domnia Ungrovlahiei Mihail Racovița, mazilit la Constantinopol. Atunci s'au ridicat boierii din neamul Cantacuzineștilor, în deosebi Matei și Părvul Măgureni, cu mare dârzenie și vrăjmășie, de s'au dus la mănăstirea Mărgineni și-au scos pe egumenul Kir Cosmă din chilia sa și l-au închis într'altă chilie și-au pus străji în afara chiliei și la porțile mănăstirii, părăndu-l pe egumenul Chir Cosmă, că a încărcat în cinci căruțe lucruri ale mănăstirii Mărgineni și le-a trimis la Constantinopol. Și dacă am aflat noi despre toate, dacă și Domnul Mihail Racovița se afla în Constantinopol, ne-am dus la Înălțimea Sa, rugându-l a fi lăsat slobod egumenul Chir Cosmă. Între timp a poruncit ca egumenul Chir

Fața din dos a copertii evangheliei lui Ianahe Văcărescu.
Muzeul Benachi, Atena

Cosmă nevătămat să strărețească la Mărgineni, până ce Luminăția-Sa să meargă în Valahia, și atunci să se cerceteze trebile; și astfel a scăpat egumenul Chir Cosmă. Și ducându-se Lumină-

Broderie românească donată Sfântului Mormânt, Ierusalim

ția-Sa în Valahia, iar ziii Cantacuzeni împreună cu Constantin Dudesul și cu Filipeștii, făcând judecată și spunând, că ce drept avea Nicolae Mavrocordat asupra mănăstirii neamului nostru Cantacuzinesc, de a închina-o Muntelui Sinai fără știrea noastră, și alte de acestea adăugând, Preacinstitul Domn Mihail Racovița, îndemnat de multele noastre cărți rugătoare și de marele postelnic Manolachi, pe care l-am pus epitrop al nostru, cât și de zelul sfânt ce Domnul totdeauna l-a avut față de mănăstirea noastră, dându-și silița și Preastrălucita Sa Doamnă Ana, lucrând și egumenul Chir Cosmă a hotărît Înălțimea-Sa că, deoarece și Domnul Nicolae a închinat Mărginenii Muntelui Sinai fără gândul și știrea ctitorilor Cantacuzeni, închinarea ceea să rămăe fără putere, dar să fie acum închinată Muntelui Sinai de către urmașii Cantacuzeni întru pomenirea ctitorilor de mult repauzați. Și îndată a pricinuit și s'a făcut hrisov domnesc, poruncind și boierilor Cantacuzinești, ca și ei să scrie carte de danie cu iscăliturile lor și s'o dea egumenului Chir Cosmă. Și l-au pus în stăreție iarăși pe Chir Cosmă părintele și i-au înmănat hrisovul domnesc și cartea de danie, și s'au liniștit toate ».

Câteva pagini în biblioteca Muzeului Etnografic ne descriu anonim ceremonialul numirii Domnului în țările românești ¹⁾: « Se dă hotărîre împărătească pentru cine are să fie Domn. Și alesul se scoală și merge pe apă la *Pașacapesi*, luând cu sine și beizadelele, dacă le are, și câțiva din boierii săi. Și poartă mantie, la fel și boierii. Apoi se întoarce prin drumul mare la Fanar, pe cal și cu ceauși împărătești, și merge întâiu la marea biserică a patriarhului, de-l primește patriarhul cu diaconii și preoții săi; patriarhul purtând mantie, iar diaconii și preoții veștminte de slujbă. Și, cum intră în biserică, e binecuvântat și-i se cântă Sfinte Dumnezeule, după obicei; și pășește Domnul descoperit înaintea tronului patriarhului, de-i cetește rugăciunea. Pe urmă se urcă

patriarhul în tronul său, iar Domnul în strar ceea din față a lui *Vlah-Bei*, și atunci predicatoru gata fiind pe amvon, scoate cuvânt de laud; și în sfârșit iese din biserică și se duce cu boier și cu tot alaiul acasă, și așa se mântue purtare

Portretul lui Ipsilanti pe harta lui Riga Veleștinul

mantiei. Apoi trec vreo treizeci-patruzeci de zile, ca să-și facă pregătirile. Și vine iarăși poruncă dela Poartă, încât a doua zi pornește din zori cu beizadelele și cu mai mulți boieri la *Pașacapesi* și sărută mâna vizirului. Și iese călare cu suita și stă la un loc, iar vizirul cu mare alaiu trece, de se înclină Domnul și boierii; apoi se urnesc și urmează Domnul cu alaiul său, și merg

¹⁾ « Περιγραφή της αθηνιαίας ὄραν γίνεται », Manuscrisul Nr. 24.

a Calafat-Divani, care-i în curtea seraiului, și vizirul intră înăuntru cu sftncicii, pe când Domnul cu suita rămâne afară într'un loc anume, lângă marele dragoman și capuchehaelele sale, și-i aduc masă împărătească, de mănâncă împreună cu ei. Apoi îi scot afară cuca de și-o pune, și stă îm-

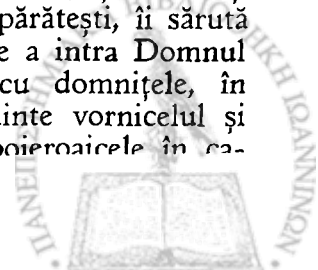
zile tabulhanaoa îi cântă acasă și el ține divan. În sfârșit se scoală cu toată pompa și cu tabulhanaoa și iese afară din oraș în fața lumii întregi. Adevărat mare cinste, cum nu o are nici vizirul. Alaiul Domnului aduce în strălucire cu al împăratului. Așa dar, iese din oraș și face conac

Biblioteca din Hios

ăcat la o parte, tot astfel și boierii poartă (?) stau. Și vizirul iese din divan și trece pe jos înaintea Domnului la o mică depărtare, și merge la seraiul împăratului și-l urmează Domnul, ținându-și cuca 'n cap, însoțit de dragoman și capuchehaia, și se duc în fața împăratului; pe înșă împăratul în cafas, fără să se arate, și mai cu o mânecă a hainei în afara ferestrei, se vede. Și face Domnul trei temenele și-i prezintă poruncile, cum e obiceiul. Și după ce ea iese și i se dau doi paznici împărătești și îi mulți ceauși. El stă călare, până ce trece vizirul și purcede în urmă cu tot alaiul pe drumul mare spre Fanar. Apoi nu mai are dreptul să rămâe în oraș mai mult de trei zile. Și în aceste

într'un sat aproape. Și, apucând-o spre Valahia, poposește la toate orașele unde intră cu tabulhanaoa, cu tuiuri și cu steaguri. Și, după ce trece Dunărea în corăbii domnești, vin boierii Valahiei și-l întâmpină; și, făcând un alaiu grozav cu mulțimile și cu toate breslele, vin la București. Și-l primesc pe Domn în vechea curte mitropolitul și episcopii, de-l iau în biserică și-l dansează, zicând Isaia dântuește... Apoi se duce la curte și stă pe tronul domnesc în divan, și vin toți boierii și se cetesc firmanele împărătești, îi sărută mâna, și se sfârșește. Înainte de a intra Domnul în București, intră Doamna, cu domnițele, în caretele domnești, mergând înainte vornicelul și alți câțiva boierinasi, după ei boieroaicele în ca-

IN THE MIDDLE OF THE ROAD

2 P.M.

ON THE WALL OF THE

NONNINO

...apoi domnițele și ia urma Doamnei; iar după
 Doamnă alte boieroaice în carete. Și așa vine și
 intră la curte și stă pe un tron, și se duc toate
 boieroaicele și unii boieri, de-i sărută mâna ».

Domnul Alexandru Mavrocordat, întrebat fiind
 de înțeleptul Evghenie ce anume crede, a răspuns
 printr'o poezie, care nu-i decât o amplificare a
 rezultatului¹⁾.

La sfârșitul manuscrisului Nr. 217 din biblio-
 teca Muzeului Etnografic, Atena, e o însemnare,
 dintr' anul 1574 s'a dus Begler Bei cu alți trei
 și-au tăiat mii de Bogdani și pe « Domnul Bog-
 daniei, anume Io Voivoda », luna Iulie și atunci
 luat scaunul Petru Voivoda. E vorba de omo-
 nia lui Ion cel Cumplit.

Tot în biblioteca Muzeului Etnografic, Atena,
 află și versiunea grecească a *Divanului Înțeleptului
 Lumea*, având în frunte scrisoarea cea caracte-
 ristică de închinare a lui Dimitrie Cantemir către
 sultanul său Antioh, din care amintesc rândurile:

¹⁾ Manuscrisul Nr. 135 al bibliotecii Muzeului Etnografic,
 Atena.

« Înales mosolui, unui din cei șapte
 ai Eladei, pentru trei lucruri obișnuia să
 mească zeilor: întâiu că l-a făcut om și i
 bitoc; al doilea, bărbat și nu femeie; și al
 că era Elen și nu barbar. Astfel și eu,
 trei lucruri celui întru Treime de o ființă
 nezeu, veșnic a tot Țiitorul și cărmitorul In
 slavă și închinăciune aduc: întâiu, că nu ete
 ci creștin ortodox m'a făcut; al doilea,
 alteia, ci bisericii răsăritene următor; al
 că nu altui cuiva, ci Măriei-Tale, frate de
 părinți, m'a făcut și m'a născut ». Apoi m
 parte pasagiul: « Așa mă rog, ca și aceste al
 osteneți — cari-s ca niște flori de un gr
 simplu și neștiutor adunate — să fie sădi
 florite și tuturor celorlalți cunoscute; și m
 neamul nostru moldovenesc, îmboldit de Măr
 și arătându-le unul altuia, să zică, după *Că
 Cântărilor*: « S'au ivit florile în patria noa

Cum aș putea sfârși mai bine această
 decât dorind neamului meu întregit, ce
 marele înaintaș în cărturărie a dorit Mc
 de atunci?!

INDICE ALFABETIC

A

Achinat Toma, p. 93.
 Agathanghelos al Neapolei, p. 74.
 Ahmed Jazar, Moschee în Acre, p. 32.
 Ahmet, Sultan, p. 196.
 Alexandru-cel-Bun, p. 35, 38.
 Alexandru Ghica, p. 18.
 Alexandru Ipsilanti, p. 12, 150, 155.
 Alexandru Lăpușneanu, p. 16, 33, 47, 50, 54, 91.
 Alexandru Mavrocordat, p. 29.
 Alexandru Mircea, p. 8.
 Alexandru Moruzi, p. 18.
 Alexandru Radul, p. 59.
 Alexandru Ralu, p. 12.
 Alexandru Târnovitul, p. 187.
 Alexandru Voevod, p. 103, 105, 107, 127, 143, 144.
 Alexe Nicu, p. 27.
 Alexie Comnenul, p. 34, 38, 39 n.
 Ali Pașa, p. 142.
 Aminciu, p. 117.
 Ana, p. 69.
 Ana Voevodeasa, p. 77
 Anania Vlahul, p. 29.
 Anatolica, p. 91.
 Anca, p. 42.
 Andrea Vistierul, p. 143.
 Andronic I Paleologul, p. 133.
 Andros, p. 192, 193, 194.
 Anghel Alexe, p. 71.
 Anghelina Doamna, p. 126.
 Antim Monahul, p. 111.
 Antirisis, p. 30.
 Antonie din Popești, p. 182, 185.
 Antonie Ruset, p. 29, 30.
 Apsarazii, p. 74, 141, 142.

Arabazoglu Ghenadie, p. 85, 87.
 Arhiepiscop Chiprianos, p. 64, 68.
 Arhiepiscop Chiril III, p. 61
 Arhiepiscop Porfirios, p. 5, 7, 10, 12.
 Arhiepiscop Teofanie, p. 43.
 Arhimandrit Calimahos, p. 80.
 Arhimandrit Chiriacos, p. 106, 114.
 Arhimandrit Dionisie, p. 143, 147.
 Arhimandrit Haralambie, p. 64, 68.
 Arhimetropolit Teodosie, p. 93.
 Arhon Gheorghie, p. 192.
 Arhon Serdari Sava, p. 186, 187.
Arhondica, p. 85.
 Arsenaia Caracalului, p. 46.
 Arsenaia Vatoped, p. 45.
 Arslan Pașa, p. 139.
 Asan Ion, p. 20.
 Athanasie Schivnicul, p. 71.
 Averof, p. 117.

B

Bălăceanu Maria, p. 38, 47.
 Balașa, p. 193, 199, 203.
 Balașa Brâncoveanca, p. 137.
 Balașa Grigorie, p. 196.
 Barnaba, p. 61.
 Barnovschi Elisabeta, p. 19, 25.
 Barnovschi Miron, p. 19, 25, 42.
 Basarab Matei, p. 26, 27, 32, 49, 51, 111, 144.
 Basarab Neagoe, p. 41, 44, 47, 52, 53, 56, 57, 58, 59, 83.
 Bașota Căminarul, p. 18.

Begler Bei, p. 203.

Beza Marcu, p. 26, 61, 73, 87, 127, 166.

Biserica Sf. Nicolae, Andros, p. 192.

Biserica Sf. Apostoli, Epir, p. 146.

Biserica Sf. Arhangheli, p. 114, 115.

Biserica Arhanghelului Mihail, p. 85, 87.

Biserica din Borzești, p. 42, 43.

Biserica Sf. Constantin și Elena, p. 20, 21, 27.

Biserica Faneromeni, p. 68, 69.

Biserica Sf. Haralambie, p. 73.

Biserica Sf. Ion, p. 143.

Biserica Sf. Ilie, p. 143.

Biserica Sf. Maria, p. 25.

Biserica Sf. Marii din Ismail, p. 26.

Biserica Sf. Mina, p. 134.

Biserica Sf. Nicolae, p. 32

Biserica Sărindari, p. 59.

Biserica Sf. Treime, p. 118.

Biserica Vatoped, p. 44.

Biserica Sf. Sava, p. 142, 191.

Blancard Theodor, p. 158 n.

Bogdan Voevod, p. 35, 42, 43, 50, 179.

Brâncoveanu Constantin, p. 10, 12, 46, 57, 95, 116, 137, 138, 141, 143, 149, 162, 184, 186 194.

Brâncoveanca Santa, p. 192.

Brătianu, G. I., p. 102 n.

Budza, Ioan, p. 188.

Bunilă, p. 74.

Burckard, John Lewis, p. 4.

Buzescu, Preda Banul, p. 143.

Byron, p. 142.

C

Calabaca, p. 71.

Calcidica, p. 39.

Calimachi, Scarlat, p. 51, 59.

Calimachi, Efrosina, p. 85, 94.

Calist Ieromonahul, p. 137, 141.

Calopetra, p. 150, 154.

Cantacuzino, Dumitrașcu, p. 88, 92.

Cantacuzino, Ioan, p. 20, 74.

Cantacuzino, Mihai, p. 8.

Cantacuzino, Șerban, p. 13, 30, 31, 52, 91, 93, 188.

Cântarea Cântărilor, p. 50, 57, 203.

Cantemir, Antioh, p. 203.

Cantemir, Dimitrie, p. 92, 96, 102, 190, 191, 203.

Caragea Vodă, p. 141.

Caraiani, p. 32.

Careofilis, Ioan, p. 30.

Caries, Muntele Athos, p. 38, 50.

Casandra, p. 39.

Castelul Sf. Ilarion, p. 70.

Castrachi, p. 82, 84.

Catafighion, p. 56.

Catalina Doamna, p. 19.

Cherameul, N., p. 93.

Chiajna, Doamna, p. 58.

Child Harold, p. 142.

Chilia Ioachim, p. 50.

Chilia din Lacu, p. 48, 56.

Chilia Provata, p. 56.

Chilia Sf. Ipatie, p. 41, 50.

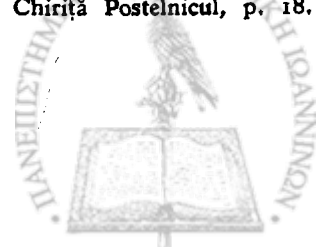
Chir Constantin, p. 192, 193.

Chirața, p. 192.

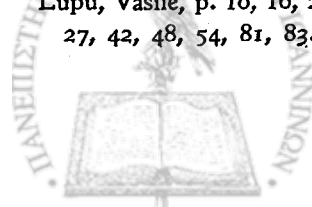
Chiriadromion, p. 54.

Chiril, Episcopul Ianinei, p. 143.

Chiriță Postelnicul, p. 18.

- Chrisos, Jupan, p. 160.
 Chrisostom, p. 67.
 Ciril Lucari, p. 25, 26.
 Citera, p. 69.
 Clișconții, p. 49.
 Cobi, Mihail, p. 188.
 Codex Sinaiticus, p. 9.
 Coieni, p. 42.
 Constantin Capuchehaia, p. 86.
 Constantin, Daponte, p. 58, 59.
 Constantin IX, Monomahul, p. 34.
 Constantin Ralu, p. 12.
 Constantinide, H. G., p. 93.
 Cosma, stareț, p. 196, 197.
 Costandie, Episcopul, p. 142, 143, 144.
 Crăciun Grigore, Banul p. 126.
 Crăciun Grigore, Mare Vornic, p. 123, 126.
 Crăciun Mathei, p. 126.
Cronica Chiprului, p. 70.
 Curzon, Robert, p. 13, 33, 71.
- D
- Dabija, Dafina, p. 30, 109.
 Dabija, Ecaterina, p. 29.
 Dabija Eustațiu, p. 29, 106, 109.
 Damian al Moldovei, p. 20.
 Dafni, Muntele Athos, p. 33.
 Daniil din Patmos, p. 91, 196.
 Daniil din Seres, p. 54.
 Daponte Constantin, p. 58, 59.
 Daponte, familia, p. 191.
 Dedulescu Negoiaș, p. 149.
 Depasta, Petrachi, p. 186.
 Despina Elena, p. 123.
 Diminița, p. 84.
 Dimitri Meșovitul, p. 84.
 Dimitrie Preotul, p. 68.
 Dimitriu Nicolae, p. 105, 108.
 Dionisie, egumenul, p. 80.
 Dionisie Filipopolitul, p. 109.
 Dipalița, sat, p. 146.
 Discata, p. 83.
Divanul Înțeleptului cu Lumea, p. 164, 168.
Dogmatici Panoplia, p. 47.
- Dragomari, p. 74.
 Dragu, p. 74.
 Duca, Gheorghe, p. 29.
 Duca, I. Paleologul, p. 71.
 Duca Vodă, p. 44, 59, 143, 181.
 Dudescu, Constantin, p. 197.
- E
- Ecaterina Doamna, p. 12, 103.
 Ecaterina Doamna, mama lui Mihnea Turcitul p. 194.
 Eckenstein, Lina, p. 5.
 Elasona, p. 84.
 Elena, Doamna Basarab, p. 50, 51, 57, 111.
 Elena, Mama lui Constantin cel Mare, p. 158.
 Elisaveta Doamna, p. 10.
 Elisaveta, Doamna Eremia Moghilă, p. 57, 59.
 Embiricos, familia, p. 191.
 Episcopul Anthenie, p. 61.
 Episcopul Leontie, p. 39.
 Episcopul Luca, p. 20, 22, 24, 25, 46, 54.
 Episcopul Matei, p. 15, 16.
 Episcopul Meliton, p. 23.
 Episcopul Teofan, p. 50, 52.
 Epifanie Patriarh, p. 19.
 Eski-Serai, p. 103.
 Entichius, Patriarh, p. 3.
 Evdochim, proegumen, p. 59.
 Evghenie, p. 203.
 Ezarh Ieronim, p. 61.
- F
- Filiti, Dosofteiu, p. 142, 143, 149, 164, 165.
 Flinders, Petrie, p. 5.
 Franghiscatu, Rozina, p. 165.
- G
- Gabriil, ieromonah, p. 191.
 Gebalié, p. 3, 5.
 George Călăritul, p. 77, 84.
 Ghedeon, 54 n.
 Gheorghe, Musa, p. 30.
 Gheorghe, Ștefan, p. 18, 108, 110, 111.
- Gerasimos, mitropolit, p. 191.
 Gherghina, jupanița, p. 160.
 Ghica, Alexandru, p. 18.
 Ghica, Gheorghe, p. 160.
 Ghica, Grigore, p. 10, 11, 18, 31, 62, 164, 165, 183, 191.
 Ghica, Matei, p. 8.
 Ghica Maria, p. 187.
 Ghiumușhana, Arghiropolis, p. 194.
 Ghiorma Banul, p. 149.
 Golgota, p. 162.
 Golia, Ioan, p. 49.
 Grebena, p. 71.
 Guma, Nicolae, p. 139, 142.
 Grigore, stareț, p. 42, 54.
 Grigoriade, Pericle, p. 5.
- H
- Hama, oraș Siria, p. 167, 168, 169.
 Hagi-Nicola, p. 32.
 Herbert, Thomas, p. 3.
 Hios, p. 195, 197.
 Hrisant Notara, p. 31.
 Hristodulu Zugraful, p. 69.
 Hurmuzachi, Ștefan, p. 29.
- I
- Ianachi Postelnicul, p. 25.
 Ibrahim Pașa, p. 26.
 Ieremia, Moghilă (Movilă), p. 7, 9, 10, 12, 19.
 Ieromonahul Arsenie, p. 77.
 Ieromonahul Evloghie, p. 19, 23.
 Ieromonahul Ieremia, p. 19, 54.
 Ieromonahul Ioachim, p. 19, 25.
 Ieromonahul Ioasaf, p. 48.
 Ieromonahul Mitrofan, p. 30.
 Ieromonahul Porfirie, p. 23, 26, 27.
 Ignatie al Ungrovlahiei, p. 121.
Învățăturile lui Neagoe... p. 56.
 Ioachim Arhimandritul, p. 9.
 Ioachim ctitorul, p. 59.
 Ioachim Vlahul, p. 8, 16.
 Ioachim Peloponisiacul, p. 8.
 Ioan Alexandru, p. 59.
 Ioan, egumenul Vatopedului, p. 38.
- Ioan Gură-de-aur, p. 57.
 Ioan Jupanul, p. 43.
 Ioan din Zagor, p. 19.
 Ioan Pețu, p. 27.
 Ioanichie Valmas, p. 39.
 Ioasaf, p. 71.
 Ioasaf, Constantin, p. 161.
 Ion-cel-Cumplit, p. 188, 203.
 Iorga N., p. 8 n., 16 n., 30 n., 39, 69, 74 n., 92 n., 142 n., 149, 162 n., 192.
 Iosif, p. 69.
 Ipsilanti Alexandru, p. 8, 12, 88, 192.
 Ipsilanti Constantin, p. 19.
 Ipsilanti, Dimitrie, p. 118.
 Isar, p. 144.
 Ismail Pașa, p. 164.
Istoria Imperiului Otoman, p. 102.
Istoria Romanilor, p. 102.
- J
- Jarvis, C. S., p. 3.
 Jupanița Gherghina, p. 160.
 Jupanul Chrisos, p. 160.
 Justinian, p. 3, 4, 10.
- K
- Kinglake, Alexander William, p. 31.
 Kir Cosma, egumen, p. 165.
 Korablev, B., p. 40 n.
 Kurtzet, E., p. 40 n.
- L
- Lambrino, Constantin, p. 134.
 Lambru, Spiridon, p. 77.
 Lăpușneanu, Alexandru, p. 16, 33, 47, 50, 54, 92.
 Leon Înțeleptul, p. 35.
 Leon Tomșa, p. 25.
 Leontie Maheră, p. 70.
 Lexicon, p. 58, 59.
 Lexicon Greco-Românesc, p. 94, 95.
 Liturghia Marelui Vasile, p. 96.
 Luca Evanghelistul, p. 67.
 Luca Episcopul, p. 20, 22, 24, 25, 46, 54.
 Lucari Ciril, p. 25, 26.
 Luke, Harry Charles, p. 85.
 Lupu, Vasile, p. 10, 16, 26, 27, 42, 48, 54, 81, 83.

M

- Macarie, Mitr. Nicomediei, p. 20.
- Macridy, Directorul Muzeului Benachi, p. 194 n.
- Macrina, p. 116.
- Măgureni, Matei și Părvul, p. 196.
- Mahmut, Sultan, p. 196.
- Malandrachi, M. H., p. 117 n.
- Mănăstirea Bărnova, p. 30.
- Mănăstirea Bistrița, p. 43.
- Mănăstirea Bucovăț, p. 83, 84.
- Mănăstirea Butoiu, p. 77.
- Mănăstirea Caracalu, p. 45, 47, 54, 56.
- Mănăstirea Cașin, p. 29.
- Mănăstirea Chicu, p. 61, 62, 63, 67.
- Mănăstirea Cetățuia, p. 29, 112.
- Mănăstirea Crucii, p. 16.
- Mănăstirea Cutlumuș, p. 56, 57, 59.
- Mănăstirea Deropolii, p. 194.
- Mănăstirea Dionisiu, p. 50, 51, 53, 54, 55, 56, 58.
- Mănăstirea Dochiariu, p. 33, 41, 50.
- Mănăstirea Ecatontapiliani, p. 154, 155, 156, 159, 161.
- Mănăstirea Esfigmeni, p. 40, 188.
- Mănăstirea Galata, p. 19, 25.
- Mănăstirea Golgota, p. 51.
- Mănăstirea Grigoriu, p. 48.
- Mănăstirea Gruia, p. 24.
- Mănăstirea Hileandar, p. 33, 37, 43.
- Mănăstirea Hoziba, p. 114.
- Mănăstirea Ipapandi, p. 77, 78, 79.
- Mănăstirea Ipsilanti, p. 151, 152.
- Mănăstirea Ivir, p. 38, 52, 54, 112.
- Mănăstirea Lavra, p. 38, 39, 46, 49, 51, 56, 57.
- Mănăstirea Dintr'un-Lemn, p. 67.
- Mănăstirea Maherà, p. 62, 65, 67, 68, 69.
- Mănăstirea Sf. Marii, Iannina, p. 141.
- Mănăstirea Mărgineni, p. 165.
- Mănăstirea Meteora, p. 54.
- Mănăstirea Mislea, p. 111, 165.
- Mănăstirea Molivoschepastos, p. 144, 145.
- Mănăstirea Olimpiotisa, p. 84.
- Mănăstirea Pantelimon, p. 34, 40, 42, 51, 58, 59.
- Mănăstirea Sf. Părinți, p. 144, 145, 163, 165.
- Mănăstirea Patmos, p. 171, 174, 176, 177, 178, 179.
- Mănăstirea Sf. Pavel, p. 47, 58.
- Mănăstirea Sf. Părinți, Epir, p. 189, 196.
- Mănăstirea Pisuderi, p. 154.
- Mănăstirea Pobrata, p. 22, 24, 29.
- Mănăstirea Protatu, p. 50.
- Mănăstirea Putna, p. 19, 22.
- Mănăstirea Sărindari, p. 123.
- Mănăstirea Sarandarico, p. 113.
- Mănăstirea Schimbării la Față, p. 71, 77, 80, 81, 84.
- Mănăstirea Slovacioc, p. 54.
- Mănăstirea Spileà, p. 84, 192, 200, 201, 202.
- Mănăstirea Sf. Maria, Rodop, p. 188.
- Mănăstirea Sf. Ștefan, p. 73, 77.
- Mănăstirea Sf. Treime, București, p. 31.
- Mănăstirea Sf. Treime, p. 74, 76, 78.
- Mănăstirea Văcărești, p. 91, 103.
- Mănăstirea Varlaam, p. 82, 83, 84.
- Mănăstirea Vatoped, p. 39, 41, 42, 47, 48, 125.
- Mănăstirea Velà, p. 148, 149.
- Mănăstirea Sf. Vineri, p. 133, 134.
- Mănăstirea Xenofont, p. 44, 50.
- Mănăstirea Xeropotam, p. 44, 55, 58, 59.
- Mănăstirea Zita, p. 135, 140, 142, 143, 147.
- Mănăstirea Zografu, p. 35, 36, 37, 38, 39, 42, 43.
- Manoil Comnenul, p. 61.
- Manolachi Barbu, p. 116.
- Maria Asanina Paleologhina, p. 48, 59.
- Maria Bălăceanu, p. 38.
- Maria Chirsa, p. 27.
- Maria, fiica lui Hagi Leonte, p. 118.
- Maria, Doamna lui Șerban Voevod, p. 47.
- Maria Vimatarisa, p. 47.
- Marinescu, G., p. 116.
- Matei Basarab, p. 26, 27, 32, 49, 51, 84.
- Matei Postelnicul, p. 144.
- Mathei Caligraful, p. 19, 20, 135, 137, 141.
- Mathei Ghica, p. 18.
- Mathei Episcopul, p. 15.
- Maundeville, John, p. 6.
- Mavrocordat, Al., p. 28, 102, 190, 203.
- Mavrocordat, Constantin, p. 119, 134, 184, 196.
- Mavrocordat, Nicolae, p. 10, 31, 57, 88, 90, 93, 104, 124, 125, 165, 185, 186, 196, 197.
- Mavrogheni, Dimitrie, p. 118.
- Mavrogheni, Nicolae, p. 84, 156, 157, 158, 159, 160, 161.
- Mavrogheni, Doamna Maria, p. 160.
- Mavrogordat Theodor, p. 123 n.
- Maxim Peloponisiianul, p. 54.
- Megalinarìa, p. 58, 59.
- Metohul Sf. Mormânt, p. 93, 94, 95.
- Metohul Sf. Sava, p. 102.
- Mețova, p. 84.
- Mihai Viteazul, p. 24, 59.
- Mihail Voevod, p. 133, 134.
- Mihail Diaconul, p. 29.
- Mihail Racoviță, p. 10.
- Mihail Zugraful, p. 134.
- Mihailovici, Paul, p. 102.
- Mihnea Radu, p. 16, 42, 54.
- Mihnea Turcitul, p. 43, 59, 80, 81, 194.
- Miliarachi, Antonie, p. 71 n.
- Mircea, Alexandru, p. 8.
- Mircea Ciobanu, p. 49, 50, 54, 58.
- Mirmiroglu Vladimir, p. 92, 93.
- Miron Barnovschi, p. 19, 25, 26, 30, 42, 58.
- Miron Costin, p. 21.
- Miscleanu, Costantie (†), p. 165.
- Mișu, ministru, p. 134, 136.
- Mitrofan, egumen, p. 68.
- Mitropolitul Ghenadie Arabazoglu, p. 164 n.
- Mitropolitul Teofan, p. 50.
- Mitropolitul Veniamin, p. 50.
- Mitropolitul Vlahiei, p. 40.
- Moise, p. 3.
- Moghilă, Constantin, p. 25, 124.
- Moghilă, Ieremia, p. 9, 10, 12, 19, 126.
- Moghilă, Moise, p. 16.
- Moghilă, Simeon, p. 19.
- Moruzi Alexandru, p. 18, 87, 117, 119.
- Muntele Hionistra, p. 6.

N

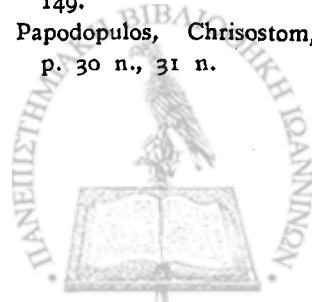
- Nasredin, Hasan—Ibn—El-Naser, p. 20.
- Neacșa, Doamna, p. 74.
- Neagoe Basarab, p. 41, 44, 47, 51, 53, 56, 58, 59, 83.
- Neagoe, Mare Ban, p. 42.
- Nicandros, p. 74.
- Nichifor, egumen, p. 38.
- Nicolae Giuvaergiu, p. 47.
- Nicolae Spătarul, p. 31.
- Nicosia, p. 61, 69.
- Nomothesia, p. 137.
- Notara, Hrisant, p. 31.

O

- Odobescu, Al., p. 67.
- Oltea Doamna, p. 42, 43.
- Orășanu, Zugraful, p. 142, 189, 191.
- Orologhion, p. 30, 31.
- «Ortodoxia», caic, p. 53.

P

- Pahomie, p. 45, 54.
- Paharnicul Gheorghe, p. 26.
- Paisie Egumenul, p. 26.
- Palamas, Grigore, p. 50.
- Palmer, E. H., p. 5.
- Panu Arsenie, p. 138, 146, 149.
- Papodopulos, Chrisostom, p. 30 n., 31 n.

- Paros, p. 150, 152, 153, 155.
 Partenie Sinaitul, p. 12.
 Patriarhul Antiohiei, p. 164, 166.
 Patriarhul Atanasie III, p. 162, 163, 164.
 Patriarhul Dosoftei, p. 27, 29, 30, 31, 90, 93, 108, 188.
 Patriarhul Epifanie, p. 19.
 Patriarhul Ghermanos, p. 23.
 Patriarhul Ioachim, p. 22.
 Patriarhul Nectarie, p. 27, 30, 31, 94.
 Patriarhul Nicolae, p. 39 n.
 Patriarhul Nifon, p. 53, 58.
 Patriarhul Paisie, p. 27.
 Patriarhul Silvestru, p. 134, 164, 165.
 Patriarhul Sofronie, p. 23.
 Patriarhul Teofan III, p. 25, 26.
 Peristiani, I. Ch., p. 70.
 Petriceicu, Ștefan, p. 18, 29.
 Petriță, p. 74.
 Petru-cel-Mare, p. 115.
 Petru, Rareș, p. 8, 16, 22, 24, 25, 40, 50, 89.
 Petru Șchiopul, p. 16, 18, 43, 74, 91, 179, 180.
 Petru Voevod, p. 111, 112.
 Pimen, Iacov, p. 92.
 Pindul, p. 72, 85.
 Pineul, p. 72, 74.
 Pisuderi, sat, p. 154.
 Polizu Elena, p. 144.
 Popa Nicolae, p. 24, 29.
 Porfirios, Arh. Mân. Sinai, p. 5, 7, 10, 12.
 Portaitisa, p. 52.
 Postelnicul Chiriță, p. 18.
 Prințesa Anghelina, p. 40.
 Prințul Ioan, p. 70.
 Procopius, p. 3.
- R
- Racoviță, Constantin, p. 83, 123, 126, 165.
 Racoviță, Mihail, p. 10, 83, 85, 93, 196.
 Radu-cel-Mare, p. 40, 59.
 Radu dela Afumași, p. 42.
 Radu Mihnea, p. 16, 42, 54.
 Răducan, Serdar, p. 141.
 Radul Leon, p. 125.
 Radula Voevoda, p. 25, 54.
 Radu Voevod, p. 83, 104, 107.
 Ralu, Al., p. 12.
 Ralu, Const., p. 12.
 Ralu Doamna, p. 50.
 Rareș, Doamna, p. 109, 113.
 Rareș, Petru, p. 8, 16, 24, 25, 40, 50, 89, 113.
 Rareș, Ștefan, p. 110, 113.
 Razu, Grigorașcu, p. 137.
 Regel, W., p. 40 n.
 Regina Maria, p. 77.
 Riga Veleștinul, p. 192, 197.
 Robert, Curzon, p. 13, 33, 71.
 Robinson, Edward, p. 5.
 Rodop, p. 188.
 Rodos, p. 150, 151, 152, 155.
 Roseti, Mathei, p. 137.
 Roseti, R., general, p. 116 n.
 Ruset, Antonie, p. 29, 30.
 Ruxanda, Doamna Lăpușneanu, p. 16, 41, 143.
- S
- Sadoveanu, Mihail, p. 172.
 Safta, Doamna Gh. Ștefan, p. 108.
 Said Ibn-Batric, Eutichius, p. 3.
 Saladin, p. 20.
 Samu, p. 32.
 Sarazini, p. 3.
 Saru Dimitrie, profesor, p. 137 n., 193.
 Sathas, C. N., p. 70 n.
 Scarlat, p. 193, 203.
 Scarlat Voevod, p. 143.
 Scarpalezos, Haralambos, p. 77.
 Schitul Prodrum, p. 53, 58.
 Scrabit, p. 5.
 Șerban Cantacuzino, p. 13, 17, 30, 31, 93.
 Serghiadi, Manuil, p. 192.
 Sfântul Gheorghe, p. 93.
 Sfântul Grigore din Nazianza, p. 38, 47.
 Sfântul Grigore al Neoczareii, p. 77, 84.
 Sfântul Haralambie, p. 74.
 Sfântul Ioan, p. 55, 58.
 Sfântul Ioan Teologul, p. 174, 184, 185.
 Sfânta Marie Muhliotisa, p. 93, 96.
 Sfânta Paraschivă, p. 123.
 Sfântul Mihail Mărturisitorul, p. 57.
 Sfântul Mormânt, p. 20, 22, 25, 26, 27, 30, 31, 92, 103, 109, 113, 116.
 Sfântul Munte, p. 58.
 Sfântul Nicolae, p. 14.
 Sfântul Pantelimon, p. 142.
 Sfântul Prodrum, paraclis, p. 8.
 Sfântul Sava, p. 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 22.
 Sfântul Spiridon cel Vechiu, p. 93, 96.
 Sfânta Troiță, p. 53.
 Silvestru, Patriarhul Antiohiei, p. 62.
 Simeon, egumen, p. 38.
 Simeon Moghila, p. 19.
 Simionescu, Dan, p. 194.
 Simota, Ioan, Chiriță și Emanoil, p. 149.
 Sina, Simu Gheorghe, p. 122.
 Sinai, mănăstirea, p. 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 54, 103, 123.
 Smaranda Bogdăneasa, p. 22, 29.
 Smaragda, Doamna M. Sturza, p. 108.
 Smaragda Ghica, p. 165.
 Smirnachis, Gherasim, p. 58.
 Soloviev, Alexandre, p. 59 n.
 Sotiriu, G. A., p. 84 n.
 Spiridon Vlahul, p. 137.
 Spatarghio, p. 54.
 Stavrofilia, p. 115, 116.
 Ștefan Gheorghe, p. 18, 108, 110, 111.
 Ștefan Hurmuzachi, p. 29.
 Ștefan-cel-Mare, p. 16, 22, 36, 37, 38, 39, 42, 43, 45, 89, 97, 100, 101, 102, 179.
 Ștefan Nemanian, p. 42.
 Ștefan, Petriceicu, p. 18, 29.
 Sturnari, p. 118.
 Sturza, Mihail, p. 108.
 Suleiman Magnificul, p. 47, 54.
 Șuli H., profesor, p. 136, 141.
 Sultan Ahmet, p. 102.
 Sultan Mehmed, III, p. 24.
 Sultan Selim, p. 50.
 Șuțu, Al., p. 86, 87.
 Șuțu, Iorgachi, p. 127.
 Șuțu, Mihai Constantin, p. 68, 196.
- T
- Tafrali O., p. 179, n.
 Țarul Iberiei, p. 42.
 Temeli, Timothei, p. 188 n.
 Teodosie, fiul lui Neagoe, p. 56.
 Theodor Zugraful, p. 84, 192.
 Tholù, p. 150.
 Țimuri, Atanasie, p. 141.
 Țințiluchi, p. 188.
 Toma Schivnicul, p. 9.
 Tomșa Leon, p. 123.
 Thomas, Herbert, p. 3.
 Trapezunda, p. 194.
 Tricala, p. 80.
 Troița, p. 153.
 Tușița, p. 117.
- U
- Uroș, Simeon, p. 71.
- V
- Văcărescu, Ianache, 191, 196.
 Văcărescu, Vel Vornic, p. 141.
 Valmas, Ioanichie, p. 39.
 Vardanis, George, p. 71.
 Vardar, p. 71.
 Vasile I, Macedoneanul, p. 34.
 Vei, Nicos A., p. 71 n., p. 83 n.
 Vimatarisa, p. 54.
 Vița, orașel în Epir, p. 133, 134.
 Vlad Domnul, p. 40, 59.
 Vlad-Vintilă, p. 43, 47.
 Vlăduț, p. 59.
 Vladislav Voevod, p. 56, 74, 75.
 Vlah-Serai, p. 92, 102.
 Vlasiu, mănăstire, p. 192.
 Voinescu, George, p. 118.
 Voța, mănăstire, p. 133.
 Vutomitul, p. 74.
- Z
- Zeno, Impăratul, p. 61.
 Zotu Vistiernicul, p. 74, 142.
 Zuchi, Dimitrie, p. 77, 78, 79.

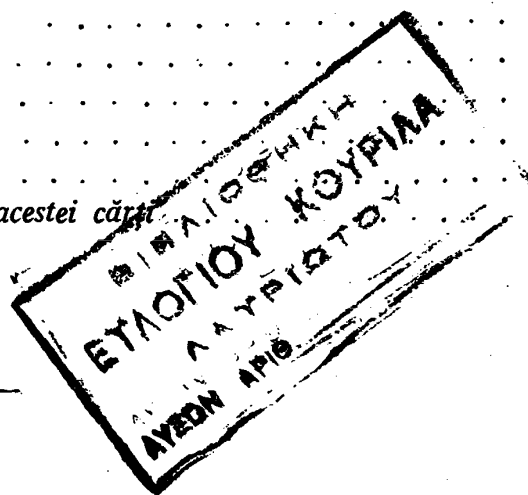
COMUNICĂRI FĂCUTE ACADEMIEI ROMÂNE CU PRIVIRE LA SUBIECTUL ACESTEI CĂRȚI

- N. IORGA: *Ceva din legăturile domniilor românești cu Ierusalimul.* — București, 1932, Seria III. Tomul XIII. Mem. 4. Memoriile secțiunii istorice.
- MARCU BEZA: *Biblioteci mănăstirești în Palestina.* — București, 1932. Seria III. Tomul VI. Memoriile secțiunii literare.
- MARCU BEZA: *Biblioteci mănăstirești în Palestina, Chipru și Muntele Sinai.* — București, 1932. Seria III. Tomul VI. Mem. 7. Memoriile secțiunii literare.
- N. IORGA: *Legăturile românești cu Muntele Sinai. Observații la comunicarea d-lui M. Beza.* — București, 1933. Seria III. Tomul XIII. Mem. 6. Memoriile secțiunii istorice.
- MARCU BEZA: *Biblioteci mănăstirești la Muntele Athos.* — București, 1934. Seria III. Tomul VII. Mem. 3. Memoriile secțiunii literare.
- MARCU BEZA: *Trei săbii moldovenești din vremea lui Ștefan-cel-Mare.* — București, 1934. Seria III. Tomul VII. Mem. 2. Memoriile secțiunii literare.
- N. IORGA: *Legături descoperite de d-l M. Beza cu mănăstirile Meteorele din Tesalia.* — București, 1934. Seria III. Tomul XVI. Mem. 6. Memoriile secțiunii istorice.
- N. IORGA: *Două hrisoave domnești pentru Mănăstirea Mărgineni, închinată Muntelui Sinai.* — București, 1935. Seria III. Tomul XVII. Mem. 1. Memoriile secțiunii istorice.
- N. IORGA: *Considerațiuni istorice asupra documentelor prezintate de d-l Marcu Beza.* — București, 1935. Seria III, Tomul XVII, Mem. 6. Memoriile secțiunii istorice.
- MARCU BEZA: *Biblioteci mănăstirești în Patmos.* — București, 1936. Seria III. Tomul VIII. Mem. 1. Memoriile secțiunii literare.
- MARCU BEZA: *Biblioteci Mănăstirești în Siria, Atena și Insula Hios.* — București, 1936. Seria III. Tomul VIII. Mem. 2. Memoriile secțiunii literare.
- N. IORGA: *Știri nouă despre sfârșitul secolului XVI românesc.* — București, 1936. Seria III. Tomul XIX. Mem. 2. Memoriile sect. istorice.

CUPRINSUL

Capitolul	Pagina
<i>Prefața</i>	XI
<i>Urme românești la Muntele Sinai și la Mănăstirea Sf. Sava</i>	3
<i>Urme românești la Ierusalim</i>	20
<i>Urme românești la Muntele Athos</i>	33
<i>Urme românești în Chipru</i>	61
<i>Urme românești la Meteore</i>	71
<i>Urme românești la Stambul</i>	85
<i>Noui urme românești la Mănăstirea Sinai și la Ierusalim</i>	103
<i>Urme românești la Atena</i>	117
<i>Urme românești în Epir</i>	133
<i>Urme românești la Rodos și Paros</i>	150
<i>Urme românești în Siria</i>	162
<i>Urme românești în Patmos</i>	171
<i>Adaus</i>	188
<i>Index</i>	205
<i>Comunicări făcute Academiei Române cu privire la subiectul acestei cărți</i>	209

Fotografiile din acest volum se datoresc în bună parte d-lui S. Schweig din Ierusalim și d-lui Leonida Apostolopulo, Atena. Copiile s'au făcut de către cunoscutul pictor athenian, român de obârșie, d-l D. Ioldasi.

